

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΗΣ»

**Πολιτικο-οικονομικές και πολιτισμικο-θρησκευτικές
πλαισιώσεις και συγκρουσιακές αιτιάσεις ανάπτυξης της
Ισλαμικής Τρομοκρατίας. Το εγκληματολογικό ενδιαφέρον**
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καλαφάτη-Μιχαηλάκη Αικατερίνη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Γρηγόριος Λάζος, Αναπληρωτής Καθηγητής. Επιβλέπων

Έφη Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια

Δημήτριος Ζιούβας, Λέκτορας

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</i>	1
ΜΕΡΟΣ Α΄ Ισλαμική τρομοκρατία και τα πολιτισμικά και θρησκευτικά πλαίσια	3
Κεφάλαιο1 Ισλαμική τρομοκρατία.....	3
Κεφάλαιο1.1 Η έννοια της τρομοκρατίας από την Γαλλική Επανάσταση ως τις δυσχέρειες εννοιολόγησης του ορισμού σήμερα.....	3
Κεφάλαιο1.1.α Ιστορική αναδρομή.....	3
Κεφάλαιο1.1.β Δυσχέρειες εννοιολόγησης ορισμού και ορισμένες προσεγγίσεις.....	8
Κεφάλαιο1.2 Ο ορισμός του Ισλάμ.....	14
Κεφάλαιο1.3 Η «Ισλαμική» Τρομοκρατία.....	15
Κεφάλαιο2 Θρησκεία και Πολιτισμός.....	19
Κεφάλαιο2.1 Ισλαμικός δογματισμός και πολιτισμός.....	20
Κεφάλαιο2.2 Οι πολιτισμικές ρίζες του φονταμενταλισμού: Χριστιανικός Φονταμενταλισμός και Αμερικανικός Προτεσταντισμός.....	25
Κεφάλαιο2.3 Ισλαμικός Φονταμενταλισμός.....	28
Κεφάλαιο 2.3.α. Το μαρτύριο και οι επιθέσεις αυτοκτονίας.....	34
Κεφάλαιο2.3.β Οι ισλαμικές εξτρεμιστικές οργανώσεις.....	44
Κεφάλαιο3 Σύγκρουση πολιτισμών (The Clash of Civilization).....	50
ΜΕΡΟΣ Β΄ Οι οικονομικές και πολιτικές πλαισιώσεις στην αιτιακή συμβολή τους για την ανάπτυξη της Ισλαμικής Τρομοκρατίας. Συγκρούσεις και συμφέροντα	57
Κεφάλαιο1 Η εποχή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας και Ιμπεριαλισμός.....	57
Κεφάλαιο2 Ο διεθνής καπιταλισμός και ο δυτικός νέος ιμπεριαλισμός: ως την κυριαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.....	62
Κεφάλαιο3 Οι σχέσεις εξωτερικής πολιτικής μεταξύ της Δύσης και των αραβικών χωρών.....	69
Κεφάλαιο3.1 <i>Η περίπτωση του Αφγανιστάν</i>	71
Κεφάλαιο3.2 <i>Η περίπτωση του Ιράν</i>	75
Κεφάλαιο3.3 <i>Η περίπτωση του Ιράκ</i>	78
Κεφάλαιο3.4 <i>Η περίπτωση της Τουρκίας</i>	82
Κεφάλαιο4 Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας»: από την εποχή διακυβέρνησης Reagan έως και μετά την 11/9.....	87
Κεφάλαιο4.1 <i>Κυβέρνηση Ronald Reagan</i>	87
Κεφάλαιο4.2 <i>Κυβέρνηση George W. H. Bush</i>	90
Κεφάλαιο4.3 <i>Κυβέρνηση Bill Clinton</i>	91
Κεφάλαιο4.4 <i>Κυβέρνηση George W. Bush</i>	93
Κεφάλαιο5 Το Παλαιστινιακό ζήτημα και ο ρόλος της συμμαχίας Ισραήλ-ΗΠΑ ..	98
Κεφάλαιο 5.1. <i>Το Παλαιστινιακό ζήτημα</i>	98
Κεφάλαιο 5.2 <i>Ο ρόλος της συμμαχίας Ισραήλ-ΗΠΑ</i>	106
Συμπεράσματα	109
Ελληνική Βιβλιογραφία	111
Ξένη Βιβλιογραφία	112
Δικτυογραφία	115

«Η παρούσα εργασία δεν αποτελεί —εν όλω ή εν μέρει- προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής».

Συντμήσεις

CIA	Μυστική Υπηρεσία Πληροφοριών των ΗΠΑ
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΣΔ	Σοβιετική Ένωση
(Ομοσπονιακό Γραφείο Έρευνών)	
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
FBI	Federal Bureau of Investigation
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου)
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΜΚ	Όπλα Μαζικών Καταστροφών
PLO	Palestine Liberation Organization (Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης)
PKK	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
9/11	Τρομοκρατικές επιθέσεις στην 11 ^η Σεπτεμβρίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας και ιδιαίτερα της ισλαμικής τρομοκρατίας, όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες που διέπουν τους κοινωνικούς σχηματισμούς των κρατών. Η ουσιαστική και αποτελεσματική αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων δεν έγκειται στην κατασταλτική πολιτική και την αυστηροποίηση των μέτρων ελέγχου στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική ενός κράτους. Η ουσία για την λύση του ενυπάρχει στην αναζήτηση των βαθύτερων αιτιών που τροφοδοτούν την δημιουργία «τρομοκρατικών» αντιλήψεων.

Τα πλαίσια μέσα στα οποία γεννιούνται επαναστατικές, εξτρεμιστικές και ριζοσπαστικές συμπεριφορές είναι κυρίως οι πολιτικο-οικονομικές πολιτικές που υιοθετούνται από ομάδες ελίτ και πραγματοποιούνται μέσα από τον έλεγχο και την κυριαρχία των πολιτικών καθεστώτων των χωρών-στόχων.

Οι πολιτισμικοί και θρησκευτικοί παράγοντες διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο για την αναγέννηση μιας ιδεολογίας που τείνει να λειτουργεί ριζοσπαστικά σε σχέση με τις ξένες πολιτισμικές επιρροές και να προωθεί ένα πιο συντηρητικό, παραδοσιακό πρότυπο που σε συνδυασμό με την ωμή και μακροχρόνια (και προκλητική) εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των αραβικών κρατών και τη διαφθορά των καθεστώτων τους δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες να ευδοκίμουν και να αναδυθούν εξτρεμιστικές και ριζοσπαστικές κινητοποιήσεις.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στην αναζήτηση των αιτιών-παραγόντων που συμβάλλουν στη ανάπτυξη της Ισλαμικής Τρομοκρατίας. Στο πρώτο μέρος, τίθενται οι εννοιολογικές βάσεις της μελέτης μέσα από την παράθεση αξιόλογων επιστημονικών ερευνών για τον ορισμό του όρου «τρομοκρατία» καθώς παρατίθεται ο όρος μέσα από μία αναδρομική σκοπιά. Ακολούθως, είναι απαραίτητη η πλήρης κατανόηση της ισλαμικής δογματικής και γενικότερα του μουσουλμανικού πολιτισμού έτσι ώστε να οδηγηθούμε σταδιακά στις ρίζες του ισλαμικού φονταμενταλισμού και του εξτρεμισμού.

Κατά το τέλος του πρώτου μέρους, αναλύεται μία αμφιλεγόμενη θεωρία, η θεωρία του Samuel Huntington για την Σύγκρουση των Πολιτισμών, που έχει δημιουργήσει προβληματισμούς σε όλη τη διεθνή επιστημονική και πολιτική σκηνή σε συνάρτηση με κάποιες κριτικές απόψεις πάνω σε αυτή.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας αποτελείται από τους οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της Ισλαμικής Τρομοκρατίας. Αρχικά, μελετάται η εποχή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας σε συνδυασμό με την κατανόηση του ιμπεριαλιστικού και καπιταλιστικού συστήματος μέσα από αξιόλογες επιστημονικές αναλύσεις. Στη συνέχεια με την επικράτηση του αμερικανικού έμμεσου ιμπεριαλισμού στην διεθνή οικονομία, η ανάλυση της παρούσας έρευνας επεκτείνεται στη μελέτη της εξωτερικής πολιτικής της Δύσης με τα αραβικά κράτη. Λόγω της πληθώρας των πληροφοριών που θα μπορούσαν να

παρατεθούν όσο αφορά την σχέση των κρατών της Δύσης με τον μουσουλμανικό κόσμο, έγινε η επιλογή των παραδειγμάτων του Αφγανιστάν, του Ιράκ, του Ιράν και της Τουρκίας.

Ωστόσο, δε θα μπορούσε να απουσιάζει η ανάλυση της εξωτερικής (και εσωτερικής) πολιτικής των ΗΠΑ κατά τη διακυβέρνηση του Ronald Reagan, του George W. H. Bush, του Bill Clinton και του George W. Bush, μέσα από την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την επιβολή της κυριαρχίας τους.

Τέλος, σημαντικό ζήτημα στον Αραβικό κόσμο και στο ρόλο του για την ανάδυση του ισλαμικού εθνικισμού αποτελεί το παλαιστινιακό πρόβλημα ύστερα από την κατάληψη του μεγαλύτερου τμήματος των εδαφών της Παλαιστίνης και τον αποκλεισμό του παλαιστινιακού λαού από τις ισραηλινές δυνάμεις.

ΜΕΡΟΣ Α΄ Ισλαμική τρομοκρατία και τα πολιτισμικά και θρησκευτικά πλαίσια

Κεφάλαιο1 Ισλαμική τρομοκρατία

Αναμφισβήτητα, με την είσοδο στη νέα χιλιετία και όντες μέρος μίας παγκόσμιας πλέον κοινωνίας και οικονομίας, όλοι έχουμε αντιληφθεί τις αλλαγές στο προφίλ του φαινομένου της τρομοκρατίας, ονομαζόμενη ως «διεθνής τρομοκρατία» ή «νέα τρομοκρατία». Για την κατανόηση και το σχηματισμό μίας ολοκληρωμένης και βάσιμης άποψης σχετικά με το φαινόμενο της τρομοκρατίας δε θα πρέπει να παραμεληθεί το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά, όπως επίσης αυτή αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε. Δυστυχώς, οι έννοιες «τρομοκράτης» και «τρομοκρατία» αποτελούν πλέον ένα αρνητικά φορτισμένο πολιτικό χαρακτηρισμό, όπου πολύ εύκολα ετικετοποιούνται άτομα ευάλωτα ως προς τον αντίπαλό τους. Επομένως, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μία μικρή ιστορική αναδρομή του φαινομένου της τρομοκρατίας, καθώς και μία αναφορά των προσπαθειών σχηματισμού ενός διεθνώς αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας. Επιπρόσθετα, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά της έννοιας του Ισλάμ για την ανάλυση της «Ισλαμικής»¹ τρομοκρατίας στη συνέχεια.

Κεφάλαιο1.1 Η έννοια της τρομοκρατίας από την Γαλλική Επανάσταση ως τις δυσχέρειες εννοιολόγησης του ορισμού σήμερα

Κεφάλαιο1.1.α Ιστορική αναδρομή

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας δεν είναι νέο ή αποκλειστικό του 18^{ου}, 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα αλλά συναντάται και σε κείμενα ιστορικών του 1^{ου} αιώνα όπως του Φλάβιου Ιώσηπου. Αρκετά πριν τη Γαλλική Επανάσταση και σύμφωνα με τα γραπτά του Ιώσηπου, οι πρώτες οργανωμένες τρομοκρατικές οργανώσεις εμφανίστηκαν το 1^ο αιώνα μ.Χ. (66-73 μ.Χ.) στην Παλαιστίνη την εποχή της Ρωμαιοκρατίας, με το όνομα Σικάριοι². Οι Σικάριοι ήταν μία αυστηρά οργανωμένη θρησκευτική ιουδαϊκή αίρεση, όπου συμμετείχαν στους αγώνες των Ζηλωτών, χρησιμοποιώντας

¹ Η χρήση εισαγωγικών είναι σκόπιμη, θέλοντας να τονιστεί η δυσαρέσκεια της χρήσης του όρου ισλαμική τρομοκρατία, όπου με τη διάδοσή του, ουσιαστικά, φορτίζει αρνητικά τον ισλαμικό πολιτισμό γενικότερα δημιουργώντας ξеноφοβία και ισλαμοφοβία.

² Laqueur Walter, *A History of Terrorism*, Transaction Publ., New Jersey, USA, 2012, σελ. 7-8.

ανορθόδοξες, θα μπορούσαμε να πούμε, τακτικές όπως το να επιτίθενται κατά τη διάρκεια της ημέρας σε πολυπληθείς συγκεντρώσεις στα Ιεροσόλυμα. Το όνομά τους σχετίζεται με ένα χαρακτηριστικό μικρό στίλετο (sica), το οποίο έκρυβαν εύκολα κάτω από τους χιτώνες τους. Οι στόχοι³ τους ήταν κυρίως οι Εβραίοι που συμβιβάζονταν με τη ρωμαϊκή κατοχή.

Μία αντίστοιχη πολιτική τρομοκρατίας με στοιχεία μεσσιανικής ελπίδας κάνει την εμφάνισή της κατά τον 11^ο αιώνα, με τη γνωστή αίρεση των Ασασσίνων, μιας μουσουλμανικής αίρεσης, που ανήκε στην ομάδα των Ισμαηλιτών. Οι Ασασσίνι ερχόμενοι από την Περσία εξαπλώθηκαν στη Συρία αλλά και στη Παλαιστίνη και με στόχο την προστασία της θρησκευτικής τους αυτοτέλειας και του τρόπου ζωής τους από τους Σελτζούκους, δολοφονούσαν αμέτρητους εχθρούς, κυρίως μουσουλμάνους σουνίτες και χριστιανούς και πολλά υψηλά στελέχη της εξουσίας όπως νομάρχες, τοποτηρητές, χαλίφηδες, και μαζί με αυτούς τον σταυροφόρο και βασιλιά των Ιεροσολύμων Conrad de Monteferrat⁴. Ο πρώτος ηγέτης τους, Hassan Sibai, συνειδητοποίησε ότι η ομάδα ήταν πολύ μικρή για να αντιμετωπίσει τον εχθρό κατά μέτωπο και ότι ένας μικρός αλλά πολύ καλά πειθαρχημένος και οργανωμένος στρατός, με το όνομα Fentayyin, θα μπορούσε να υπάρξει περισσότερο αποτελεσματικός⁵. Το τέλος των Ασασσίνων ήρθε με την εισβολή των Μογγόλων κατά το 1270.

Κατά το τέλος του 18^{ου} αιώνα με αρχές του 19^{ου} αιώνα αξιοσημείωτη είναι η εμφάνιση μιας μυστικής εταιρείας στο νότιο τμήμα της Ινδίας κατά την εποχή της βρετανικής κυριαρχίας, της σέκτας των Θάγκ⁶(Thugs). Η τακτική τους περιελάμβανε τον στραγγαλισμό ανυποψίαστων ταξιδιωτών με βασικό κίνητρο την ληστεία και τη θυσία προς τη λατρευτική θεότητα τους. Η διαδικασία γινόταν τελετουργικά με ένα μεταξωτό μαντήλι, το *ρούμαλ*, με το οποίο στραγγάλιζαν τα θύματά τους και στη συνέχεια με διάφορες αποκρουστικές διαδικασίες τα έθαβαν. Οι Θάγκ δρούσαν σε ομάδες των 10 έως 50 ατόμων και απαρτίζονταν από Ινδουιστές που λάτρευαν τις ινδουιστικές θεότητες όπως αυτή της θεάς Κάλι ή αλλιώς Μποβάνι⁷. Το 1830, ένας νεαρός αξιωματικός ονομαζόμενος William Sleeman που διορίστηκε υπεύθυνος για

³ Μεγάλο μέρος της δράσης τους ήταν και καταστροφές περιουσιών όπως του σπιτιού του ανώτατου κληρικού Ανανία και των παλατιών της δυναστείας του Ηρώδη, αλλά και δολιοφθορές στην υδροδότηση των πόλεων.

⁴ Laqueur Walter, *The New Terrorism, fanaticism and the arms of mass destruction*, Oxford University Press, New York, USA, 1999, σελ. 11.

⁵ Από πηγές γνωρίζουμε ότι οι Ασασσίνι δρούσαν με απόλυτη μυστικότητα, ενώ για την επίτευξη των στόχων τους μεταμφιέζονταν σε ξένους ή ακόμη και σε χριστιανούς χρησιμοποιώντας πάντα για όπλο στίλετα, όχι μόνο διότι τα θεωρούσαν το πιο σίγουρο όπλο αλλά και διότι βίωναν τη στιγμή του φόνου ως ιερή και τελετουργική πράξη.

⁶ Οι Θάγκ αποκαλούνταν έτσι κυρίως στα βορειότερα τμήματα της Ινδίας και σήμαινε «απατεώνες», ενώ ονομάζονταν και αλλιώς στραγγαλιστές ή Φάνσιγκαρ από την ινδουιστική λέξη *φάνσι* που σημαίνει θηλιά.

⁷ Sinclair Andrew, μτφ. Πελώνη Αριστοτελία, Τσίρης Γιώργος (επιμ.), *Ανατομία του Τρόμου, Ιστορία της τρομοκρατίας*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 2004, σελ. 171-190.

την καταστολή της συγκεκριμένης αίρεσης κατάφερε να επαναφέρει και πάλι το αίσθημα ασφάλειας στους ταξιδιώτες⁸.

Παράνομες μυστικές εταιρείες εμφανίστηκαν και στην Κίνα κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όπου δρούσαν μεταξύ των πειρατών των ποταμών και συμμοριών, καθώς επίσης λειτουργούσαν και ως πληρωμένοι δολοφόνοι. Δε χρίζουν όμως περαιτέρω αναφοράς διότι θύμιζαν περισσότερο κλειστές εγκληματικές οργανώσεις⁹ παρά τρομοκρατικές ομάδες¹⁰.

Ιστορικά, η έννοια «τρομοκρατία» συναντάται για πρώτη φορά κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης του 1789. Η χρήση των όρων «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» έγινε από τους Ιακωβίνους, που αποτελούσαν μία επαναστατική, πολιτική δύναμη της εποχής. Οι Ιακωβίνοι χρησιμοποιούσαν ιδιαίτερη βία και πραγματοποιούσαν πολλές εκτελέσεις αριστοκρατών με στόχο την οικοδόμηση μιας νέας κοινωνικής τάξης. Η τρομοκρατία κορυφώθηκε κατά το Μάρτιο του 1793 με Ιούλιο του 1794, όπου ουσιαστικά έγινε συνώνυμη με τον όρο «καθεστώς του τρόμου¹¹». Ειδικά μετά την 9^η Θερμιδώρ, που πραγματοποιήθηκε επίθεση από τον Ροβεσπιέρο και άλλες ριζοσπαστικές ομάδες εναντίον του Εθνικού Συμβουλίου, ο όρος «τρομοκρατία» αποκτά πλέον αρνητική σημασία και αποδίδονται σε αυτήν εγκληματικές προθέσεις¹².

Μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι όροι «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» συναντώνται ευρέως. Ειδικότερα, στη Ρωσία κατά το 1818-81, οι επαναστάτες που ξεσηκώνονται με στόχο να ανατρέψουν το αναχρονιστικό φεουδαρχικό σύστημα που εκπροσωπείται από την κυβέρνηση των Τσάρων, αυτοχαρακτηρίζονται «τρομοκράτες» (στα δικαστήρια) ως τίτλο τιμής¹³. Με τη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού, οι κοινωνικές συνθήκες όπου παλαιότερα ήταν αποδεκτές έγιναν πλέον αβάσταχτες και η διεκδίκηση ατομικών ελευθεριών και άλλων δικαιωμάτων απαραίτητη. Από τα κινήματα που αναδύθηκαν στη Ρωσία την εποχή του πρώτου κύματος τρομοκρατίας, αυτό που ξεχωρίζει είναι η «*Narodnaya Volga*», της οποίας η δράση χρονολογείται από τον Ιανουάριο του 1878 έως το Μάρτιο του 1881 και η συμμετοχή της στους αγώνες ήταν ιδιαίτερα ενεργή.

⁸ Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 79-80.

⁹ Διατηρούσαν αίθουσες τυχερών παιχνιδιών και διακινούσαν παράνομα αλάτι, ακολουθώντας τα πρότυπα «μαφίας».

¹⁰ Καφφές Γιώργος, *Κοινωνιολογία της Τρομοκρατίας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 22.

¹¹ Η λέξη ερμηνεύεται από το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας ως «regime de la terreur».

¹² Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000, σελ. 19-21.

¹³ Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 83-87.

Το δεύτερο μεγάλο κύμα έρχεται κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τους Σοσιαλεπαναστάτες με μία αυξητική τάση δολοφονιών κατά τα χρόνια 1902-1906¹⁴, και με την σταδιακή της μείωση ως το τέλος του 1911, ενώ το τρίτο μικρότερης έκτασης κύμα ξέσπασε μετά την κατάληψη της εξουσίας από τους Μπολσεβίκους το 1917, το οποίο στράφηκε κατά της κομμουνιστικής ηγεσίας αλλά και των Γερμανών διπλωματών και αξιωματικών με στόχο την υπονόμευση των ειρηνευτικών διαδικασιών μεταξύ Ρωσίας και Γερμανίας¹⁵.

Κατά τον Α.Λοβέρδο, η τρομοκρατία όπως αυτή ασκήθηκε τον 19^ο αιώνα, κατά του κράτους, θα μπορούσε να οριστεί ως εξής: *«είναι η πολιτική πρακτική και όχι η οποιαδήποτε μεμονωμένη ενέργεια, που επιλέγεται κυρίως από κάποιο οργανωμένο πολιτικό σχήμα για την υλοποίηση της πολιτικής πρότασης. Στρέφεται εναντίον των προσώπων και των θεσμών που ενσαρκώνουν και εξασφαλίζουν τη συνέχεια της κρατικής εξουσίας, καθώς και εναντίον των προσώπων και των μηχανισμών προστασίας τους, επιδιώκοντας δια μέσου της καταστροφής τους τη ρήξη των σχέσεων κρατικής εξουσίας και λαού και την ταυτόχρονη εξασφάλιση της λαϊκής συνέναισης στην τακτική και στρατηγική τους, την κατάληψη της κρατικής εξουσίας, και τέλος την υλοποίηση κάποιου προγράμματος μετασχηματισμού της κοινωνίας»*¹⁶. Ενώ αντίστοιχα για την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης δίνει το εξής ορισμό για την κρατική τρομοκρατία: *«ως κρατική τρομοκρατία, λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί η (πολιτική) πρακτική, της οποίας η άσκηση παρουσιάζει μία διάρκεια, που επιλέγεται από τις δυνάμεις που ελέγχουν την κρατική εξουσία, στρέφεται εναντίον των αντιπάλων αυτών των δυνάμεων επιζητώντας την ηθική, πολιτική και φυσική τους εξόντωση, έχει στόχο την κατά το δυνατό ευρύτερη συνέναιση (με την έννοια εδώ της καταναγκαστικής αποδοχής) του λαού και των πολιτικών σχημάτων στις –τελικές μόνο- επιλογές τους και υλοποιείται με τη διαμεσολάβηση της υποταγμένης στις αποφάσεις της εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας»*¹⁷.

Σημαντικές φάσεις τρομοκρατικών κυμάτων γνώρισε αντίστοιχα και η Ιρλανδία με την United Irishmen το 1791, την «Ομάδα Δυναμίτη» κατά τις δεκαετίες του 1870, '80, και '90, τις επαναστάσεις του 1916 και του 1919-1921 αλλά και από το 1979 και ύστερα¹⁸.

Κατά το 1890, εμφανίζεται η αρμενική αντίσταση κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά με μικρή σχετικά διάρκεια. Μετά την γενοκτονία των Αρμενίων από τους Τούρκους το 1915-1917, κάνει την εμφάνισή της πάλι με τη

¹⁴ Το 1905 παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση δολοφονιών (54), ενώ τις επόμενες χρονιές 82 και 71 αντίστοιχα.

¹⁵ Laqueur Walter, *A History of Terrorism*, Transaction Publ., New Jersey, USA, 2012, σελ. 11-12.

¹⁶ Λοβέρδος Ανδρέας, *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, Interbooks, Αθήνα, 1987, σελ. 91.

¹⁷ Το ίδιο, σελ. 82-83.

¹⁸ Καφφές Γιώργος, *Κοινωνιολογία της Τρομοκρατίας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 25-26.

μορφή τρομοκρατίας το 1918 με θύματα κάποιους αξιωματούχους Τούρκους, όπου διατηρήθηκε σποραδικά μέχρι το 1975.

Αντίστοιχα, την ίδια περίοδο δημιουργείται η οργάνωση των Μακεδόνων αυτονομιστών, με το όνομα IMRO (Inner Macedonian Revolutionary Organization), εναντίον πάλι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου μετά τη διανομή της περιοχής της Μακεδονίας σε Ελλάδα, Βουλγαρία και Σερβία περιορίστηκε στη βουλγαρική επικράτεια μέχρι την απορρόφησή της ως όργανο των βουλγαρικών κυβερνήσεων¹⁹.

Αναμφισβήτητα, με την εξάπλωση των ιδεών του Διαφωτισμού, δημιουργήθηκε το κατάλληλο φιλοσοφικό υπόβαθρο, έτσι ώστε να αμφισβητηθούν τα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα που δημιουργούσαν ανισότητα, καταπίεση και εξαθλίωση του λαού, με αποτέλεσμα μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση και την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης, να αναδυθούν διάφορα αναρχικά κινήματα κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Η «αναρχική Τρομοκρατία»²⁰ κάνει την εμφάνισή της ιδιαίτερα σε χώρες όπου η ανάπτυξη βαδίζει με ραγδαίους ρυθμούς όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, και άρα οι αντιπαραθέσεις μεταξύ της εκμετάλλευσης του ανθρώπου και της νέας τάξης πραγμάτων είναι δεδομένες.

Ειδικότερα, στην Ισπανία υπήρξε τρομοκρατία με πράξεις βίας, όπου είχαν καθαρά πολιτικούς στόχους, ενώ το εργατικό κίνημα αντλώντας το ιδεολογικό του υπόβαθρο από τα διδάγματα του Μπακούνιν διεκδικούσε εργασιακά δικαιώματα. Σημαντική υπήρξε και η οργάνωση Iberian Anarchist Federation (FAI) με έναν από τους ηγέτες της, τον Μπουεναβεντούρα Ντορότι. Η αναρχική τρομοκρατία στην Ισπανία ύστερα από έντονες εσωτερικές αντιπαραθέσεις εντός της Αριστεράς ακολουθείται από την εποχή του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου μεταξύ 1936-1939.

Τέλος, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής έχουμε την οργάνωση μιας ομάδας όπου στην πλειονότητά της αποτελούταν από Ιρλανδούς μετανάστες, ονομαζόμενη «Molly Maguires» και εξεγείρονταν χρησιμοποιώντας ιδιαίτερη βία όπως βομβιστικές απόπειρες κ.ά. Επιπρόσθετα, ιδρύθηκε και μία αμερικανική οργάνωση βιομηχανικών εργατών, με το όνομα «Industrial Workers of the World» κατά το 1910 ακολουθώντας και εκείνη, αντίστοιχα, πολύ βίαιες αντιδράσεις αλλά πάντα με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και ουδέποτε της αλλαγής του πολιτικού συστήματος ή κάποιου άλλου πολιτικού στόχου²¹.

Παραμένοντας στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί μία ακόμη ενδιαφέρουσα τρομοκρατική οργάνωση όπου αναδύθηκε μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου, το 1866, στο Τενεσί, με το όνομα Κου Κλουξ Κλαν. Η οργάνωση αυτή ουσιαστικά περνά τρεις (3) περιόδους έξαρσης και ύφεσης, ξεκινώντας το 1866, και ύστερα από τις εξαιρετικά βίαιες αντιδράσεις κατά των Αφροαμερικάνων που μόλις είχαν αποκτήσει την ελευθερία τους, ο πρόεδρος Γκραντ και το Κογκρέσο έλαβαν κατάλληλα μέτρα για τη διάλυσή της το 1869.

¹⁹ Το ίδιο, σελ. 26-27.

²⁰ Όπως αναφέρει στο βιβλίο του «Τρομοκρατία» ο Νικόλαος Τσούλος σελ.87.

²¹ Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000, σελ. 23-24.

Η δεύτερη περίοδος ανάκαμψης της οργάνωσης ξεκινά στα μέσα της δεκαετίας του 1920, αυτή τη φορά όχι μόνο στο Νότο (αλλά παράλληλα στο Βορρά και τις μεσοδυτικές πολιτείες) με τη μορφή πολιτικής ομάδας εξουσίας μέσα στο Δημοκρατικό Κόμμα του Νότου²². Ωστόσο η μυστικότητα της οργάνωσης που ουσιαστικά επέτρεπε την ανευθυνότητα, τη κερδοσκοπία και τη διαφθορά των μελών της, βγαίνοντας στην επιφάνεια παράλληλα με τις πιέσεις των μαύρων κινημάτων που απαιτούσαν πολιτικά δικαιώματα και ίση μεταχείριση, οδήγησαν σιγά σιγά στη παρακμή της²³.

Η τελευταία αναβίωση της Κου Κλουξ Κλαν εμφανίζεται τις δεκαετίες του 1950-60 πάλι στο Νότο και είναι πολύ μικρότερη σε συμμετοχή (περίπου 5.000 μέλη συνολικά) και έκταση²⁴.

Κεφάλαιο 1.1.β Δυσχέρειες εννοιολόγησης ορισμού και ορισμένες προσεγγίσεις

Ολοκληρώνοντας μία μικρή αναδρομή οδηγούμαστε στην ανάγκη διατύπωσης ενός ορισμού της έννοιας «τρομοκρατία», όπου ιδανικά θα είχε διεθνή αποδοχή. Δυστυχώς, χωρίς αποτέλεσμα ένα πλήθος πανεπιστημιακών, ερευνητών, διεθνών οργανισμών και κυβερνήσεων έχουν καταβάλει προσπάθειες τα τελευταία χρόνια, έτσι ώστε να προκύψει ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός. Είναι βέβαια λογικό να μην υπάρχει σύγκλιση των απόψεων για τη συμφωνία ενός ορισμού, αν αναλογιστούμε ότι η γενικότερη διαμόρφωση ορισμού για ένα φαινόμενο κινητοποιεί διαφορετικά αντανακλαστικά σε κάθε κοινωνία, διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις από κάθε ακαδημαϊκή κοινότητα και αντίστοιχα διαφορετικές σκοπιμότητες σε κάθε κυβέρνηση. Για παράδειγμα, οι κύριες προσπάθειες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής που επιχειρήθηκαν, στόχευαν στην ένταξη της τρομοκρατικής δραστηριότητας στο εννοιολογικό πλαίσιο του εγκλήματος²⁵. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Καραφωτιάς σε σχετικό άρθρο: « το ... φαινόμενο της τρομοκρατίας είναι συνάρτηση του πολιτισμού της κάθε χώρας ... καθώς και του συσχετισμού δυνάμεων διεθνώς»²⁶.

Ενώ οι προσπάθειες για το σχηματισμό ενός ορισμού με παγκόσμια εμβέλεια έχουν ξεκινήσει από τη δεκαετία του '60, ερχόμαστε αντιμέτωποι, με την είσοδο στη νέα χιλιετία, με τις τεχνολογικές εξελίξεις και την παγκοσμιοποίηση, με νέες μορφές τρομοκρατίας όπως η κυβερνοτρομοκρατία ή η βιολογική τρομοκρατία κ.ά., όπου

²² Υποψήφιοι της Κου Κλουξ Κλαν έφτασαν μέχρι τη Γερουσία των Ηνωμένων Πολιτειών και έγιναν κυβερνήτες αρκετών πολιτειών.

²³ Sinclair Andrew, μτφ. Πελώνη Αριστοτελία, Τσίρης Γιώργος (επιμ.), *Ανατομία του Τρόμου, Ιστορία της τρομοκρατίας*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 2004, σελ. 217- 238.

²⁴ Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 91.

²⁵ Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000, σελ. 70.

²⁶ Καραφωτιάς Παναγιώτης, *Διεθνής Τρομοκρατία.Οφαύλος κύκλος της εξουσιομανίας*. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.elzoni.gr/html/ent/004/ent.10004.asp>
Τελευταία πρόσβαση : 2/7/2015.

συντελλούν στο να είναι ακόμη περισσότερο πολύπλοκος ο σχηματισμός ενός ορισμού, όπου να υπάγονται σε αυτόν τόσο οι νέες μορφές της τρομοκρατίας όσο και οι παλαιές²⁷.

Η τρομοκρατία, κατά την Helene L'Heuillet, ως ένα βαθμό ανάγεται στον ίδιο πυρήνα με αυτό του πολέμου και κατά συνέπεια θα πρέπει να κατανοηθεί ως μία από τις σύγχρονες μετεξελίξεις του (πόλεμος χωρίς όρια). Επιπρόσθετα, η L'Heuillet θεωρεί τη τρομοκρατία ως ψυχολογικό πόλεμο διότι αυτό που προκαλεί έπεται της τρομοκρατικής πράξης και αντίστοιχα του θανάτου των θυμάτων, και είναι περισσότερο ο αντίκτυπος της ενέργειας (δηλαδή ο τρόμος που προκαλεί σε όσους διέφυγαν «τυχαία» το θάνατο) παρά το αποτέλεσμα αυτής²⁸.

Οι ορισμοί που αποδόθηκαν από ειδικούς ακαδημαϊκούς ερευνητές του εξωτερικού είναι πολυάριθμοι και πολλές φορές αντιφατικοί μεταξύ τους. Για παράδειγμα, κατά τον Walter Laqueur, δε μπορεί να υπάρξει ένας ορισμός που να καλύπτει όλες τις πτυχές της τρομοκρατίας που εμφανίζονται ιστορικά, ενώ βασικό συστατικό στοιχείο της έννοιας της τρομοκρατίας θεωρεί την άσκηση συστηματικής πολιτικής τρόμου. Παρόμοια, παρατηρείται ως βασικό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας, το στοιχείο της επανάληψης και στον ορισμό που δίνεται από τον Thomas J. Badey : « Η κατ'εξακολούθηση χρήση βίας με πολιτικά κίνητρα, που ελοχεύει στην υποτίμηση του κράτους, χρησιμοποιεί μη-κρατικούς παίκτες και επηρεάζει περισσότερα από ένα κράτη»²⁹.

Αντίστοιχα, ο Paul Wilkinson θεωρεί ότι σήμερα «η τρομοκρατία αποτελεί μία ειδική μορφή πολιτικής βίας και όχι πολιτική ιδεολογία ή φιλοσοφικό κίνημα. Είναι προμελετημένη και επιδιώκει να δημιουργήσει κλίμα απόλυτου φόβου. Κατευθύνεται εναντίον ενός ευρύτερου κοινού ή στόχου από τα άμεσα θύματά της. Από τη φύση της τελικά, η τρομοκρατία συνιστά επίθεση στα ανθρώπινα δικαιώματα»³⁰.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη των επιστημόνων Herman Edward και Gerry O' Sullivan , όπου θεωρούν ότι η πλειοψηφία των ειδικών απηχεί αποκλειστικά την άποψη ότι, η Δύση προβάλλεται ως ανυπεράσπιστο θύμα που οι δημοκρατικοί της θεσμοί δεν επιτρέπουν την βίαιη καταστολή των τρομοκρατικών οργανώσεων, αδιαφορώντας για την κρατική τρομοκρατία ή αλλιώς «χονδρική» τρομοκρατία (whole-sale terrorism)³¹. Τέλος, παραμένοντας στις προσπάθειες των ξένων

²⁷ Το ίδιο, σελ. 43.

²⁸ Helene L'Heuillet, μτφ. Πένυ Παπαδάκη, *Στις πηγές της τρομοκρατίας, από τον κλεφτοπόλεμο στις επιθέσεις αυτοκτονίας*, εκδ. ΠΟΛΙΣ, 2013, σελ. 22-23 και 70-71.

²⁹ Badey J. Thomas, "Defining International Terrorism: A Pragmatic Approach", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 10, No 1, Frank Cass, Spring 1998, σελ. 60.

³⁰ *How to combat the reign of terror. The recent spate of terrorism attacks prompts the question: how can the international community ensure global security?*, Paul Wilkinson, *New Statesman*, 2/8/1996, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 60.

³¹ *The Washington connection and the third world fascism*, Noam Thomskey & Edward Herman, South End Press, Boston, 1979, σελ.6-7, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις*,

ερευνητών, ενδιαφέρουσα παρουσιάζεται και η άποψη του Siegel όπου αναφέρει πως η τρομοκρατία είναι «ένα είδος πολιτικού εγκλήματος που δίνει έμφαση στη βία ως μηχανισμό για την επίτευξη αλλαγής. Εκτιμώντας ότι, άλλοι πολιτικοί εγκληματίες μπορούν να συμμετέχουν σε πράξεις όπως διαδηλώνοντας, πλαστογραφώντας, πουλώντας μυστικά, κατασκοπεύοντας και απειλώντας με τέτοια βία που τρομοκρατεί άτομα, ομάδες, κοινωνίες ή κυβερνήσεις για την παραχώρηση των πολιτικών απαιτήσεων των τρομοκρατών»³².

Μετατοπίζοντας την παρούσα ανάλυση στην ελληνική σφαίρα παρατηρούνται αξιολογικές προσπάθειες και στην ελληνική ακαδημαϊκή (και πολιτική) κοινότητα.

Ενδιαφέρουσα προσέγγιση ακολουθεί ο Ανδρέας Λοβέρδος, αναφέροντας αρχικά, ότι η ευκολία με την οποία αποδίδεται ο όρος «τρομοκράτης» αντανακλά τη ρευστότητα των ορίων, και πως είναι αδύνατον να δημιουργηθεί ένας ορισμός όπου να εξαντλείται η έννοια «τρομοκρατία» μέσα στο χρόνο, ενώ παράλληλα η χρησιμοποίηση του όρου σε κάποιο Ποινικό Κώδικα θα δημιουργούσε προβλήματα λόγω αντιφάσεων³³. Τα λόγια του Γ.Πάσχου για το φαινόμενο του κρατικού αυταρχισμού, ευρύτερης έννοιας από την τρομοκρατία αλλά κατά κάποιο τρόπο συγγενούς, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Α.Λοβέρδου, αποτυπώνουν πολύ σωστά το λόγο που ένας ορισμός με τόσο πολύπλοκες διαστάσεις δεν είναι εφικτός: «Έννοιες στις οποίες συμπυκνώνεται μία ευρύτερη, εξαιρετικά σύνθετη και αντιφατική ιστορική διαδικασία, δεν είναι δυνατό να περιοριστούν και να εξαντληθούν σε ένα συνοπτικό, σαφή και ευθύγραμμο ορισμό»³⁴.

Ακολουθώντας, κατά τον Γιάννη Πανούση, η τρομοκρατική ενέργεια «*συνίσταται στην εκ προθέσεως και εκ συστήματος χρήση μέσων βίας (ή απειλή χρήσης τέτοιων μέσων) με στόχο την πρόκληση τρόμου και την επίτευξη ορισμένων αποτελεσμάτων*³⁵», ενώ για τον Μανωλεδάκη Ιωάννη στο πλαίσιο της γνωμοδότησής του για τη διευκρίνιση της έννοιας «τρομοκρατική ομάδα» σύμφωνα με το ν.774/78 «*Περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του δημοκρατικού πολιτεύματος*», θεωρεί ότι «*η τρομοκρατία εμπεριέχει όχι μόνο τη τέλεση πράξεων βίας ιδιαίτερης βαρύτητας, αλλά και τη συχνότητα τελέσεως των πράξεων τούτων στο βαθμό που να κλονίζεται έντονα η εμπιστοσύνη των πολιτών για την αποτελεσματικότητα της προστασίας της κρατικής*

Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνη, 2005, σελ.

³² Siegel, 1986, σελ. 321, όπως αναφέρεται στο βιβλίο Martin John M. & Romano Anne T., *Multinational Crime, Terrorism, Espionage, Drugs and Arms Trafficking*, Sage publ. Newburn, London, Delphi, 1992, σελ. 30.

“A type of political crime that emphasizes violence as a mechanism to promote change. Whereas, other political criminals may engage in acts such as demonstrating, counterfeiting, selling secrets, spying and the threat of such violence to terrorize individuals, groups, communities, or governments into conceding to the terrorists’ political demands”.

³³ Λοβέρδος Ανδρέας, *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, Interbooks, Αθήνα, 1987, σελ. 73.

³⁴ Πάσχος Γ., *Ο κρατικός αυταρχισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*, ανάτυπο από «Σύγχρονη Εκπαίδευση», τ.13/1983, σελ.1, όπως αναφέρεται στο Λοβέρδος Ανδρέας, *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, Interbooks, Αθήνα, 1987, σελ. 73, υποσημείωση 75.

³⁵ Πανούση Γιάννη, *Τα έσχατα όρια της εγκληματολογίας. Η περίπτωση της τρομοκρατίας*. Αρμενόπουλος, 1986, τ.5, σελ. 381-385.

εξουσίας και να δημιουργείται συναίσθημα έντονης ανασφάλειας και φόβου»³⁶. Τέλος, ο Γ. Α. Μαγκάκης ερμηνευόντας σε άρθρο τον ίδιο, παραπάνω νόμο αναφέρει ότι ο όρος τρομοκρατία δε συνιστά ένα νοηματικά αυτοτελές έγκλημα, αλλά γενικό χαρακτηριστικό ενός ολόκληρου τομέα της σύγχρονης εγκληματικότητας³⁷.

Επιπρόσθετα, ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση του Πέτρου Παπαδάτου, στην προσπάθειά του να διαμορφώσει ένα ορισμό για την τρομοκρατία διατυπώνοντας συμπληρωματικά ότι ο προαναφερθείς ορισμός τον οποίο προτείνει δεν καθίσταται επαρκής³⁸ λόγω της πολυμορφίας, μεταβλητότητας και ρευστότητας της ροής του χρόνου που ουσιαστικά «απαιτεί» τη βαθύτερη θεώρηση του φαινομένου. Κατά τον Παπαδάτο, τρομοκρατία είναι η πρόκληση τρόμου σε άτομα, ομάδες ή κοινότητα, με τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων βίας που στρέφονται είτε κατά συγκεκριμένων ατόμων, είτε αδιακρίτως κατά αθώων πολιτών, και που αποβλέπουν στην επίτευξη ορισμένων σκοπών, κυρίως «βιο-θεωρητικού» και «κοινωνικο-πολιτικού» χαρακτήρα. Ακόμη προσθέτει ότι η τρομοκρατία αποτελεί μία στρατηγική εγκληματικής δράσης με συστατικό της στοιχείο την ευρύτερη δημοσιότητα της τρομοκρατικής ενέργειας και η οποία συνήθως³⁹ εκτείνεται σε χρόνο, δηλαδή σε πολλές τρομοκρατικές ενέργειες. Τέλος, αναφέρει ότι η τρομοκρατική δράση έχει ιστορικά θεωρηθεί ως μία μορφή πολιτικού εγκλήματος δηλαδή κάθε έγκλημα του κοινού Ποινικού Κώδικα διαπραττόμενο με κίνητρα ή σκοπούς πολιτικούς⁴⁰.

Στη συνέχεια, αναφέρονται οι παρακάτω αντιλήψεις των Διεθνών Οργανισμών για τη Τρομοκρατία:

Αναπόφευκτα, ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα της τρομοκρατίας έδωσαν και τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντιμετωπίζοντας την αδυναμία ενός διεθνώς αποδεκτού ορισμού, λόγω της διαφορετικής άποψης που εξέφραζε το κάθε κράτος για την έννοια τρομοκρατία, με αποτέλεσμα να ψηφιστεί η Απόφαση-Πλαίσιο από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας το 2002⁴¹ μέσα στο οποίο αναφέρονται οι θεωρούμενες ως τρομοκρατικές πράξεις καθώς και τα κριτήρια με τα οποία θεωρείται μία ομάδα τρομοκρατική. Ειδικότερα, στο άρθρο 1 αναφέρεται ότι:

Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεωρούνται ως εγκλήματα τρομοκρατίας οι εκ προθέσεως πράξεις οι οποίες⁴² όπως ορίζονται ως εγκλήματα από

³⁶ Όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 43.

³⁷ Το ίδιο, σελ. 42.

³⁸ Παπαδάτος Πέτρος, *Η Τρομοκρατία*, εκδ. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987, σελ. 18-19.

³⁹ Ο Παπαδάτος θεωρεί, σε αντίθεση με άλλους, ότι η τρομοκρατία μπορεί να εμφανιστεί και περιορισμένη χρονικά σε μία μόνο ενέργεια.

⁴⁰ Παπαδάτος Πέτρος, *Η Τρομοκρατία*, εκδ. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987, σελ. 15-17.

⁴¹ Access to European Union Law, EUR-LEX. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32002F0475>

⁴² Οι πράξεις είναι οι εξής: α) *προσβολή κατά της ζωής προσώπου, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει το θάνατο,*

β) *σοβαρή προσβολή κατά της σωματικής ακεραιότητας προσώπου,*

γ) *απαγωγή ή αρπαγή ομήρων,*

το εθνικό δίκαιο, και οι οποίες είναι δυνατόν, εκ της φύσεως ή του συναφούς πλαισίου τους, να προσβάλλουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό, όταν ο δράστης τις διαπράττει με σκοπό:

- να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό, ή
- να εξαναγκάσει αδικαιολόγητα τις δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχουν από την εκτέλεσή της, ή
- να αποσταθεροποιήσει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού

Ενώ τρομοκρατική ομάδα στο άρθρο 2⁴³ νοείται η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν τρομοκρατικά εγκλήματα. Ο όρος "διαρθρωμένη ένωση" σημαίνει μια ένωση που δεν συγκροτήθηκε τυχαία με σκοπό να διαπράξει αμέσως ένα ορισμένο έγκλημα και η οποία δεν έχει απαραίτητα τυπικά καθορισμένους ρόλους των μελών της, συνέχεια στη σύνθεσή της ή πολυσύνθετη δομή.

Το ΝΑΤΟ αντίστοιχα προσπάθησε να προσδιορίσει το φαινόμενο της τρομοκρατίας με την έκδοση μία Οδηγίας⁴⁴, κατά την οποία :

« Τρομοκρατία είναι η χρήση βίας ως αποτέλεσμα υπολογισμού, συνήθως κρίνεται ως έγκλημα σε επίπεδο εθνικών νομοθεσιών και απευθύνεται κατά ατόμων ή περιουσίας, αποτελεί δε απειλή των συμβόλων μιας κοινωνίας με σκοπό πολιτικά και ιδεολογικά οφέλη που ορίζονται με υποκειμενικά κριτήρια. Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση ή απειλή χρήσης βίας ή η χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή το κλονισμό της κυβέρνησης για την αποκόμιση πολιτικού, θρησκευτικού ή ιδεολογικού οφέλους. Οι πράξεις που θεωρούνται τρομοκρατία μπορεί να είναι :εκφοβισμός, διάβρωση, ανατροπή, προπαγάνδα, κλοπή και παράνομη διακίνηση χρήματος, εγγράφων, όπλων και υλικών, ένοπλες επιθέσεις, βομβιστικές ενέργειες, τραυματισμού, δολοφονίες και απαγωγές.»

δ) πρόκληση μαζικών καταστροφών σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά συστήματα, υποδομή, περιλαμβανομένων και των συστημάτων πληροφορικής, σταθερές εξέδρες που ευρίσκονται επί της υφαλοκρηπίδας, δημόσιους χώρους ή ιδιωτικές ιδιοκτησίες, που θα μπορούσαν να εκθέσουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή να προξενήσουν σημαντικές οικονομικές απώλειες,

ε) κατάληψη αεροσκαφών ή πλοίων ή άλλων μέσων μαζικής μεταφοράς ή μεταφοράς εμπορευμάτων,

στ) κατασκευή, κατοχή, κτήση, μεταφορά, προμήθεια ή χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών υλών, πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων καθώς και, όσον αφορά τα βιολογικά και χημικά όπλα, έρευνα και ανάπτυξη,

ζ) απελευθέρωση επικίνδυνων ουσιών ή πρόκληση πυρκαγιών, πλημμύρων ή εκρήξεων, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο,

η) διαταραχή ή διακοπή του εφοδιασμού ύδατος, ηλεκτρικής ενέργειας ή κάθε άλλου βασικού φυσικού πόρου, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο,

θ) απειλή τέλεσης μιας εκ των πράξεων οι οποίες απαριθμούνται στα στοιχεία α) έως η).

⁴³ Το ίδιο.

⁴⁴ Όπως αναφέρεται στο Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000, σελ. 90-91.

Αρμόδιος οργανισμός για την μελέτη και το συντονισμό αντιμετώπισης του φαινομένου της τρομοκρατίας καθώς και άλλων παγκόσμιων, σημαντικών ζητημάτων είναι ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη – ΟΑΣΕ (Organization for Security and Cooperation in Europe – OSCE). Ο ΟΑΣΕ ιδρύθηκε το 1975 με το όνομα «Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη» μετά την υπογραφή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και μετονομάστηκε σε Οργανισμό το 1995⁴⁵. Θέματα που απασχολούν τις συναντήσεις κορυφής των κρατών μελών που αποτελούν τον οργανισμό είναι κυρίως διεθνή ζητήματα όπως η διακίνηση ναρκωτικών και όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία κ.ά. Οι συναντήσεις κορυφής στοχεύουν στη μελέτη και επίτευξη της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας αλλά πραγματοποιούνται χωρίς τις απαραίτητες εννοιολογικές προσεγγίσεις και οριοθετήσεις του φαινομένου.

Τέλος, θεωρείται απαραίτητη η αναφορά του τρόπου με τον οποίο ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) έχει συμβάλει στην ανάλυση του φαινομένου της τρομοκρατίας και στο συντονισμό των απαραίτητων διαδικασιών. Έχει πραγματοποιήσει αρκετές προσπάθειες για σχηματισμό ενός ορισμού κατά τη διάρκεια λειτουργίας του, χωρίς να έχει καταλήξει σε κάποιο διεθνώς αποδεκτό. Ήδη από το 1972 είχε οριστεί μία ειδική επιτροπή από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, που κατέληξε σε δύο αντιτιθέμενες απόψεις, από τις οποίες η μία υποστήριζε την ανάγκη διατύπωσης ενός ορισμού έτσι ώστε να είναι η αφετηρία των ακόλουθων συζητήσεων επί του θέματος, και η άλλη θεωρούσε καταδικασμένη οποιαδήποτε απόπειρα σχηματισμού ενός ορισμού⁴⁶. Ακολούθως, ο ΟΗΕ έχει εκδώσει διάφορες αποφάσεις με τις οποίες καταδικάζει τη τρομοκρατία⁴⁷ και κατά κύριο λόγο την ταυτίζει με το οργανωμένο έγκλημα αποφεύγοντας να υπεισέλθει στην ουσία του θέματος της τρομοκρατίας και των αιτιών πρόκλησής του σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

⁴⁵ Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html> Τελευταία Επίσκεψη:16/7/2015.

⁴⁶ Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000, σελ. 93-94.

⁴⁷ Απόφαση του ΟΗΕ 1979: «...όλες οι ενέργειες της τρομοκρατίας που θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή απειλούν τις θεμελιακές ελευθερίες καταδικάζονται απερίφραστα.»
Απόφαση του ΟΗΕ 1985: «...καταδικάζει απερίφραστα ως εγκληματικές όλες τις πράξεις, μεθόδους και πρακτικές της τρομοκρατίας από οπουδήποτε και από οποιονδήποτε κι αν προέρχονται.»

Ψήφισμα του ΟΗΕ 1995: «...πεποίθηση για την επιθυμία στενής συνεργασίας των Κρατών αναφορικά με την καταπολέμηση των εγκλημάτων που συνδέονται στενά με τη τρομοκρατία, συμπεριλαμβανομένου και του εμπορίου ναρκωτικών, την παράνομη διακίνηση όπλων, το ζέπλυμα χρήματος και την παράνομη εμπορία πυρηνικών και άλλων θανατηφόρων υλικών..»

Κεφάλαιο 1.2 Ο ορισμός του Ισλάμ

Στη σύγχρονη εποχή, το Ισλάμ αποτελεί μία από τις τέσσερις μεγαλύτερες θρησκείες, ανάμεσα στο Χριστιανισμό, τον Ινδουισμό και το Βουδισμό, και παρουσιάζει ιδιαίτερα ταχείς ρυθμούς αύξησης, πολύ μεγαλύτερους από τις προαναφερθείσες θρησκείες. Το Ισλάμ αποτελεί μία θρησκευτική και πολιτική ιδεολογία, η οποία αναπτύχθηκε κατά τον 7^ο αιώνα στην Αραβία, και εξελίχθηκε σε μία θρησκεία που στόχο έχει να αναδιοργανώσει τις σύγχρονες κοινωνίες με βάση τους κανόνες που πηγάζουν από τα θρησκευτικά κείμενα και να δημιουργήσει μία ισλαμική πολιτική οντότητα, το ισλαμικό κράτος, δηλαδή μία γεωγραφικά καθορισμένη έκταση όπου θα κυβερνάται σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο, την σαρία. Μία από τις μεγαλύτερες πηγές δύναμης, θα μπορούσαμε να πούμε, πως είναι η έννοια της εσωτερικής ενότητας που προωθείται, έστω σε φανταστική διάσταση, δίχως να καταργούνται τα στοιχεία διαφορετικότητας του κάθε ατόμου⁴⁸. Το Ισλάμ εκτός από μονοθεϊστική θρησκεία μπορεί να ερμηνευθεί παράλληλα ως πολιτισμός, στάση ζωής κ.ά. Ο όρος «ισλάμ» στα αραβικά σημαίνει «υποταγή», δηλαδή με την έννοια της υποταγής στον Αλλάχ, και αντίστοιχα «μουσουλμάνος» (*muslim*) σημαίνει «υποταγμένος». Σύμφωνα με την ισλαμική θρησκεία, ο κόσμος είναι διαχωρισμένος σε δύο μέρη : τη «γη του Ισλάμ» όπου κατοικούν οι πιστοί, ανεξαρτήτως φυλής, γλώσσας ή χρώματος και στη «γη του πολέμου» όπου αντιθέτως, ζουν οι «άπιστοι» ανεξάρτητα πάλι από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους.

Στην Αραβία την εποχή του 7^{ου} αιώνα κατοικούσαν οι φυλές των Βεδουίνων, οι οποίες ακολουθούσαν κυρίως νομαδική κτηνοτροφική ζωή. Μεγάλα αστικά κέντρα και εμπορικοί σταθμοί αποτέλεσαν οι πόλεις Μέκκα, Γιάθριμπ και Τάιφ, με σημαντικότερη τη πρώτη⁴⁹. Στις συγκεκριμένες περιοχές λόγω της ανάπτυξης της εμπορικής δραστηριότητας είχε σαν αποτέλεσμα οι Άραβες να έρθουν σε επαφή με το πολιτισμό άλλων λαών, και να επικρατήσει ένα συνονθύλευμα θρησκευτικών δογμάτων με κυρίαρχα αυτά του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού, πράγμα που αποτέλεσε σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση της ισλαμικής σκέψης όσον αφορά την ανθρώπινη και τη θεϊκή ύπαρξη⁵⁰. Σημαντικό πρόσωπο για την διάδοση της θρησκείας του Ισλάμ αποτέλεσε ο Muhammad ibn ‘Abd Allah (στην ελληνική γλώσσα αναφέρεται ως Μωάμεθ), ο οποίος γεννήθηκε το 570μ.Χ. στη Μέκκα, και θεωρείται ο Προφήτης του Αλλάχ που έλαβε το χάρισμα σε ηλικία 40 ετών, το 610 μ.Χ.

⁴⁸ Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ, Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2012, σελ. 49-51.

⁴⁹ Η τοποθεσία της Μέκκας ήταν πολύ σημαντική διότι βρισκόταν στο σταυροδρόμι των διαδρομών που συνδέαν το βορρά με το νότο και την ανατολή με τη δύση, με αποτέλεσμα να είναι ο κύριος σταθμός εμπορίου του λιμανιού της Γάζας και του Μαρίμπ, συνδέοντας έτσι τον Ινδικό Ωκεανό με τη Συρία και τις σημερινές περιοχές του Ιράν, Ιράκ και τη Κεντρική Ασία με την Αιθιοπία και την Ανατολική Αφρική.

⁵⁰ Παπαγεωργίου Φώτης, Σμούρης Αντώνης, *Ισλαμισμός και Ισλαμοφοβία, Πέρα από την Προκατάληψη*, εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα, 2012, σελ. 32-33.

Τη πρώτη δεκαετία, οι διδαχές του Προφήτη Muhammad για τη μονοθεϊστική θρησκεία που καταδίκασε τις κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες, ερχόταν σε σύγκρουση με τη τότε πολιτική τάξη (κυρίως από το κλάν των Ομαγιάδων / Umayyad της φυλής των Κουραϊσιτών), πράγμα που είχε ως συνέπεια την μετέπειτα μετοίκησή του το 620μ.Χ. στη γειτονική πόλη Γιάθριμπ ύστερα από πρόσκληση⁵¹, η οποία στη συνέχεια μετονομάστηκε σε al-Madina που σημαίνει «πόλη του Προφήτη». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ιδρυθεί η πρώτη Κοινότητα Πιστών (Umma) και συνεπώς η πρώτη ισλαμική πολιτεία της ιστορίας και να θεωρείται από τους σύγχρονους μουσουλμάνους το πιο πλήρες μοντέλο ισλαμικού κράτους⁵².

Στην πρώτη Κοινότητα των Πιστών ο προφήτης εκτός από πνευματική αυθεντία, υιοθετούσε και άλλους ηγετικούς ρόλους, όπως αυτός του ανώτατου δικαστή, του νομοθέτη, του αρχηγού του κράτους και του θρησκευτικού λειτουργού, εξουσίες που μετά το θάνατό του (632μ.Χ.) κληροδοτήθηκαν στο διάδοχο χαλίφη⁵³.

Κεφάλαιο 1.3 Η «Ισλαμική» Τρομοκρατία

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι έννοιες «τρομοκράτης» και «τρομοκρατία» είναι δύο έννοιες ήδη πολύ αρνητικά φορτισμένες, συνεπώς η χρήση του όρου «ισλαμική τρομοκρατία» παραπέμπει σε απλουστευτικές εικόνες βίας, όπου ετικετοποιούν και καταδικάζουν, κατά κάποιο τρόπο, οτιδήποτε είναι συνδεδεμένο με τον κόσμο του Ισλάμ. «Νέα», «οριζόντια», «θρησκευτική» ή «διεθνής» τρομοκρατία είναι έννοιες με πιο ουδέτερο χαρακτήρα ως προς τη στοχοποίηση και δαιμονοποίηση του μουσουλμανικού κόσμου. Η κρατούσα άποψη αναφερόμενη στην «θρησκευτικού τύπου» τρομοκρατία τείνει να την ταυτίζει με τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, παρόλο που η φανατική προσήλωση σε ένα θρησκευτικό δόγμα και μία κοσμοθεωρία που βασίζεται και διαμορφώνεται καθαρά από τη θρησκευτική παράδοση είναι φαινόμενο που πρωτοεμφανίστηκε μέσω του Χριστιανισμού⁵⁴.

Στην παρούσα ανάλυση προτιμάται ο όρος «διεθνής τρομοκρατία» έτσι ώστε να αντανakλάται η παγκόσμια πολιτική σκηνή, χωρίς όμως να απορρίπτονται και οι άλλες έννοιες⁵⁵. Αναμφισβήτητα, σε ένα καθαρά λειτουργικό επίπεδο η

⁵¹ Είχε λάβει πρόσκληση για να παρέχει βοήθεια στην επίλυση κάποιων κοινωνικών διαφορών και στη συνέχεια για τη παραμονή του.

⁵² Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ, Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2012, σελ. 58-59.

⁵³ Παπαγεωργίου, 2012, σελ. 44.

⁵⁴ Γεωργόπουλος Χριστόφορος, 15/1/2015, *Η ευκαιρία του Charlie και η νέα τρομο-υστερία*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://kritikieglimatologia.blogspot.gr/2015/01/charlie.html> τελευταία επίσκεψη: 20/5/2015.

⁵⁵ Ο όρος «διεθνής» τρομοκρατία χρησιμοποιείται παρότι δεν καλύπτει μόνο την ισλαμική τρομοκρατία ή δεν ταυτίζεται με αυτή, καθώς υπάρχουν κι άλλες περιπτώσεις διεθνούς τρομοκρατίας όπως η περίπτωση των Αλγερινών στη Γαλλία, ωστόσο μέσα από την ανάλυση αποσαφηνίζεται οποιαδήποτε σύγκριση.

παγκοσμιοποίηση και οι τεχνολογικές ευκολίες έχουν συμβάλλει στην αλλαγή του προφίλ της τρομοκρατίας που γνωρίζαμε έστω σε εθνικό επίπεδο, για το λόγο αυτό πολλοί επιστήμονες την χαρακτηρίζουν και ως «νέα» αντιμετωπίζοντας αντίστοιχα τον αντίλογο για υπερβολή στη διάκριση μεταξύ «παλαιάς» και «νέας» τρομοκρατίας, με επιχειρήματα ότι αρκετά από τα χαρακτηριστικά της «νέας» τρομοκρατίας εμφανίζονται και σε «παραδοσιακές» ομάδες⁵⁶.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση του Ανδρέα Λοβέρδου στο βιβλίο του «*Η Νέα Τρομοκρατία*», όπου αναφέρει τέσσερις μορφές τρομοκρατίας. Αρχικά, η πρώτη μορφή τρομοκρατίας που αποτελεί και την ιστορική της μορφή είναι η *κρατική* με κύριο παράδειγμα αυτό των Ιακωβίνων του Robespierre στη Γαλλία. Ακολούθως, ιστορική επίσης αποτελεί και η δεύτερη μορφή της τρομοκρατίας, η οποία στρέφεται *κατά του κράτους* με στόχους όπως εγκαταστάσεις και πρόσωπα που συνεργάζονται ή ανήκουν σε αυτό. Τρίτη μορφή του φαινομένου αναφέρεται η *εισαγόμενη* τρομοκρατία, που θεωρείται η περίπτωση ζητημάτων που αφορούν τρίτες χώρες και εκδηλώνονται σε χώρα που δεν αποτελεί στόχο της δράσης των υποκειμένων αλλά αναπόφευκτα με το τρόπο αυτό μετατρέπεται σε κρατικό της θέμα. Τέλος, αναφέρεται η *οριζόντια* τρομοκρατία, όπου πηγάζει από την κοινωνία και στρέφεται πάλι προς την κοινωνία με στόχους απλά μέλη μιας εθνικής, πολιτικής ή κοινωνικής ομάδας που δεν σχετίζονται με την κρατική εξουσία χρησιμοποιώντας μεθόδους όπως βομβιστικές επιθέσεις κ.ά.⁵⁷ Η *οριζόντια* τρομοκρατία, όπου σύμφωνα με τον Ανδρέα Λοβέρδο εκδηλώθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη, διαφοροποιείται από τις προηγούμενες λόγω κάποιων καινούριων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει. Αυτή η «νέα τρομοκρατία» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει είναι θρησκευτικά θεμελιωμένη, προερχόμενη από δράσεις φονταμενταλιστών, που σκοπό έχουν μέσω της πράξης τους να αναδειχθούν σε μάρτυρες της πίστης τους, πράγμα που κατά τη γνώμη του κ. Λοβέρδου αποτελεί μία άκρως επικίνδυνη συνιστώσα. Χαρακτηριστικό, ακόμα, αυτής της νέας τρομοκρατίας αποτελεί το στοιχείο του τυφλού και μαζικού αποτελέσματος, με την έννοια ότι δεν έχει συγκεκριμένους κρατικούς στόχους ή άτομα, αλλά τυχαία θύματα που συνδέονται μόνο από το στοιχείο της απλής σύμπτωσης να βρίσκονται στην συγκεκριμένη τοποθεσία την συγκεκριμένη στιγμή, και αντίστοιχα μαζική διότι μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων επιδιώκεται όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός θυμάτων⁵⁸.

Στην «νέα» τρομοκρατία αναφέρονται οι Steven Simon και Daniel Benjamin, σε σχετικό άρθρο με τίτλο *America and the New Terrorism*, επισημαίνοντας ότι αποτελεί μία νέα μορφή τρομοκρατίας, υποκινούμενη κυρίως από θρησκευτικά κίνητρα, δεν έχει σχέση με τις μορφές που γνωρίζαμε μέχρι τώρα και δεν βασίζεται στην υποστήριξη των κυρίαρχων κρατών, ούτε υπόκειται σε περιορισμούς όσον

⁵⁶ Όπως το γεγονός ότι θρησκευτικά στοιχεία σε τρομοκρατικές οργανώσεις δεν είναι νέο χαρακτηριστικό αφού όπως προαναφέρθηκε ήδη το 13^ο αιώνα είχε εμφανιστεί η μουσουλμανική σχέση των Ασασίνων.

⁵⁷ Λοβέρδος Ανδρέας, *Η Νέα Τρομοκρατία, με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. ΙΝΔΙΚΤΟΣ, Αθήνα, 2001, σελ. 33-40.

⁵⁸ Το ίδιο, σελ. 41-48.

αφορά τη βία. Επιπρόσθετα, αναφέρονται τα εξής τέσσερα χαρακτηριστικά για τη συγκεκριμένη μορφή της τρομοκρατίας:

- Η εμφάνιση της θρησκείας ως κύρια ώθηση για τις τρομοκρατικές επιθέσεις,
- Η αύξηση του αριθμού των θυμάτων,
- Η αυξανόμενη λειτουργική και τεχνολογική ικανότητα των δραστών,
- Η επιθυμία για απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής.

Παράλληλα, οι Simon και Benjamin, παραθέτουν τα λόγια του πολιτικού αναλυτή Bruce Hoffman, ο οποίος αναφέρεται στη ραγδαία ανάπτυξη των θρησκευτικά υποκινούμενων ομάδων και την αύξηση που εμφανίζεται ως προς τη μαζικότητα των θανάτων, ενώ χαρακτηριστικά αναφέρει ότι αυτές οι ομάδες έχουν ουσιαστικά εισαγάγει πολιτικά ζητήματα μέσα σε ένα ιερο-θρησκευτικό πλαίσιο (*«political issues and struggles within a sacred context»*)⁵⁹.

Παρομοίως, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της νέας τρομοκρατίας και την ανεξαρτησία των τρομοκρατικών ομάδων από την κρατική υποστήριξη αναφέρεται και ο Alex P. Schmid⁶⁰ παραθέτοντας τα εξής χαρακτηριστικά:

- Εμφανίζεται περισσότερο θανατηφόρα με την έννοια του μεγάλου αριθμού θυμάτων,
- Εξαρτάται λιγότερο από την κρατική υποστήριξη,
- Μετατράπηκε σε όλο και πιο μη-κοσμική (non-secular),
- Εμφανίζεται με αυξανόμενες επιθέσεις αυτοκτονίας,
- Συνδέεται όλο και περισσότερο με οργανώσεις του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος,
- Η σύνδεσή της μεταξύ των μελών ή ομάδων είναι αόριστη και συνεπώς δύσκολα εντοπίσιμη,
- Και τέλος, αποσκοπούν στην απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής.

Εστιάζοντας στην ισλαμική τρομοκρατία, παρά τις κριτικές που έχουν αναπτυχθεί, αξίζει να αναφερθεί η θεωρία των «τεσσάρων κυμάτων της Νέας Τρομοκρατίας» (*The Four Waves of Modern Terrorism*) του David C. Rapoport⁶¹. Σύμφωνα με τον Rapoport, το πρώτο τρομοκρατικό κύμα έκανε την εμφάνισή του το 1880 στη Ρωσία, ακολουθώντας μέσα στην ερχόμενη δεκαετία η Δ.Ευρώπη, τα Βαλκάνια και η Ασία. Το «Αναρχικό κύμα» όπως το ονόμασε είχε διάρκεια περίπου σαράντα(40) χρόνια και το διαδέχθηκε, το 1920, το επόμενο κύμα, το «Αντι-αποικιακό». Το «αντι-αποικιακό» κύμα είχε διάρκεια και αυτό μία περίπου γενιά δίνοντας τη σκυτάλη στο «Νεο-αριστερό» κύμα, το οποίο μέχρι τα τέλη του 20^{ού} αιώνα είχε

⁵⁹ Simon Steven, Daniel Benjamin, Spring 2000, America and the New Terrorism, *Survival*, vol 42, no 1, σελ. 66-67, <http://www.eusec.org/su0001te.pdf> τελευταία επίσκεψη:20/7/2015.

⁶⁰ Schmid Alex P., Prevention of Terrorism, towards a multi-pronged approach, στο Tore Bjorgo, *Roots Causes of Terrorism, myths, reality and ways forward*, Routledge, London and New York, 2005, σελ. 223-225.

⁶¹ Rapoport C. David, *The Four Waves of Modern Terrorism*, Διαθέσιμο στο: <http://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 3/10/2015.

έρθει στο τέλος του. Το 1979 εμφανίζεται τέταρτο το «θρησκευτικό» κύμα το οποίο, σε περίπτωση που ακολουθήσει την πορεία των τριών προηγούμενων κυμάτων, θα έρθει σε ύφεση περίπου το 2025. Κατά τον Rapoport τρομοκρατικό κύμα θεωρείται ένας κύκλος δραστηριοτήτων σε ένα δεδομένο χρονικό πλαίσιο παρουσιάζοντας διάφορες φάσεις ακμής και ύφεσης. Ένα κυρίαρχο χαρακτηριστικό των «κυμάτων» αυτών είναι ο διεθνής χαρακτήρας τους, δηλαδή παρόμοιες δραστηριότητες που οδηγούνται από μία κοινή δυναμική ως προς την ανάπτυξη συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και σχέσεων των συμμετέχοντων οργανώσεων σε διάφορες χώρες. Το κάθε κύμα αναπτύσσει διαφορετικές δυναμικές. Κοινό χαρακτηριστικό των «κυμάτων», επίσης, αποτελεί το στοιχείο του εθνικισμού που διαποτίζει όλες τις οργανώσεις κάθε κύματος ανεξάρτητα από την διαφορετικότητα με την οποία διαμορφώνεται στο καθένα. Το «κύμα» ουσιαστικά αποτελείται τις οργανώσεις, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι ακολουθούν την ίδια πορεία διάρκειας. Φυσιολογικά οι οργανώσεις έρχονται σε αδράνεια προτού συμβεί το ίδιο και με το «κύμα». Όμως, σε ορισμένες περιπτώσεις που η ενέργεια του κύματος δεν μπορεί πλέον να εμπνεύσει καινούριες οργανώσεις τότε εξαφανίζεται και παίρνει την θέση του το επόμενο.

Επικεντρώνοντας την προσοχή στο τέταρτο «κύμα» ο Rapoport αναφέρει τα εξής : Το θρησκευτικό στοιχείο ήταν πάντα ένα σημαντικό κομμάτι στην «μοντέρνα» τρομοκρατία, όμως η θρησκεία όπως εμφανίζεται κατά την διάρκεια του θρησκευτικού κύματος παίζει έναν ακόμη πιο σημαντικό και ισχυρό ρόλο, ορίζοντας πλέον τα πλαίσια της δικαιοσύνης και θέτοντας κανόνες. Στην θεωρία που αναπτύσσει ο Rapoport αναφέρει πως τα πολιτικά δρώμενα στις αραβικές χώρες βοήθησαν έτσι ώστε το τέταρτο κύμα να αναπτυχθεί στο Ισλάμ και κατά συνέπεια αυτό να επηρεάσει κι άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις σε άλλες περιοχές⁶². Θεωρεί ότι τρία γεγονότα που συνέβησαν στον Ισλαμικό κόσμο επηρέσαν σημαντικά στην ανάπτυξη του τέταρτου κύματος: 1. Η Ιρανική Επανάσταση που πραγματοποιήθηκε το 1979⁶³, 2. Η έναρξη του καινούριου ισλαμικού αιώνα⁶⁴ και 3. Η εισβολή των Σοβιετικών Δυνάμεων στο Αφγανιστάν⁶⁵.

⁶² Αναφέρει συγκεκριμένα πως «το Ισλάμ βρίσκεται στην καρδιά του κύματος».

⁶³ Η Ιρανική Επανάσταση πραγματοποιήθηκε εναντίον του σάχη Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί και ολοκληρώθηκε με την ίδρυση της Ισλαμική Δημοκρατίας του Ιράν με ηγέτη τον αγιατολάχ Χομείνι. Σύμφωνα με τον Rapoport το γεγονός αυτό έδειξε ουσιαστικά ότι η θρησκεία πλέον είχε μεγαλύτερη πολιτική επιρροή από ότι στο τρίτο κύμα και ότι μετέβαλλε τις σχέσεις των Μουσουλμάνων μεταξύ τους. Οι Ιρανοί ενέπνευσαν άλλες σιιτικές τρομοκρατικές δράσεις και σε περιοχές εκτός του Ιράν, όπως Ιράκ, Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ και Λίβανο.

⁶⁴ Κάποιοι Μουσουλμάνοι θεωρούσαν σύμφωνα με την ισλαμική παράδοση ότι θα εμφανιστεί ένας προφήτης-«απελευθερωτής» στην αρχή ενός νέου αιώνα με στόχο την επαναφορά του κόσμου με βάση τις παραδοσιακές ισλαμικές κοινωνίες.

⁶⁵ Κατά την εισβολή των Σοβιετικών Δυνάμεων στο Αφγανιστάν εθελοντές από όλο το σιιτικό κόσμο προσφέρθηκαν για την αντιμετώπιση των πρώτων, σε συνάρτηση με την βοήθεια δυνάμεων όπως τις Η.Π.Α., τη Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν και άλλα κατάφεραν να απομακρύνουν. Το 1989 με την απομάκρυνση των Σοβιετικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν, ο ισλαμικός κόσμος το εξέλαβε ως νίκη της θρησκείας εναντίον μιάς κοσμικής υπερ-δύναμης, γεγονός που ενέπνευσε περιοχές με μεγάλους μουσουλμανικούς πληθυσμούς

Κεφάλαιο2 Θρησκεία και Πολιτισμός

Αναμφισβήτητα, το Ισλάμ είναι ενσωματωμένο στην καθημερινή ζωή των πιστών και της κοινότητας ευρύτερα, συνδέοντας έτσι άμεσα την θρησκευτικότητα με τα κοινωνικά προβλήματα της Κοινότητας και την πολιτική. Η καθημερινότητα των πιστών είναι απόλυτα πειθαρχημένη και οργανωμένη με βάση το Κοράνι (*al-Qur'an*), το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων, το οποίο εμπεριέχει τις Αποκαλύψεις του Θεού (Αλλάχ) μέσω του Προφήτη *Muhammad* και τις *hadith*, τις εθμικές συμπεριφορές και τα λόγια του Προφήτη.

Πράγματι, εντυπωσιάζει το γεγονός της ραγδαίας εξάπλωσης του Ισλάμ στον χώρο της Αραβικής χερσονήσου και δημιουργεί προβληματισμούς για τους παράγοντες που ενίσχυσαν αυτή την διαδικασία. Δύο είναι οι βασικοί παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για τη διάδοση και εδραίωση του Ισλάμ. Αρχικά, η ισχυρή προσωπικότητα του *Muhammad*, όπου ενώ αποτελούσε ιδιαίτερα θρησκευτική προσωπικότητα, ήταν παράλληλα και ένα άτομο με ηγετικές, πολιτικές και στρατιωτικές ικανότητες, γεγονός που τον βοήθησε να ισχυροποιήσει τη θέση του σε κοινωνίες που υπήρχαν αντιδράσεις προς τον μονοθεϊσμό που υποστήριζε, πράγμα που τον οδήγησε σε ένοπλη σύρραξη εναντίον της Μέκκας στο Badr με νικητή τον ίδιο. Και δεύτερον, σημαντικό παράγοντα αποτελούν οι κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες της Αραβίας όταν ο Προφήτης κήρυττε τον Λόγο του Θεού (Αλλάχ). Οι συνθήκες στις πόλεις της Αραβίας βρίσκονταν σε ένα μεταβατικό στάδιο, όπου σημειωνόταν μεγάλη συσσώρευση του πλούτου στην τάξη των εμπόρων καθώς εκείνη την εποχή αναπτύσσονταν σημαντικές πόλεις της Αραβίας σε μεγάλα εμπορικά κέντρα. Αυτό είχε ως συνέπεια τον σχηματισμό φτωχών κοινωνικών στρωμάτων όπως και δούλων μέσα στα οποία το αίσθημα της κοινωνικής αδικίας ήταν ιδιαίτερα έντονο με αποτέλεσμα να αποτελούν τις αρχικές πηγές των πρώτων οπαδών του *Muhammad*. Τέλος, θα πρέπει να προστεθεί ότι σημαντικό ρόλο έπαιξε η τακτική των επιδρομών που πραγματοποιούσαν οι νομάδες της ερήμου σε βάρος των περιουσιών των αντίπαλων ή γειτονικών νομάδων ή φυλών. Αυτή η τακτική συνδυάστηκε από το *Muhammad* με την επεκτατική πολιτική που προωθούσε για την εξάπλωση του Ισλάμ με τη διοχεύτηση της επιθετικής αυτής ορμής σε αλλόθρησκες περιοχές⁶⁶.

όπως Ουζμπεκιστάν, Τσετσενία, Τατζικιστάν, Αζερμπαϊτζαν και Κιργιστάν, που άνηκαν στην Σοβιετική Ένωση να επαναστατήσουν.

⁶⁶ Πατέλος Κων.Γ., *Πολιτική Ιστορία του Ισλαμικού Χώρου (7^{ος} – 18^{ος} αιώνας)*, εκδ.Απ.Αναστασίου, Αθήνα, 1987, σελ.46-48.

Κεφάλαιο 2.1 Ισλαμικός δογματισμός και πολιτισμός

Οι τέσσερις δογματικές πηγές

Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή για την θρησκεία και τον πολιτισμό, ο ισλαμικός δογματισμός βασίζεται πάνω σε κάποιες βασικές αρχές οι οποίες τηρούνται στις μουσουλμανικές κοινωνίες (Κοινότητες των Πιστών-*umma*) μέχρι σήμερα.

Ειδικότερα, υπάρχουν τέσσερις δογματικές πηγές: το Κοράνι, οι *Hadith* και οι δύο αρχές επιχειρηματολογίας *ijma'* και *qiyas* ή *ijtihad*.

Αναλυτικά, το Κοράνι, που για την πλειονότητα των μουσουλμάνων ερευνητών ο όρος προέρχεται από το ρήμα *qara'a* που σημαίνει «αυτός απήγγειλε», αποτελεί το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων το οποίο περιέχει το λόγο του Αλλάχ, ο οποίος αποκαλύφθηκε μέσω του προφήτη Μουhammad. Η διάδοση των αποκαλύψεων κατά τα χρόνια της ζωής του προφήτη ήταν προφορική, με αποτέλεσμα μετά το θάνατό του, αλλά και των συντρόφων του που γνώριζαν τα λεγόμενά του, να κυκλοφορούν αρκετές παραλλαγές του Κορανίου με πολλές διαφορετικές μεταξύ τους απαγγελίες καταλήγοντας σε δογματικές αντιστιξίες⁶⁷. Η πρωτοβουλία για τη συγκέντρωση των αποκαλύψεων και τη γραπτή εκδοχή τους στο Κοράνι πραγματοποιήθηκε την εποχή του Όθμαν του 3^{ου} διαδόχου του προφήτη (644-656μ.Χ.), ενώ η τελική μορφή του Κορανίου αποτυπώθηκε τυπογραφικώς στο Κάιρο το 1923.

Το Κοράνι αποτελείται από 114 τμήματα που ονομάζονται *sura*, ενώ η έκταση της κάθε μίας κυμαίνεται από τρεις έως 287 στίχους και διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη αναφέρονται οι αποκαλύψεις κατά την πρώιμη περίοδο, που ο προφήτης βρισκόταν ακόμη στη Μέκκα και στην δεύτερη ταξινομούνται οι αποκαλύψεις την εποχή κατά την οποία είχε καταφύγει στην Μεδίνα. Το κείμενο αν και αρχικά αποτελεί ένα προφορικό έργο, το οποίο προοριζόταν πάντα προς απαγγελία και όχι προς ανάγνωση, κατέχει παράλληλα σημαντική θέση στην ανάπτυξη της αραβικής γλωσσολογίας, της γραμματικής και του συντακτικού, αφού για την γραπτή εκδοχή του έχρηζε η δημιουργία περισσότερων κανόνων γραμματικής και συντακτικού που ισχύουν μέχρι σήμερα⁶⁸.

Η δεύτερη πηγή του Ισλάμ μετά το Κοράνι είναι οι *hadith* ή αλλιώς *sunna*⁶⁹. Αναλυτικά, όρος *sunna* σημαίνει τις συνήθειες, την συμπεριφορά και τα λόγια του Προφήτη για διάφορα θέματα, που από τη πρώτη στιγμή θεωρούνταν παράδειγμα προς μίμηση για όλους τους μουσουλμάνους, ενώ οι *hadith* είναι οι αφηγήσεις

⁶⁷ Οι διάφορες παραλλαγές του Κορανίου, πολλές φορές, εξυπηρετούσαν τη θεμελίωση των διεκδικήσεων ορισμένων ομάδων που αντιτίθεντο στην κυρίαρχη εξουσία και το πολιτικο-θρησκευτικό ρεύμα.

⁶⁸ Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ, Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2012, σελ. 133-140.

⁶⁹ Παρά το γεγονός ότι οι όροι *hadith* και *sunna* χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, ωστόσο δε έχουν ακριβώς το ίδιο νόημα. *Sunna* σημαίνει τις πρακτικές που ακολουθούσε ο Προφήτης ή τη γνώμη του σε διάφορα θέματα, ενώ *hadith* σημαίνει τις αφηγήσεις των *sunna* μέσα από τις οποίες διατηρήθηκαν στο χρόνο.

ύστερα από το θάνατο του Προφήτη που είχαν ως περιεχόμενο μία αλυσίδα μαρτυριών για τη ζωή του. Παρά το γεγονός ότι οι *hadith* δεν αποτελούν λόγια του Θεού, όπως είναι το Κοράνι, ωστόσο θεωρούνται θεόπνευστες. Φυσικό επακόλουθο είναι να δημιουργείται το πρόβλημα τις αξιοπιστίας των συλλογών αυτών, με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν κριτήρια κατά τα οποία ελέγχεται η εγκυρότητα των *hadith* από τους μουσουλμάνους θεολόγους νομοδιδασκάλους.

Η *ijma*^c αποτελεί την τρίτη πηγή του Ισλάμ και αναφέρεται στην συναίνεση της μουσουλμανικής κοινότητας για τα θρησκευτικά θέματα. Την εποχή αμέσως μετά τον θάνατο του Προφήτη δεν υπήρχαν προβληματισμοί και αμφισβητήσεις ως προς τα θέματα που άπτονται της θρησκείας και της διακυβέρνησης του ισλαμικού κράτους. Όμως με την πάροδο του χρόνου, οι καθοδηγητές της Κοινότητας των Πιστών (οι θεολόγοι νομοδιδάσκαλοι) άρχιζαν να αντιμετωπίζουν την σημασία της ομοιογένειας και απόλυτης συμφωνίας της Κοινότητας και της «ορθοπραξίας».

Τέλος, η τέταρτη πηγή είναι η *qiyas*, που αποτελεί μία διαδικασία αναλογίας των διδασκαλιών των *hadith* και του Κορανίου με στόχο να βρεθεί λύση ή εντολή σε μία πληθώρα νέων ζητημάτων και περιστάσεων που προκύπτουν κατά την πάροδο του χρόνου στην καθημερινή ζωή, που οι δύο πρώτες πηγές (το Κοράνι και οι *hadith*) δεν καλύπτουν. Έτσι, προκύπτει το ζήτημα του *ijtihad*, που αποτελούν τις εκφράσεις προσωπικών γνωμοδοτήσεων που αποκτούν νομική ισχύ, δηλαδή την συστηματική κατ'αναλογία επιχειρηματολογία με βάση το Κοράνι και τη *sunna* του Προφήτη, αποφεύγοντας όσο το δυνατόν το στοιχείο της προσωπικής αυθαιρεσίας⁷⁰.

Πάνω σε αυτές τις τέσσερις πηγές καθορίζεται και αναπτύσσεται ο ισλαμικός νόμος *shari'a*, ο οποίος έχει ισχύ σε όλες τις χώρες που βρίσκονται υπό ισλαμική κυριαρχία, και αναπτύχθηκε την περίοδο των διαδόχων του Mouhammad.

Οι πέντε στύλοι του Ισλάμ

Στα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του κάθε πιστού ως προς τη θρησκεία του έχουν αναπτυχθεί πέντε βασικές αρχές, οι λεγόμενοι πέντε(5) στύλοι του Ισλάμ (*arkan*). Ο πρώτος στύλος είναι η ομολογία της πίστης (***Shahada***), απαγγέλοντας ένα συγκεκριμένο αραβικό κείμενο, ασχέτως εάν γνωρίζουν αραβικά ή όχι, όπου αποδέχονται ότι δεν υπάρχει άλλος θεός παρά μόνο ο Αλλάχ και ότι ο Mouhammad είναι ο Προφήτης του. Τον δεύτερο στύλο του Ισλάμ αποτελούν οι πέντε θεσμοθετημένες προσευχές (***Salat***) επί καθημερινής βάσεως, την αυγή, το μεσημέρι, νωρίς το απόγευμα, κατά την δύση του ηλίου και το σούρουπο. Οι προσευχές αυτές είναι αυστηρά καθορισμένες ως προς την τέλεσή τους, ακολουθώντας κάποιες συγκεκριμένες «οδηγίες», όπως η καθημερινή υποχρεωτική φύση της, η ατμόσφαιρα ηρεμίας και νηφαλιότητας, η προσοχή του σωστού ρυθμού και της σωστής έντασης της φωνής και η κατάλληλη σωματική στάση, ενώ άλλο βασικό χαρακτηριστικό είναι η κατεύθυνση του προσευχόμενου προς την πόλη της Μέκκας⁷¹.

⁷⁰ Μακρής Γεράσιμος, το ίδιο, σελ. 147-149.

⁷¹ Η πρώτη γεωγραφική κατεύθυνση της προσευχής ήταν τα Ιεροσόλυμα, όμως ο Mouhammad ως αντίδραση στις λογοκρισίες και την άρνηση της αποδοχής του Ισλάμ από

Τρίτη στήλη του Ισλάμ αποτελεί η επιβεβλημένη από το νόμο συνεισφορά (**Zakat**) μόνο για τους μουσουλμάνους ή η αυτόβουλη ελεημοσύνη (**sadaqat**) υπέρ των κατώτερων και φτωχών βαθμίδων κοινωνικής ιεραρχίας που χρειάζονται οικονομική υποστήριξη. Η υποχρεωτική εισφορά είχε καθιερωθεί από την εποχή της δράσης του Mouhammad στη Μέκκα και στη συνέχεια στη Μεδίνα και αποτέλεσε τη λύση των άμεσων αναγκών (π.χ. όπλων κ.ά.) της μουσουλμανικής κοινότητας⁷².

Η τέταρτη θρησκευτική υποχρέωση των μουσουλμάνων είναι η περίοδος νηστείας του Ραμαζανίου (**al-Sawm**), που πραγματοποιείται κατά τον ένατο μήνα του ισλαμικού σεληνιακού ημερολογίου και ονομάζεται *Ramadan*. Οι μουσουλμάνοι θεωρούν ιερό τον συγκεκριμένο μήνα λόγω της αποκάλυψης του Κορανίου την 27^η νύχτα του μήνα από τον Αλλάχ στο Προφήτη, ενώ πραγματοποιούν αποχή από στερεά και υγρή τροφή καθώς και από οποιαδήποτε ηδονή καθημερινά μέχρι τη δύση του ηλίου⁷³.

Ο τελευταίος στύλος του Ισλάμ αποτελείται από το προσκύνημα στη Μέκκα (**Hajj**) έστω μία φορά κατά τη διάρκεια της ζωής του πιστού κατά τον τελευταίο μήνα του μουσουλμανικού χρόνου. Για τη συμμετοχή του προσκυνήματος θα πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις: α) να είναι μουσουλμάνος διαφορετικά απαγορεύεται να εισέλθει στους ιερούς τόπους του Ισλάμ (*haram*), β) να είναι ενήλικας, γ) να είναι ελεύθερος δηλαδή όχι σκλάβος και δ) να του το επιτρέπουν οι φυσικές του δυνάμεις.

Για αρκετούς μουσουλμάνους μαζί με τις στήλες του Ισλάμ προσθέτουν και ένα ακόμη καθήκον αυτό του ιερού πολέμου (**Jihad**). Λεξικογραφικά, ο όρος jihad σχετίζεται με τον όρο ijthihad και ουσιαστικά έχει δύο έννοιες. Αρχικά, «πνευματικό» jihad ή μεγάλο jihad αφορά τον ίδιο τον πιστό και την προσωπική του προσπάθεια με πνευματικές ασκήσεις για να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του και να φτάσει στην πνευματική τελείωση, ενώ «φυσικό» ή «μικρό» jihad αφορά την umma δηλαδή την κοινότητα των πιστών και την προσπάθειά τους να προστατεύσουν και να προπαγανδίσουν το Ισλάμ στον υπόλοιπο κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και των πολέμων για το σκοπό αυτό.

Το σχίσμα των σουνιτών και των σιιτών μουσουλμάνων

Σημαντικό στοιχείο του ισλαμικού πολιτισμού αποτελεί η διάκριση μεταξύ σουνιτών και σιιτών μουσουλμάνων, που σχηματίστηκε μετά το θάνατο (δολοφονία) του τελευταίου χαλίφη από τους τέσσερις «ορθά καθοδηγημένους χαλίφηδες», του Ali-ibn-Abou-Taleb (656-661μ.Χ).

Μετά το θάνατο του Προφήτη, η Κοινότητα των πιστών βρέθηκε αντιμέτωπη με το πρόβλημα της χαλιφείας, δηλαδή της διαδοχής του προφήτη Mouhammad. Έτσι το

τους Ιουδαίους άλλαξε την τοποθεσία της προσευχής προς τη Μέκκα (al-Makkah), γεωγραφική κατεύθυνση που τηρούν και τα μουσουλμανικά τεμένη ως σήμερα, Πατέλος Κων.Γ., *Πολιτική Ιστορία του Ισλαμικού Χώρου (7^{ος} – 18^{ος} αιώνας)*, εκδ.Απ.Αναστασίου, Αθήνα, 1987, σελ. 41.

⁷² Όπως παραπάνω, σελ. 53.

⁷³ Μακρής Γεράσιμος, το ίδιο, σελ.279-289.

632μ.Χ. η συνέλευση των αρχηγών της κοινότητας εξέλεξε, ομόφωνα, χαλίφη τον Abu Bakr, που αποτελούσε έναν από τους πρώτους συντρόφους του προφήτη, τον οποίο στη συνέχεια διαδέχθηκε ο Umar ibn-al-Khattab, το 634μ.Χ., διακεκριμένος για την πίστη του και την αφοσίωσή του στον Προφήτη. Μετά τη δολοφονία του Umar ibn-al-Khattab από έναν Πέρση χριστιανό, την εκλογή του επόμενου χαλίφη ανέλαβε ένα αντιπροσωπευτικό συμβούλιο της κοινότητας, αποτελούμενο από 6 μέλη και ανακηρύσσοντας τρίτο χαλίφη τον Uthman ibn-Affan, το 644μ.Χ. Κατά τη χαλιφεία του Uthman, υπήρξε ιδιαίτερη ευνοιοκρατία προς τα μέλη της πατριάς και της οικογενείας του, ενώ παράλληλα, η κακή διαχείριση των οικονομικών του κράτους, η λανθασμένη διοίκηση και οι αστάθειες στην εξουσία του κράτους δημιούργησαν πολύ ρευστή κοινωνική και πολιτική κατάσταση, γεγονότα που οδήγησαν στην δολοφονία του, το 656μ.Χ. Τελευταίος χαλίφης ανακηρύχθηκε ο Ali, όπου ήταν εξάδελφος και γαμπρός του Προφήτη, παντρεμένος με τη κόρη του Fatima, και ο μόνος με εξ αίματος συγγένεια. Κατά τη διάρκεια της χαλιφείας του Ali, υπήρξαν δύο εμφύλιες συγκρούσεις που αφορούσαν τη στάση του Ali απέναντι στους δολοφόνους του Uthman. Η πρώτη με νικητή τον ίδιο ξέσπασε εναντίον του στρατού της νεότερης από τις συζύγους του Προφήτη, που κατηγορούσε τον Ali, ότι στήριξε την εκλογή του ως χαλίφης σε αυτούς που δολοφόνησαν τον Uthman, και η δεύτερη, ήταν με το στρατό του Mu'awiya, που ήταν κυβερνήτης της Συρίας και ανιψιός του Uthman. Η τελευταία σύγκρουση ήταν πολύ σημαντική διότι έμμεσα κατέληξε με τη δολοφονία του Ali (661) και του γιου του, Husayn (μάχη της Karbala 680μ.Χ.).

Ύστερα από το θάνατο του Ali, άρχισαν σταδιακά να σχηματίζονται δύο διαφορετικές ως προς την ισλαμική φιλοσοφία και πολιτικά καθορισμένες οντότητες με ανταγωνιστικό μεταξύ τους χαρακτήρα, αυτές των σιτών και των σουνιτών.

Ο όρος «σίτες» προέρχεται από το την αραβική λέξη “shī‘a” που σημαίνει «οπαδοί ή ομάδα του...»⁷⁴. Κατά την σιτική φιλοσοφία, οι τρεις πρώτοι χαλίφηδες ήταν παράνομα εκλεγμένοι, αφού παραγκωνίζονταν η αρχή της εξ αίματος συγγένειας ως βασικής παραμέτρου για την εκλογή του χαλίφη. Ο πρώτος νόμιμος χαλίφης θεωρείται ο Ali, που αποτελούσε εξάδελφο του Προφήτη και συνεπώς ο όρος «οπαδοί» ανάγεται στον Ali. Κατά τους σίτες, σημαντικό ρόλο κατέχει ο οδηγός-ιμάμης της Κοινότητας, ο οποίος διαπερνάται από τη χάρη του Θεού (τη *walayāt*) και, θεωρητικά, είναι ο μόνος που μπορεί να μεταφέρει τη διδασκαλία του Προφήτη. Η θρησκευτική πρακτική των σιτών είναι διαποτισμένη με το χαμό του Ali και του Husayn, γεγονός που είναι ευδιάκριτο στις εορταστικές τους εκδηλώσεις.

Οι σουνίτες από την άλλη μεριά αποτελούν την πλειοψηφία του μουσουλμανικού κόσμου και υποστηρίζουν την ορθή εκλογή των καθοδηγούμενων χαλίφηδων με πρώτο τον Abu Bakr. Σύμφωνα με τη σουνιτική πρακτική ο χαλίφης αποκτά εκτός από την θρησκευτική θέση, πολιτική και στρατιωτική εξουσία, παρότι δεν θεωρείται προφήτης. Ο εξελληνισμένος όρος «σουνίτες» προέρχεται από τη λέξη *sunni* και αναφέρεται στους «ανθρώπους της παράδοσης και της κοινότητας», ενώ η ρίζα της

⁷⁴ Η πλειοψηφία των σιτών βρίσκεται στο Ιράν, το Ιράκ και σε χώρες του Κόλπου.

βρίσκεται στη sunna που όπως προαναφέρθηκε είναι οι κανόνες συμπεριφοράς σύμφωνα με τα λόγια και τις πράξεις του Προφήτη⁷⁵.

Ουσιαστικά, οι σουνίτες βρίσκονται ανάμεσα από δύο σχίσματα, αυτό των σιιτών και αυτό των Χαριγκιτών (Khawaridj). Οι χαριγκίτες αρχικά στάθηκαν με το μέρος του Alí την περίοδο που διεκδικούσε το χαλιφάτο, αλλά στην πορεία τον εγκατέλειψαν διότι κατά τη γνώμη τους δεν ακολουθούσε τις θέσεις που όφειλε σύμφωνα με τις αξίες του Ισλάμ. Σύμφωνα με αυτό το σχίσμα ιμάμης θα μπορούσε να κηρυχθεί ο οποιοσδήποτε που θα πληρούσε τα προσόντα ακόμη κι αν ήταν σκλάβος. Υπήρξαν έντονες αμφισβητήσεις και αντιδράσεις από μέρους τους προς την πολιτική του Alí με αποτέλεσμα να διωχθούν από τον τελευταίο (μάχη της Nahrawan) και σήμερα να επιβιώνει ένα πολύ μικρό κομμάτι του πληθυσμού τους στη Β.Αφρική, το Ομάν, την Αλγερία και την Τανζανία.

Η θέση της γυναίκας

Η θέση της γυναίκας στην ισλαμική κοινωνία αποτελεί και αυτή ένα σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού που χρήζει μικρής αναφοράς, ενώ αποκτά μία πολύ ιδιαίτερη διάσταση που έχει απασχολήσει πολλούς κοινωνικούς ερευνητές. Αναφορικά, από την προϊσλαμική ήδη Αραβία, ο ρόλος της γυναίκας ήταν ιδιαίτερα υποβαθμισμένος, με μοναδικό της καθήκον την έγγαμη ζωή και την ανατροφή των παιδιών, δίχως δικαίωμα επιλογής του συζύγου ή της λύσης του γάμου. Με την ανάδυση της ισλαμικής θρησκείας, οι συνθήκες της θέσης της γυναίκας βελτιώνονται αλλά δε παύει να είναι κατώτερη των ανδρών. Μέσα στην ισλαμική κοινωνία καθορίζεται ο ρόλος του συζύγου απέναντι στη γυναίκα, όπως το δικαίωμά του να τη κακοποιεί σωματικά όταν «θεωρείται» αναγκαίο, το δικαίωμα για γάμο με πάνω από μία γυναίκα με την προϋπόθεση ότι έχει την οικονομική δυνατότητα να παρέχει στις υπόλοιπες συζύγους τα απαραίτητα, κ.ά. Η γυναίκα από την άλλη δεν έχει τα ίδια δικαιώματα με το σύζυγο ενώ επιπρόσθετα, σε εμφανίσεις στην κοινωνία θα πρέπει να φορά την κατάλληλη ενδυμασία, η οποία θα καλύπτει όλο το κορμί της εκτός από τα μάτια⁷⁶ και σε κάποιες χώρες και αυτά, ενώ, παράλληλα, θα συνοδεύεται υποχρεωτικά από ένα συγγενικό της μέλος. Το δικαίωμα για εργασία και παιδεία δεν υπάρχει, παρά μόνο με την άδεια του πατέρα ή του συζύγου, πράγμα που παρουσιάζει εμφανώς τις πατριαρχικές αντιλήψεις που ριζώνουν στην ισλαμική κοινωνία.

⁷⁵ Πατέλος Κων.Γ., όπως παραπάνω, σελ. 69-74.

⁷⁶ Η αυστηρότητα της ενδυμασίας εξαρτάται από την κάθε χώρα. Σε κάποιες ακολουθούνται οι ιδιαίτερα αυστηρές παραδόσεις περί ενδυμασίας όπως το Ιράν, το Ιράκ και άλλες, ενώ σε άλλες επικρατεί πιο ανεκτική πολιτική όπως στην Τουρκία.

Κεφάλαιο 2.2 Οι πολιτισμικές ρίζες του φονταμενταλισμού: Χριστιανικός Φονταμενταλισμός και Αμερικανικός Προτεσταντισμός

Μέσα από μία μακροχρόνια διαδικασία και σύμφωνα με τους στόχους του καπιταλισμού, δηλαδή τον ατομικισμό και τον υλισμό έχει επιτευχθεί και καθιερωθεί τον 21^ο αιώνα, πλέον, ο κόσμος της άθειας ανθρωπότητας. Η παρακμή της θρησκείας συμβαδίζει με την απόρριψη του υπερφυσικού και της ζωής μετά θάνατον, καθώς και της συνειδητοποίησης ότι η ζωή στο φυσικό/πραγματικό κόσμο είναι μία και δεν υφίσταται αθέατος κόσμος. Με τη διαδικασία της εκκοσμίκευσης, όπου η πιο σημαντική αλλαγή της είναι η ιδιωτικοποίηση (privatization), σταδιακά, κυρίως οι δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες απομακρύνθηκαν από τα θρησκευτικά δόγματα και από την κυριαρχία των θρησκευτικών ιδρυμάτων. Η πίστη πλέον αποτελεί ένα ατομικό, ιδιωτικό και ελεύθερα επιλεγμένο κομμάτι της ζωής σε αντίθεση με τα παλαιότερα χρόνια που η θρησκεία αποτελούσε δημόσιο συμπεριφορικό μοντέλο σε μία κοινωνία, αποδιδόμενη και κληρονομημένη από την οικογένεια⁷⁷.

Παρότι είναι πλέον εμφανές ότι ένα μεγάλο ποσοστό της ανθρωπότητας έχει αποστασιοποιηθεί από το θρησκευτικό κομμάτι της καθημερινότητας και αυτό είναι αντιστρόφως ανάλογο με την ανάπτυξη των επιστημών, παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες μία έκρηξη φονταμενταλιστικών κινητοποιήσεων κυρίως στις περιοχές της Μέσης Ανατολής, της Λατινικής Αμερικής και της Βόρειας Ασίας. Ωστόσο, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια το φαινόμενο του φονταμενταλισμού έχει τις ρίζες του στο Χριστιανισμό.

Οι φονταμενταλιστικές ομάδες παρουσιάζουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά⁷⁸:

- Πρώτον, υιοθετούν ένα αντιδραστικό χαρακτήρα επινοώντας στρατηγικές και μεθόδους που έχουν στόχο να εμποδίσουν την επιρροή των νεωτεριστικών και κοσμικών στοιχείων που διαβρώνουν την πίστη των προγόνων ακολουθώντας πολλές φορές, επιλεκτικά κάποια κομμάτια των ιερών τους εγχειριδίων που είναι χρήσιμα στη «μάχη» που πραγματοποιούν.
- Δεύτερον, εξηγούν το κόσμο με διχοτομικούς όρους, όπως άσπρο-μαύρο, καλό-κακό, πιστοί-άπιστοι και θεωρούν τους εαυτούς τους δεσμευμένους στη πάλη εναντίον του καινούριου στοιχείου.
- Τρίτον, η απολυτότητα (absolutism) είναι ένα πολύ βασικό στοιχείο των φονταμενταλιστικών ομάδων, και συνεπώς τα ιερά κείμενα δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση ή έρευνα αφού είναι θεϊκής προέλευσης.
- Τέλος, ο χρόνος και η ανθρώπινη ιστορία εξηγείται με όρους μεσσιανικούς και χιλιετηρίδας θεωρώντας πως η ανθρώπινη ιστορία θα ολοκληρωθεί με ένα θαυμαστό τέλος όπου το απόλυτο καλό θα κυριαρχήσει εναντίον του κακού.

⁷⁷ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, publ. Frank Cass, London, 2004,σελ. 12-21.

⁷⁸ Το ίδιο, σελ. 5-6.

Στα κοινά χαρακτηριστικά των φονταμενταλιστικών κινήματων αναφέρεται αντίστοιχα η έρευνα του Gabriel A. Almond με τους συνεργάτες του, οργανωμένη από τους ιστορικούς θρησκείας Martin Marty και Scott Appleby, στο βιβλίο *Fundamentalism Comprehended* (1995) στο κεφάλαιο *Fundamentalisms: Genus and Species*⁷⁹. Τα χαρακτηριστικά χωρίζονται σε δύο μέρη: τα ιδεολογικά και τα οργανωτικά. Ως ιδεολογικά χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής:

- Η αντίδραση των φονταμενταλιστών στην περιθωριοποίηση της θρησκείας από την εισβολή των νεωτερικιστικών στοιχείων στην καθημερινότητα.
- Η επιλεκτικότητα κάποιων συγκεκριμένων στοιχείων (ή χωρίων από ιερά κείμενα) της θρησκευτικής παράδοσης που με αυτό τον τρόπο ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους πιστούς, καθώς και κάποιων παροχών που προσφέρονται από την σύγχρονη τεχνολογία και επιστήμη.
- Ο διαχωρισμός της πραγματικότητας σε διχοτομικούς όρους.
- Η απολυτότητα και το αλάθητο των ιερών κειμένων που δεν χρήζουν αμφισβήτησης ή έρευνας.
- Η πίστη σε ένα θαυμαστό τέλος με τη χρήση όρων χιλιετιρίδας.

Οργανωτικά χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής:

- Επιλεκτικότητα των μελών με διάχυτη την αντίληψη ότι αποτελούν μέρος της αποστολής για υπεράσπιση της θρησκείας τους.
- Η αυστηρά διττή ιδεολογία στην οποία κάποιος είναι μέρος της ομάδας ή εναντίον αυτής.
- Αυταρχική ιεραρχική οργάνωση όπου καθοδηγητής της ομάδας αποτελεί ένας χαρισματικός θεόσταλτος ηγέτης.
- Συμπεριφορικές επιταγές που αναφέρονται σε όλες τις πτυχές της ζωής των πιστών. Αναφέρονται σε κώδικες ενδυμασίας, ομιλίας, συμπεριφοράς, σε θέματα οικογενειακά, κ.ά.

Χριστιανικός Φονταμενταλισμός και Αμερικανικός Προτεσταντισμός

Ο όρος φονταμενταλισμός (fundamentalism) χρησιμοποιείται πλέον ευρέως και αυθαίρετα σε πολλά δημοσιευμένα κείμενα και άρθρα που αναφέρονται, αν όχι πάντα αρκετά συχνά, στον ισλαμικό πολιτισμό, με αποτέλεσμα οι ρίζες του όρου να είναι πλέον δυσδιάκριτες. Οι ρίζες του όρου «φονταμενταλισμός» συνδέονται άμεσα με τον Αμερικανικό Προτεσταντισμό ή αλλιώς Συντηρητικό Προτεσταντισμό (Conservative Protestantism⁸⁰), κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με αρχές του 20^{ου}, μέσα

⁷⁹ Marty E. Martin, Appleby R. Scott, *Fundamentalisms Comprehended*, The University of Chicago Press, USA, 1995, σελ. 399-424.

⁸⁰ Πολλοί μελετητές για να αποφύγουν το πρόβλημα της παρανόησης μεταξύ θρησκευτικού και πολιτικού συντηρητισμού χρησιμοποιού τον όρο «ευαγγελικό» (evangelical).

από μία εσωτερική διαμάχη που εμφανίστηκε και αναφέρεται ως Νεωτερική Διένεξη⁸¹ (Modernist Controversy). Ο ορισμός του όρου «Συντηρητικοί Προτεστάντες» είναι προβληματικός, διότι οι συντηρητικοί Προτεστάντες αποτελούν ένα συνονθύλευμα διαφορετικών δογμάτων και κινημάτων που δεν αποδέχονται όλοι τον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό και το σύνολο των ιδεών που αναπτύσσονται. Η αναφερόμενη εσωτερική διένεξη είχε κεντρικό ζήτημα τον προσανατολισμό ορισμένων Βορείων ευαγγελικών ηγετών στις επιστημονικές εξελίξεις, όπως η βιολογία (Δαρβινισμός) καθώς και η ευρύτερη μελέτη και κριτική των κειμένων της Βίβλου, με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η βιβλική αναφορά της Δημιουργίας του ανθρώπινου είδους και αντίστοιχα η εγκυρότητα της Βίβλου⁸². Αυτό το γεγονός είχε ως αποτέλεσμα το προτεσταντικό δόγμα να χωριστεί σε δύο τάσεις: τους «μοντερνιστές» ή αλλιώς «φιλελεύθερους» που ισχυρίζονταν την ανάγκη προσαρμογής των πιστών στα ευρήματα της επιστήμης, και τους «παραδοσιακούς» ή αλλιώς τους «συντηρητικούς» που από την άλλη πίστευαν στο αλάθητο της Βίβλου και στην παραμονή των παλαιών απόψεων της αποκάλυψης⁸³. Αυτή η διαδικασία της πόλωσης οδήγησε σε μία σειρά δια-θρησκευτικών αγώνων, μέρος των οποίων ήταν η αποτύπωση των απόψεων των «αντι-μοντερνιστών» σε ένα σύνολο φυλλαδίων που εκδόθηκε το 1910-1915 με τίτλο «Οι Φονταμενταλιστές της Χριστιανικής Θρησκείας⁸⁴». Άτομα που υποστήριζαν τις απόψεις των παραδοσιακών Προτεσταντών, συχνά αναφέρονταν με τον όρο «φονταμενταλιστές», με αποτέλεσμα μέχρι το 1920 η ονομασία αυτή να έχει καθιερωθεί. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '20 ήταν φανερό ότι η μάχη μεταξύ μοντερνιστών και φονταμενταλιστών οδηγούσε στην ήττα των τελευταίων και την «κυριαρχία» των πρώτων. Ειδικότερα, κατά τη δίκη του *Scope*⁸⁵ το 1925, οι φονταμενταλιστές αντιμετώπισαν μία ταπεινωτική ήττα, με αποτέλεσμα να θεωρείται συμβολική της φθίνουσας πορείας και επιρροής των φονταμενταλιστών και την επερχόμενη απομόνωσή τους από τον επικρατών αμερικάνικο πολιτισμό. Οι φονταμενταλιστές αντιλαμβάνοντας την μείωση της δύναμής τους, οργάνωσαν και ίδρυσαν διάφορα υπο τη δικιά τους επικράτεια ιδρύματα και συγκεντρώσεις, όπως εκπαιδευτικά ιδρύματα, σπίτια, συνέδρια, κ.ά. Αυτό ήταν μία ένδειξη της απόρριψής τους από τους υπόλοιπους

⁸¹ Σε ελεύθερη μετάφραση.

⁸² Woodberry Robert D., Smith Christian S., 2003, Fundamentalism et al: Conservative Protestants in America, *Annual Review of Sociology, Sociology Department, University of North Carolina*, σελ. 27. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.researchgate.net/profile/Robert_Woodberry/publication/234838504_Fundamentalism_et_al_Conservative_Protestants_in_America/links/0912f5121e2966cf98000000.pdf
Τελευταία επίσκεψη: 1/9/2015.

⁸³ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, publ. Frank Cass, London, 2004, σελ. 57.

⁸⁴ Το εγχειρίδιο αυτό περιελάμβανε αναφορές για την αρχή των ιερών κειμένων, την ακρίβεια των βιβλικών θαυμάτων, την σωτηρία μόνο μέσω του Χριστού, κ.ά.

⁸⁵ Επισήμως η υπόθεση είναι γνωστή ως *The State of Tennessee v. John Thomas Scopes* και αναφέρεται στην υπόθεση ενός αναπληρωματικού καθηγητή λυκείου που παραβίασε τον νόμο *Tennessee Butler's Act* ο οποίος απαγόρευε τη διδασκαλία της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους σε οποιοδήποτε σχολείο που χρηματοδοτείται από την πολιτεία.

Προτεστάντες αλλά και της δικής τους (ηθελημένης) απομόνωσης από το μεγαλύτερο τμήμα της κοινωνίας που είχε διαποτιστεί από αμαρτίες.

Οι φονταμενταλιστές πέρα από την ευρύτερη κοινωνική και θρησκευτική απομόνωση που παρουσίαζαν, παρέμειναν στα περιθώρια των πολιτικών εξελίξεων, (πράγμα που ερχόταν σε αντίθεση με τους υπόλοιπους Προτεστάντες που απασχολούνταν με κοσμικά πολιτικά θέματα και κοινωνικούς ανασχηματισμούς) μέχρι τη δεκαετία του 1970 κατά την ανάπτυξη των δεξιών χριστιανικών πολιτικών φατριών (*New Religious Right*), όπου αναπτύχθηκαν οργανισμοί όπως η *Ηθική Πλειοψηφία* και ο *Χριστιανικός Συνασπισμός*⁸⁶.

Ο πολιτικός προσανατολισμός των φονταμενταλισμών ήταν πάντα συναρτώμενος με την νόμιμη πολιτική δράση και σε αντίθεση με τη χρήση βίας για την επίτευξη των στόχων τους. Παρά το γεγονός ότι ο χριστιανικός φονταμενταλισμός δεν προήγαγε τη βία, παρατηρούνται τα μετέπειτα χρόνια (όπως και στο ισλαμικό φονταμενταλισμό αλλά και τον ιουδαϊκό) πολλά μεμονωμένα περιστατικά ακραίας βίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι εκείνο του χριστιανού φονταμενταλιστή και ιερέα Paul Hill στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το 1994, όπου δολοφόνησε δύο άτομα τα οποία δούλευαν σε κλινική αμβλώσεων στη Φλόριδα. Αντίστοιχο παράδειγμα αποτελεί το περιστατικό του χριστιανού φονταμενταλιστή John Salvi την ίδια χρονολογία, στη Βιρτζίνια για απόπειρα δολοφονίας δύο ατόμων που ήταν υπέρ των αμβλώσεων, καθώς επίσης αποκαλύφθηκε στη συνέχεια ότι ήταν υπεύθυνος για δύο ακόμη δολοφονίες⁸⁷.

Κεφάλαιο 2.3 Ισλαμικός Φονταμενταλισμός

Στην ανάλυση του ισλαμικού φονταμενταλισμού είναι σημαντικό πέρα από την ανάδειξη των κοινών χαρακτηριστικών που παρουσιάζονται και στις άλλες μορφές του φονταμενταλισμού, να τονιστούν επίσης τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται μόνο σε αυτόν. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός όπως έχει εξελιχθεί σήμερα ιδιαίτερα μετά την Ιρανική επανάσταση το 1979, προαγάγει ένα μουσουλμανικό κράτος που θα βασίζεται και θα ακολουθεί τους θρησκευτικούς νόμους δίχως να υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ θρησκευτικής και πολιτικής ζωής. Η κατεύθυνση αυτή ουσιαστικά έρχεται αντιμέτωπη με τις μοντέρνες δυτικές δημοκρατικές αρχές του διαχωρισμού της εκκλησίας με το κράτος. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός θα πρέπει να γίνει κατανοητός ως ένα φαινόμενο το οποίο αναπτύσσεται και μελετάται παράλληλα με την κοινωνία, την θεολογία και τον πολιτισμό. Κατά μία αντίληψη μπορεί να κατανοηθεί ως μία δράση που είναι ριζοσπαστική ως προς τους στόχους της, εξτρεμιστική ως προς τις μεθόδους που ακολουθεί και κυριολεκτική ως προς την υποταγή που δείχνει για τα ιερά κείμενα.

⁸⁶ Όπως παραπάνω, Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, σελ. 58.

⁸⁷ Jansen Johannes J.G., *The Dual Nature of Islamic Fundamentalism*, Hurst&Co, London, 1997, σελ. 23.

Τα κοινά χαρακτηριστικά του ισλαμικού φονταμενταλισμού που εμφανίζονται και ευρύτερα στο φαινόμενο του φονταμενταλισμού είναι σε γενικές γραμμές όπως προαναφέρθηκαν: το αντιδραστικό στοιχείο ως προς τα νεωτεριστικά στοιχεία που προκύπτουν με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη της κοινωνίας, η αντίληψη των πραγμάτων με διχοτομικούς όρους, η απολυτότητα ως προς την αξιοπιστία των ιερών κειμένων και η κατανόηση της ανθρώπινης ιστορίας με όρους μεσσιανικούς.

Οδηγούμενοι στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στον ισλαμικό φονταμενταλισμό, πρώτο παρατηρείται ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας του Ισλάμ. Δηλαδή η απόλυτη υποταγή των πιστών καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας και σε όλες της πτυχές της καθημερινότητας. Το Ισλάμ είναι μία θρησκεία που αποτελείται κυρίως από επιταγές οι οποίες αναφέρονται σε όλες τις πτυχές της ζωής των πιστών και ουσιαστικά χειρίζεται εκτός από τη σχέση θεού και ανθρώπου, και τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους, χωρίς να υπάρχουν όρια ή εμπόδια μεταξύ της θρησκείας και της κοινωνικής ή πολιτικής ζωής. Το ολοκληρωτικό χαρακτηριστικό του ισλαμικού φονταμενταλισμού είναι ιδιαίτερα εμφανές στην άρνηση της αποδοχής της κυριαρχίας των περιοχών του Ισλάμ από ξένες δυνάμεις και στην θέληση η εξουσία του κράτους να αποδίδεται σε «πιστό» που δρα σύμφωνα πάντα με τις αρχές του Ισλάμ⁸⁸. Οι ηγέτες κάθε κράτους είναι αποδεκτοί μόνο σε περίπτωση που ακολουθούν πιστά τους στόχους της ισλαμικής κοινωνίας και τις αρχές της ισλαμικής νομολογίας.

Δεύτερο χαρακτηριστικό αποτελεί το στοιχείο της *Jihad* δηλαδή του ιερού πολέμου που σύμφωνα με το Ισλάμ, όλοι οι Μουσουλμάνοι είναι υποχρεωμένοι να διαξάγουν για την υπεράσπιση της θρησκείας τους. Η θέληση της θυσίας για θρησκευτικούς λόγους ενυπάρχει και σε άλλα θρησκευτικά δόγματα, αλλά στην περίπτωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού είναι ιδιαίτερα εξωτερικευμένο και συνδεδεμένο με το πόλεμο εναντίων των «άπιστων». Κατά συνέπεια, τρίτο χαρακτηριστικό το οποίο θα τύχει περισσότερης ανάλυσης στη συνέχεια, αποτελεί το φαινόμενο της θυσίας ή του μαρτυρίου (*martyrdom*) όπου σε αντίθεση με τις άλλες θρησκείες που επίσης ενυπάρχει το στοιχείο της θυσίας (αν και έχει εξασθενήσει μέχρι σήμερα), στον ισλαμικό φονταμενταλισμό παρατηρείται μία ιδιαίτερη αφοσίωση και απόδοση μεγάλης αξίας στην πράξη αυτή με αποτέλεσμα να επιδιώκεται ουσιαστικά η επίτευξη της, καθώς ακολουθεί η επιβράβευση στην μετά θάνατον ζωή⁸⁹.

Επιπρόσθετα, το στοιχείο του επεκτατισμού που χαρακτηρίζει την ιστορία του Ισλάμ, είναι σημαντικό για την κατανόηση της επεκτατικής πολιτικής που ακολουθούν τα ισλαμικά φονταμενταλιστικά κινήματα για την διάδοση της θρησκείας του Ισλάμ πολλές φορές με τη βία και την απόλυτη εφαρμογή του Κορανίου.

Οι Μουσουλμάνοι που δεν ενστερνίζονται απόλυτα τις φονταμενταλιστικές ιδέες, ενώ σε γενικές γραμμές συμφωνούν ως προς την πίστη στο Ισλάμ και την αφοσίωση

⁸⁸ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, publ. Frank Cass, London, 2004,σελ. 77-78.

⁸⁹ Το ίδιο, σελ. 75-76.

σε αυτή, έρχονται σε αντίθεση με τους φονταμενταλιστές διότι οι τελευταίοι δεν αποδίδουν την απαραίτητη αξία στις διαστάσεις του Ισλάμ και την κατανόηση των βασικών στοιχείων του πολιτισμού τους. Αντίστοιχα οι φονταμενταλιστές αποδοκιμάζουν τους υπόλοιπους μουσουλμάνους διότι υποτιμούν την σημασία της *Jihad* και την μάχη εναντίον των άπιστων, των «εχθρών» του θεού. Σύμφωνα με τους φονταμενταλιστές οι υπόλοιπες διαστάσεις της *Jihad* δεν αποτελούν σημαντικές⁹⁰.

Επιπλέον, οι ισλαμικοί φονταμενταλιστές διαφωνούν ως προς την σημασία της ισλαμικής θρησκευτικής οργάνωσης της *Ulama*, δεν αναγνωρίζουν της ιδιαίτερη εξουσία της, θεωρώντας ότι δεν μπορούν να υιοθετήσουν ένα λειτουργικό ρόλο για την Ισλαμοποίηση του νεωτερικού κόσμου, ενώ ακόμη θεωρούν ότι έχει διαφθαρεί από τις μη-ισλαμικές κυβερνήσεις.

Ουσιαστικά παρατηρείται από τα προαναφερθέντα ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία στον πολιτισμό του Ισλάμ όπως ο ισλαμικός νόμος *σαρία*, οι θεοκρατικές επιταγές στην καθημερινότητα των πιστών, η εξίσωση θρησκείας και κράτους κ.ά. που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εσωτερικοί παράγοντες, οι οποίοι αποτελούν συνθήκες επιρροής στην ανάπτυξη των φονταμενταλιστικών ιδεών και έρχονται σε αλληλεπίδραση με εξωτερικούς παράγοντες επιρροής. Εξωτερικοί παράγοντες σύμφωνα με τους Taylor και Horgan αποτελούν πρώτον η αποτυχία των αραβικών χωρών να ανταγωνιστούν τον δυτικό υλικό πλούτο και την επιτυχία που έχουν καταφέρει και δεύτερον, η επαναλαμβανόμενη αποτυχία των αραβικών στρατών εναντίον του Ισραήλ⁹¹. Οι αραβικές χώρες παρά τον φυσικό πλούτο που διαθέτουν και τον σημαντικό τους ρόλο στον ανεπτυγμένο κόσμο δεν κατάφεραν να επιτύχουν ιδιαίτερη ανάπτυξη σε σχέση με τη Δύση.

Η αμερικανική κυβέρνηση έχει ένα μακρύ, γεμάτο εντάσεις ιστορικό κυριαρχίας και εκμετάλλευσης των ανθρώπων και των πηγών της Μ.Ανατολής. Πέρα όμως από τον καταναγκασμό αυτό οι αραβικές ελίτ που εξουσιάζουν αρνούνται να αντιταχθούν κατά του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού. Στις πιο πλούσιες αραβικές χώρες κυρίως αυτές που βρίσκονται στο Περσικό Κόλπο όπως η Σαουδική Αραβία, το Kuwait, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα κ.ά. η οικονομική ευημερία ευνοούσε ένα πολύ μικρό μέρος του πληθυσμού με αποτέλεσμα ο πλούτος να μην διανέμεται στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Δυστυχώς, πολλές από τις ελίτ αυτές διατηρούν πελατειακές σχέσεις με τις καπιταλιστικές χώρες⁹² και τις πολυεθνικές τους εταιρείες.

⁹⁰ Jansen Johannes J.G., σελ. 9-10.

⁹¹ Taylor Max, Horgan John,(2001), *The Psychological and Behavioural Bases of Islamic Fundamentalism, Terrorism and Political Violence*, Vol.13, No4, publ. Frank Cass, σελ. 37-71.

Διαθέσιμο στο <http://werzit.com/intel/classes/amu/classes/lc514/LC514 Week 06 Psychological and Behavioural Basis of Islamic Fundamentalism.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 18/9/2015.

⁹² Khamil Ramy, (2001), *The Rise of Taliban and Islamic Fundamentalism* Διαθέσιμο στο <http://www.socialistalternative.org/right-wing-political-islam-taliban/rise-taliban-islamic-fundamentalism/> Τελευταία επίσκεψη : 19/9/2015.

Σε συνάρτηση με το παραπάνω έρχεται η πολυετής μάχη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης με την αναπάντεχη ανάδειξη του προβλήματος σε αραβικό θέμα. Η συνεχής αποτυχία των αραβικών στρατευμάτων και οι πάρα πολλές παράπλευρες απώλειες έχουν αποτελέσει ένα βασικό στοιχείο της ανάπτυξης του αραβικού εθνικισμού.

Μία άλλη ενδιαφέρουσα άποψη για την ανάπτυξη των ισλαμικών φονταμενταλιστικών ιδεών σύμφωνα με τον Jansen Johannes έχει σχέση με την διαδικασία της αποαποικιοποίησης. Όταν οι αποικιακές δυνάμεις εγκατέλειψαν την Μ.Ανατολή, την εξουσία ανέλαβαν όχι οι καταπιεσμένες μάζες αλλά οι ελίτ. Ο λαός των αραβικών χωρών ήταν απαγορευμένος να συμμετέχει στην πολιτική σκηνή δίχως δικαίωμα για πολιτικά κόμματα και διεξαγωγή εκλογών, με αποτέλεσμα ο ισλαμικός φονταμενταλισμός να προέκυψε ως αντίδραση του λαού για συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα ακόμη και με τη βία αν χρειαστεί. Κατά συνέπεια, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός μπορεί να χαρακτηριστεί και ως δημιούργημα της Δύσης, που εξελίχθηκε μέσα από τη διαδικασία αποαποικιοποίησης του Αραβικού Ισλαμικού κόσμου κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα⁹³.

Μήπως άραγε όπως αναφέρει ο Jansen Johannes⁹⁴, ο όρος «φονταμενταλισμός» είναι ιδιαίτερα απλοϊκός για ένα τόσο πολύπλοκο φαινόμενο; Μήπως θα ήταν πιο κατάλληλος και επεξηγηματικός ο όρος «επαναστατικός εξτρεμιστικός νεοσυντηρητικός ισλαμικός ριζοσπαστισμός»;

Προσφεύγοντας σε μία ιστορική αναδρομή της εξέλιξης του ισλαμικού φονταμενταλισμού⁹⁵ ανά τα χρόνια θα ήταν ενδιαφέρον να αρχίσει από τις απαρχές των ισλαμικών φονταμενταλιστικών ιδεών κατά τα τέλη του 13^{ου} με αρχές 14^{ου} αιώνα. Σημαντικές επιρροές αποτέλεσαν μακροπρόθεσμα οι διδασκαλίες του *ibn Taymiyya* ή αλλιώς *Seikh ul-Islam* (1263-1328) κατά την περίοδο των επιδρομών των Μογγόλων κατακτητών και την κατάλυση της αυτοκρατορίας των Αβασσίδων στην Εγγύς Ανατολή. Οι Μογγόλοι παρά των εξισλαμισμό τους συνέχισαν να δρουν σύμφωνα με τον μη ισλαμικό νόμο *Yasa*⁹⁶ γεγονός που ερχόταν σε σύγκρουση με τις αρχές του Ισλάμ και τα λεγόμενα του *Taymiyya*. Ο τελευταίος αποτελώντας μέρος της νομικής σχολής των Χανμπαλιτών, προωθούσε την επιστροφή των ισλαμικών κοινωνιών στις θεμελιακές αρχές που αναφέρονται στο Κοράνι και τις Sunna.

⁹³ Jansen Johannes J.G. σελ. 25.

⁹⁴ Το ίδιο, σελ.15.

⁹⁵ Τα φονταμενταλιστικά κινήματα ανά τους αιώνες κυρίως από το 18^ο αιώνα και ύστερα είναι πάρα πολλά, για το λόγο αυτό στην παρούσα εργασία θα γίνει η επιλογή συγκεκριμένων κινήματων και προσωπικοτήτων που θεωρούνται αξιοσημείωτα ως προς την επιρροή τους για την εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού όπως είναι σχηματισμένος σήμερα.

⁹⁶ Το *Yasa* είναι ένας άγραφος κώδικας τον οποίο είχε δημιουργήσει για τους Μογγόλους ο Genghis Khan.

Εγκυκλοπαίδεια Britannica <http://www.britannica.com/place/Iran/History#ref315839>
Τελευταία επίσκεψη: 25/9/2015.

Ο “ιερός αγώνας” του *Taymiyya* αποτέλεσε σημαντική επιρροή για πολλά ακόλουθα φονταμενταλιστικά κινήματα όπως αυτό του *Abd al-Wahhab* (1703-1792)⁹⁷. Ο *Abd al-Wahhab* ήταν ιδρυτής του κινήματος Ουάχαμπ στην Κεντρική Αραβία και ακολουθούσε τις ιδέες των Χανμπαλιστών όπως και ο νομοδιδάσκαλος *Taymiyya*. Έγραψε το βιβλίο *Kitab al-tawhid* που αποτελούσε το θεμελιώδες κείμενο του κινήματος ενώ είχε στόχο την επιστροφή στις «αληθινές» αρχές του Ισλάμ. Μάλιστα εξαιτίας των ακροτήτων που ακολουθούσε ο *Abd al-Wahhab* εξορίστηκε και εγκατάστηθηκε στην Σαουδική Αραβία. Σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι το κίνημα Ουαχάμπι δεν εναντιωνόταν σε εξωτερικές επιρροές αλλά σε προβλήματα που προέκυπταν εντός των περιοχών του Ισλάμ⁹⁸.

Μεταγενέστερο κίνημα που αποτέλεσε σημαντικό άλλοτε λίγο και άλλοτε πολύ μεγάλης επιρροής σε φονταμενταλιστικά κινήματα αλλά και (για ορισμένους) τρομοκρατικές οργανώσεις είναι αυτό της σχολής *Darul Uloom Deoband* με το όνομα *Deobandi*. Ιδρύθηκε το 1866 και είχε στόχο εκτός από τη διατήρηση της πίστης, την βοήθεια της μειονότητας των μουσουλμάνων της τότε υπό βρετανική κατοχή Ινδίας σε μία περιοχή όπου η πλειψηφία αποτελούταν από Ινδουιστές. Με την ίδρυση του Πακιστάν οι ουλαμάδες (λόγιοι) της σχολής σχηματίζουν το πολιτικό συντηρητικό κόμμα *Jamiat Ulema e-Islam* το 1945, το οποίο υποστήριζε την αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού νόμου, σαρία. Ο πιο γνωστός εκπρόσωπος του κόμματος ήταν ο Πακιστανός *Abul ala Mawdudi* (1903-1979) ο οποίος υποστήριζε την ακολουθία του ισλαμικού νόμου και έδινε έμφαση στην μοναδικότητα του θεού (Αλλάχ). Το 1941 ο *Mawdudi* ιδρύει το πολιτικό κόμμα *Jamat 'at-i-Islami* με στόχο να υλοποιήσει τις ιδέες του και να υπερασπιστεί την μουσουλμανική κοινότητα της Ινδίας, το οποίο γνώρισε την κορύφωσή του στην πολιτική σκηνή του Πακιστάν⁹⁹.

Κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα στην Αίγυπτο, κάνει την εμφάνισή του ένα νέο για την εποχή μεταρρυθμιστικό κίνημα, το κίνημα των Σαλαφιγιστών, που είχε ως κυρίαρχη ιδέα ένα Παν-ισλαμικό κόσμο σε συνάρτηση με την αναγέννηση της *Umma* σύμφωνα με το πρότυπο των «Ευσεβών Προγόνων» (*salaf*) ενώ παράλληλα την εισαγωγή νεωτεριστικών στοιχείων στην οικονομία, την εκπαίδευση και τη διοίκηση. Βασικές προσωπικότητες του συγκεκριμένου ρεύματος ήταν ο *Jamal al-din al-Afghani* (1839-1897), ο μαθητής του *Muhammad Abduh* (1849-1905) και ο *Muhammad Rashid Rida* (1865-1935). Οι στόχοι του κινήματος κυμαίνονταν

⁹⁷ Dekmejian R.Hrair, *Επαναστατημένο Ισλάμ, ο φονταμενταλισμός στον αραβικό κόσμο*, (μτφ. Αθηνά Μπαλοπούλου), εκδ Παπαζήση, Αθήνα, 2007, σελ. 81-87.

⁹⁸ Οι δύο προαναφερθέντες λόγιοι της ισλαμικής σκέψης *ibn Taymiyya* και *Abd al-Wahhab*, καθώς και άλλοι πολλοί σημαντικοί του ισλαμικού πολιτισμού, αποτελούν πολύ σύνθετες προσωπικότητες οι οποίες όμως παρουσιάζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά ως προς την προσωπικότητα, την πεποίθηση και την συμπεριφορά. Χαρακτηριστικά όπως τα εξής:

1. Αφομίωση στην ανανέωση της *Umma* με την επιστροφή στις ρίζες του Ισλάμ.
2. Υποστήριξη της στράτευσης και του *Jihad* για την άμυνα του Ισλάμ.
3. Ετοιμότητα για την θρησκευτική και πολιτική εξουσία και προθυμία για αυτοθυσία στο όνομα του Ισλάμ.

Dekmejian R.Hrair, το ίδιο, σελ. 86-87.

⁹⁹ Παπαγεωργίου Φ., Σαμούρης Α., *Ισλαμισμός και Ισλαμοφοβία, Πέρα από την προκατάληψη*, εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα, 2012, σελ. 118-121.

ανάμεσα στον συντηρητισμό και την νεωτερικότητα. Πίστευαν ότι το Ισλάμ θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί με βάση πιο σύγχρονες (κατ' επέκταση δυτικές) έννοιες έτσι ώστε να μπορέσει να συμβαδίσει με τον ανεπτυγμένο Δυτικό κόσμο¹⁰⁰, ενώ συγχρόνως θα πρέπει να αντισταθεί στον ευρωπαϊκό ιμπεριαλισμό. Παράλληλα όμως, έρχονταν σε σύγκρουση με όσους υποστήριζαν τον διαχωρισμό της θρησκείας από την πολιτική. Ο *Jamal al-din al-Afghani* υποστήριζε ότι το μειονέκτημα του αραβικού κόσμου έχει τις ρίζες του στο θεολογικό κομμάτι του πολιτισμού και ότι το Ισλάμ θα πρέπει να συνυπάρξει και να αποδεχτεί την επιστήμη και τη εξέλιξη της τεχνολογίας, δύο πράγματα που έχουν δώσει το προβάδισμα κατά τον *al-Afghani* στις δυτικές χώρες. Ακολούθως, ο μαθητής του *al-Afghani*, ο *Muhammad Abduh* επηρεασμένος από το δάσκαλό του τόνισε για τον ορθολογισμό της ισλαμικής παράδοσης και τον εκσυγχρονισμό των ισλαμικών ιδρυμάτων¹⁰¹ και υποστήριξε την απελευθέρωση των μουσουλμάνων από την αποικιοποίηση. Μετά τον θάνατο του τελευταίου το 1905 το κίνημα των Σαλαφιγιτών έγινε όλο και περισσότερο συντηρητικό παρά το γεγονός ότι προσπαθούσαν να εκσυγχρονίσουν τον ισλαμικό νόμο σύμφωνα με το Κοράνι και τη Sunna. Δίπλα στον *Muhammad Abduh* εμφανίστηκε η τρίτη προσωπικότητα που έπαιξε σημαντικό ρόλο στο κίνημα του Σαλαφισμού με το όνομα *Muhammad Rashid Rida*. Ο *Rashid Rida* επηρεασμένος αντίστοιχα κι αυτός από τον δάσκαλό του τον *Abduh* προωθούσε την ανάπτυξη ενός «ισλαμικού εθνικισμού» με στόχο την αντιμετώπιση του δυτικού ιμπεριαλισμού, ενώ επίσης πίστευε ότι η στασιμότητα ή η οπισθοδρόμηση της ισλαμικής σκέψης οφείλεται στις παρεκκλίσεις του Σουφισμού από το αληθινό Ισλάμ. Ο *Rashid Rida* ίδρυσε το περιοδικό *al-Manar* το οποίο αποτέλεσε μία από τις ισχυρότερες φωνές της ισλαμικής παράδοσης και αλληλεγγύης για πολλές δεκαετίες¹⁰².

Η επιρροή της μεταρρυθμιστικής σαλαφιστικής σκέψης είναι ανιχνεύσιμη σε όλο τον αραβικό κόσμο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σε πολλές οργανώσεις και κινήματα που ακολούθησαν όπως αυτό της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο. Κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου οι αραβικές χώρες βρίσκονταν σε μεγάλη αναστάτωση με αποτέλεσμα να εμφανιστούν πολλά νέα κινήματα στη πολιτική σκηνή αρκετών από αυτές. Το κίνημα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ιδρύθηκε το 1928 στην Ισμαηλία της Αιγύπτου με εκπρόσωπο τον *Hassan al-Banna* (1906-1949) ως το πρώτο ισλαμικό πολιτικό κόμμα. Ο *Hassan al-Banna* θεωρούσε ότι ο μουσουλμανικός κόσμος επηρεασμένος από τον δυτικό κόσμο είχε έρθει σε απόσταση με την θρησκεία και πως το κλειδί για την επιτυχή αντίσταση των δυτικών διεισδύσεων ήταν η μεταβολή του μεταρρυθμιστικού σαλαφιστικού Ισλάμ σε πολιτική ιδεολογία. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα παράλληλα με τα πολλά φιλανθρωπικά έργα που πραγματοποιούσε όμως είχε αναπτύξει έναν ειδικό στρατιωτικό μηχανισμό ο οποίος υιοθετούσε βίαιες πρακτικές συμμετέχοντας ενεργά

¹⁰⁰ Henzel Christopher, (2005), *The Origins of al-Qaeda's Ideology: Implications for US Strategy*, σελ. 72-73. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a486421.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 23/9/2015.

¹⁰¹ Center of Islamic Sciences (CIS) <http://www.cis-ca.org/voices/a/abduh.htm> Τελευταία επίσκεψη: 24/9/2015.

¹⁰² Παπαγεωργίου Φ., Σαμούρης Α., το ίδιο, σελ. 104-105.

στον πρώτο αραβο-ισραηλινό πόλεμο στο πλευρό των Παλαιστίνων το 1948. Μετά την κατηγορία του στρατιωτικού αυτού τμήματος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας για τη δολοφονία του τότε Αιγύπτιου πρωθυπουργού al-Nukrashi, το κίνημα κηρύχθηκε εκτός νόμου. Το 1952 η Μουσουλμανική Αδελφότητα υποστήριξε το πραξικόπημα από το κίνημα των «Ελεύθερων Αξιωματικών» υπό την ηγεσία του Naser που όταν αυτό ήρθε στην εξουσία στράφηκε εναντίον του με αποτέλεσμα την οριστική απαγόρευση της λειτουργίας της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και αμέτρητες συλλήψεις των μελών της¹⁰³.

Ο επόμενος φορέας της σαλαφιστικής φλόγας είναι ο Αιγύπτιος *Sayyid Qutb* (1906-1966). Αποτελούσε μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας που στη συνέχεια ανέπτυξε τη δική του ριζοσπαστική θεωρία επηρεασμένος από τις διδασκαλίες του *Taymiyya* και του *Mawdudi*. Ο *Qutb* ήταν για κάποιους εκείνος ο οποίος αναβίωσε τη σημασία της *jihad*¹⁰⁴ ως βασικό όπλο για την μάχη της «γενιάς του Κορανίου» (όπως ανέφερε ο ίδιος) εναντίον των δυτικών επιρροών ενώ παράλληλα, διαχώρισε το κόσμο σε «οίκο του Ισλάμ» και «οίκο του πολέμου» με κύρια έννοια αυτή της *jahiliyya* που σημαίνει «άγνοια». Στόχος του αρχικά ήταν ο εσωτερικός εχθρός όπως τα κοσμικά (secular) μουσουλμανικά καθεστώτα ακόμη κι αν αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το θάνατο μουσουλμάνων. Ο *Qutb* καταδικάστηκε σε θάνατο υπό το καθεστώς Νάσερ με αποτέλεσμα να θεωρείται πια μάρτυρας και πατέρας του αιγυπτιακού τζιχαντισμού, ενώ οι ιδέες του ενέπνευσαν πολλούς οπαδούς αλλά και μετέπειτα ισλαμικά εξτρεμιστικά κινήματα¹⁰⁵.

Κεφάλαιο 2.3.α. Το μαρτύριο και οι επιθέσεις αυτοκτονίας

Τις τελευταίες δεκαετίες βιώνεται όλο και συχνότερα και σε περισσότερες χώρες το φαινόμενο των επιθέσεων αυτοκτονίας με τεράστιες ανθρώπινες απώλειες. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι καινούριο αλλά εμφανίζεται με τον όρο «μαρτύριο» (*martyrdom*) σε όλες τις θρησκείες, όπως τον Χριστιανισμό, το Ισλάμ και τον Ιουδαϊσμό. Ωστόσο, η επανεμφάνιση των θρησκευτικών νόμων για το μαρτύριο

¹⁰³ Η Μουσουλμανική Αδελφότητα ωστόσο, ύστερα από αρκετά χρόνια μυστικής δράσης κατάφερε, το 2012, να κερδίσει τις εθνικές εκλογές στην Αίγυπτο με αρχηγό τον Mohamed Morsi. Βλ. Kirkpatrick D.David, (June 24 2012), *Named Egypt's Winner, Islamist Makes History*, The New York Times. Διαθέσιμο στο <http://www.nytimes.com/2012/06/25/world/middleeast/mohamed-morsi-of-muslim-brotherhood-declared-as-egypts-president.html?pagewanted=all& r=1> Τελευταία επίσκεψη: 25/9/2015.

¹⁰⁴ Μέχρι το θάνατο του *Qutb* ουσιαστικά είχαν ήδη σχηματιστεί δύο επικρατούσες και συγκρουόμενες απόψεις σχετικά με τη ουσία της *jihad*. Η πρώτη θεωρούσε πως το Κοράνι αναφέρεται στον «αμυντικό πόλεμο» των πιστών εναντίον των εχθρών που έχουν στόχο την εξοφάνιση της πίστης του Ισλάμ και της κοινότητάς τους. Ενώ η δεύτερη υιοθετεί μία πιο ριζοσπαστική προσέγγιση με αποδίδοντας στον όρο *jihad* έναν επιθετικό χαρακτήρα με στόχο την διάδοση και επικράτεια του Ισλαμικού πολιτισμού.

¹⁰⁵ Παπαγεωργίου Φ., Σαμούρης Α., το ίδιο, σελ. 128-139.

πραγματοποιήθηκε κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 στο Ιράν και το Ιράκ από τους Σίιτες θεολόγους και νομοδιδάσκαλους για την «νομιμοποίηση» της πρόκλησης βίας με την αυτο-καταστροφή¹⁰⁶. Για ορισμένους αναλυτές, οι επιθέσεις αυτοκτονίας αναφέρονται και ως «*Suicide Terrorism*», δίχως φυσικά να έχει αναπτυχθεί κάποιος ορισμός σχετικά, αφού αποτελεί υποκατηγορία του φαινομένου της τρομοκρατίας, για το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, οι μακροχρόνιες προσπάθειες απόδοσης ενός διεθνώς αποδεκτού ορισμού δεν έχουν καταλήξει σε κάποιο αποτέλεσμα.

Για την κατανόηση του φαινομένου των επιθέσεων αυτοκτονίας είναι απαραίτητη η αναφορά της σημασίας που έχει για την ισλαμική θρησκεία το «μαρτύριο». Ο όρος «μαρτύριο» (*shahada*) προέρχεται από το ρήμα «*shahida*» που σημαίνει ότι κάποιος είναι μάρτυρας (*shahid*), όταν βιώνει ένα γεγονός προσωπικά. Η ιδέα του μαρτυρίου σύμφωνα με το Ισλάμ δεν μπορεί να κατανοηθεί χωρίς την σύνδεση των γενικών αρχών του Ιερού Πολέμου (μεγάλο *jihad*) και του στρατιωτικού *jihad* (μικρό *jihad*). Όλες οι ιδέες του Ισλάμ είναι αλληλοσυνδεόμενες και ουσιαστικά είναι κατανοητές μόνο μέσα από την πλαισίωση του δόγματός του¹⁰⁷. Το μαρτύριο αναφέρεται σε ένα μέρος του ισλαμικού θρησκευτικού δόγματος όπου ο πιστός προσφέροντας (χάνοντας) τη ζωή του στο πεδίο της μάχης κατά τη διάρκεια στρατιωτικού *jihad*, στο όνομα του Αλλάχ, ουσιαστικά δεν πεθαίνει αλλά μεταβαίνει αμέσως στον παράδεισο όπου επιβραβεύεται για τη θυσία του.

Για την ισλαμική κοινωνία, οι μάρτυρες θεωρούνται καλά παραδείγματα ανθρώπων, οι οποίοι τιμώνται επάξια και οι πιστοί προσεύχονται για αυτούς. Μετά τον θάνατο του μάρτυρα πραγματοποιείται ιδιαίτερη κηδεία με τιμές ήρωα, ενώ επιπρόσθετα η οικογένειά του θα λαμβάνει οικονομική υποστήριξη από την κοινότητα και το ισλαμικό κράτος¹⁰⁸.

Η πράξη της αυτοκτονίας (*suicide*), για το Ισλάμ θεωρείται μεγάλη αμαρτία (όπως και σε άλλες θρησκείες) και γι'αυτό είναι σημαντική η διάκρισή της από το μαρτύριο.

Στις μέρες μας ιδιαίτερα στο δυτικό κόσμο παρατηρείται μία περιθωριοποίηση της ιδέας του μαρτυρίου. Ουσιαστικά, εκφράζεται θαυμασμός για ανθρώπους που αναφέρονται σε ιερά και όχι μόνο κείμενα, οι οποίοι θυσιάστηκαν για την ανθρωπότητα, για ένα γενικό καλό ή μία ομάδα. Όμως όταν αυτές οι πράξεις λαμβάνουν χώρα ενώπιον του σημερινού ανθρώπου των δυτικών κυρίως κοινωνιών, τα συναισθήματα δέους και σεβασμού αντικαθίστανται από τον τρόμο και την ανασφάλεια¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Bernard K. Freamon (2003), *Martyrdom, Suicide, and the Islamic Law of War: A Short Legal History*, *Fordham International Law Journal*, vol.27, issue 1, Article 11, σελ. 303-304.

Διαθέσιμο στο : <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1920&context=ilj>
τελευταία επίσκεψη: 20/10/2015.

¹⁰⁷ Το ίδιο, σελ.318

¹⁰⁸ Το ίδιο, σελ 307-308.

¹⁰⁹ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, το ίδιο, σελ. 11-12.

Στην περίπτωση των επιθέσεων αυτοκτονίας από εξτρεμιστικές ομάδες, η ιδέα του μαρτυρίου έχει χρησιμοποιηθεί ως ιδεολογικό όπλο από εξτρεμιστές «τζιχαντιστές» (military jihadists), έτσι ώστε να προωθούν πράξεις ακραίας βίας μέσα από την αυτο-καταστροφή του υποκειμένου.

Σύμφωνα με τον Benjamin Beit-Hallahmi, όπως αναφέρει σε σχετικό του άρθρο με τίτλο «*The Return of Martyrdom: Honour, Death and Immortality*» το μαρτύριο είναι σοβαρή βία, η οποία χρησιμοποιείται από μία μικρή μειονότητα ανθρώπων συνήθως σε συνδυασμό με κάποια αιτιολόγηση της πράξης και παρουσιάζεται ως μία προσπάθεια να επανέλθει η ισορροπία και να αποκατασταθεί μία αδικία. Κάποιες φορές ένα «σύστημα θρησκευτικής πίστης» μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δοθεί μία αιτιολόγηση¹¹⁰.

Αντίστοιχα, έχουν αναπτυχθεί ορισμοί για τις επιθέσεις αυτοκτονίας οι οποίοι ουσιαστικά εστιάζουν στο είδος της επίθεσης και όχι στην διαδικασία εκτέλεσης. Κατά τον Schweitzer, επίθεση αυτοκτονίας ορίζεται ως «μία πολιτικά επηρεασμένη βίαιη επίθεση, διαπεπραγμένη από ένα (ή παραπάνω) ενήμερο άτομο που με τη δράση του και ηθελημένα προκαλεί τον θάνατό του με την εξολόθρευση του εαυτού του και μαζί του τον επιλεγμένο στόχο. Ο σίγουρος θάνατος του εκτελεστή (αυτής της πράξης) είναι προϋπόθεση για την επιτυχία της αποστολής.»¹¹¹

Σύμφωνα με έναν άλλον ερευνητή, τον Assaf Moghadam, επίθεση αυτοκτονίας θεωρείται μία βίαιη *mondus operandi* πράξη που έχει στόχο να προκαλέσει ζημιά σε άτομα και/ή φυσική καταστροφή, ενώ η επιτυχία της αποστολής εξαρτάται αυστηρά από τον θάνατο του/των δραστών¹¹².

Οι «νεότερες» επιθέσεις αυτοκτονίας σε αντίθεση με τις παλαιότερες τους προηγούμενους αιώνες έχουν αναπτύξει μία ιδιαιτερότητα, δηλαδή στοχεύουν περισσότερο στην κάλυψη των γεγονότων από τα ΜΜΕ, έτσι ώστε το αρνητικό συναίσθημα του φόβου να απλωθεί σε ολοκληρο τον πληθυσμό, και λιγότερο στα ίδια τα (άμεσα) θύματα της επίθεσης. Οι επιθέσεις αυτές, ενώ για αρκετούς αποτελούν πράξεις παραλογισμού σε μία αναζήτηση απεγνωσμένης εκδίκησης, θα

¹¹⁰ Το ίδιο, σελ. 23-24.

¹¹¹ Σε ελεύθερη μετάφραση. «*A politically motivated violent attack perpetrated by a self-aware individual (or individuals) who actively and purposely causes his own death through blowing himself up along with his chosen target. The perpetrator's ensured death is a precondition for the success of his mission.*» Schweitzer Yoram, Suicide Terrorism – Development and Characteristics ,ICT, Herzeliya, Israel on 21st February, 2000 Διαθέσιμο στο : https://scholar.google.gr/scholar?q=schweitzer+2001+suicide+terrorism+development+and+main+characteristics&hl=el&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart&sa=X&ved=0CBwQgQMwAGoVChMIhMnkydKPyQIVBboUCh3NoQ4J Τελευταία επίσκεψη: 22/10/2015.

¹¹² Moghadam Assaf, *The Globalization of Martyrdom, Al Qaeda, Salafi Jihad and the Diffusion of Suicide Attacks*, The Johns Hopkins Univ.Press, Baltimore, 2008, σελ. 5-6.

μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελούν μία αρκετά αποτελεσματική πρακτική¹¹³. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας είναι πολύ καλά μελετημένες και οργανωμένες από μορφωμένα και καλά εκπαιδευμένα άτομα, ενώ παράλληλα αποτελούν απλές και χαμηλού κόστους αποστολές, στις οποίες απουσιάζει το ενδεχόμενο να υπάρξει επιζών δράστης που θα μπορούσε να παρέχει στους εχθρούς πολύτιμες πληροφορίες σε περίπτωση ανάκρισης.

Ενδιαφέρουσα παρουσιάζεται και η ανάλυση του Emil Durkheim, σχετικά με την αυτοκτονία και ειδικότερα, την αλτρουιστική αυτοκτονία. Κατά τον Durkheim, ο λόγος που ορισμένοι άνθρωποι οδηγούνται στην αυτοκτονία δεν αποτελεί μέρος τυχαίων περιστάσεων, αλλά αναφέρει ότι «αυτοκτονία» θεωρείται κάθε περίπτωση θανάτου που προκαλείται άμεσα ή έμμεσα από θετικές ή αρνητικές πράξεις του ίδιου του ατόμου-θύματος, το οποίο γνωρίζει την τελική έκβαση της πράξης¹¹⁴. Οπότε όταν ένα άτομο θέτει τον εαυτό του σε κίνδυνο τον οποίο γνωρίζει, και που αυτό θα επιφέρει αναπόφευκτα τον θάνατό του, θεωρείται αυτοκτονία. Ακολούθως, αλτρουιστική αυτοκτονία διαπράττεται όταν ένα άτομο είναι στενά συνδεδεμένο με μία ομάδα, θεωρώντας τον εαυτό του ως μέλος αυτής και έχοντας απορρίψει οποιαδήποτε ιδέα εκμετάλλευσης ή δουλείας των ιδίου από την ομάδα. Το άτομο αυτό είναι πλήρως απορροφημένο στην ομάδα και είναι διατεθειμένο να θυσιάσει τον εαυτό του για το καλό αυτής.

Οι επιθέσεις αυτοκτονίας (suicide missions –SMs) όπως προαναφέρθηκε δεν είναι ένα νέο φαινόμενο των τελευταίων δεκαετιών αλλά υπάρχουν περιπτώσεις που καταγράφονται αιώνες πριν, γι'αυτό μία μικρή ιστορική αναδρομή για την κατανόηση της εξέλιξης του φαινομένου μας κρίνεται χρήσιμη.

Σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, οι πρώτες επιθέσεις που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο των δραστών, χρονολογούνται το 11^ο με 13^ο αιώνα από τους Ασασσίνους. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι Ασασσίνιοι αποτελούσαν ομάδα Ισμαΐλιτών που εκτελούσαν τους στόχους τους υπό το φως της ημέρας και ώρες αιχμής, χωρίς να έχουν σκοπό να διαφύγουν από το σημείο εκτέλεσης, με αποτέλεσμα η σύλληψή τους να είναι αναπόφευκτη και ενδεχομένως και ο θάνατός τους¹¹⁵. Πιο σύγχρονοι στη χρήση επιθέσεων αυτοκτονίας θεωρούνταν δράστες από τρεις μουσουλμανικές κοινότητες, στη ακτή Malabar στη νοτιοδυτική Ινδία, στο Aceh στη βόρεια Sumatra και στο Mindanao και Sulu στις

¹¹³ Όπως την περίπτωση στο Λίβανο, όπου οι επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον των δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Γαλλίας, είχαν ως αποτέλεσμα την απόσυρση των δυτικών στρατευμάτων.

¹¹⁴ Durkheim, Emile. 1951. *Suicide*, μτφ. John A. Spaulding and George Simpson. New York, NY: The Free Press, σελ. 44.

¹¹⁵ Larsson J.P., *Understanding Religious Violence, Thinking Outside the Box on Terrorism*, Ashgate, 2003, σελ.37-41 και Moghadam Assaf, *The Globalization of Martyrdom, Al Qaeda, Salafi Jihad and the Diffusion of Suicide Attacks*, The Johns Hopkins Univ.Press, Baltimore, 2008, σελ. 10-12.

νότιες Φιλιππίνες. Οι μουσουλμάνοι εκείνης της εποχής ήταν διατεθειμένοι να θυσιάσουν ενάντια στην συστηματική εκμετάλλευση των μουσουλμανικών κοινοτήτων και οικονομιών από τα δυτικά έθνη-κράτη και ενάντια στην προσπάθεια των Ισπανών και Πορτογάλων να μετατρέψουν τις μουσουλμανικές κοινότητες σε χριστιανικές. Ήδη από τον 16^ο αιώνα υπήρχαν μουσουλμάνοι που καλούσαν για πόλεμο jihad εναντίον των δυτικών δυνάμεων, και έδιναν έμφαση στο μαρτύριο για όσους έχαναν τη ζωή τους γι' αυτό το σκοπό¹¹⁶.

Πιο κοντά στην ιδέα της ανθρώπινης βόμβας βρίσκονται οι αναρχικοί κατά το 19^ο με 20^ο αιώνα, με γνωστότερη την περίπτωση της τρομοκρατικής ομάδας Narodnaya Volya, που δολοφόνησε τον τσάρο Αλέξανδρο II (1881) όταν ένας από τους τέσσερις επαναστάτες που είχαν εξοπλιστεί με εκρηκτικούς μηχανισμούς πυροδότησε την βόμβα με αποτέλεσμα και τον δικό του θάνατο.

Πιο συστηματοποιημένες επιθέσεις αυτοκτονίας παρατηρούνται, κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, από τους πιλότους Ιάπωνες λεγόμενους «καμικάζι», πραγματοποιώντας πάνω από 3.000 επιθέσεις κατά την περίοδο του Οκτωβρίου του 1944 μέχρι τον Αύγουστο του 1945¹¹⁷ κατά του στόλου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Αντίστοιχες περιπτώσεις επίσης κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά πολύ λιγότερες σε αριθμό έχουν πραγματοποιηθεί και από αεροπόρους των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής ρίχνοντας τα αεροσκάφη τους πάνω σε ιαπωνικά πλοία, καθώς και από Γερμανούς και Ρώσους. Μέσα από τις παρατηρήσεις των επιθέσεων αυτοκτονίας των Ιαπώνων πιλότων, όπως και των Ρώσων επαναστατών, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η επίθεση αυτοκτονίας δεν δικαιολογείται μόνο μέσω της θρησκείας αλλά μπορεί να συνυπάρχουν και άλλοι λόγοι όπως η επιθυμία για υπεράσπιση της χώρας και των οικογενειών¹¹⁸, κ.ά.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80, οι επιθέσεις αυτοκτονίας, με πρώτη εμφάνιση στο Λίβανο από την ριζοσπαστική Hizballah, πήραν μία επεκτατική πορεία με αποτέλεσμα τις επόμενες δεκαετίες να διαδοθεί και να υιοθετηθεί η τακτική αυτή από πολλές βίαιες οργανώσεις. Οι ρίζες όμως της εξέλιξης αυτού του φαινομένου βρίσκονται στο Ιράν μετά την ισλαμική επανάσταση του 1979 από όπου και διαδόθηκε στο Λίβανο. Κατά την περίοδο της ισλαμικής επανάστασης, το Ιρανικό καθεστώς διέδιδε ότι το «μαρτύριο» εις το όνομα του Αλλάχ αποτελούσε μία πράξη άξια τιμών αλλά και απόλυτα θεμιτή. Οι Ιρανοί νομοδιδάσκαλοι, που καθοδηγούνταν από τον Ayatollah Ruhollah Khomeini, προσπάθησαν να αιτιολογήσουν και νομιμοποιήσουν τη χρήση βίας εις το όνομα του Ισλάμ με αποτέλεσμα ο πόλεμος jihad και η αυτοθυσία των πιστών να αποτελούν τις βασικές πλαισιώσεις για το «μαρτύριο». Ειδικότερα, κατά το ξέσπασμα του πολέμου μεταξύ Ιράκ και Ιράν (1980-1988) το καθεστώς του Ιράν καλούσε τη νεολαία να

¹¹⁶ Οι μουσουλμάνοι που έχαναν τη ζωή τους στη μάχη εναντίον της Δύσης, τιμώνταν με παρόμοιες μεθόδους με αυτές στην Παλαιστίνη, στη Sri Lanka και μεταξύ των Σαλαφιστών-Τζιχαντιστών.

¹¹⁷ Παρά το γεγονός ότι οι επιθέσεις αυτοκτονίας των «καμικάζι» αποτέλεσαν ένα πολύ αποτελεσματικό όπλο, είχαν ωστόσο μονομερή επιτυχία και δεν κατάφεραν να εμποδίσουν την ήττα της Ιαπωνίας.

¹¹⁸ Moghadam Assaf, το ίδιο, σελ. 14-15.

συμμετέχει εθελοντικά στις επιθέσεις «ανθρώπων κυμάτων»¹¹⁹, καθένα από τα οποία αποτελούνταν περισσότερα από 20.000 παιδιά, ηλικίας 12-13 ετών και χρησίμευαν στο να «καθαρίζουν» το δρόμο για την διεύλεση των στρατιωτών¹²⁰. Γενικότερα, υπήρξε μία έντονη προπαγάνδα ώστε να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά πρόθυμα να θυσιαστούν. Ο πόλεμος είχε σαν αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους συνολικά πάνω από ένα εκατομμύριο Ιρανοί και Ιρακινοί πολίτες. Η πρώτη βομβιστική επίθεση συνέβη τον Δεκέμβρη του 1981 στην πρωτεύουσα του Λίβανου, τη Βηρυτό, όπου ένα μέλος της ιρανικής ομάδας Al Dawa οδήγησε ένα παγιδευμένο με εκρηκτικά φορτηγό στην ιρακινή πρεσβεία, με αποτέλεσμα 27 άτομα να χάσουν τη ζωή τους, ενώ πάνω από 100 να τραυματιστούν¹²¹.

Μετά από έξι μήνες ακολούθησαν αρκετές επιθέσεις αυτοκτονίας σε «δυτικούς» στόχους, όπως η πρεσβεία και η βάση των πεζοναυτών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στη Βηρυτό με πολλές απώλειες (63 άτομα και 242 άτομα αντίστοιχα, μαζί με θύματα Γάλλους στρατιώτες)¹²². Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το 1984 ο πρόεδρος των Ην. Πολιτειών, Reagan, να αποσύρει τα αμερικανικά στρατεύματα από το Λίβανο. Αυτό απέδειξε στους υποστηρικτές των επιθέσεων αυτοκτονίας ότι διαθέτουν ένα αποτελεσματικό όπλο, το οποίο πρώτη υιοθέτησε η οργάνωση Hizballah.

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε ο Moghadam Assaf, την περίοδο 1980 - 1990 ο αριθμός των επιθέσεων αυτοκτονίας ήταν σχετικά χαμηλός, και δεν ξεπερνούσε τις 7 (επτά) επιθέσεις το χρόνο, με εξαίρεση το 1985 όπου υπήρξαν 22 επιθέσεις. Παράλληλα, η διάδοση του φαινομένου περιοριζόταν κυρίως στη Sri Lanka, το Λίβανο, την Τουρκία και το Ισραήλ. Από το 1994, ο αριθμός των επιθέσεων άρχισε να αυξάνεται σταδιακά¹²³, με 27 επιθέσεις το 1995, εμφανίζοντας όμως μία μικρή μείωση έως τα τέλη της δεκαετίας του '90 και μετά την αλλαγή της χιλιετίας εμφάνισαν αυξητική πορεία ως το 2007 που πραγματοποιήθηκαν 535 επιθέσεις (πίνακας 1)¹²⁴.

¹¹⁹ Όπως ρεαλιστικά αναφέρεται σε απόσπασμα από δημοσιογράφο στο βιβλίο του Assaf Moghadam, *“the most disturbing and gruesome parade of mass self-sacrifice in living memory”*.

¹²⁰ Η χειραγωγή και εκμετάλλευση των παιδιών αυτών και των οικογενειών τους από το ιρανικό καθεστώς είναι ιδιαίτερα φανερή και προκλητική στην περίπτωση των πλαστικών κλειδιών που δίνονταν και φορούσαν στο λαιμό των παιδιών, με τα οποία θα άνοιγαν τις πύλες του παραδείσου.

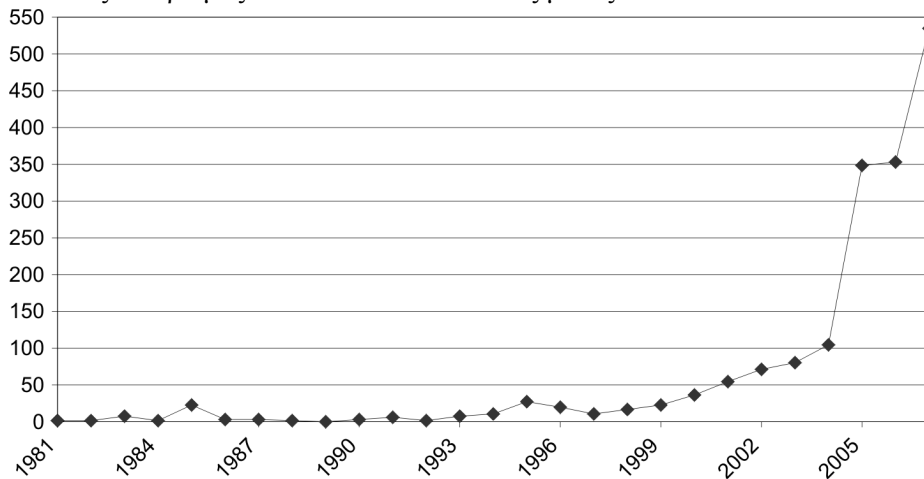
¹²¹ Moghadam Assaf, το ίδιο, σελ. 17-20.

¹²²“Lebanon, Bombing of U.S. Embassy and Marine Barracks”, Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security, 2004 Διαθέσιμο στο : <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3403300454.html> Τελευταία επίσκεψη: 25/10/2015.

¹²³ Την περίοδο 1981 με 2008 καταγράφηκαν συνολικά, σύμφωνα με τον Moghadam Assaf, 1.857 επιθέσεις εκ των οποίων δεν αναφέρονται μόνο σε δυτικούς στόχους αλλά πολλοί από αυτούς ήταν Μουσουλμάνοι.

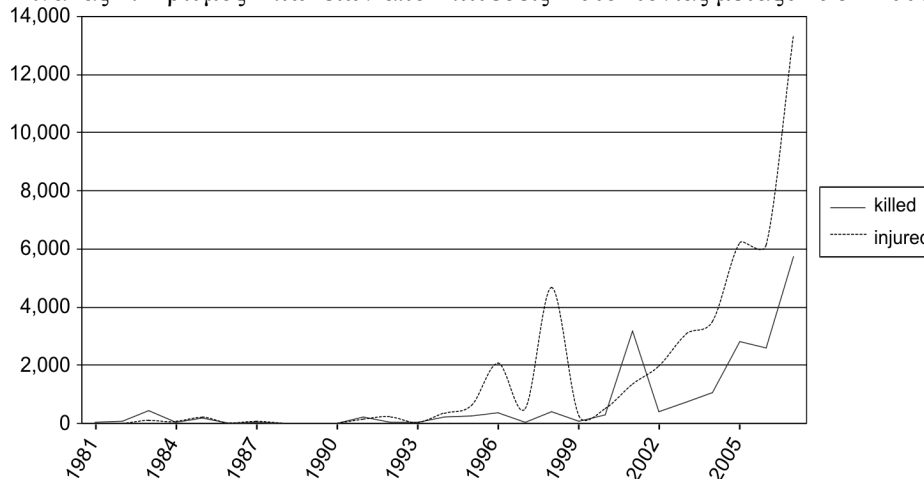
¹²⁴ Moghadam Assaf, *Motives for Martyrdom, Al-Qaida, Salaa Jihad, and the Spread of Suicide Attacks*, σελ. 48-49. Διαθέσιμο στο: <http://insct.syr.edu/wp->

Πίνακας 1. Αριθμός Επιθέσεων Αυτοκτονίας μεταξύ 1981-2007

Σύμφωνα πάλι με τα δεδομένα που παρουσιάζονται από τον Moghadam Assaf, από τις 1.857 συνολικά επιθέσεις τα νεκρά θύματα φτάνουν τους 20.603 και οι τραυματίες τους 48.209, για την περίοδο μεταξύ 1982 με 2007. Θα πρέπει να αναφερθεί ωστόσο ότι η ραγδαία αύξηση θυμάτων παρατηρήθηκε από το 2003 κυρίως με το πόλεμο στο Ιράκ [το 54,8 % όλων των επιθέσεων συνέβη στο Ιράκ (1.020 επιθέσεις)], (πίνακας2)¹²⁵.

Πίνακας 2. Αριθμός Απωλειών από Επιθέσεις Αυτοκτονίας μεταξύ 1981-2007

Από το 1995 άρχισε να αυξάνεται το ποσοστό των χωρών στις οποίες πραγματοποιούνταν επιθέσεις αυτοκτονίας. Ενώ όπως αναφέρθηκε κατά τη δεκαετία

content/uploads/2013/03/Moghadam-Assaf.2008.Motives-for-Martrydom.International-Security.pdf Τελευταία επίσκεψη: 23/10/2015.

¹²⁵ Το ίδιο, σελ. 50.

του '80 με αρχές του '90 οι επιθέσεις περιορίζονταν κυρίως σε Λίβανο, Ισραήλ, Τουρκία και Sri Lanka, μετά το 1995 το ποσοστό από το 1,7 χώρες το χρόνο για την περίοδο 1981-1995, αυξήθηκε σε 8,6 χώρες μέσο όρο για την περίοδο 1995-2007 με υψηλότερο σύνολο χωρών (15 χώρες) μεταξύ 2005-2006.

Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες με στόχο την μελέτη των αιτιών εμφάνισης των επιθέσεων αυτοκτονίας, η κάθε μία με τα δικά της συμπεράσματα. Συνεπώς, θα μπορούσαν οι μελέτες αυτές να χωριστούν σε τέσσερις (4) κατηγορίες με βάση τις αιτίες που αναφέρουν. Πρώτον, σε μία κατηγορία θα μπορούσαν να ενταχθούν μελέτες που εστιάζουν στα ατομικά χαρακτηριστικά και αίτια του δράστη που επηρέασαν στην συμμετοχή του σε αποστολή. Δεύτερον, αναφέρονται μελέτες που δίνουν έμφαση στην επιρροή και τη χειραγώγηση που δείχνουν οι διάφορες ομάδες ή οργανώσεις σε μεμονωμένα άτομα. Τρίτον, άλλες έρευνες δίνουν βάση σε δομικές και κοινωνικές αιτίες όπως ο ρόλος του ευρύτερου περιβάλλοντος στην ενίσχυση αυτής της απόφασης από άτομα και ομάδες προκειμένου να συμμετέχουν, ενώ, τέλος, άλλες προτείνουν αναλύσεις που βασίζονται σε πολύπλευρες προσεγγίσεις του φαινομένου.

Ενδιαφέρουσα άποψη παρουσιάζει η Martha Crenshaw, που πραγματοποίησε μία πολυπαραγοντική ανάλυση. Σύμφωνα με την ίδια, οι αιτίες του φαινομένου της τρομοκρατίας ερευνώνται σε τρία επίπεδα αιτιάσεων (που αυξάνουν τις πιθανότητες να εμφανιστεί το φαινόμενο της τρομοκρατίας σε ένα μέρος από ότι σε ένα άλλο) : α) τις περιστασιακές μεταβλητές (*situational variables*) όπως οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν σε ένα μέρος, β) η στρατηγική που ακολουθεί μία δεδομένη τρομοκρατική οργάνωση και γ) η συμμετοχή των ατόμων¹²⁶.

Μέσα από μακροχρόνιες έρευνες, οι αναλυτές πλέον έχουν πλέον απορρίψει την άποψη ότι τα άτομα που συμμετέχουν σε επιθέσεις αυτοκτονίας εμφανίζουν ψυχοπαθολογικές διαταραχές, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι αυτά τα άτομα είναι ψυχικά υγιή και λογικά, χωρίς πνευματικές παθήσεις. Αντιθέτως, έχουν αναπτυχθεί κάποιες άλλες προτάσεις αιτιολόγησης αυτών των συμπεριφορών όπως η προσωπική κρίση (*crisis*) που μπορεί να περνάει ένα άτομο, η εκδίκηση που επιδιώκεται ύστερα από μεγάλη ταπείνωση-*humiliation* (όπως στην περίπτωση της Παλαιστίνης), η ισχυρή αφοσίωση προς μία ομάδα ή μία ιδεολογία, αλλά και τα οφέλη που ακολουθούν την πράξη, όπως πλεόνεκτήματα που θα έχει η οικογένεια του ατόμου, η μνήμη του ατόμου ως «μάρτυρας» και οι χαρές που θα απολαύσει μετά θάνατον. Πιθανότατα, ο συνδυασμός κάποιων από τις παραπάνω αιτίες να αλληλεπιδρούν με τέτοιο τρόπο που να ωθούν ένα άτομο να συμμετάσχει σε τέτοιες επιθέσεις. Ωστόσο, καμία έρευνα δεν έχει αποδείξει γιατί ένα άτομο επιλέγει να συμμετέχει ενώ ένα άλλο όχι.

¹²⁶ Crenshaw Martha, Ιούνιος 1981, "Causes of Terrorism", *Comparative Politics* 13, no.4, σελ. 379-399, όπως εμφανίζεται στο Moghadam Assaf, *The Globalization of Martyrdom, Al Qaeda, Salafi Jihad and the Diffusion of Suicide Attacks*, The Johns Hopkins Univ.Press, Baltimore, 2008, σελ. 26-33.

Οι λόγοι για τους οποίους επιλέγονται ως όπλα, οι επιθέσεις αυτοκτονίας, διαφέρουν κατά πολύ από αυτούς που αναφέρονται σε άτομα, με αυτούς των ομάδων-οργανώσεων. Αρχικά, σύμφωνα με έρευνες θεωρείται πως οι τρομοκρατικές οργανώσεις επιλέγουν τη χρήση βίας, ως το πιο αποτελεσματικό μέσο επίτευξης των πολιτικών στόχων τους. Ένα ελάχιστο ποσοστό βίας είναι απαραίτητο να υφίσταται για να υπάρξει «θετικό» αποτέλεσμα. Ορισμένοι αναλυτές θεωρούν ότι η επιλογή των επιθέσεων αυτοκτονίας εναπόκειται στο γεγονός, ότι αυτή η τακτική έχει αποδειχθεί αποτελεσματική¹²⁷, ενώ παράλληλα, το κόστος των αποστολών είναι ένα πολύ μικρό οικονομικό αντίτιμο αξίας από 50\$ έως 150\$. Επιπρόσθετα, το ρίσκο για αποτυχία της αποστολής μειώνεται χωρίς την ύπαρξη επιζώντων, που θα αποτελούσαν πηγές πληροφοριών σε περίπτωση ανάκρισης. Τέλος, στόχος των τρομοκρατικών οργανώσεων αποτελεί η δημοσιοποίηση των τραγικών γεγονότων που μέσω αυτής διαχέεται ο φόβος ενώ παράλληλα «ακούγονται» και οι «επιταγές» της οργάνωσης.

Οι περιπτώσεις των επιθέσεων αυτοκτονίας θα μπορούσαν να μελετηθούν υπό το πρίσμα της θεωρίας της Ορθολογικής Επιλογής (*Rational Choice Theory*) που αναπτύχθηκε το 1986 από τους Derek B. Cornish και Ron Clarke, με ρίζες που ανιχνεύονται στις ιδέες των οικονομικών θεωριών σχετικά με το έγκλημα, όπως του Αμερικάνου οικονομολόγου, Gary Becker. Ουσιαστικά, η θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής βασίζεται στην ιδέα της «επιδικώμενης ωφελιμότητας» (*expected utility*), όπου στόχος του ατόμου, κατά τον Becker, είναι η αύξηση των ωφελειών και η μείωση του κόστους. Οι δράστες παρουσιάζονται άτομα δραστικά ως προς τη λήψη αποφάσεων, τα οποία χρησιμοποιούν πληροφορίες από το περιβάλλον για την υλοποίηση των στόχων τους. Αυτές οι επιλογές, χαρακτηρίζονται ως λογικές, αφού μέσα από αυτή τη διαδικασία θα αποκομίσουν κάποιο όφελος. Το έγκλημα διαπράττεται ύστερα από υπολογισμό των κινδύνων και των θετικών παραγόντων ως προς την πράξη αυτή¹²⁸. Οι Derek B. Cornish και Ron Clarke αναφέρουν μία σειρά από βασικά χαρακτηριστικά-προτάσεις σύμφωνα με την οπτική τους για την θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής, οι οποίες είναι έξι(6)¹²⁹:

1. Τα εγκλήματα είναι σκόπιμες πράξεις.

Τα άτομα έχουν ανάγκες και επιθυμίες, αλλά και αρχές, οι οποίες παίζουν ρόλο στην επιλογή του πιο κατάλληλου τρόπου με τον οποίο θα υλοποιήσουν τους στόχους τους. Αυτή η σχέση, επιθυμιών-κινήτρων και αρχών είναι που τροφοδοτεί το άτομο να επιλέξει τρόπους δράσης και που δίνει στη

¹²⁷ Όπως αναφέρεται από τον Ayman al-Zawahiri στο βιβλίο «*Knights under the Prophet's Banner*» : “ the method of martyrdom operations is the most successful way of inflicting damage against the opponent and the least costly to the mujahideen in terms of casualties”.

¹²⁸ Clarke R.V.G. και Cornish D., (1985)“Modelling Offenders’ decisions: A framework for research and policy” στο Newburn Tim, *Criminology*, Willan publ., U.S.A., 2007, σ281.

¹²⁹ Cornish D. , Clarke R.V.G., (2006) “The Rational Choice Perspective” στο Newburn Tim, *Criminology*, το ίδιο, σ281.

συμπεριφορά το χαρακτηρισμό «σκόπιμο». Κατά τη θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής, τα εγκλήματα είναι πράξεις που αποδίδουν όφελος και ικανοποίηση στο δράστη, είτε αυτή είναι σεξουαλική ικανοποίηση, διασκέδαση, εκδίκηση, έλεγχος, υλικά αντικείμενα, χρήματα, εκτόνωση, κ.ά.

2. *Οι εγκληματικές πράξεις είναι λογικές.*

Οι δράστες προσπαθούν να επιλέγουν το καλύτερο δυνατό, έτσι ώστε να υλοποιήσουν με επιτυχία το στόχο τους. Όταν αναφέρεται η λογική, δεν εννοείται πάντα η «τέλεια» λογική και εδώ είναι που η θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής διαφέρει από τα κανονιστικά μοντέλα της ορθολογικής επιλογής των μοντέρνων οικονομικών θεωριών. Στην πραγματικότητα, οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται υπό τις κατάλληλες συνθήκες και είναι δύσκολο να προβλεφθούν πάντα εκ των προτέρων τα οφέλη και το κόστος, ειδικά υπό την πίεση της αβεβαιότητας του χρόνου, της ικανότητας και εμπειρίας του δράστη και των σωστών πληροφοριών. Σε αυτές τις περιπτώσεις μιλάμε για περιορισμένη λογική (bounded rationality)¹³⁰.

3. *Η διαδικασία της επιλογής για εγκληματική πράξη, ποικίλλει ανάλογα με τη φύση του εγκλήματος.*

Συγκεκριμένα εγκλήματα, προσφέρουν συγκεκριμένα οφέλη στους δράστες και τα διαπράττουν παρακινούμενοι από συγκεκριμένα κίνητρα. Άρα και οι παράγοντες που επηρεάζουν τους δράστες αλλάζουν. Επίσης, είναι πιθανό πολλά κίνητρα να επηρεάζουν ένα άτομο, γι' αυτό και είναι σύνηθες πολλά είδη εγκλημάτων να διαπράττονται από μία μεγάλη γκάμα ανθρώπων με διαφορετικές τεχνικές και ικανότητες.

4. *Οι αποφάσεις για μία συνεχόμενη πορεία εγκληματικών δραστηριοτήτων (involvement decisions) διαφέρουν από τις αποφάσεις για ένα συγκεκριμένο έγκλημα (event decisions).*

Οι αποφάσεις για ένα συγκεκριμένο έγκλημα (*event decisions*) είναι επικεντρωμένες στην επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, έχουν σχέση με αποφάσεις-επιλογές που αφορούν μόνο την υλοποίηση της πράξης όπως την επιλογή κατάλληλης τοποθεσίας, πρόσβαση στο στόχο, επιλογή θύματος κ.ά.

¹³⁰ Κατά τον Cornish και Clarke, η συμπεριφορά είναι λογική αλλά περιορισμένη. Ακόμη και στις περιπτώσεις που επιφανειακά φαίνονται παράλογες, παραμένει ένας βαθμός λογικής έστω και περιορισμένος. Περιπτώσεις γρήγορων και βιαστικών αποφάσεων ή εγκληματικών πράξεων που βασίστηκαν σε ελλιπή πληροφόρηση, ή ακόμη και εγκληματικές συμπεριφορές που προκλήθηκαν από συναισθηματικούς παράγοντες τοποθετούνται στο πλαίσιο της «περιορισμένης λογικής», Clarke R.V.G. και Cornish D., (2001) "Rational Choice" στο Tim Newburn, *Criminology*, το ίδιο, σ282.

Οι αποφάσεις που σχετίζονται με τη γενικότερη εγκληματική καριέρα του ατόμου (*involvement decisions*), δηλαδή περιλαμβάνουν επιλογές που αφορούν την αρχική του ανάμειξη με το έγκλημα (*initiation=μύηση*), την συνεχή ανάμειξη (*habituation=εξοικείωση*) και την παύση ή απόσταση (*desistance=παραίτηση*) από εγκληματικές δραστηριότητες.

5 Η απόφαση για ανάμειξη (*involvement decisions*) αποτελείται από τρία(3) στάδια-μοντέλα αποφάσεων.

Το στάδιο της μύησης, το στάδιο της εξοικείωσης και το στάδιο της απόστασης από την εγκληματική καριέρα, τα οποία θα πρέπει να εξετάζονται ξεχωριστά διότι επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες το καθένα. Για παράδειγμα, οι αποφάσεις για ανάμειξη σε ένα συγκεκριμένο είδος εγκλήματος για πρώτη φορά επηρεάζονται από παράγοντες, όπως το εάν έχει διαπράξει το άτομο άλλου είδους εγκλήματα στο παρελθόν, η ανατροφή του, και γενικότερα διάφοροι ψυχοκοινωνιολογικοί παράγοντες. Ενώ, οι αποφάσεις για συνεχή ανάμειξη σε εγκληματικές δραστηριότητες ή η απόσταση από αυτές επηρεάζονται από άλλους παράγοντες, όπως οι επιτυχίες στην εγκληματική καριέρα, οικογενειακή κατάσταση κ.ά. Η αποτυχία σε ένα έγκλημα μπορεί να οδηγήσει σε παύση-απόσταση από το έγκλημα αλλά εάν ο δράστης είναι έμπειρος και έχει αρκετές ικανότητες μπορεί να γίνει μετατόπιση (*displacement*) της εγκληματικής δραστηριότητας σε άλλο είδος εγκλήματος.

6 Οι αποφάσεις για μία εγκληματική πράξη αποτελούνται από κάποια διαδοχικά στάδια που οδηγούν στην ολοκλήρωσή της.

Τέτοια στάδια είναι η επιλογή στόχου, προετοιμασία, τέλεση πράξης, διαφυγή (που στις περιπτώσεις των επιθέσεων αυτοκτονίας η διαφυγή θεωρείται ο θάνατος), κ.ά.

Κεφάλαιο 2.3.β Οι ισλαμικές εξτρεμιστικές οργανώσεις

Οι παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο στη συσπείρωση και ομαδοποίηση ατόμων με παρόμοια κίνητρα διαφέρουν κατά πολύ από τους παράγοντες που επηρεάζουν τα άτομα προσωπικά. Πολλές έρευνες αναφέρουν ως σημαντικές παραμέτρους την εξωτερική και εσωτερική πολιτική των χωρών της Μέσης Ανατολής, άλλες ως βασικό αίτιο της ισλαμικής τρομοκρατίας θεωρούν την εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και άλλες ένα συνδυασμό παραγόντων. Σύμφωνα με τον Fikri Abdulahdi, σημαντικοί παράγοντες πίσω από την ισλαμική τρομοκρατία και την ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων θεωρούνται οι εξής: η διαμάχη Ανατολής και Δύσης κατά την εποχή του Ψυχρού

Πολέμου, η κατοχή των αραβικών περιοχών, ο ρόλος μυστικών υπηρεσιών ασφαλείας των χωρών της Μέσης Ανατολής και οι πολιτικές μέθοδοι των δικτατορικών καθεστώτων στη Μέση Ανατολή. Αντίστοιχα και κατά τον Yasseen Al Saleh¹³¹ ο οποίος συμφωνεί με τους παραπάνω παράγοντες, θεωρεί ότι η έλλειψη δημοκρατίας των καθεστώτων στην Μέση Ανατολή σε συνδυασμό με τη συνεργασία της αμερικανικής κυβέρνησης με διεφθαρμένα καθεστάτα των χωρών αυτών, αποτέλεσαν εμπόδιο στην πολιτική και κοινωνική έκφραση ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων, με αποτέλεσμα να μην έχουν κανέναν λόγο στα δρώμενα της χώρας τους που τους οδήγησε στην χρήση τρομοκρατικών τακτικών.

Όπως τα κοινωνικά κινήματα, έτσι και οι ισλαμικές τρομοκρατικές κινητοποιήσεις στηρίζονται πάνω σε μία ιδεολογία, η οποία προβάλλει όλους τους στόχους, τα πιστεύω και τις αξίες τις οποίες πρεσβεύουν τα άτομα της κινητοποίησης. Ουσιαστικά, η ιδεολογία καλύπτει μία συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, παρέχοντας μία συγκεκριμένη λογική για να δικαιολογήσει τις δράσεις της.

Παρακάτω αναφέρονται ορισμένες ισλαμικές οργανώσεις που η δράση τους ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη κατά το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, ενώ άλλοτε κάποια από αυτά λειτούργησαν και ως πολιτικά κινήματα.

Hamas

Η *Hamas* ή αλλιώς το *Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης* αποτελεί ένα ισλαμικό, παλαιστινιακό, στρατιωτικό και πολιτικό κίνημα με ριζοσπαστική κατεύθυνση που αναπτύχθηκε μέσα από την θρησκευτική και πολιτική οργάνωση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας το 1987 κατά την έναρξη της πρώτης Intifada¹³². Στόχος του Ισλαμικού Κινήματος Αντίστασης ήταν η ίδρυση ενός Ισλαμικού παλαιστινιακού κράτους εντός των ορίων του κράτους του Ισραήλ.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον Καναδά, το Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες, η *Hamas* θεωρείται τρομοκρατική οργάνωση διότι έχει παρουσιάσει ιδιαίτερα βίαιη αντίσταση εναντίον των Ισραηλινών στα κατεχόμενα εδάφη της Παλαιστίνης, ενώ παράλληλα απορρίπτει τις διαδικασίες ειρήνης μεταξύ Ισραήλ και της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Palestine Liberation Organization-PLO)¹³³. Η δράση της, αρχικά, περιοριζόταν σε περιοχές της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, ενώ χρησιμοποιούσε μεθόδους από

¹³¹ Saleh Yasseen, (2003), “Authority, terrorism, and Islam”, *The Journal of Literature*, January 2003, Βηρυτός, όπως αναφέρεται από τον Abdullah Yousef Sahar Mohammad, “Roots of Terrorism in the Middle East, Internal pressures and international constraints”, στο βιβλίο του Tore Bjorgo, *Roots Causes of Terrorism*, Routledge, London and New York, 2005, σελ. 103-118.

¹³² Η πρώτη παλαιστινιακή εξέγερση κατά της ισραηλινής κατοχής.

¹³³ Η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης ιδρύθηκε το 1964 και είχε στόχο την δημιουργία ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους. Ύστερα, από ορισμένες διαδικασίες (όπως να αποδεχτεί την ύπαρξη του κράτους του Ισραήλ) θεωρείται πλέον ως ο μοναδικός νόμιμος εκπρόσωπος του παλαιστινιακού λαού.

μικροαπαγωγές και δολοφονίες ισραηλινού στρατιωτικού προσωπικού έως βομβιστικές επιθέσεις και επιθέσεις αυτοκτονίας¹³⁴.

Η Hamas έχει ζητήσει και λάβει βοήθεια και εκπαίδευση των μαχητών από άλλες ισλαμικές και διεθνείς οργανώσεις από το Ιράν, τη Συρία, τη Σαουδική Αραβία καθώς και από την σιιτική στρατιωτική οργάνωση Hizballah.

Η οργάνωση αυτή έχει πολλούς υποστηρικτές αρκετοί από τους οποίους προέρχονται από την λιγότερο δραστική PLO¹³⁵. Η πολιτική πλευρά της Hamas έχει κερδίσει πολλές τοπικές εκλογές σε περιοχές όπως η Γάζα, ενώ έχει δημιουργηθεί μία εσωτερική διαμάχη με την προηγούμενη οργάνωση al Fatah που θεωρείται διεφθαρμένη και αναποτελεσματική.

Al Fatah

Η Al Fatah ήταν μία πολιτική και στρατιωτική οργάνωση των Παλαιστίνιων η οποία ιδρύθηκε το 1950 από τον Yasir Arafat και τον Khalil al-Wazir με στόχο να εμποδίσουν τον έλεγχο των Ισραηλινών επί των Παλαιστίνιων μέσω χαμηλής έντασης ανταρτοπόλεμου.

Η Al Fatah είχε την υποστήριξη της Συρίας και είχε εγκαταστήσει τη βάση της στη Δαμασκό. Το 1964 πραγματοποίησε την πρώτη της στρατιωτική αποστολή ανατινάζοντας μία ισραηλινή εγκατάσταση ύδρευσης. Μέχρι το 1968 η Al Fatah είχε γίνει μία ισχυρή παλαιστινιακή δύναμη, ενώ μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 ήταν η πιο μεγάλη και καλά χρηματοδοτούμενη δύναμη από όλες τις παλαιστινιακές οργανώσεις. Ύστερα από την ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο το 1982, η Al Fatah μετέφερε τη βάση της στην Τύνιδα της Τυνησίας, ενώ υπολογίζεται ότι τα μέλη της κυμαίνονταν συνολικά μεταξύ 6.000 - 8.000¹³⁶.

Το 1993 το Ισραήλ και η καθοδηγούμενη από την Al Fatah παλαιστινιακή οργάνωση PLO, υπέγραψαν συμφωνία ειρήνης (Oslo Accords) με την αντιπαράθεση της ανταγωνιστικής ομάδας Hamas.

Το 1996 ο Arafat κερδίζει την προεδρία στις περιοχές υπό παλαιστινιακό έλεγχο, με την Al Fatah να κατέχει την πλειοψηφία των θέσεων στο Παλαιστινιακό Νομοθετικό Συμβούλιο. Το 2006 η Al Fatah χάνει τις εκλογές από την Hamas, ενώ στην πορεία η δημοφιλία της Al Fatah μειώθηκε ύστερα από φήμες για διαφθορά και αναποτελεσματικότητα της οργάνωσης. Ωστόσο, το 2011 οι δύο οργανώσεις ανακοίνωσαν ότι ήρθαν σε συμφιλίωση με την διαμεσολάβηση της Αιγύπτου.

¹³⁴ Zanotti Jim, (2010), Hamas: Background and Issues for Congress, *Congressional Research Service*, Διαθέσιμο στο : <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41514.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 29/11/2015.

¹³⁵ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Political Parties and Terrorist Groups*, Routledge, London and New York, 2003, σελ. 147.

¹³⁶ Το ίδιο, σελ. 146.

Hizballah (The Party of God)

Η Hizballah είναι μία σιιτική στρατιωτική και πολιτική οργάνωση με βάση το Λίβανο, η οποία συμμετέχει στην κυβέρνηση του Λιβάνου, ενώ παράλληλα θεωρείται από τις ΗΠΑ, το Ισραήλ, τον Καναδά, την Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ολλανδία ως τρομοκρατική οργάνωση.

Δημιουργήθηκε με αφορμή την ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο το 1982 και είχε στόχο την απομάκρυνση των δυνάμεων του Ισραήλ από το νότιο Λίβανο. Αυτό επιτεύχθηκε το Μάιο του 2000, και έτσι τερματίστηκε κάθε ιμπεριαλιστική επέμβαση στο Λίβανο, ενώ παράλληλα ο λαός μπορούσε πλέον να επιλέγει την κυβέρνηση που επιθυμεί.

Η Hizballah κατέχει την υποστήριξη των σιιτών πολιτών, ενώ στηρίζεται οικονομικά από το Ιράν και οι ένοπλες δυνάμεις της έχουν οργανωθεί και εκπαιδευτεί από ένα τμήμα του ιρανικού στρατού των «Φρουρών της Ισλαμικής Επανάστασης». Η hizballah είχε δύο μεγάλους ηγέτες, πρώτον, τον Abbas al-Musawi, ο οποίος δολοφονήθηκε από τις ισραηλινές δυνάμεις ασφαλείας το 1992 και την ηγεσία ανέλαβε ο Hassan Narsallah¹³⁷. Υπολογίζεται ότι η οργάνωση είχε 20.000 - 25.000 υποστηρικτές, ενώ ο πυρήνας της πολεμικής δύναμης καθ' όλη την διάρκεια της δράσης της αποτελούνταν από 500 - 4.000 μέλη.

Η πρώτη τρομοκρατική επίθεση της Hizballah πραγματοποιήθηκε το 1982 κατά των ισραηλινών στρατιωτικών βάσεων στην περιοχή Tyre στο νότιο Λίβανο, όπου υπήρξαν 141 θύματα. Γενικότερα, η δράση της οργάνωσης περιελάμβανε μία ποικιλία δραστηριοτήτων, όπως πολλές απαγωγές, βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας και ομηρίες.

Ιδεολογικά, η hizballah βασίζεται σε μία παγκόσμια οπτική της *ummah*, της κοινότητας των πιστών, που ενσωματώνει Άραβες και μη Άραβες μουσουλμάνους, ενώ ο Ayatollah Khomeini είναι ο εμπνευσμένος ηγέτης της *ummah*. Ουσιαστικά το Ιράν βρίσκεται στο επίκεντρο της ιδεολογίας της οργάνωσης.

Al Qaidah (al Qaeda)- Η «Βάση»

Η *al Qaeda* αποτελεί μία διεθνή, στρατιωτική ισλαμική οργάνωση η οποία χρηματοδοτούνταν από τον Osama bin Laden, τον Abdullah Azzam, και πολλούς άλλους. Είναι ένα δίκτυο που συνδυάζει ένα στρατό αποτελούμενο από πολλές

¹³⁷ Jackson Brian A., John C. Baker, Kim Cragin, John Parachini, Horacio R. Trujillo, Peter Chalk, *Aptitude for Destruction, Case Studies of Organizational Learning in Five Terrorist Groups*, US Department of Justice, RAND, 2005, σελ. 37-57. Διαθέσιμο στο : <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a435246.pdf#page=45> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

εθνικότητες, άνευ υπηκοότητας και παράλληλα, μία ισλαμική εξτρεμιστική οργάνωση που στηρίζεται στην ιδεολογία του ουχαμπισμού και του jihad.

Θεωρείται ως τρομοκρατική οργάνωση από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, το ΝΑΤΟ, τη Ρωσία, την Ινδία, την Ευρωπαϊκή Ένωση και πολλές άλλες χώρες.

Η οργάνωση της al Qaeda ιδρύθηκε το 1980, ως δίκτυο υποστήριξης των Μουσουλμάνων που πολεμούσαν εναντίον της εισβολής της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν. Όταν το 1989, οι σοβιετικές δυνάμεις αποχώρησαν, η οργάνωση συνέχισε να μάχεται τα διεφθαρμένα καθεστώτα και την ξένη παρουσία στις ισλαμικές περιοχές. Είχε αρχικά την βάση της στο Σουδάν μέχρι το 1990, αλλά ύστερα μεταφέρθηκε στο Αφγανιστάν υπό την προστασία του καθεστώτος των Ταλιμπάν που είχαν καταλάβει την εξουσία. Ωστόσο, παρόλο που η κύρια στρατιωτική εκπαιδευτική βάση της al-Qaeda ήταν στο Αφγανιστάν, είχε ιδρύσει εκπαιδευτικές βάσεις και σε άλλες χώρες όπως στην Υεμένη, την Τσετσενία, το Τατζικιστάν, την Σομαλία και τις Φιλιππίνες, πράγμα που αποδείχτηκε χρήσιμο για την οργάνωση μετά την αμερικανική στρατιωτική επέμβαση το 2001¹³⁸ στο Αφγανιστάν.

Ένα από τα βασικά μέσα τεχνολογίας που χρησιμοποιούσε η οργάνωση ήταν το διαδίκτυο μέσω του οποίου είχε δημιουργήσει διαύλους επικοινωνίας και στρατολόγησης καθώς χρησιμοποιούνταν ακόμη ως μέσο προπαγάνδας, και αποστολής βιντεοσκοπημένων υλικών.

Η al Qaeda ευθύνεται για πολλές επιθέσεις εναντίον των «άπιστων» (*kafir*) πολιτών ή στρατιωτικών στόχων, κυρίως επιθέσεις αυτοκτονίας και βομβιστικές επιθέσεις, όπως στις πρεσβείες των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ναϊρόμπι στην Κένυα και στο Dar es Salaam στην Τανζανία, τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον, και άλλες.

Στόχος της al Qaeda είναι να διακοπούν όλες τις δυτικές επιρροές στις μουσουλμανικές χώρες και η ίδρυση ενός παγκόσμιου ισλαμικού χαλιφάτου, ενώ παράλληλα επιδιώκει την καθιέρωση του ισλαμικού νόμου της σαρία. Μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας» που ξεκίνησε μετά την επίθεση κατά Ηνωμένων Πολιτειών στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 και τον θάνατο του Osama bin Laden, η οργάνωση έχει αλλάξει τρόπο δράσης. Ενώ στην αρχή ο έλεγχος και οι εντολές εκπορεύονταν άνωθεν προς τα κάτω σαν πυραμίδα, η τακτική αυτή σε δράσεις από συνεργαζόμενες μαζί της ομάδες και ανεξάρτητα άτομα (*lone-wolf operators*). Η σχέση της al Qaeda με τις άλλες ισλαμικές ομάδες ήταν ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την επιρροή της, ωστόσο μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ενώ αρκετοί ισλαμιστές επιδοκίμασαν την επίθεση διακριτικά ή όχι, πολλές από τις οργανώσεις όπως η Hamas, η Hizballah και άλλες τις καταδίκασαν διότι έβλεπαν μέσα από αυτές μία δημόσια επίδειξη της δύναμης της οργάνωσης, ενώ παράλληλα, ήθελαν να αποφύγουν τυχόν αντίποινα από τις Ηνωμένες Πολιτείες¹³⁹.

¹³⁸ Gunaratna Roban, *Inside Al Qaeda, Global Network of Terror*, C.Hurst&Co., United Kingdom, 2002, (μτφ) Νίτσας Νικόλας, Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2004, σελ. 49.

¹³⁹ Το ίδιο, σελ. 55.

Το Μάιο του 2011, ο Osama bin Laden δολοφονήθηκε από τις στρατιωτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών που τον εντόπισαν στο Πακιστάν. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους η al Qaeda δημοσίευσε μία δήλωση για τον νέο ηγέτη αναπληρωτή της οργάνωσης, Ayman al-Zawahiri.

Κεφάλαιο3 Σύγκρουση πολιτισμών (The Clash of Civilization)

Το 1993, δημοσιεύεται στο περιοδικό *Foreign Affairs* από τον καθηγητή¹⁴⁰ του Πανεπιστημίου του Harvard, *Samuel P. Huntington*, μία άποψη σχετικά με το παγκόσμιο μεταψυχροπολεμικό πολυπολικό σύστημα που δημιούργησε πολλούς προβληματισμούς αλλά και κριτικές. Οι αντιδράσεις και οι συζητήσεις που αναπτύχθηκαν γύρω από την θεωρία της «σύγκρουσης των πολιτισμών» όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, οδήγησαν τον Huntington το 1996 στη συγγραφή του βιβλίου του, όπου αναπτύσσεται το θέμα αναλυτικά, με τίτλο «*Η σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*».

Αναλυτικά, κατά τον Huntington οι παλαιοί διαχωρισμοί της ανθρωπότητας με εθνολογικά κριτήρια έχουν χάσει πλέον την σημασία τους και ο κόσμος κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο διαιρείται ή ενώνεται πλέον με βάση τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του κάθε λαού. Δηλαδή οι συγκρούσεις μεταξύ λαών δε θα αφορούν «ιδεολογικές, πολιτικές ή οικονομικές διαφορές αλλά διαφορές κουλτούρας»¹⁴¹. Πολιτισμικά κριτήρια με τα οποία τα άτομα ταυτίζονται με συγκεκριμένες ομάδες αποτελούν η θρησκεία, η γλώσσα, η ιστορία, οι αξίες, τα έθιμα και οι θεσμοί, με κυριότερο τη θρησκεία η οποία αποτελεί το μακροβιότερο και ανθεκτικότερο στοιχείο με το οποίο τα άτομα αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη μίας ομάδας ή ενός πολιτικού μορφώματος.

Αναδρομικά, ο Huntington αναφέρεται στην εποχή που τα εθνικά κράτη της Δύσης (Βρετανία, Γαλλία, Ισπανία, κ.ά) κυριαρχούσαν στην πολιτική σκηνή, με επεκτατικές αποικιακές πολιτικές, κατακτήσεις και επιρροές σε πολιτισμούς που βρίσκονταν πέρα από την Δύση, θεωρώντας ότι αυτό αποτέλεσε την πρώτη φάση του παγκόσμιου πολιτικού συστήματος. Η δεύτερη φάση διαρκεί κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, όπου η παγκόσμια πολιτική έγινε διπολική και ο κόσμος χωρίστηκε σε τρία μέρη, τα πλούσια, δυτικά και δημοκρατικά κράτη με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τα οποία έρχονται σε ανταγωνισμό με τα λιγότερα πλούσια, κομμουνιστικά κράτη – κοινωνίες της Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ). Ο ανταγωνισμός και οι συγκρούσεις αυτών των δύο στρατοπέδων διαδραματίζονται κυρίως σε φτωχές χώρες του Τρίτου Κόσμου με πολιτική αστάθεια και τα οποία έχουν αποκτήσει πρόσφατα την ανεξαρτησία τους¹⁴². Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης κατέρρευσε το 1989, ακολουθεί η τρίτη φάση του παγκόσμιου πολιτικού συστήματος που προαναφέρθηκε.

Ο Samuel P. Huntington στο βιβλίο του ξεκινάει με την ανάλυση της ιδέας του πολιτισμού αναφέροντας την διάκρισή του σε ενικό και πληθυντικό αριθμό. Η

¹⁴⁰ Επί κυβερνήσεως Carter υπήρξε διευθυντής στρατηγικής ασφαλείας στο National Security Council.

¹⁴¹ Huntington Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, 1996, μτφ. Ριζοθανάση Σήλια, *Η σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, εκδ. Terzo-Books, 4^η εκδ, 2001, Αθήνα, σελ. 23.

¹⁴² Samuel P. Huntington, το ίδιο, σελ. 23.

έννοια του πολιτισμού σε ενικό αριθμό («ο πολιτισμός») θεωρείται ότι παρείχε στον κόσμο ένα μέτρο σύγκρισης, δηλαδή κάποια κριτήρια με βάση τα οποία θα μπορούσαν να διακριθούν οι κοινωνίες σε πολιτισμένες ή όχι. Αντιθέτως, η έννοια του πολιτισμού σε πληθυντικό αριθμό («οι πολιτισμοί») προέκυψε κατά τον 19^ο αιώνα και ουσιαστικά απέρριπτε την θεωρία του ενός πολιτισμού ως του επικρατέστερου και ανέπτυξε την ιδέα ότι κάθε κοινωνία ήταν πολιτισμένη με τον δικό της τρόπο¹⁴³. Ο κάθε πολιτισμός συνδέεται με την δική του κουλτούρα, τις δικές του αξίες, έθιμα, και τρόπο σκέψης που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά, με «σημαντικότερο, συνήθως, τη θρησκεία¹⁴⁴».

Ο Huntington μετά την ανάλυση της ιδέας του πολιτισμού καταλήγει στο συμπέρασμα ότι κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο θα επικρατούν επτά ή οκτώ (7 ή 8) μεγάλοι πολιτισμοί σε όλο το κόσμο και οι συγκρούσεις μεταξύ τους θα οφείλονται όχι σε οικονομικά ή πολιτικά αίτια αλλά στα κοινά ή όχι πολιτισμικά στοιχεία των πολιτισμών που θα καθορίζουν τις σχέσεις και τα συμφέροντα των κρατών. Οι πολιτισμοί είναι οι εξής (Πίνακας 3):

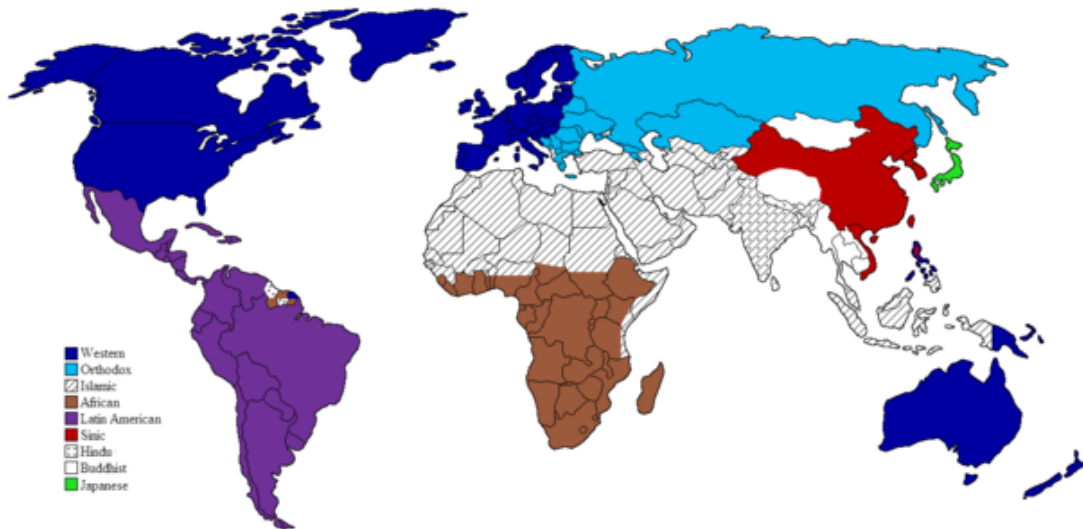
- Ο *Σινικός ή Κομφουκιανός* πολιτισμός, ο οποίος αναφέρεται στην κοινή κουλτούρα της Κίνας, τις κινέζικες κοινότητες της Νοτιοανατολικής Ασίας αλλά και του Βιετνάμ και της Κορέας.
- Ο *Ιαπωνικός* πολιτισμός.
- Ο *Ινδουιστικός* πολιτισμός, που βρίσκεται στην Ινδική χερσόνησο.
- Ο *Ισλαμικός* πολιτισμός, προερχόμενος από την Αραβική χερσόνησο τον 7^ο αιώνα, και επεκτάθηκε προς την Βόρεια Αφρική και την Ιβηρική χερσόνησο, ανατολικά προς την Κεντρική Ασία, την Ινδική χερσόνησο και την Νοτιοανατολική Ασία.
- Ο *Δυτικός* πολιτισμός, που περιλαμβάνει την Ευρώπη, την Βόρεια Αμερική αλλά και άλλες χώρες που κατοικούνται από Ευρωπαίους όπως Αυστραλία.
- Ο *Λατινοαμερικανικός* πολιτισμός, που θεωρείται ότι διαθέτει ξεχωριστή ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από εκείνο της Δύσης, επεκτείνεται σε Μεξικό, Κεντρική Αμερική, Περού, Αργεντινή κ.άλλες.
- Ο *Σλαβο-Ορθόδοξος* πολιτισμός.
- Ο *Αφρικανικός* («ενδεχομένως»¹⁴⁵) πολιτισμός, όπου θεωρεί πως σε όλη την Αφρική υπάρχουν διάχυτες και έντονες ταυτότητες που όμως σταδιακά θα αναπτύσσεται μία ομοιογενής ξεχωριστή αφρικανική ταυτότητα.

¹⁴³ Samuel P. Huntington, το ίδιο, σελ. 50-56.

¹⁴⁴ Το ίδιο, σελ. 53.

¹⁴⁵ Όπως αναφέρει στο βιβλίο του ο Huntington, σελ.60.

Πίνακας 3. Ο κόσμος των πολιτισμών μετά το 1990¹⁴⁶.

Ο χάρτης όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο του Samuel Huntington σε έγχρωμη τροποποίηση.
Πηγή: wikipedia

Όπως παρατηρείται από το πίνακα 3 κάθε πολιτισμός έχει σαφή γεωγραφικά όρια που άλλοτε συμπίπτουν με τα κρατικά σύνορα και άλλοτε διαπερνούν και διχτομούν κράτη με βάση τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά όπως τη θρησκεία, που φαίνεται για παράδειγμα στο πίνακα 3 με την Ουκρανία. Η τελευταία φαίνεται να χωρίζεται σε ορθόδοξη και σουνιτική περιφέρεια και τοποθετούμενη η μία στον Σλαβο-Ορθόδοξο πολιτισμό και η άλλη στον Δυτικό. Ακόμη, ο κάθε πολιτισμός φαίνεται να αποτελείται από δύο ή περισσότερα κράτη αναπτύσσοντας ένα κράτος-πυρήνα, το οποίο αποτελεί το ηγετικό κράτος του κάθε πολιτισμού όπως στο Δυτικό πολιτισμό τις Η.Π.Α., στο Σινικό την Κίνα, στο Σλαβο-Ορθόδοξο τη Ρωσία κτλ. Με εξαίρεση τον Ισλαμικό πολιτισμό που στερείται κράτους-πυρήνα διότι κανένα δεν διαθέτει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να γίνει¹⁴⁷.

Η Προτεσταντική και Καθολική Δύση, σύμφωνα με τον Huntington, είναι και θα παραμείνει ο ισχυρότερος πολιτισμός, αλλά παράλληλα κινείται σε μία αργή πορεία

¹⁴⁶ Ο Huntington στο βιβλίο του αναφέρεται στον Βουδισμό ως την πέμπτη θρησκεία του κόσμου, η οποία όμως δεν κατάφερε να κυριαρχήσει στην Κίνα, την βόρεια Κορέα, την Ιαπωνία και το Βιετνάμ που ουσιαστικά αφομοιώθηκε από τον κομφουκιανισμό. Μία άλλη εκδοχή του Βουδισμού κατάφερε να επικρατήσει στη Σρι Λάνκα, την Μπούρμα, την Ταϊλάνδη, το Λάος και την Καμπότζη, καθώς συνδέεται κ με περιοχές όπως το Θιβέτ, τη Μογγολία και το Μπουτάν.

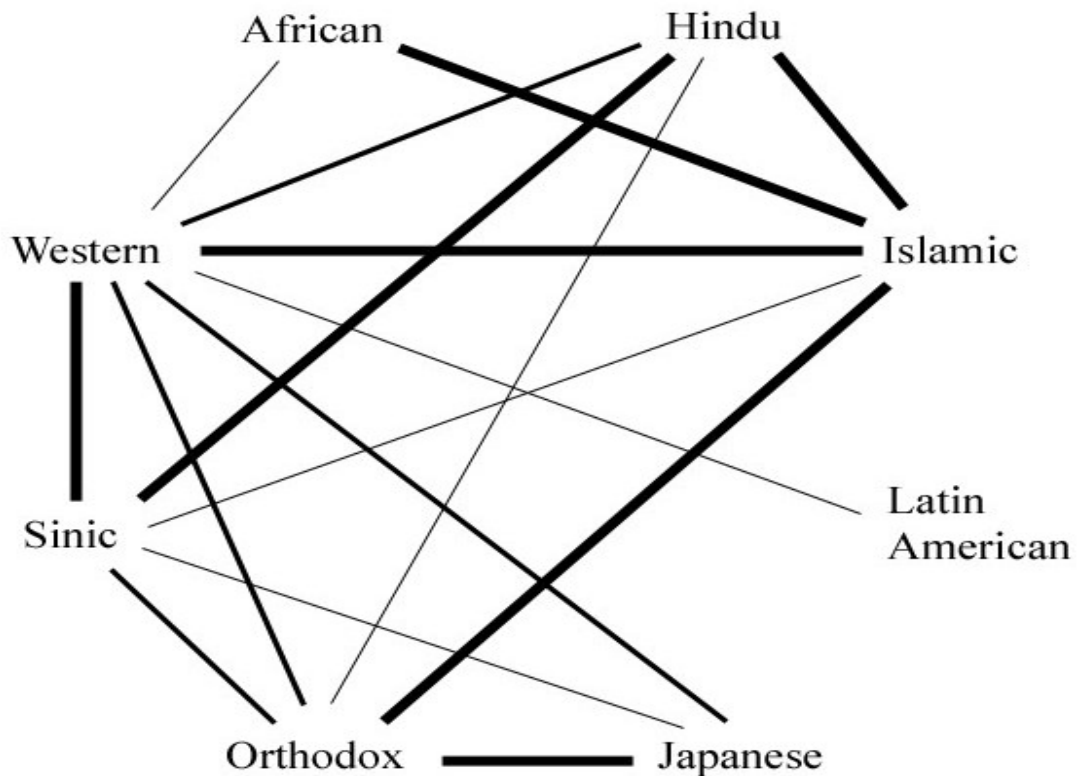
¹⁴⁷ Σύμφωνα με τον Huntington, ένα ισλαμικό κράτος-πυρήνας θα πρέπει να διαθέτει οικονομική και στρατιωτική δύναμη, οργανωτική ικανότητα και ισλαμική ταυτότητα για να παρέχει την πολιτική και θρησκευτική ηγεσία στην Umma. Αναφέρει έξι υποψήφια ισλαμικά κράτη που όμως υπολείπονται των όλων απαραίτητων χαρακτηριστικών έτσι ώστε να αποτελέσουν κράτη πυρήνες. Αυτά είναι η Ινδονησία, η Αίγυπτος, το Ιράν, το Πακιστάν, η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία. Όπως αναφέρει στο βιβλίο του, σελ. 240-247.

παρακμής, κινδυνεύοντας κυρίως από τους ασιατικούς πολιτισμούς λόγω της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης και από τον ισλαμικό λόγω της δημογραφικής αύξησης και γενικότερα της “ισλαμικής αναβίωσης”. Ουσιαστικά “ο κεντρικός άξονας της μεταψυχροπολεμικής εποχής είναι η αλληλεπίδραση της δύναμης και της κουλτούρας της Δύσης με την κουλτούρα και την δύναμη των μη δυτικών πολιτισμών”¹⁴⁸, και συνεπώς όπως αναφέρεται στο βιβλίο η Δύση θα πρέπει να έλθει σε οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ολοκλήρωση για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τους μη δυτικούς αντιπάλους.

Παρακάτω (πίνακας 4) παρουσιάζονται οι συγκρούσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών, άλλοτε πιο έντονες (έντονες γραμμές) και άλλοτε ηπιότερες (λεπτές γραμμές) αναλόγως με το συσχετισμό των πολιτισμών.

Πίνακας 4. Η διαμορφούμενη Πολιτική των Πολιτισμών¹⁴⁹.

“Emerging alignments” of civilizations, per Samuel Huntington’s theory in *The Clash of Civilizations* (1996).

Greater line thickness represents more conflict in the civilizational relationship.

Η θεωρία της σύγκρουσης των πολιτισμών δημιούργησε αρκετές αντιδράσεις σχετικά με την εγκυρότητα, την ελλιπή επιστημονική αυστηρότητα, τις αντιφάσεις που εμφανίζονται αλλά και αρκετά στοιχεία που δύσκολα ευσταθούν. Κατά την περίοδο μετά την δημοσίευση του άρθρου «*The Clash of Civilizations?*» στο

¹⁴⁸ Huntington, το ίδιο, σελ.32.

¹⁴⁹ Huntington, το ίδιο, σελ. 344.

περιοδικό *Affairs Foreign* το 1993, προέκυψαν ποικίλες κριτικές προσεγγίσεις επί του συγκεκριμένου θέματος, κάποιες από τις οποίες ιδιαίτερα αυστηρές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική του Σωτήρη Ντάλη, όπου ενώ τονίζει την εύστοχη αναφορά, από τον Huntington, της αύξουσας σημασίας της κοινωνικο-πολιτικής διάστασης σε σχέση με τις άλλες δύο διαστάσεις, δηλαδή της οικονομικής και πολιτικής, και δίνει έμφαση στο θρησκευτικό στοιχείο και την αναβίωσή του, δεν αναλύει ωστόσο όπως οφείλει την πολυπλοκότητα των πολιτισμικών εκδηλώσεων¹⁵⁰. Επιπρόσθετα, με βάση την ιδέα ότι οι συγκρούσεις κατά την μεταπυρροπολεμική περίοδο θα είναι μεταξύ πολιτισμών, οφείλει ο Huntington, να κατονομάσει ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά των πολιτισμών που ωθούν σε σύγκρουση και το λόγο για τον οποίο αυτά δρουν ειδικά σήμερα με τέτοια ένταση.

Σύμφωνα με μία άλλη κριτική άποψη σχετικά με την θεωρία του Huntington, αναφέρονται αρκετά μεθοδολογικά προβλήματα, όπως αδύναμα σημεία στην προσέγγιση την οποία ακολουθεί ο Huntington αλλά και στην επιστημονική αυστηρότητα του κειμένου. Αρχικά, θεωρείται ότι ο Huntington ακολουθεί ένα πολύ ασαφές μοντέλο ανάλυσης, διότι ενώ δεν παρουσιάζει ξεκάθαρα στον αναγνώστη την επιλογή της μεθοδολογίας που ακολούθησε, παράλληλα δανείζεται άλλες μεθοδολογίες από διαφορετικούς τομείς και πάνω σε αυτές εντάσσει τα συμπεράσματά του. Δηλαδή, η ιδέα των πολιτισμών προέρχεται από τον τομέα της Ανθρωπολογίας, η έννοια της ταυτότητας από την Κοινωνική Ψυχολογία και οι συγκρούσεις προέρχονται από τις Πολιτικές Επιστήμες. Παράλληλα, θεωρείται ότι ενώ προσπαθεί να παράγει μία θεωρία για την διεθνή πολιτική, ωστόσο παραμένει ασυμβίβαστος με την ρεαλιστική προσέγγιση των παγκόσμιων πολιτικών δυνάμεων. Ακολουθώντας, σχολιάζεται από τους επικριτές του το γεγονός της δυσκολίας διαχείρισης και συνεπώς της υπεραπλοποίησης ενός τόσο μεγάλου φάσματος ανάλυσης, διότι ήδη ο πολιτισμός αποτελεί ένα πολύ μεγάλο κομμάτι προς ανάλυση¹⁵¹, πόσο μάλλον σε συνάρτηση με την κουλτούρα και την εθνικότητα.

Ενδιαφέρουσα κριτική που δημοσιεύτηκε στις στήλες της *Liberation* (6/1/1998) από τον ρουμανικής καταγωγής Γάλλο διεθνολόγο, Pierre Hassner αποτελεί η εξής: « Η ιστορία έχει φτιαχτεί από συγχρωτισμούς από αμοιβαίες επιρροές, όχι από καθαρές και αιώνιες οντότητες. Δεν πρέπει να ντρεπόμαστε όταν υποστηρίζουμε μία κάποια οντότητα. Διαφορετικά, όλα θα τα δικαιολογούμε πολιτισμικά. Ο σύγχρονος κόσμος καθιστά τις αναμειγνύουσες αναπόφευκτες.» Βέβαια, ο Huntington ενώ

¹⁵⁰ Ντάλης, Σωτήρης, (Μάρτιος, 1998), «Η πάλη του Χάντινγκτον», *Το Βήμα*, Διαθέσιμο στο : <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=105530> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

¹⁵¹ Mian Muhammad Tahir Ashraf, (2012), “The Clash of Civilization? A Critique” , *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, Vol.32, No2, σελ.521-527. Διαθέσιμο στο: http://www.bzu.edu.pk/PJSS/Vol32No22012/Final_PJSS-32-2-19.pdf Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

αναφέρεται στην σύγκρουση των πολιτισμών φαίνεται να αντιφάσκει όταν αποδέχεται παράλληλα την αλληλεπίδραση των πολιτισμών, όπως την εισαγωγή του Βουδισμού από την Ινδία στην Κίνα και την τεράστια επιρροή στον κινέζικο πολιτισμό ή την συμμαχία του Κομφουκιανισμού με το Ισλάμ¹⁵². Τέλος, είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί το γεγονός ότι οι επεμβάσεις των Ηνωμένων Πολιτειών στην Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία οφείλονταν σε πολιτισμικές συγκρούσεις και όχι σε ιμπεριαλιστικές διεισδύσεις με βάση τις πηγές του πετρελαίου.

Μία ακόμη κριτική αναφέρεται σε αντιφάσεις που αναπτύσσονται στη θεωρία του Huntington, όπως η παράβλεψη να αποσαφηνίσει το λόγο που ένα μεγάλο κράτος-πυρήνας, όπως η Ινδία δεν διχοτομείται πολιτισμικά όπως η Ουκρανία (Ουνιτική-Ορθόδοξη) από τη στιγμή που περιλαμβάνει εντός των κρατικών της συνόρων, μετά την Ινδονησία, το μεγαλύτερο μουσουλμανικό πληθυσμό. Επίσης το φαινόμενο, οι πολωμένοι και εχθρικοί μεταξύ τους σουνίτες και σίίτες να συνιστούν ένα συμπαγές και ενιαίο πολιτισμικό μόρφωμα, καθώς επίσης και οι αντιθέσεις μεταξύ ομοίων πολιτισμών όπως το Ιράκ με το Κουβέιτ ή η Τουρκία με η Συρία.

Κριτική στον Huntington έχει ασκηθεί και για την χρήση στατιστικών στοιχείων επιλεκτικά, με σκοπό την επαλήθευση και τεκμηρίωση των θέσεών του. Έχει κατηγορηθεί για παράδειγμα, ότι προκειμένου να αποδείξει ότι η αγγλική γλώσσα δεν είναι η κυρίαρχη στον κόσμο αφαιρεί ή χρησιμοποιεί στοιχεία από πηγές που αποδυναμώνουν το προφανές αποτέλεσμα προς όφελος της θεωρίας του¹⁵³.

Σύμφωνα με τον Π.Κονδύλη, ο Huntington ταυτίζει λανθασμένα την υπερεθνική διάσταση με την πολιτισμική παρότι ο πολιτισμός δεν αποτελεί υπερεκείνη έννοια του “έθνους”, ενώ υπερτιμά σε όλο το έργο του τον πολιτισμικό παράγοντα στην πολιτική. Τέλος, θεωρεί πως ο τονισμός της διαφορετικότητας και μη ύπαρξης ενός ενιαίου πολυπολιτισμικού μορφώματος συντείνει περισσότερο στην περιχαράκωση παρά στην “διαμόρφωση μιας ευνοϊκότερης αφετηρίας μπροστά στον αγώνα κατανομής των πλανητικών διαστάσεων”.¹⁵⁴

Ιδιαίτερα αυστηρή απάντηση έδωσε ο Noam Chomsky, σε μία ομιλία με θέμα “Μιλитарισμός, Δημοκρατία και το Δικαίωμα των ανθρώπων στην πληροφόρηση”, ύστερα από ερώτηση σε σχέση με τη θεωρία των συγκρούσεων των πολιτισμών του Huntington. Με μία δόση ειρωνίας, ο Chomsky θεωρεί πως μία τέτοια θεωρία δεν βγάζει απολύτως κανένα νόημα, και ότι, πιθανότατα, η συγκεκριμένη θεωρία

¹⁵² Όταν η Κίνα πωλούσε όπλα στην Λιβύη.

¹⁵³ Darin Swan, A Criticism of Huntington’s “Clash of Civilization”, *Academia*, Διαθέσιμο στο:

http://www.academia.edu/1416654/A_Criticism_of_Huntingtons_Clash_of_Civilizations

Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

¹⁵⁴ Κονδύλης Π.,(6/1/2009), «Σύγκρουση Πολιτισμών του Χάντινγκτον». Διαθέσιμο στο : <https://kondylis.wordpress.com/2009/01/06/h/>

Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

αποσκοπεί στην απόκρυψη της ωμής πραγματικότητας. Προσθέτοντας μεταξύ άλλων και την περίπτωση της συνεργασίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής με το Αφγανιστάν και της παροχής βοήθειας των πρώτων με την αποστολή εξειδικευμένου εκπαιδευτικού προσωπικού, με σκοπό την εκπαίδευση και τον εξοπλισμό των μουσουλμάνων που συσπειρώνονταν εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης¹⁵⁵. Το τελευταίο καταδεικνύει ουσιαστικά την συνεργασία διαφορετικών πολιτισμών (Δύση-Ισλάμ) με κοινούς πολιτικούς στόχους¹⁵⁶.

¹⁵⁵ Φυσικά με σκοπό όχι την επιφανειακή βοήθεια των Αφγανών αλλά την σημαντική για αυτούς αποδυνάμωση των Σοβιετικών δυνάμεων.

¹⁵⁶ Chomsky Noam, Clash of Civilizations? Διαθέσιμο στο: <http://www.india-seminar.com/2002/509/509%20noam%20chomsky.htm> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.

ΜΕΡΟΣ Β΄ Οι οικονομικές και πολιτικές πλαισιώσεις στην αιτιακή συμβολή τους για την ανάπτυξη της Ισλαμικής Τρομοκρατίας. Συγκρούσεις και συμφέροντα.

Κεφάλαιο 1 Η εποχή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας και Ιμπεριαλισμός

Οι προθέσεις της Δύσης για παγκόσμια κυριαρχία και οικονομική υπεροχή έναντι όλων των υπόλοιπων χωρών είναι ευδιάκριτη αρκετούς αιώνες πριν. Η εποχή της αποικιοκρατίας ή η εποχή του ιμπεριαλισμού για ορισμένους, είναι μία απόδειξη της τάσης αυτής. Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών συνθηκών των χωρών της Μέσης Ανατολής αλλά και σε άλλες περιοχές, όπως, την ευρύτερη Ασία, την Αμερική και την Αφρική. Το φαινόμενο της αποικιοκρατίας όμως δεν είναι αποκλειστικό της εξάπλωσης των ευρωπαϊκών δυνάμεων αλλά είναι ένα επαναλαμβανόμενο και διαδεδομένο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ιστορίας. Ήδη από τον 2^ο αιώνα π.Χ. εμφανίζεται και επεκτείνεται η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, στη συνέχεια κατά τον 13^ο αιώνα μ.Χ. έχουμε την εισβολή των Μογγόλων στη Κίνα μέχρι τη Μέση Ανατολή, κατά τον 14^ο - 16^ο αιώνα εμφανίζεται η Αυτοκρατορία των Αζτέκων (Μεξικό) και των Ίνκας (Αμερική), καθώς ακόμα και η Κινεζική Αυτοκρατορία, Οθωμανική Αυτοκρατορία, κ.ά. Είναι λογικό λοιπόν, η «μοντέρνα» ευρωπαϊκή αποικιοκρατία να έχει επηρεαστεί από αυτά τα γεγονότα τα οποία τροφοδότησαν τα ευρωπαϊκά ταξίδια σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Η αποικιοκρατία σύμφωνα με τη χρήση του όρου αρχικά σήμαινε τη μεταφορά κοινοτήτων που στόχευαν μεν στην διατήρηση της πίστης τους στον αρχικό πολιτισμό, αλλά επιζητούσαν παράλληλα μία καλύτερη ζωή. Ο όρος δεν αναφερόταν στην διακυβέρνηση των γηγενών λαών και την εκμετάλλευση και εξαγωγή του πλούτου τους. Ουσιαστικά, η αποικιοκρατία αναφερόταν στην εγκατάσταση ανθρώπων και όχι στην διοίκηση των γηγενών, αν και στην συγκεκριμένη περίπτωση, στην πορεία το δεύτερο ήταν αναπόφευκτο αποτέλεσμα του πρώτου, με αποτέλεσμα οι άποικοι να επιδιώκουν την διαφοροποίησή τους από τους αυτόχθονες και κατά συνέπεια ή να τους διοικούν ή να τους εξοντώνουν όπως στην περίπτωση της Αμερικής. Σε ορισμένες περιπτώσεις που οι ιθαγενείς δεν εξοντώθηκαν, εκτοπίστηκαν και περιορίστηκαν μακριά από τη γη που κατείχαν¹⁵⁷.

Η λέξη «αποικιοκρατία» σύμφωνα με το αγγλικό λεξικό Oxford προέρχεται από την ρωμαϊκή λέξη «colonia» που σημαίνει «εγκατάσταση» και αναφέρεται στην εποχή που οι Ρωμαίοι ήταν εγκατεστημένοι σε ξένα εδάφη αλλά παρ'όλα αυτά

¹⁵⁷ Young Robert J.G., (μτφ. Δεμερτζίδης Γιώργος), *Μεταποικιακή Θεωρία, Μια ιστορική εισαγωγή*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003, σελ.52-53.

διατηρούσαν την υπηκοότητά τους¹⁵⁸. Ωστόσο ο ορισμός δεν αναφέρεται στους αυτόχθονες πληθυσμούς, που κατοικούσαν αυτές τις περιοχές πολύ πριν την εγκατάσταση των αποίκων. Το μόνο σίγουρο εξαγωγίμο συμπέρασμα από την ανάλυση της ιστορίας είναι ότι μέσα από την διαδικασία της αποικιοποίησης οι σχέσεις αυτόχθονων και αποικιοκρατών ήταν από τις πιο αιματηρές εμπειρίες της ανθρώπινης ιστορίας.

Η διαδικασία της αποικιοποίησης λαμβάνει δύο κύριες μορφές, την μορφή του *αποικισμού*, που έχει στόχο την απόκτηση εδαφών για την εγκατάσταση πληθυσμού όπως η Βόρεια Αμερική, Αυστραλία και άλλες, και την μορφή της *κυριαρχίας*, που έχει στόχο πάλι την απόκτηση εδαφών με στόχο όμως την οικονομική εκμετάλλευση και εξαγωγή του πλούτου της περιοχής, όπως η Ινδία. Σύμφωνα με τον Jurgen Osterhammel¹⁵⁹, προτείνεται ακόμη η αναφορά μιας τρίτης κατηγορίας με τον όρο «*ναυτικές βάσεις*». Στην κατηγορία αυτή πολύ σωστά προστίθενται λιμάνια και νησιά που αποτελούσαν στρατηγικά σημεία για την κάλυψη των στρατιωτικών και ναυτικών επιχειρήσεων και πολλές φορές λειτουργούσαν ως σημαντικά εμπορικά και οικονομικά κέντρα¹⁶⁰. Συνεπώς, όλες οι αποικιακές δυνάμεις είχαν αναπτύξει δύο είδη αποικιών. Υπήρχαν οι αποικίες της εγκατάστασης που κυρίως ζούσαν άποικοι και αντίστοιχα οι αποικίες της εκμετάλλευσης που ζούσαν γηγενείς ή άτομα μεταφερόμενα από άλλες περιοχές (όπως δούλοι από την Αφρική στην Αμερική) που είχαν καταλάβει οι αποικιοκράτες, προκειμένου αυτά να εργάζονται ως δούλοι.

Με την πάροδο του χρόνου, οι κάτοικοι των αποικιών εγκατάστασης σταδιακά διέκοψαν τους ισχυρούς δεσμούς με την μητρόπολη που ενώ τους προστάτευε παράλληλα απαιτούσε υπακοή και υποταγή, ενώ αντίστοιχα οι σχέσεις των αποίκων με τους αυτόχθονες των οποίων την περιοχή βίαια κατέλαβαν, ήταν μη φιλικές. Οι άποικοι αυτοί αναφέρονται ως *colons*. Η πλειοψηφία των αποικιών εγκατάστασης εν τέλει κατάφερε να αποκτήσει την ανεξαρτησία και απελευθέρωση από την αποικιακή διοίκηση της μητροπολιτικής χώρας όπως στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, του Καναδά και της Αυστραλίας¹⁶¹.

Σύμφωνα με τους μαρξιστές, υφίσταται μία διάκριση μεταξύ των παλιότερων χρόνων της αποικιοκρατίας, όπως αυτή των προαναφερθεισών αυτοκρατοριών που θεωρείται προ-καπιταλιστική, με την μοντέρνα αποικιοκρατία της καπιταλιστικής Δυτικής Ευρώπης. Η μοντέρνα αποικιοκρατία δεν αντλούσε μόνο πρώτες ύλες, φόρους και πλούτο από τις κατακτημένες περιοχές αλλά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ουσιαστικά αναδόμησε τις οικονομίες αυτών των περιοχών με την ένταξή τους σε ένα πολύπλοκο δίκτυο σχέσεων όπου εργατικό δυναμικό και ύλες μετακινούνταν

¹⁵⁸ Συγκεκριμένα αναφέρεται το εξής: «a settlement in a new country...a body of people who settle in a new locality, forming a community subject to or connected with their parent state; the community so formed, consisting of the original settlers and their descendants and successors, as long as the connection with the parent state kept up.”

¹⁵⁹ Όπως αναφέρεται στο Young Robert J.G., (μτφ. Δεμερτζίδης Γιώργος), *Μεταποικιακή Θεωρία, Μια ιστορική εισαγωγή*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003, σελ. 48.

¹⁶⁰ Με την ανάπτυξη των εμπορικών δραστηριοτήτων των βάσεων αυτών στην πορεία διαμορφώνονταν σε αποικίες.

¹⁶¹ Young Robert J.G., το ίδιο, σελ. 51-52.

ανάμεσα στις αποικιακές δυνάμεις-χώρες και αποικιοκρατούμενες¹⁶². Αυτή η μετακίνηση ακολουθούσε μία αμφίδρομη κατεύθυνση, με αποτέλεσμα οι καταπιεσμένοι πληθυσμοί των αποικιών (δούλοι) να μεταφέρονται στην μητρόπολη ή σε άλλες αποικίες εκμετάλλευσης όπως σε φυτείες για εργασία, και οι μεταφερόμενες πρώτες ύλες για παραγωγή προϊόντων και κατανάλωση. Παράλληλα οι αποικίες αποτελούσαν νέες αγορές των ευρωπαϊκών προϊόντων¹⁶³. Αντίστοιχα, αποικιοκράτες διοικητές, στρατιώτες, ταξιδιώτες, ειδικό προσωπικό, μηχανικοί, επιστήμονες και δάσκαλοι ταξίδευαν προς τις αποικίες.

Το σημαντικό σημείο της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας είναι ότι ενώ ακολουθούσε μία ποικιλία διαφορετικών πρακτικών κυριαρχίας και εκμετάλλευσης αυτών των κατακτημένων κοινωνιών και περιοχών, όλες παρήγαγαν την οικονομική ανισοροπία που ήταν απαραίτητη για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού καπιταλισμού και της βιομηχανίας¹⁶⁴.

Η περίοδος της καπιταλιστικής αποικιοκρατίας ταυτίζεται για κάποιους με τον όρο ιμπεριαλισμός. Ωστόσο, ο ιμπεριαλισμός διαφέρει της αποικιοκρατίας διότι το φαινόμενο του ιμπεριαλισμού ή του νεο-ιμπεριαλισμού έχει τις ρίζες του στην μητρόπολη από όπου γεννιέται η τάση κυριαρχίας και ελέγχου. Το αποτέλεσμα της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας είναι η αποικιοκρατία ή η νεο-αποικιοκρατία. Επομένως, η ιμπεριαλιστική χώρα είναι η μητρόπολη από όπου η δύναμη ρέει και οι αποικίες είναι οι περιοχές όπου ελέγχει. Συνεπώς, ο ιμπεριαλισμός μπορεί να υφίσταται χωρίς να έχουν σχηματιστεί επίσημες αποικίες (όπως στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών στις μέρες μας), ενώ η αποικιοκρατία δεν νοείται χωρίς την παρουσία του ιμπεριαλισμού¹⁶⁵.

Η ευρωπαϊκή εξάπλωση προς τη Δύση, θεωρείται πως σκόπευε στην ανακάλυψη ενός πιο σύντομου θαλάσσιου δρόμου για την Ινδία, την Κίνα και την Ιαπωνία. Ωστόσο, κατά τον 15^ο αιώνα ο Κολόμβος βρήκε υποστήριξη από τον Φερδινάνδο και την Ισαβέλλα της Ισπανίας που είχαν εκδιώξει τους Μαυριτανούς με την πτώση της Γρανάδας το 1492 (*Reconquista*) και αποσκοπούσαν σε ένα είδος αντισλαμικής σταυροφορίας. Παράλληλα, όμως, με το θρησκευτικό κίνητρο των ταξιδιών που είχαν στόχο την διάδοση του χριστιανισμού, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι τεχνολογικές δυνατότητες της καπιταλιστικής αποικιοκρατίας που συμβάδιζαν με την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού καπιταλισμού ξεκινώντας από το 16^ο αιώνα. Μαζί με το οικονομικό κίνητρο της επιθυμίας για κέρδος ή λόγω άλλων οικονομικών λόγων όπως του προβλήματος ρευστότητας στην περίπτωση της Ευρώπης (Ισπανία) από την ανάγκη για χρυσό και ασήμι, υπάρχουν και άλλοι λόγοι. Το πληθυσμιακό

¹⁶² Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ινδίας, όπου κατείχε κάποια μορφή εκβιομηχάνισης στην υφαντουργική και εξήγαγε βαμβακερά υφάσματα αλλά υπονομεύτηκε προς όφελος των εισαγόμενων βρετανικών υφασμάτων μέσω της επιβολής αυστηρών δασμών με αποτέλεσμα την καταστροφή της και κατά συνέπεια η Ινδία τα μέσα του 19^{ου} αιώνα να απορροφά πλέον το ¼ των βρετανικών εξαγωγών βαμβακερών.

¹⁶³ Looma Ania, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London&New York, 2005, σελ.9.

¹⁶⁴ Looma Ania, το ίδιο, σελ. 9-10.

¹⁶⁵ Όπως παραπάνω, σελ.12.

ζήτημα της Βρετανίας¹⁶⁶ και η ανάγκη εξαγωγής ενός μεγάλου αριθμού πολιτών με στόχο την οικονομική και πολιτική σταθερότητα βρήκε διέξοδο στη ίδρυση αποικιών με αποτέλεσμα να αποφύγει τυχόν εξεγέρσεις και κοινωνικές εντάσεις ενώ δημιουργούσε παράλληλα εμπορικές σχέσεις μαζί τους¹⁶⁷.

Αναφέροντας τις κυριότερες αποικιακές κινητοποιήσεις πριν το 1870, πρώτοι εμφανίζονται οι Πορτογάλοι όπου παρουσίασαν μία ισχυρή εμπορική υπεροχή κατά το πρώτο μισό του 16^{ου} αιώνα κατακτώντας περιοχές όπως τα Spice Islands στις Ανατολικές Ινδίες, την Ανγκόλα και την Μοζαμβίκη στην Αφρική, την Βραζιλία και άλλες διάσπαρτες περιοχές. Το γεγονός των πολλών απομακρυσμένων αποικιών είχε ως αποτέλεσμα πολλές από αυτές να χαθούν από τον πορτογαλικό έλεγχο. Οι δραστηριότητες των Ισπανών επικεντρώθηκαν κυρίως στον Νέο Κόσμο, όμως με τη σταδιακή ύφεση κατά το δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα και κατά συνέπεια την απώλεια των αποικιών τους από άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις το 17^ο αιώνα¹⁶⁸. Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα η ολλανδική δύναμη εμφανίζεται δυνατά στη διεθνή εμπορική σκηνή σε συνάρτηση με τη ναυτική υπεροχή, κατακτώντας τις περισσότερες πορτογαλικές αποικίες στις ανατολικές Ινδίες και δημιουργώντας εγκαταστάσεις στα παράλια της Νότιας και Βόρειας Αμερικής. Λίγο αργότερα κάνει την εμφάνισή της και η Γαλλία δημιουργώντας αποικίες στη Βόρεια Αμερική και στην Ινδία. Η ισχυρή ναυτική δύναμη της Μεγάλης Βρετανίας κατά τον 18^ο αιώνα κατείχε τις πιο ισχυρές αποικίες, περιλαμβανομένων πολλών αποικιών στην Βόρεια Αμερική, την Ινδία και τις Δυτικές Ινδίες, ενώ ακόμη ορισμένες περιοχές στην Αφρική. Κατά συνέπεια η αποικίες της Ολλανδίας περιορίστηκαν στις Δυτικές Ινδίες και στη νότια άκρη της Αφρικής ενώ η Γαλλία έχασε όλες τις αποικίες της¹⁶⁹. Τέλος, για την περίοδο πριν την επανεμφάνιση των αποικιακών ανταγωνισμών («νέος ιμπεριαλισμός») σημαντικό ιστορικό γεγονός αποτέλεσε η Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας το 1776, που επηρέασε στην αποαποικιοποίηση κι άλλων περιοχών τις επόμενες δεκαετίες, όπως την Λατινική Αμερική, την Καραϊβική και Αιτή.

Αναλυτικότερα, ο όρος *ιμπεριαλισμός* συνδέεται με την λατινική λέξη *imperator*, η οποία αναφερόταν σε δικτατορικές και ολιγαρχικές κυβερνήσεις με αυθαίρετες μεθόδους διακυβέρνησης. Στην πιο σύγχρονη εποχή, ο όρος ιμπεριαλισμός χρησιμοποιήθηκε αρχικά κατά το 1830 στην Γαλλία για να χαρακτηριστούν οι υποστηρικτές της αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα, ενώ κατά το 1848 ο όρος

¹⁶⁶ Χαρακτηριστική και συνάμα κυνική είναι η αναφορά στο πληθυσμιακό πρόβλημα της Μ.Βρετανίας για την υπεράσπιση της πολιτικής του ιμπεριαλισμού από τον Cecil J. Rhodes το 1895, λέγοντας ότι για την λύση του κοινωνικού προβλήματος και την αποφυγή ενός εμφύλιου πολέμου είναι αναγκαία η κατάκτηση νέων εδαφών για την εγκατάσταση του περίσσιου πληθυσμού και την απόκτηση νέων περιοχών πώλησης των παραγόμενων προϊόντων τους. Όπως αναφέρεται στο Lenin I Vladimir, *Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*, Εκλαϊκευτική Μελέτη, Αθήνα, σελ. 382-383, διαθέσιμο στο: <http://www.zontanos.gr/Λένιν%20Ο%20Ιμπεριαλισμός%20ανώτατο%20στάδιο%20του%20Καπιταλισμού.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 23/12/2015.

¹⁶⁷ Young Robert J.G., το ίδιο, σελ.53-56.

¹⁶⁸ Cohen Benjamin J., *The Question of Imperialism, the political economy of dominance and dependence*, Basic Books, Inc., Publ., New York, 1973, σελ. 21.

¹⁶⁹ Το ίδιο, σελ. 22.

ταυτίστηκε με την πολιτική του Ναπολέοντα ΙΙΙ. Το 1870 ο όρος διαδίδεται στην Βρετανία και χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό της πολιτικής, του Πρωθυπουργού Disraeli, ενίσχυσης και επέκτασης της βρετανικής αποικιακής αυτοκρατορίας ως ιμπεριαλιστικής. Στη συνέχεια, ο όρος καθιερώθηκε για τον χαρακτηρισμό των τακτικών εγκατάστασης σε ξένα/νέα εδάφη υπό μορφή αποικιών από ευρωπαϊκές ή άλλες δυνάμεις. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα ο όρος ιμπεριαλισμός ήταν ταυτόσημος της αποικιοκρατίας¹⁷⁰.

Για τους περισσότερους μελετητές η ανάλυση του ιμπεριαλισμού δεν μπορεί να υφίσταται χωρίς να συνδέεται με οικονομικούς ή πολιτικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τον M.B. Brown, ο ιμπεριαλισμός αναφέρεται ως ένα σύμπλεγμα οικονομικών, πολιτικών και στρατιωτικών σχέσεων, στο οποίο οι λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές είναι υποκείμενες των οικονομικά προηγμένων χωρών. Ο ιμπεριαλισμός, προσθέτει, παραμένει ο πιο κατάλληλος όρος για να περιγράψει τον άνισο κόσμο των οικονομικών σχέσεων του παγκόσμιου συστήματος¹⁷¹.

Αντίστοιχα, άλλοι αναλυτές αναφέρονται στον ιμπεριαλισμό ως ένα καθαρά οικονομικό φαινόμενο, που συνεπάγεται σταθερές σχέσεις στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας, το εμπόριο και την μετακίνηση των κεφαλαίων, ενώ άλλοι αναφέρονται σε ένα δίκτυο σχέσεων εξουσίας ασκούμενης από την οικονομία του ενός κράτους προς το άλλο. Ορισμένοι επιστήμονες, επικεντρώνονται στους πολιτικούς παράγοντες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις επεκτατικές πολιτικές των ευρωπαϊκών και άλλων αποικιακών δυνάμεων, καθώς και στον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο που ασκούσαν στις κατεχόμενες περιοχές, ενώ άλλοι αναφέρονταν σε ένα συνδυασμό πολιτικών και οικονομικών παραγόντων στις διεθνείς σχέσεις που διαμορφώνουν ασυμμετρία στη ισχύ μεταξύ των αποικιοκρατικών δυνάμεων¹⁷².

¹⁷⁰ Cohen Benjamin J., το ίδιο, σελ. 10.

¹⁷¹ Brown Michael Barrat, *After imperialism*, Humanities Press, New York, 1970, όπως αναφέρεται στο Cohen Benjamin J., *The Question of Imperialism, the political economy of dominance and dependence*, Basic Books, Inc., Publ., New York, 1973, σελ. 11.

¹⁷² Cohen Benjamin J., το ίδιο, σελ. 11-16.

Κεφάλαιο 2 Ο διεθνής καπιταλισμός και ο δυτικός νέος ιμπεριαλισμός: ως την κυριαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής

Κατά τα τέλη του 19^{ου} με αρχές του 20^{ου} αιώνα, εμφανίζεται ένα νέο κύμα αποικιακής επέκτασης με διαφορετικά χαρακτηριστικά από τις αποικιακές πολιτικές των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Η νέα περίοδος αποικιακής ανάπτυξης εμφανίζεται με ταχύτατους ρυθμούς και μεγάλη ένταση σε περιοχές όπως η Αφρική (σχεδόν ολόκληρη), σε ένα μεγάλο μέρος της Ασίας και πολλά νησιά του Ειρηνικού. Στη νέα φάση αυτή αυξάνεται ο αριθμός των αποικιακών δυνάμεων με την εμφάνιση των Η.Π.Α., της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ιταλίας και της Ιαπωνίας. Το γεγονός της ύπαρξης αρκετών αποικιακών δυνάμεων που διεκδικούσαν ένα κομμάτι γης έκανε τον επεκτατισμό ταχύτατο αφού στη συγκεκριμένη περίπτωση ο χρόνος έπαιζε καθοριστικό ρόλο¹⁷³. Η ένταση και ο ανταγωνισμός που υπήρχε, είχε φυσικά σαν αποτέλεσμα πολλές φορές οι διεκδικητές να έρχονται σε διπλωματικές διαμάχες ενώ άλλοτε κατέληγαν και σε άμεσες στρατιωτικές αντιπαραθέσεις¹⁷⁴.

Η μεγαλύτερη αποικιακή δύναμη ήταν η Βρετανία, καλύπτοντας μέχρι το 1900 το 1/5 των χερσαίων εκτάσεων της γης, ακολουθούμενη από την Γαλλία αποκτώντας τον έλεγχο σε πάνω από 9 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, κυρίως σε Αφρική και Ινδοκίνα. Η Γερμανία ενώ δραστηριοποιήθηκε σχετικά αργά κατάφερε να κατακτήσει περίπου 2.56 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, κυρίως στην Αφρική. Στην Αφρική επίσης δραστηριοποιήθηκαν η Ιταλία και το Βέλγιο. Οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία επικεντρώθηκαν κυρίως στις περιοχές του Ειρηνικού¹⁷⁵.

Κατά τα τέλη του 19^{ου} με αρχές 20^{ου} αιώνα αρχίζει να εξασθενεί η ηγετική βιομηχανική θέση της Βρετανίας από την στιγμή που νέες δυνάμεις εμφανίζονται ενεργά, όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία κ.ά. Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις αυτές έπαιξαν οι τεχνολογικές πρόοδοι βασισμένες πλέον και κυρίως στην εφαρμογή της επιστήμης και της επιστημονικής έρευνας παρά τόσο στην μηχανική εφευρετικότητα. Οι θετικές επιστήμες όπως η χημεία, η θερμοδυναμική, ο ηλεκτρομαγνητισμός και η γεωλογία, άρχισαν σταδιακά να συμβαδίζουν με την ανάπτυξη της μηχανολογίας και της βιομηχανικής προόδου έχοντας ως αποτέλεσμα την ίδρυση πολλών βιομηχανιών και την ανακάλυψη νέων προϊόντων¹⁷⁶.

Οι βασικές εξελίξεις που σηματοδοτούν την συγκεκριμένη περίοδο, που αλλιώς ονομάζεται «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση» και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην

¹⁷³ Magdoff Harry, (μτφρ. Καρατσούλη Αννα), *Αποικιοκρατία, η ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763*, εκδ.Μελάνι, 2008, σελ. 34-36.

¹⁷⁴ Όπως ο νοτιοαφρικανικός πόλεμος ή αλλιώς πόλεμος των Μπόερς μεταξύ Άγγλων και Ολλανδών, ο κινεζο-ιαπωνικός πόλεμος μεταξύ 1894-1895 για τον έλεγχο της Κορέας, ισπανο-αμερικανικός πόλεμος το 1898 και ο ρωσο-ιαπωνικός πόλεμος για τον έλεγχο της Κορέας και της Ματςουρίας το 1904-1905.

¹⁷⁵ Cohen Benjamin J., *The Question of Imperialism, the political economy of dominance and dependence*, Basic Books, Inc., Publ., New York, 1973, σελ. 23-31.

¹⁷⁶ Magdoff Harry, (μτφρ. Λίβας Δημήτρης), *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού, η εξωτερική οικονομική πολιτική των ΗΠΑ*, εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1977, σελ. 35-36.

εξέλιξη του καπιταλισμού και των μονοπωλιακών τάσεων από μικρές ανταγωνιστικές μονάδες σε μεγάλη συσσώρευση της δύναμης είναι οι εξής¹⁷⁷:

- Ο *χάλυβας* αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό υλικό το οποίο ήταν απαραίτητο για την κατασκευή μηχανών, γεγονός που σε συνδυασμό με την δημιουργία των σιδηροδρομικών γραμμών και των ατμομηχανών, καθιστούσε πιο οικονομική την μεταφορά μεγάλων και βαριών προϊόντων απαραίτητων για την ανάπτυξη των μεγάλων βιομηχανιών.
- Ο *ηλεκτρισμός* ο οποίος είχε ανακαλυφθεί ήδη μέσα από πειράματα από το 18^ο αιώνα, εφαρμόστηκε κατά τα τέλη του 19^{ου} και αποτέλεσε ένα σπουδαίο ενεργειακό παράγοντα για τις βιομηχανικές λειτουργίες και την τελειοποίηση της μηχανολογίας για την μαζική παραγωγή.
- Η *βιομηχανική χημεία* που σαν βιομηχανία μεγάλης κλίμακας εμφανίζεται κι αυτή τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με την ικανότητα σύνθεσης οργανικών χημικών παρασκευασμάτων σε μία βιομηχανική διαδικασία.
- Το *πετρέλαιο*¹⁷⁸ αλλά κυρίως η ανακάλυψη και εκμετάλλευση των πετρελαιοπηγών, που στην αρχή προοριζόταν για λάμπες κηροζίνης και την κατασκευή λιπαντικών, και στη συνέχεια για την χρήση καυσίμου στη βιομηχανία και τις μεταφορές, είναι ένα στοιχείο που μακροπρόθεσμα άρχισε να αποτελεί από τις πιο πολύτιμες πηγές ενέργειας.

Μέχρι το 1900 ο αριθμός των προϊόντων που διακινούνταν μέσα από το εμπόριο αυξήθηκε κατά πολύ, ο ανταγωνισμός οξύνθηκε και πλέον τα κέρδη των βιομηχανιών άρχισαν να εξαρτώνται από τις διακυμάνσεις της παγκόσμιας αγοράς. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλές από τις βιομηχανίες, κυρίως βιομηχανίες εξόρυξης, που πλέον βρίσκονταν υπό την κυριαρχία λίγων μεγάλων επιχειρήσεων να θεωρούν αναγκαίο τον έλεγχο των πρώτων υλών¹⁷⁹. Ο έλεγχος των πηγών των πρώτων υλών αποτέλεσε ένα βασικό στόχο μεταξύ των ανταγωνιστών, που επέτρεπε τον έλεγχο της παραγωγής και των τιμών των επεξεργασμένων προϊόντων¹⁸⁰.

Πέρα από την εξασφάλιση του μονοπωλίου των πρώτων υλών από τις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις, επιπρόσθετα, αναγκαία παρουσιάζεται η κατάκτηση ξένων αγορών ακόμη κι αν η εσωτερική αγορά του κράτους από όπου προέρχονται οι εταιρείες διαθέτει αυξημένη αγοραστική δύναμη. Οι διάφορες βιομηχανικές επιχειρήσεις διαμορφώνουν μακροπρόθεσμα επιτακτική την ανάγκη προκειμένου να διατηρηθούν οι εξαγωγικές αγορές. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιούν ξένες επενδύσεις που τους εξασφαλίζει παράλληλα τον έλεγχο και την εκμετάλλευση των πηγών.

Τα παραπάνω δημιουργούν ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό πεδίο μέσα στο οποίο οδηγείται η πολιτική δραστηριότητα των χωρών που σχετίζεται με οικονομικά

¹⁷⁷ Magdoff Harry, όπως παραπάνω, σελ. 36-39.

¹⁷⁸ Μεγάλες ποσότητες πετρελαίου ανακαλύφθηκαν για πρώτη φορά στην Πενσυλβάνια το 1859, ενώ η εταιρεία Stadart Oil ιδρύθηκε το 1870.

¹⁷⁹ Magdoff Harry, *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού*, σελ. 40-43.

¹⁸⁰ Όπως στις βιομηχανίες πετρελαίου, χάλυβα, αλουμινίου, χαλκού κ.ά.

θέματα. Ήδη κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα επιβάλλονται από τις δυτικές χώρες προστατευτικοί δασμοί αλλά και λοιπές διεργασίες οι οποίες παρείχαν προνόμια σε εμπορικές και επιχειρηματικές ελίτ που διατηρούσαν πολιτική επιρροή¹⁸¹. Ο βαθμός και η μορφή της πολιτικής παρέμβασης ποικίλλουν ανάλογα με τις συνθήκες. Συνεπώς, το αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων ήταν να δημιουργηθούν διεθνή δίκτυα οικονομικών και πολιτικών σχέσεων, τα οποία με την πάροδο του χρόνου μεταβάλλονταν σύμφωνα με τις ανάγκες που προέκυπταν¹⁸². Ωστόσο, αυτή η σύνδεση ή αλλιώς διασταύρωση μεταξύ πολιτικών και οικονομικών ελίτ, παρά το γεγονός ότι κατά κύριο λόγο είναι αόρατη, μαζί έχουν προκαλέσει πολλά πλήγματα με κοινό στόχο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κεφαλαίου¹⁸³. Τα πλήγματα αυτά συνήθως εντάσσονται στα πλαίσια των ρυθμιστικών κανόνων και όχι των ποινικών, παρ'ότι τις περισσότερες φορές προκαλούν την ίδια ή μεγαλύτερη φυσική ή οικονομική ζημιά από άλλα που εντάσσονται στον Ποινικό Κώδικα¹⁸⁴.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον μαρξισμό, το πρόβλημα που τίθεται για την αιτιότητα του εγκλήματος δεν είναι οικονομικό αλλά πολιτικό. Δηλαδή θεωρείται ότι ο καπιταλιστής ουσιαστικά δεν εκμεταλλεύεται/ «κλέβει» οικονομικά τον εργάτη αλλά τον πληρώνει τόσος όσο χρειάζεται για να τον διατηρήσει στη θέση του εργάτη, δίχως να του παρέχονται οι δυνατότητες εξέλιξης και ανάπτυξης των ικανοτήτων του, λειτουργώντας καθαρά ως «οικονομικό εξάρτημα». Συνεπώς, τα μέλη της άρχουσας τάξης λαμβάνουν αποφάσεις σύμφωνα με τα συμφέροντα του κεφαλαίου, την συσσώρευσή του, την ανάπτυξη του ιδιωτικού πλούτου και όχι την κοινωνική ανάπτυξη εξαλείφοντας από την υπόλοιπη κοινότητα ικανότητες και αρετές που θα οδηγούσαν σε κάτι αντίθετο. Παράλληλα, εντός του πλαισίου της άρχουσας τάξης και του οξύ ανταγωνισμού διαπράττονται τεράστια εγκλήματα ενώ αντίστοιχα συμβαίνει και στην πολιτική άρχουσα τάξη που περιλαμβάνει «εθνικούς» και «διεθνείς συντελεστές» όπως πολυεθνικές επιχειρήσεις και πολιτικούς, κ.ά.¹⁸⁵

Στα πλαίσια του σύγχρονου ή διαφορετικά «νέου» ιμπεριαλισμού η θέση των ΗΠΑ αναδεικνύεται σε αρχηγικό σημείο στο παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό σύστημα, εκτοπίζοντας έμμεσα τις άλλες ανταγωνιστικές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις¹⁸⁶. Αυτό

¹⁸¹ Στόχος ήταν να κατακτηθούν προνομιούχες εμπορικές θέσεις, να αφαιρεθούν τα εμπόδια στο ξένο εμπόριο και τις επενδύσεις, κ.ά.

¹⁸² Magdoff Harry, *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού*, σελ.45-53.

¹⁸³ Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *The Critique of Power*, στο Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *State-Corporate Crime, Wrongdoing at the Intersection of Business and Government*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London, 2006, σ. 3.

¹⁸⁴ Σκοπός της ένταξης των εγκλημάτων των ελίτ ή αλλιώς των εγκλημάτων του λευκού κολλάρου σύμφωνα με τον Sutherland στα πλαίσια των ρυθμιστικών κανόνων είναι η εξυπηρέτηση ως προς την απομόνωση τους (των ελίτ) από βαριές ποινικές κυρώσεις και το κοινωνικό στίγμα του «εγκληματία». Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, το ίδιο, σ.4.

¹⁸⁵ Λάζος Γρ. *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 73-77.

¹⁸⁶ Ενδιαφέρουσα παρουσιάζεται η περίπτωση της θέσης των ΗΠΑ σε σχέση με τις πετρελαιοβιομηχανίες στην Μέση Ανατολή. Το 1940 οι αμερικάνικες εταιρείες πετρελαίου

προκύπτει κυρίως μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, που οι ΗΠΑ αποτελούν μία ολοκληρωμένη οικονομική και πολιτική δύναμη, η οποία έχει την ικανότητα πλέον να οργανώνει το σύγχρονο ιμπεριαλιστικό σύστημα. Ένας τρόπος επιρροής των ΗΠΑ ήταν μέσα από την ίδρυση διεθνών οργανισμών όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και τα Ηνωμένα Έθνη. Η αύξηση της δύναμης των ΗΠΑ είναι ευδιάκριτη μέσα από την παρατήρηση και μόνο των βάσεων των αμερικανικών στρατευμάτων σε τρεις (3) χώρες το 1920, ενώ μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο σε 39 (σήμερα διαθέτουν βάσεις σε τουλάχιστον 64 χώρες). Παράλληλα, οι ΗΠΑ εκτός από τον αρχηγικό ρόλο στα πλαίσια του παγκόσμιου καπιταλισμού, εξελίχθηκαν σε σημαντικό εξαγωγέα κεφαλαίου. Η ανάγκη για έλεγχο και ανάπτυξη των ξένων πλουτοπαραγωγικών πηγών σε συνδυασμό με τις συνεχείς επενδύσεις σε βιομηχανίες που ιδρύονταν στο εξωτερικό έδωσε μία μεγάλη ώθηση στην διεθνοποίηση του κεφαλαίου. Το 1960 οι επενδύσεις των ΗΠΑ στο εξωτερικό έφτασε το 60% των συνολικών παγκόσμιων επενδύσεων. Έτσι οι ΗΠΑ πραγματοποιώντας αμέτρητες επενδύσεις στις βιομηχανικές επιχειρήσεις του εξωτερικού, ουσιαστικά καταφέρνουν να ανταγωνίζονται πλέον άμεσα στις ξένες αγορές και όχι μόνο με τις εξαγωγές τους. Κατά τη δεκαετία του '70, οι θυγατρικές εταιρείες του εξωτερικού παρουσίασαν μεγαλύτερη αύξηση από ότι οι εξαγωγές των αμερικανικών εργοστασίων. Ουσιαστικά, οι πωλήσεις των θυγατρικών ευνοούσαν με διττό τρόπο τις ΗΠΑ, πρώτον, με την εισχώρησή τους στις ξένες αγορές και τον άμεσο ανταγωνισμό και δεύτερον, με την διείσδυση στα εμπορικά πεδία άλλων ανταγωνιστικών δυνάμεων¹⁸⁷.

Σε γενικές γραμμές οι χώρες οι οποίες κυριαρχούνται από τον ιμπεριαλισμό είναι κυρίως υποανάπτυκτες, με αδύναμη οικονομία και πολιτική εξουσία, με αποτέλεσμα οι σχέσεις τους με τα ανεπτυγμένα κράτη να είναι καθαρά σχέσεις εκμετάλλευσης και εξάρτησης. Οι χώρες αυτές ονομάζονται πολλές φορές ως «Τρίτος Κόσμος» και αναφέρονται στις περιοχές της Αφρικής, της Αμερικής εκτός των ΗΠΑ, του Καναδά και της Κούβας, της Ασίας εκτός της Ιαπωνίας και του Ισραήλ, κ.ά. Στις περιοχές αυτές η αγροτική παραγωγή αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς για εκείνα τα προϊόντα που προορίζονται για εξαγωγές προς τα ιμπεριαλιστικά κράτη, όπως τις μεγάλες πορότητες πρώτων υλών που παράγονται από τις εξορυκτικές βιομηχανίες, ενώ αντιθέτως, τα προϊόντα που προορίζονται για ντόπια κατανάλωση παρουσιάζουν πολύ αργό ρυθμό ανάπτυξης¹⁸⁸. Ένα ακόμη σημαντικό γεγονός που δεσμεύει τις τριτοκοσμικές χώρες με τις ιμπεριαλιστικές σε μία σχέση εξάρτησης των πρώτων από τις δεύτερες, βρίσκεται στο πεδίο των συναλλαγών. Ενώ οι ιμπεριαλιστικές χώρες αναπτύσσουν όλο και περισσότερο τις συναλλαγές μεταξύ τους, οι χώρες του Τρίτου Κόσμου συναλλάσσονται όλο και λιγότερο με άλλες τριτοκοσμικές χώρες με

κατείχαν λιγότερο από το 10% των αποθεμάτων, με την Μεγάλη Βρετανία να κατέχει το 72%, το 1967 οι ΗΠΑ ήλεγχαν περίπου το 59% και η Μεγάλη Βρετανία το 29,3%. Όπως αναφέρεται στο Magdoff Harry, *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού*, σελ.57-58.

¹⁸⁷ Magdoff Harry, *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού*, σελ.72-81.

¹⁸⁸ Ζαλέ Πιέρ, (μτφρ. Παπακυριάκη Γ.), *Η Ληηλασία του Τρίτου Κόσμου*, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1975, σελ. 11, 35.

αποτέλεσμα των σύνολο των εξαγωγών (περίπου το 90%) να αποτελείται από τις εισαγωγές των δυτικών χωρών. Οι ιδιωτικές επενδύσεις των ιμπεριαλιστικών χωρών στις περιοχές του Τρίτου Κόσμου, κατευθύνονται κυρίως στις παραγωγικές επιχειρήσεις ενέργειας, δηλαδή πετρελαίου και πρώτων υλών. Ωστόσο, μέσα από αυτά τα ιδιωτικά κεφάλαια που έχουν επενδυθεί, πραγματοποιείται μία τεράστια αφαίμαξη της υπεραξίας του δυναμικού της τριτοκοσμικής χώρας (χώρες υποδοχής), η οποία επαναπατρίζεται προς τις δυτικές χώρες από και όπου προέρχονται τα κεφάλαια, με αποτέλεσμα να μην συσσωρεύεται εθνικός πλούτος στις χώρες υποδοχής¹⁸⁹.

Σημαντικός ερευνητής του νέου ιμπεριαλισμού αποτέλεσε ο βρετανός οικονομολόγος John Atkinson Hobson, δημιουργός της ιδέας του οικονομικού ιμπεριαλισμού, ο οποίος παρουσιάζει μία πλήρη ανάλυση μέσα στο βιβλίο του με τίτλο «*Μία μελέτη του ιμπεριαλισμού*» (1902), συνδέοντας την αποικιακή επέκταση των τελών του 19^{ου} αιώνα με τη δυναμική της εξέλιξης του καπιταλισμού¹⁹⁰. Θεωρούσε ότι η μελέτη της ιμπεριαλιστικής πολιτικής θα έπρεπε να αναλυθεί με βάση την μειοψηφία των ομάδων οικονομικών συμφερόντων, διότι τα οικονομικά οφέλη από την σκοπιά του γενικού καλού ήταν σημαντικά μικρότερα από το οικονομικό και κοινωνικό κόστος των αποικιακών επεκτάσεων. Κατά τον Hobson, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του, η άνιση κατανομή του εισοδήματος και συνεπώς η μικρή αγοραστική δύναμη του κράτους σε συνδυασμό με τις μονοπωλιακές τάσεις που αναπτύσσονται δημιουργήσαν ένα μεγάλο απόθεμα κεφαλαίων που πίεζαν για επενδύσεις σε ξένες αγορές¹⁹¹. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Hobson ο νέος ιμπεριαλισμός δεν είναι απαραίτητα προϊόν του καπιταλισμού, αλλά μπορεί να είναι απλά μία αντίδραση στην έντονη κατάσταση που επικρατούσε σε ένα υψηλό επίπεδο ανάπτυξης του συστήματος, δηλαδή την ανισορροπία μεταξύ κατανάλωσης και κέρδους που προέκυπτε από την άνιση κατανομή εισοδήματος¹⁹².

Ενδιαφέρουσα, με τεράστια επιρροή και παράλληλα αντικείμενο διαμάχης και αμφισβήτησης, εμφανίζεται η θεωρία του Λένιν στο βιβλίο του με τίτλο «*Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*» το οποίο έγραψε το 1916. Ο Λένιν ισχυρίστηκε ότι η αιτία της ιμπεριαλιστικής επέκτασης ανήκε στην ίδια τη φύση του καπιταλιστικού συστήματος. Στο έργο του και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο VII «*Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*» παρουσιάζονται τρεις (3) ορισμοί για τον ιμπεριαλισμό. Αρχικά, υποστηρίζεται ότι ο ιμπεριαλισμός αποτελεί ανάπτυξη και άμεση συνέχεια των βασικών ιδιοτήτων του καπιταλισμού, που στην υψηλότερη βαθμίδα εξέλιξης του καπιταλισμού μετατρέπεται σε καπιταλιστικός ιμπεριαλισμός. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της μετατροπής είναι η αντικατάσταση του ελεύθερου συναγωνισμού ως βασικό

¹⁸⁹ Ζαλέ Πιέρ, όπως παραπάνω, σελ. 106.

¹⁹⁰ Cohen Benjamin J., το ίδιο, σελ. 39-40.

¹⁹¹ Magdoff Harry, (μτφρ. Καρατσούλη Αννα), *Αποικιοκρατία, η ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763*, εκδ.Μελάνι, 2008, σελ. 40-45.

¹⁹² Cohen Benjamin J., το ίδιο, σελ.

στοιχείου του καπιταλισμού με το αντίθετό του, τα καπιταλιστικά μονοπώλια. Συνεπώς, ένας σύντομος κατά τον Λένιν ορισμός για τον ιμπεριαλισμό είναι ότι «ιμπεριαλισμός είναι το μονοπωλιακό στάδιο του καπιταλισμού»¹⁹³.

Στην συνέχεια, ο Λένιν αναφέρει ένα πιο ολοκληρωμένο ορισμό παραθέτοντας τα εξής βασικά γνωρίσματα:

- Συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου τα οποία έχουν φτάσει στο ανώτατο στάδιο ανάπτυξης έτσι ώστε να δημιουργεί μονοπώλια,
- Συγχώνευση του τραπεζικού κεφαλαίου με το βιομηχανικό και δημιουργία μιας χρηματιστικής ολιγαρχίας,
- Εξαγωγή κεφαλαίου,
- Συγκρότηση διεθνών μονοπωλιακών ενώσεων καπιταλιστών, οι οποίες όπως αναφέρει διανέμουν τον κόσμο/γη μεταξύ των μεγαλύτερων καπιταλιστικών Δυνάμεων¹⁹⁴.

Τέλος, για τον σχηματισμό ενός τρίτου ορισμού ο Λένιν λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τις βασικές οικονομικές έννοιες αλλά και την ιστορική θέση του συγκεκριμένου σταδίου του καπιταλισμού με τον καπιταλισμό γενικά¹⁹⁵. Η θεωρία του Λένιν έρχεται σε αντίθεση με αυτή των μαρξιστών οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η ιμπεριαλιστική επεκτατική πολιτική είναι ένα αναπόφευκτο προϊόν του καπιταλισμού, δηλαδή μία αναγκαία αντίδραση στις εσωτερικές συγκρούσεις που δημιουργούνται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής¹⁹⁶.

Οι παραπάνω θεωρίες εμπεριέχονται στις κλασσικές θεωρίες του ιμπεριαλισμού και εντάσσονται σε κοινό πλαίσιο μαζί με τις αναλύσεις των Hilferding, Luxemburg, Bukharin. Μέσα από τις αναλύσεις εξάγεται το συμπέρασμα ότι αρχικά η διεθνής κίνηση των ατομικών κεφαλαίων δεν αναγνωρίζει εθνικά συννοριακά εμπόδια αλλά διαμορφώνει ένα ενιαίο οικονομικό χώρο. Συνεπώς, ανάμεσα στο κράτος και το κεφάλαιο αναπτύσσεται μία σχέση μη-αντιστοιχίας, η οποία μας αποδεικνύει ότι οι νόμοι του καπιταλισμού είναι από τη φύση τους παγκόσμιοι¹⁹⁷. Επιπρόσθετα, από μία άλλη οπτική, η σχέση μη-αντιστοιχίας κράτους και κεφαλαίου παρουσιάζεται ως πρόβλημα του καπιταλισμού, η λύση του οποίου εμφανίζεται να είναι πάλι ο

¹⁹³ Lenin I Vladimir, *Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*, Εκλαϊκευτική Μελέτη, Αθήνα, σελ. 391-392, διαθέσιμο στο: <http://www.zontanos.gr/Λένιν%20Ο%20Ιμπεριαλισμός%20ανώτατο%20στάδιο%20του%20Καπιταλισμού.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 23/12/2015.

¹⁹⁴ Lenin I Vladimir, το ίδιο, σελ. 393.

¹⁹⁵ Το ίδιο, σελ. 393.

¹⁹⁶ Cohen Benjamin J., *The Question of Imperialism, the political economy of dominance and dependence*, Basic Books, Inc., Publ., New York, 1973, σελ. 35.

¹⁹⁷ Μηλιός Γιάννης, Σωτηρόπουλος Π. Δημήτρης, *Νέος Ιμπεριαλισμός, από τον Hilferding και τον Schumpeter στις σύγχρονες θεωρητικές διαμάχες*. Διαθέσιμο στο: http://users.ntua.gr/jmilios/Mil-Sot_Neos_Imperialismos.pdf Τελευταία επίσκεψη: 26/12/2015.

ιμπεριαλισμός, που μέσα από αυτόν τα κράτη οφείλουν να παρέχουν υποστήριξη στα κεφάλαια που κινούνται πέρα από τα σύνορά τους¹⁹⁸.

¹⁹⁸ Μηλιός Γιάννης, Σωτηρόπουλος Π. Δημήτρης, το ίδιο.

Κεφάλαιο3 Οι σχέσεις εξωτερικής πολιτικής μεταξύ της Δύσης και των αραβικών χωρών

Οι πλουτοπαραγωγικές χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς και η γεωστρατηγική τους θέση έχουν αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα στην ποιότητα των σχέσεων με τα κράτη των δυτικών Δυνάμεων. Οι φιλοδοξίες του γηγενούς πληθυσμού έχουν καταπνιγεί από την δυναμική των άνισων σχέσεων με τις παγκόσμιες δυνάμεις και τις εσωτερικές πολιτικές των χωρών της Μ.Ανατολής, όπου ως επί το πλείστον είναι υποταγμένες στις επιταγές της διεθνούς αγοράς και τον στρατηγικό ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων. Το λαϊκό κύμα διαμαρτυριών που εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια, θα πρέπει να εκληφθεί ως μία αντίδραση και απόρριψη των υποταγμένων στη Δύση πολιτικών ελίτ και ακόμη θα πρέπει να θεωρηθεί μία προσπάθεια του λαού να λάβει τον έλεγχο της πολιτικής και κοινωνικο-οικονομικής κατεύθυνσης των χωρών τους.

Οι ιμπεριαλιστικοί δεσμοί παρότι δεν είναι εμφανείς με την ύπαρξη μεγάλων αποικιακών κέντρων, ωστόσο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση των αραβικών χωρών συνεχίζεται με το ίδιο αν όχι πιο έντονο ρυθμό όπως την εποχή της αποικιοκρατίας.

Στον σημείο αυτό είναι ενδιαφέρουσα η θεωρία του Johan Galtung για τον ιμπεριαλισμό και κυρίως για την ανάλυση των σχέσεων μεταξύ δυτικών χωρών και χωρών της Μ.Ανατολής. Σύμφωνα με τον Galtung, ο κόσμος αποτελείται από δύο ομάδες εθνών, τα έθνη *Κέντρα* που θεωρούνται τα προηγμένα κράτη και τα έθνη *Περιφέρειες* που είναι τα υπανάπτυκτα κράτη. Αντίστοιχα, κάθε έθνος αποτελείται από Κέντρο και Περιφέρεια. Συνεπώς, ο ιμπεριαλισμός είναι η κυριαρχία μεταξύ των εθνών που με ένα «εκλεπτυσμένο» τρόπο δρα με τη βοήθεια μίας «γέφυρας» που δημιουργεί το Κέντρο ενός Έθνους-Κέντρου προς το Κέντρο ενός Έθνους-Περιφέρεια με στόχο το όφελος και των δύο¹⁹⁹. Μέσα από την διαδικασία της ιμπεριαλιστικής επιρροής των Εθνών-Κρατών προς τα Έθνη-Περιφέρειες δημιουργούνται ορισμένες καταστάσεις «δυσαρμονίας» μεταξύ τους, που είναι οι εξής:

1. *Αρμονία συμφερόντων*²⁰⁰ μεταξύ του κέντρου ενός Έθνους-Κέντρου με το κέντρο ενός Έθνους-Περιφέρεια
2. Δημιουργείται μεγαλύτερη *δυσαρμονία συμφερόντων* μέσα σε ένα Έθνος-Περιφέρεια από ότι σε ένα Έθνος-Κέντρο
3. Δημιουργείται *δυσαρμονία συμφερόντων* μεταξύ της περιφέρειας ενός Έθνους-Κέντρου και περιφέρειας ενός Έθνους-Περιφέρεια²⁰¹.

¹⁹⁹ Galtung Johan, (1971), A Structural Theory of Imperialism, *Journal of Peace Research*, Vol.8, No2, Sage publ.,σελ. 81. Διαθέσιμο στο: <http://bev.berkeley.edu/ipe/readings/galtung.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 27/12/2015.

²⁰⁰ Ο όρος αναφέρεται ως «*harmony of interest*» και «*disharmony of interest*», παρατίθεται σε ελεύθερη μετάφραση.

Ακολούθως, ο Galtung συμπληρώνει ότι υφίστανται πέντε(5) τύποι ιμπεριαλισμού που ο καθένας εξαρτάται από την σχέση Έθνους-Κέντρου και Έθνους-Περιφέρεια και η ιμπεριαλιστική πολιτική μπορεί να ξεκινήσει με οποιονδήποτε τύπο από αυτούς. Οι τύποι²⁰² είναι, *ο οικονομικός, πολιτικός, στρατιωτικός, επικοινωνιακός και ο πολιτισμικός*. Ωστόσο, ο Galtung δεν αναφέρεται σε τυχόν περιπτώσεις ελέγχου ενός Έθνους-Περιφέρεια ή και Έθνους-Κέντρο από ένα άλλο Έθνος-Περιφέρεια, όπως επίσης και ενός Έθνους-Κέντρο από ένα άλλο επίσης Έθνος-Κέντρο.

Υπάρχουν συγκεκριμένοι λόγοι, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στην γενικότερη «υποδούλωση» των χωρών της Μ.Ανατολής από τα δυτικά κράτη και αυτοί είναι η εξωτερική πολιτική και η σχέση της εσωτερικής πολιτικής με τις διεθνείς σχέσεις. Οι παράγοντες που καθορίζουν την εξωτερική πολιτική ενός ιμπεριαλιστικού κράτους είναι το μέγεθος της δύναμης μιας χώρας μέσα στο παγκόσμιο σύστημα και οι πιθανές απειλές που ίσως αντιμετωπίσει, ο ρόλος της χώρας μέσα στο παγκόσμιο σύστημα και η φύση των ιστορικών δεσμών που έχουν αναπτυχθεί με τις άλλες χώρες. Αντιθέτως, όσο αφορά τις «υποτακτικές» χώρες της Μ.Ανατολής, η εξωτερική πολιτική τους είναι υπό την κυριαρχία των δυτικών ισχυρών χωρών όπως οι ΗΠΑ, έτσι ώστε να ικανοποιεί τα δυτικά κυρίως συμφέροντα και στη συνέχεια τα συμφέροντα των τοπικών ελίτ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα διεφθαρμένα δηλαδή καθεστώτα της Μ.Ανατολής να αντιμετωπίζουν την λαϊκή δυσαρέσκεια και να τείνουν να καταστείλουν την αντίδραση του λαού που οφείλεται στην κυριαρχία των περιοχών τους από ξένους παράγοντες.

Σημαντική είναι η μελέτη της N.Klein για την σχέση μεταξύ τεράστιων καταστροφών (όπως τσουνάμι, τυφώνας αλλά και πόλεμος) και των υπερκερδών των ιδιωτικών εταιρειών όπως η Halliburton χαρακτηρίζοντας καυστικά την εκμετάλλευση αυτών των επιχειρηματικών ευκαιριών ως *«καπιταλισμό της καταστροφής»*. Σύμφωνα με την Klein, η σημερινή υπερκινητική παγκόσμια οικονομία οφείλεται σε ένα ιδεολογικό κίνημα υπέρ ενός ισχυρού καπιταλισμού με ηγέτη τον Milton Friedman. Ο Friedman θεωρούσε ότι *«μόνο μία μεγάλη κρίση οδηγεί σε πραγματικές αλλαγές»*. Δηλαδή στις περιπτώσεις που ξεσπάει κάποια κρίση όπως ένα τσουνάμι ή ένας πόλεμος είναι καθοριστικής σημασίας να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές γρήγορα και αμετάκλητα, υπολογίζοντας πως διατίθεται ένα χρονικό περιθώριο επτά με εννέα μήνες για μία νέα κυβέρνηση να τις επιβάλλει. Κατά των Friedman, είναι ευκολότερη η προσαρμογή των αλλαγών (κυρίως οικονομικών) που θα επιβληθούν στο πληθυσμό της εκάστοτε χώρας μέσα από την αιφνιδιαστική και ευρεία επιβολή τους. Η διαδικασία την οποία ονομάζει

²⁰¹ Galtung Johan, (1971), όπως παραπάνω, σελ. 83.

²⁰² Το ίδιο, σελ. 91.

«θεραπεία-σοκ» μερικά χρόνια αργότερα εφαρμόστηκε στη πιο βίαιη μορφή της στο Ιράκ μετά την εισβολή των ΗΠΑ επί κυβέρνησης Bush²⁰³.

Κεφάλαιο 3.1 Η περίπτωση του Αφγανιστάν

Το Αφγανιστάν αποτελεί μία χώρα με ένα ιστορικό πολιτικών αναταραχών και έντονων διεθνών σχέσεων. Τα σύνορά του είναι περισσότερο αποτέλεσμα της αποικιακής κυριαρχίας της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας, παρά της εθνικής συνοχής. Από το σχηματισμό του κράτους του Αφγανιστάν, το 1747, έχει επικρατήσει κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές δομές η εθνική ομάδα των *Pashtuns*.

Το Αφγανιστάν διαθέτει ένα πολύ ορεινό και δύσκολο για καλλιέργεια έδαφος (μόνο το 10% της περιοχής είναι καλλιεργήσιμο), ενώ παράλληλα διαθέτει ένα περιορισμένο αριθμό φυσικών πηγών με μικρά αποθέματα. Υπάρχουν πολύ μικρές ποσότητες φυσικού αερίου και μεταλλευμάτων καθώς και ελάχιστες πηγές πολύτιμων λίθων, όπου βρίσκονται διάσπαρτες σε διάφορες περιοχές της χώρας. Ωστόσο, αυτό που καθιστά το Αφγανιστάν πολύτιμο για τις ξένες δυνάμεις είναι η γεωστρατηγική του θέση και όχι οι φυσικοί του πόροι, διότι αποτελεί μία δίοδο για εμπόριο και επέκταση από τη Δύση προς την Ανατολή και το αντίστροφο²⁰⁴. Κατά τον 19^ο αιώνα, το Αφγανιστάν τέθηκε υπό βρετανική κυριαρχία μέχρι το 1919. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου διεξήχθησαν τρεις αγγλοαφγανικοί πόλεμοι. Ο 1^{ος} Αγγλοαφγανικός πόλεμος διήρκησε από το 1838-1842 και κατέληξε με την υπογραφή μιας συνθήκης μεταξύ Μ.Βρετανίας και Αφγανιστάν. Ο 2^{ος} Αγγλοαφγανικός πόλεμος ξεκίνησε το 1878(-1880) όπου στρατεύματα εισέβαλαν στο Αφγανιστάν και εξόρισαν τον τότε κυβερνήτη *Sher Ali* στη Ρωσία, και τον διαδέχθηκε ο υιός του που αποτέλεσε όργανο των αγγλικών συμφερόντων²⁰⁵. Ουσιαστικά, επιτράπηκε στους Αφγανούς να διαχειρίζονται τα εσωτερικά πολιτικά θέματα αλλά η εξωτερική πολιτική του κράτους ανήκε στα χέρια των Άγγλων. Με την ανάληψη της εξουσίας από τον *Amanullah* (υιό του δολοφονημένου *Habibullah*) οι σχέσεις του Αφγανιστάν με τους Ρώσους γίνονται πιο φιλικές, με αποτέλεσμα το 1919, με την υποστήριξη της Ρωσίας, το Αφγανιστάν να κηρύξει τον πόλεμο κατά των Άγγλων. Ο 3^{ος} Αγγλοαφγανικός πόλεμος με διάρκεια περίπου μόλις τέσσερις εβδομάδες έληξε με την πλήρη ανεξαρτησία του Αφγανιστάν από τους Άγγλους²⁰⁶. Ο *Amanullah* ανέπτυξε σχέσεις φιλίας με τη Σοβιετική Ένωση (ΕΣΣΔ), την Τουρκία και το Ιράν, ενώ έχοντας ως πρότυπο τον *Mustafa Kemal Atatürk* στόχευε στην

²⁰³ Klein, N., *Το Δόγμα του Σοκ, Η Άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σσ17-21.

²⁰⁴ Lansford Tom, *A Bitter Harvest, US Foreign Policy and Afghanistan*, Ashgate, England, USA, 2003, σελ.10-12.

²⁰⁵ Dietl Wilhelm, *Bridgehead Afghanistan*, Lancer publ., New Delphi, 1986, σελ.21-25.

²⁰⁶ Dietl Wilhelm, σελ. 27-28.

δυτικοποίηση και τον εκδημοκρατισμό της χώρας. Η ευκαιρία που δόθηκε στους Ρώσους μέσω των συνθηκών φιλίας, ήταν η εύκολη διείσδυση και η επιρροή τους στο εσωτερικό της χώρας, γεγονός που σε συνδυασμό με τη δυτικοποίηση, οδήγησε σε έντονες λαϊκές εξεγέρσεις κατά του Amanullah οδηγώντας τον στην εξορία. Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, έχοντας την εξουσία ο *Mohammed Zahir Shah*, πλήρως δυτικοποιημένος, αναπτύσσει σχέσεις με τους δύο πόλους του Ψυχρού Πολέμου, τις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση. Με την συμμετοχή του Αφγανιστάν στον ΟΗΕ το 1946, η Μόσχα χορηγούσε οικονομικά κονδύλια τα οποία επικεντρώθηκαν στην ανάπτυξη του οδικού δικτύου στο βόρειο κομμάτι της χώρας που οδηγούσε στην ΕΣΣΔ καθώς και σε στρατιωτική βοήθεια, ενώ στο νότιο τμήμα της χώρας οι ΗΠΑ παρείχαν οικονομικά προγράμματα ύδρευσης και δημιουργίας φραγμάτων.

Το 1973, ενώ ο τότε βασιλιάς *Zahir* έλειπε στην Ιταλία, πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα από τον *Daud Khan* καταργώντας την μοναρχία και ανακηρύσσοντας τη δημοκρατία. Ωστόσο, το 1978 πραγματοποιείται στρατιωτικό πραξικόπημα και ανέρχεται το καθεστώς του *Taraki* ενισχύοντας ακόμη περισσότερο τις σχέσεις του Αφγανιστάν με τη Σοβιετική Ένωση. Το 1979, την ηγεσία αναλαμβάνει ο *Hafizullah Amin*²⁰⁷ που όμως κράτησε για μικρό χρονικό διάστημα ύστερα από την εισβολή των Σοβιετικών στρατευμάτων στο Αφγανιστάν. Η δύναμη της εισβολής αριθμητικά υπολογίζεται σε περίπου 100.000 άνδρες, σε συνάρτηση με τους 10.000 που υπήρχαν ήδη στο Αφγανιστάν. Η πρώτη εισβολή στις 10 Δεκεμβρίου ήταν επιτυχής κατακτώντας όλες τις μεγάλες πόλεις μέχρι την πρώτη Ιανουαρίου.

Μετά την δολοφονία του Amin από τους Σοβιετικούς, οι τελευταίοι παρέδωσαν την ηγεσία στον *Babrak Karmal*, που θα σχημάτιζε και εφαρμόζε τις κατάλληλες πολιτικές για την επαναφορά της τάξης και του ελέγχου της κυβέρνησης στην *Kabul*²⁰⁸. Ωστόσο, οι προσπάθειες του *Karmal*, δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα και κατά συνέπεια άρχισαν να σχηματίζονται οργανωμένες αντιστάσεις κατά των σοβιετικών στρατευμάτων. Οι Σοβιετικοί λόγω της αμφισβητούμενης ικανότητας του *Karmal* να νικήσει τις επαναστατικές δυνάμεις που σχηματίστηκαν, τοποθέτησαν σοβιετικά στελέχη στις πιο σημαντικές θέσεις κλειδιά. Οι επαναστατικές δυνάμεις αν και δεν διέθεταν οργανωμένη συνοχή πραγματοποιούσαν επιτυχημένες επιχειρήσεις. Οι βίαιες μέθοδοι που χρησιμοποιούσε η Σοβιετική Ένωση για τον έλεγχο της περιοχής του Αφγανιστάν, όπως χρήση χημικών όπλων, καταστροφή ολόκληρων χωριών ως αντίποινα για την υποστήριξη των ανταρτών, βασανιστήρια και εκτελέσεις, οδήγησαν στην ανακοίνωση από τους Αφγανούς κληρικούς ιερού πολέμου (*jihad*). Οι επαναστάτες αναφέρονται ως ιεροί πολεμιστές ή *mujahideen*, οι οποίοι από το 1980 είχαν την ισχυρή υποστήριξη των ΗΠΑ²⁰⁹.

Είναι γνωστό ότι οι ΗΠΑ δεν αντέδρασαν θετικά στην εισβολή των Σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν, και σύμφωνα με πληροφορίες είχαν απαιτήσει την

²⁰⁷ Οι Σοβιετικοί δεν έκρυβαν την δυσαρέσκειά τους για τον Amin που δεν του είχαν εμπιστοσύνη, ούτε και τον θεωρούσαν καθοδηγούμενό τους. Όπως αναφέρεται στο : Lansford Tom, *A Bitter Harvest, US Foreign Policy and Afghanistan*, Ashgate, England, USA, 2003, σελ. 122-123.

²⁰⁸ Πρωτεύουσα του Αφγανιστάν.

²⁰⁹ Lansford Tom, το ίδιο, σελ.124-125.

οπισθοχώρηση των στρατευμάτων από την περιοχή, θεωρώντας το ως απειλή προς τα συμφέροντα τους. Οι ΗΠΑ πίστευαν ότι η εισβολή των Σοβιετικών ήταν μία μακροστρατηγική για τον έλεγχο της περιοχής του Περσικού Κόλπου. Το 1980, ο πρόεδρος Carter ανακοίνωσε τη *Διακήρυξη του Δόγματος Carter* που συνεπαγόταν την υιοθέτηση ορισμένων τιμωρητικών μέτρων κατά της Σοβιετικής Ένωσης όπως επιβολή οικονομικών κυρώσεων, προσπάθειες ανάπτυξης ή βελτίωσης των σχέσεων με άλλες χώρες της περιοχής, κ.ά. Σύμφωνα, με το Δόγμα Carter: «Κάθε προσπάθεια από οποιαδήποτε εξωτερική δύναμη να κερδίσει τον έλεγχο της περιοχής του Κόλπου, θα θεωρηθεί ως επίθεση στα ζωτικής σημασίας ενδιαφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, και μία τέτοια απειλή θα αποκρούεται με οποιοδήποτε τρόπο χρειάζεται, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής δύναμης²¹⁰» .

Κατά την προεδρία του Carter εξουσιοδοτήθηκε η αποστολή όπλων και πυρομαχικών στις ομάδες των *mujahideen* μέσω του Πακιστάν. Την υποστήριξη και ενίσχυση των ανταρτών συνέχισε ο Reagan μετά την νίκη του στις προεδρικές εκλογές το 1980. Παρά το γεγονός ότι ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '80, η σύγκρουση των δύο μετώπων έτεινε προς την νίκη των ανταρτών (120.000 Σοβιετικοί-250.000 *mujahideen*), η αεροπορική ανωτερότητα των Σοβιετικών δημιουργούσε ακόμα μεγάλες απώλειες στους Αφγανούς (1 εκατομμύριο θάνατοι, 1,5 εκατομμύριο τραυματίες και 6 εκατομμύρια πρόσφυγες). Για την αντιμετώπιση των σοβιετικών αεροπορικών επιδρομών η κυβέρνηση Reagan μετέφερε εξελιγμένα αμερικανικά αντιαεροπορικά όπλα (πυραύλους *Stinger*), κάλυψη από δορυφόρους, εκπαιδευτές, και όπως χαρακτηριστικά ανέφερε «με ότι διαθέτουμε»²¹¹.

Οι *mujahideen* χρησιμοποίησαν επάξια τον εξοπλισμό που τους παρείχαν οι ΗΠΑ και αυτό τους οδήγησε στην νίκη και την ολοκληρωτική οπισθοχώρηση των Σοβιετικών δυνάμεων το 1989.

Μετά την αποχώρηση των Σοβιετικών από το Αφγανιστάν και για ένα χρόνο συνέχισαν να υφίστανται αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ διαφόρων ομάδων των *mujahideen* και της κυβέρνησης. Κατά την διάρκεια αυτής της έντονης αστάθειας αναδύθηκε ένα πολύ αυστηρό και βίαιο καθεστώς. Το καθεστώς των *Taliban*²¹², όπως ονομάστηκε ήταν ένα ριζοσπαστικό, φονταμενταλιστικό πολιτικό και θρησκευτικό κίνημα που ανέλαβε την εξουσία στο Αφγανιστάν τη δεκαετία του '90. Με την άνοδο των *Taliban* στην εξουσία το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για ανάπτυξη οποιασδήποτε στρατηγικής ή εσωτερικής ή εξωτερικής επιρροής περιορίστηκε μέχρι που το Αφγανιστάν εξελίχθηκε σε κατοικία και βάση του Osama bin Laden κατά το 1996.

Ο *Osama bin Laden* ο οποίος είχε συμμετάσχει στο πόλεμο του Αφγανιστάν κατά της Σοβιετικής εισβολής θεωρούσε πως μέσω του ιερού πολέμου έγινε εφικτή η νίκη

²¹⁰ Σε ελεύθερη μετάφραση, «An attempt by any outside force to gain control of the Persian Gulf region will be regarded as an assault on the vital interests of the United States of America, and such an assault will be repelled by any means necessary, including military force.»

²¹¹ Lansford Tom, το ίδιο, σελ.127-128.

²¹² Ο όρος *Taliban* στη περσική γλώσσα μεταφράζεται ως «μαθητές της θρησκείας» (“religious student”).

κατά μιας υπερδύναμης. Το 1988 ιδρύει μία οργάνωση με τον όνομα «Βάση» (*Al-Qaeda*) με σκοπό να χρηματοδοτεί τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ισλαμιστών πολεμιστών με βάση το Σουδάν. Το 1996 μετά την ανακοίνωση του bin Laden για πόλεμο κατά των ΗΠΑ, μεταφέρει τη βάση του στο Αφγανιστάν όπου και ενισχύει ακόμη περισσότερο οικονομικά (100 εκατομμύρια δολάρια) και στρατιωτικά (2.000 πολεμιστές) το καθεστώς των *Taliban*.

Μετά τις επιθέσεις της Al-Qaeda στις αμερικάνικες πρεσβείες στο Ναιροβί στην Κένυα και στο Dar es Salaam στη Τανζανία το 1998 επί κυβερνήσεως Clinton, δόθηκε εντολή για βομβιστικές επιθέσεις σε περιοχές στο Αφγανιστάν όπου υπήρχαν υποψίες για εγκαταστάσεις βάσεων. Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ απαίτησε από το καθεστώς των *Taliban* την παράδοση του bin Laden αλλά εκείνο αρνήθηκε, ενώ επιπρόσθετα το 1999 τα Ηνωμένα Έθνη επιβάλλουν κυρώσεις στο Αφγανιστάν λόγω της υποστήριξης του καθεστώτος προς την τρομοκρατία.

Με τις τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ, δόθηκε η τελική αφορμή για επέμβαση των αμερικανικών δυνάμεων και των συμμάχων τους στο Αφγανιστάν²¹³, αφού οι ευθύνες επιρρήφθηκαν κατευθείαν στην οργάνωση της Al-Qaeda καθώς και στην συνεργασία της με το καθεστώς των *Taliban*. Τον Οκτώβρη του 2001 πραγματοποιείται εκστρατεία με την ονομασία *Επιχείρηση Διαρκής Ειρήνη* από τις δυνάμεις των ΗΠΑ, με στόχο την καθαίρεση του καθεστώτος των *Taliban* και την εξάρθρωση της οργάνωσης της Al-Qaeda.

Μετά την ολοκλήρωση της εκστρατείας στο Αφγανιστάν, σύμφωνα με τις απόψεις των υψηλών στελεχών της κυβέρνησης του Bush για την επιτυχή λήξη των επεμβάσεων στο Αφγανιστάν έπρεπε να σχηματιστεί μία κυβέρνηση αποδεκτή από τον λαό και παράλληλα χειραγωγούμενη από τις ΗΠΑ. Οι στόχοι της κυβέρνησης Bush και της προσωρινής κυβέρνησης (Rabbani) του Αφγανιστάν ήταν ταυτόσημοι σε θέματα όπως τον σχηματισμό μιας σταθερής και νόμιμης κυβέρνησης στη χώρα ευρέως αποδεκτή τόσο από το εσωτερικό του Αφγανιστάν όσο και από τις υπόλοιπες Δυνάμεις, την αναστήλωση της οικονομίας του Αφγανιστάν, κ.ά. Κατά συνέπεια, με την βοήθεια των εξωτερικών Δυνάμεων και ειδικότερα των ΗΠΑ, ο Karzai κατάφερε να σχηματίσει σταθερή κυβέρνηση. Ωστόσο τα αμερικανικά στρατεύματα συνέχιζαν να παραμένουν στο εσωτερικό της χώρας και να καταπολεμούν τα υπολείμματα των *Taliban* και της Al-Qaeda, ενώ παράλληλα προσέφεραν ασφάλεια στην σχηματισμένη κυβέρνηση λόγω έλλειψης εθνικού αφγανικού στρατού²¹⁴.

Συνεπώς, συνάγεται το συμπέρασμα ότι το Αφγανιστάν κατά την διάρκεια των παράπανω πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων από τον δημιουργία του κράτους, αποτέλεσε ένα ετεροκαθοριζόμενο κρατίδιο, υποχείριο των ξένων ισχυρών

²¹³ Το NATO ανακοίνωσε ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις κατά των ΗΠΑ θεωρούνται επιθέσεις σε όλα τα μέλη του, ενώ στην συνέχεια εμπλέκεται δυναμικά στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας υποστηρίζοντας τις ΗΠΑ. NATO, “NATO and the fight against terrorism”. Διαθέσιμο στο:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_response_to_terrorism2008-e.pdf Τελευταία επίσκεψη: 28/12/2015.

²¹⁴ Lansford Tom, το ίδιο, σελ. 169-170, 178-182.

δυνάμεων που άλλοτε έμμεσα και άλλοτε άμεσα επιχειρούσαν την εκμετάλλευση και χειραγώγηση των καθεστώτων προς όφελος των δικών τους συμφερόντων.

Κεφάλαιο 3.2 Η περίπτωση του Ιράν

Η χώρα του Ιράν (άλλοτε ονομαζόμενη ως Περσία) αποτελεί μία μεγάλη γεωγραφικά χώρα στην νοτιοανατολική Ασία, η οποία συνορεύει βόρεια με το Αζερμπαϊτζάν, την Αρμενία και το Τουρκμεκιστάν, ανατολικά Πακιστάν και Αφγανιστάν, και δυτικά Ιράκ και Τουρκία. Το Ιράν κατέχει μία σημαντική γεωστρατηγική θέση στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, ενώ παράλληλα αποτελεί μία ισχυρή πετρελαιοπαραγωγική χώρα στον κόσμο, λόγω των πλούσιων σε ορυκτό πλούτο φυσικών πόρων. Τα δεδομένα αυτά έχουν καθορίσει εν μέρει την πολιτική, οικονομική και κατά συνέπεια κοινωνική πορεία του κράτους μέσα από μία έντονη γεμάτη αναταραχές διαδρομή.

Η διαδικασία του εκδυτικισμού της χώρας του Ιράν ξεκινάει κατά την διακυβέρνηση του Reza Shah Pahlavi το 1925. Το 1921 κατά τη διάρκεια της δυναστείας των Qajar, ο Reza υποστηρίζει με τα στρατεύματα που διέθετε (λόγω της θέσης αξιωματικού που κατείχε) το πραξικόπημα που πραγματοποιήθηκε, με αποτέλεσμα τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1925 να αναλάβει ο ίδιος την διακυβέρνηση του Ιράν ανακηρύσσοντας τον εαυτό του «Σάχη». Κατά τη διάρκεια της εξουσίας του ο Reza Shah στόχευε στην υλοποίηση μιας πολιτικής εκσυγχρονισμού της χώρας μέσα από την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, όπως τη δημιουργία μεγάλων βιομηχανιών, την εγκατάσταση σιδηροδρομικών γραμμών σε όλη τη χώρα, τη λειτουργία δημόσιου εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, κ.ά.²¹⁵.

Ο Reza θέλοντας να μειώσει την επιρροή της Βρετανίας και της Σοβιετικής Ένωσης στο Ιράν και ενώ παράλληλα χρειαζόταν ξένο, τεχνολογικά εξειδικευμένο προσωπικό για τα αναπτυξιακά προγράμματα που εφάρμοζε στη χώρα, (και προσπαθώντας να αποφύγει διαμάχες ανάμεσα στην Βρετανία και την Σοβιετική Ένωση) στράφηκε για βοήθεια στην Γερμανία και κάποιες άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, μέσα από την ιδιοκτησία της Αγγλο-Ιρανικής Πετρελαϊκής Εταιρείας, η Βρετανία έλεγχε όλες τις πετρελαϊκές πηγές του Ιράν. Αυτό συντέλεσε στην απαίτησή της από το Ιράν το 1939²¹⁶ να διώξει το γερμανικό εξειδικευμένο μηχανικό και τεχνολογικό προσωπικό που διέθετε, για λόγους γερμανικής κατασκοπίας, με στόχο να προστατεύσουν τις βρετανικές πετρελαϊκές εγκαταστάσεις που βρίσκονταν στο νοτιοδυτικό Ιράν²¹⁷. Την ίδια περίοδο, το Ιράν και η Γερμανία είχαν συνάψει μεταξύ τους συμφωνία για την ελεύθερη διακίνηση αγαθών στα εδάφη τους. Η σχέση αυτή δίνει την ελευθερία στο Ιράν να ζητήσει από την Γερμανία τη

²¹⁵ Shapour Ghasemi, Pahlavi Dynasty, *History of Iran*, Iran Chamber Society . Διαθέσιμο στο: <http://www.iranchamber.com/history/pahlavi/pahlavi.php> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

²¹⁶ Παράλληλα, κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, οι σχέσεις Βρετανίας και Γερμανίας είχαν εξελιχθεί σε εχθρικές.

²¹⁷ Shapour Ghasemi, το ίδιο.

διαμεσολάβησή της για την λύση του διαμετακομιστικού εμπορίου μέσω της Σοβιετικής Ένωσης²¹⁸.

Παρότι ο Reza είχε επίσημα υιοθετήσει μία ουδέτερη στάση κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκόσμιου Πολέμου, ωστόσο όπως αποδεικνύεται από τις εξελίξεις, η σύναψη συνθήκης εμπορίου και ναυσιπλοΐας μεταξύ Ιράν και Σοβιετικής Ένωσης προϋπέθετε (ανεπίσημα) τη διάθεση ορισμένων ιρανικών περιοχών²¹⁹ υπό τον έλεγχο των Σοβιετικών.

Η γενικότερη φιλογερμανική στάση του Reza αποτέλεσε αιτία για την εισβολή των σοβιετικών και βρετανικών στρατευμάτων στο Ιράν το 1941, έτσι ώστε να εμποδίσουν την κατάληψη των πετρελαϊκών πηγών από τις γερμανικές δυνάμεις. Παράλληλα, κατέρρευσε το πολιτικό σύστημα του Reza ενώ ο ίδιος συνελήφθη και εξορίστηκε από το Ιράν. Λόγω του κινδύνου κατοχής της περιοχής από τις βρετανικές και σοβιετικές δυνάμεις, το Ιράν προσπάθησε να αντιμετωπίσει αυτό το φόβο με την υπογραφή συνθήκης συμμαχίας το 1942 με τις δύο χώρες. Σημαντική για την ιρανική οπτική ήταν η διαβεβαίωση των Συμμαχικών Δυνάμεων ότι αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία και ακεραιότητα της περιοχής του Ιράν²²⁰.

Μετά την εξορία του Reza, την εξουσία αναλαμβάνει ο φιλοδυτικός, με δικαίωμα κληρονομικής διαδοχής Mohammad Reza Shah Pahlavi. Ο Mohammad Reza Shah Pahlavi ακολούθησε την πολιτική εκσυγχρονισμού της χώρας του με διάφορες κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ενώ παράλληλα διατηρούσε ισχυρούς δεσμούς με τις δυτικές δυνάμεις και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ²²¹. Το 1945, ενώ τα βρετανικά στρατεύματα είχαν ήδη υποχωρήσει από τα ιρανικά εδάφη, τα σοβιετικά στρατεύματα παρέμεναν. Τον Μάιο μετά από ιρανική υπόσχεση για την εκμετάλλευση του πετρελαίου τους από την Σοβιετική Ένωση, τα σοβιετικά στρατεύματα υποχώρησαν αφήνοντας τις περιοχές του ακάλυπτες, με αποτέλεσμα οι Ιρανοί να ανακαταλάβουν τις παραπάνω περιοχές και να αθετήσουν την υπόσχεσή τους.

Ωστόσο, λόγω ορισμένων εκσυγχρονιστικών αλλαγών και της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθήθηκε με το Ισραήλ υπήρχε δυσαρέσκεια στο συιτικό πληθυσμό της χώρας²²². Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την δημιουργία και τη δράση πολλών ακτιβιστών με ηγέτη τον εθνικιστή *Mohammad Mossadeq* ο οποίος το 1951

²¹⁸ Ramazani K. Rouhollah, *Iran's Foreign Policy 1941-1973, A Study of Foreign Policy in Modernizing Nations*, University Press of Virginia Charlottesville, 1975, USA, σελ. 25.

²¹⁹ Επετράπη η εκχώρηση σοβιετικών στρατευμάτων σε Βόρειο Αζερμπαϊτζάν, και σε περιοχές στο Gilan και Gorgan, τα οποία αποτελούσαν σημεία ελέγχου του σιδηροδρομικού δικτύου μεταξύ Ιράν και Περσικού Κόλπου και η χρήση όλων των ιρανικών εδαφών.

²²⁰ Ramazani K. Rouhollah, σελ. 33-34.

²²¹ Το Σεπτέμβριο του 1943 το Ιράν ανακύρηξε πόλεμο κατά της ναζιστικής Γερμανίας, αυτό κατ'επέκταση θα εξασφάλιζε μία θέση μέλους στα μελλοντικά Ηνωμένα Έθνη.

²²² World War II: Anglo-Soviet Invasion of Iran, *Iran Review*, Διαθέσιμο στο: <http://www.iranreview.org/content/Documents/World-War-II-Anglo-Soviet-Invasion-of-Iran.htm> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

ανακηρύχθηκε πρωθυπουργός²²³. Στην συνέχεια *Mohammad Mossadeq* έχοντας ως στόχο την ανεξαρτησία και την ενίσχυση της δημοκρατίας προχώρησε στην εθνικοποίηση της Αγγλο-Ιρανικής Εταιρείας Πετρελαίου, γεγονός που οδήγησε στην εμπλοκή των βρετανικών και αμερικανικών δυνάμεων. Ο φόβος για την υπεροχή της ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οδήγησε στην πραγματοποίηση της “*Επιχείρησης Αίας*” από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ²²⁴ τον Αύγουστο του 1953 με τη διάλυση της κυβέρνησης του *Mossadeq* και επαναφορά του *Mohammad Reza Shah Pahlavi*.

Το 1963 ο σείχης του Ιράν, *Mohammad Reza Shah Pahlavi*, ανακήρυξε δημοψήφισμα για να λάβει την λαϊκή υποστήριξη για το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα «Λευκή Επανάσταση». Αν και το πρόγραμμα υπερψηφίστηκε και συνέβαλε στην γενικότερη ανάπτυξη και αναδιοργάνωση της χώρας, και ενώ πλέον το Ιράν αναδείχθηκε στην μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγική χώρα της Μ.Ανατολής, οι δυτικοποιημένες αυτές τάσεις έρχονταν σε σύγκρουση με τις ισλαμικές αρχές των συντηρητικών μουσουλμάνων. Ενώ οι διαμαρτυρίες αυτές άρχισαν να υιοθετούν ένα πιο οργανωμένο σχηματισμό, προκύπτει ένα αντιμοναρχικό κίνημα με ηγέτη τον *Rouhollah Khomeini* κατά του *Mohammad Reza Shah Pahlavi* ο οποίος υποστήριζε τον αμερικανικό παρεμβατισμό και παραχωρούσε στις δυτικές εταιρείες την εξόρυξη πετρελαίου.

Το 1978 ο *Khomeini* εξορίζεται και διαφεύγει στην Γαλλία, όμως ένα χρόνο αργότερα επιστρέφει και ηγείται της Ιρανικής Επανάστασης που είχε ως αποτέλεσμα την κατάλυση του καθεστώτος του *Mohammad Reza Shah Pahlavi* και την εγκαθίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Ιρανοί ισλαμιστές επιτέθηκαν στην πρεσβεία των ΗΠΑ κρατώντας 66 ομήρους, στην πλειονότητά τους Αμερικανοί, οι οποίοι απελευθερώθηκαν το 1980 με αμερικανική καταδρομική ενέργεια.

Το 1980, το Ιράκ στην προσπάθειά του να εκμεταλλευτεί την φαινομενικά στρατιωτική αδυναμία του Ιράν λόγω της Ιρανικής επανάστασης, διεκδίκησε αραβικές περιοχές-κέντρα παραγωγής πετρελαίου. Ωστόσο, το 1982 το Ιράν

²²³ 47th Death Anniversary of Mohammad Mosaddegh, *Iran Review*, Διαθέσιμο στο: <http://www.iranreview.org/content/Documents/47th-Death-Anniversary-of-Mohammad-Mosaddegh.htm> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

²²⁴ Σε ομιλία του Προέδρου των ΗΠΑ, (2009) Barack Obama αναγνώρισε την εμπλοκή των ΗΠΑ με το εξής: «*Εν μέσω του Ψυχρού Πολέμου οι ΗΠΑ έπαιζαν ρόλο στην ανατροπή της δημοκρατικά εκλεγμένης ιρανικής κυβέρνησης*». Διαθέσιμο στο: <http://www.foreignpolicyjournal.com/2009/06/23/has-the-u-s-played-a-role-in-fomenting-unrest-during-irans-election/> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

Μετά την άρση απορρήτου ενός αρχείου της CIA το 2011, προέκυψε ότι το πραξικόπημα του 1953 που οδήγησε στην παραίτηση του *Mossadeq* πραγματοποιήθηκε κάτω από τις οδηγίες της CIA. Διαθέσιμο στο: <http://edition.cnn.com/2013/08/19/politics/cia-iran-1953-coup/> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

καταφέρνει να εκδιώξει τις ιρακινές δυνάμεις από τα εδάφη του και το 1988 να συνάψει συνθήκη παύσης πυρός²²⁵.

Μετά το θάνατο του Khomeini το 1989, ακολουθεί μία εναλλαγή ηγετών στο Ιράν με τελευταίο τον Mahmoud Ahmadinejad το 2005.

Σημαντικό γεγονός αποτελεί η στάση των ΗΠΑ το 1995 με την απαγόρευση κάθε εμπορικής συναλλαγής με το Ιράν (εμπάργκο), προβάλλοντας ως δικαιολογία την πιθανή ιρακινή εμπλοκή σε τρομοκρατικές ενέργειες αλλά και τις ενδείξεις της Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ ότι το Ιράν βρισκόταν σε αναζήτηση πυρηνικών υλικών για την δημιουργία όπλων μαζικών καταστροφής²²⁶.

Κεφάλαιο 3.3 Η περίπτωση του Ιράκ

Η περιοχή της Μεσοποταμίας, δηλαδή το σημερινό Ιράκ, έχει αποτελέσει μία σημαντική έκταση, επιθυμητή από τις μεγάλες δυτικές δυνάμεις λόγω των μεγάλων πλουτοπαραγωγικών της πηγών όπως αυτό του πετρελαίου. Η χώρα αυτή είναι πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου με αποτέλεσμα το λυσσαλέο ενδιαφέρον των μεγάλων επιχειρηματικών δυνάμεων για τον έλεγχο των πηγών.

Με την έναρξη του 20^{ου} αιώνα το ενδιαφέρον των ευρωπαϊκών δυνάμεων για τις περιοχές της Μέσης Ανατολής αυξήθηκε. Η Μ.Βρετανία φοβούμενη την σχηματισμένη συμμαχία μεταξύ Γερμανίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για μία επικείμενη διεκδίκηση περιοχών που θα είχαν ζημία στα βρετανικά γεωγραφικά συμφέροντα, το 1914 και έχοντας ήδη καταλάβει τον έλεγχο της περιοχής του Περσικού Κόλπου, στρέφεται προς την πόλη Basra²²⁷. Μέχρι το 1918 η Βρετανία είχε πλέον καταλάβει ολόκληρη την περιοχή του σημερινού Ιράκ²²⁸ (Μεσοποταμία) το οποίο μέχρι το 1958 θα βρισκόταν υπό βρετανική κυριαρχία. Με την καθιέρωση της έμμεσης βρετανικής κυριαρχίας ένα εθνικιστικό σιιτικό επαναστατικό κύμα εναντίον των Βρετανών ξεσπά το 1920 με αποτέλεσμα η βρετανική διοίκηση, προκειμένου να καταστείλει τις αντιδράσεις, υποστήριξε τον Faissal ibn Hussein ως βασιλιά του Ιράκ. Οι εθνικιστές που ζούσαν στο Ιράκ πίστευαν ότι μέσω της

²²⁵ *Islamic Revolution of 1979* Διαθέσιμο στο : http://www.iranchamber.com/history/islamic_revolution/islamic_revolution.php Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²²⁶ *The Iran Embargo*, May, 1995, New York Times, Διαθέσιμο στο : <http://www.nytimes.com/1995/05/02/opinion/the-iran-embargo.html> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²²⁷ Rangwala G., *Iraq and the West: the politics of Confrontation*, *Understanding Global Issues*, No 109, Buxton Press, England, σελ. 2. Διαθέσιμο στο : <http://www.casi.org.uk/info/ugi02.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

²²⁸ Εκτός από τις κουρδικές ορεινές περιοχές που συνόρευαν με την Τουρκία και το Ιράν, τις περιοχές κατά μήκος του Ευφράτη ποταμού και τις σιιτικές πόλεις Karbala και An Najaf.

βρετανικής εξουσιοδότησης (*mandate*) ουσιαστικά, πραγματοποιούνταν σχέδια αποικιοκρατίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συσπειρώνονται και να ιδρύονται «κρυφές κοινωνίες» με αντιβρετανικές και αντιμπεριαλιστικές τάσεις που κατέληγαν σε πολλές βίαιες συγκρούσεις και απεργίες με συλλήψεις και φυλακίσεις από τις βρετανικές αρχές²²⁹. Η ιρακινή «αναρχία» διήρκεσε τουλάχιστον τρεις μήνες γεγονός που οδήγησε τους Βρετανούς να χρησιμοποιήσουν τις βρετανικές αεροπορικές δυνάμεις για την καταστολή τους²³⁰.

Η συνεργασία των Βρετανών με τον Faissal εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και των δύο πλευρών καθώς από την μία πλευρά ο Faissal ήταν εξαρτημένος από τις δυτικές δυνάμεις για την εξασφάλιση και προστασία του θρόνου του ενώ από την άλλη αποτελούσε ο ίδιος υποχείριο των Βρετανών. Μετά το θάνατό του, ανήλθε στον θρόνο ο υιός του, Ghazi, ο οποίος όμως διατηρούσε υποστηρικτικές τάσεις για τις αραβικές εθνικιστικές κινητοποιήσεις και τον ιρακινό στρατό, πράγμα που δυσανασχετούσε τις βρετανικές αρχές. Το 1939 ο βασιλιάς Ghazi σκοτώνεται σε τροχαίο, που όμως θεωρήθηκε από τους ιρακινούς ως δολοφονία από τους Βρετανούς. Τη θέση του διαδέχεται ο μικρός σε ηλικία υιός του Fassail II. Στην συνέχεια, πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ του πρωθυπουργού Rashid Ali και του Υπουργού Εξωτερικών Nuri al-Said, για την επιλογή του Ιράκ να ταχθεί υπέρ της Βρετανίας ή όχι. Ο Nuri al-Said πίστευε στη συνεργασία μεταξύ του Ιράκ και της Μ.Βρετανίας, ωστόσο το αντιβρετανικό μίσος ήταν τόσο μεγάλο εντός του Κοινοβουλίου που στην πορεία τον αντικατέστησε με τον εξάδελφό του²³¹.

Από το 1936 εμφανίζεται μία ομάδα στρατιωτικών²³² ανεξάρτητοι από την βρετανική επιρροή, οι οποίοι έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην πολιτική σκηνή της χώρας. Η ομάδα αυτή ασκούσε μεγάλη επιρροή στις κοινωνικές αναταραχές που εμφανίζονταν με αποτέλεσμα να απειλεί έμμεσα την μοναρχία. Οι βρετανικές αρχές για μία ακόμη φορά ανέλαβαν την επίλυση της κατάστασης έτσι ώστε να επαναφέρουν τις κατάλληλες συνθήκες για την επίτευξη των συμφερόντων τους και πραγματοποίησαν μεγάλη εισβολή το 1941 καταλήγοντας στην επαναφορά του Nuri al-Said ως πρωθυπουργού πλέον²³³.

Με την εμφάνιση του πρώτου πολιτικού κομμουνιστικού μορφώματος ξεκίνησαν σταδιακά διάφορες μικρές απεργίες στην εργατική τάξη. Καθώς όμως ο πόλεμος τελείωνε, η ένταση αυτών των αναταραχών όλο και αυξανόταν μέχρι που η βρετανική διαχείριση με την υποστήριξη της ιρακινής κυβέρνησης απείλησε την εργατική τάξη ότι θα διέκοπτε την υδροδότηση στις περιοχές διαμονής των ιρακινών

²²⁹ Chapin Metz Helen, Iraq: A country study, *Federal Resaerch Division*, Library of Congress, Government Printing Office, Area handbook series, Washington DC, 1993, σελ. 31-34. Διαθέσιμο στο: http://www.marines.mil/Portals/59/Publications/Iraq%20Study_1.pdf Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015.

²³⁰ Chapin Metz Helen, το ίδιο, σελ. 34.

²³¹ Polk William R., *Understanding Iraq*, HarperCollins publ., USA, 2005, σελ. 94-95.

²³² Σε ορισμένες πηγές αναφέρονται ως «Seven», (βλ. Rangwala G., *Iraq and the West: the politics of Confrontation*, το ίδιο, σελ. 2.) ενώ σε άλλες ως ομάδα δυσαρεστημένων ανώτατων αξιωματικών που σχημάτησαν το Κίνημα των Ελεύθερων Αξιωματικών (Free Officers' Movement) (βλ. . Chapin Metz Helen, *Iraq: A country study*, σελ.45.)

²³³ Rangwala G., *Iraq and the West: the politics of Confrontation*, το ίδιο, σελ. 2.

εργατών και στη συνέχεια θα τους αντικαθιστούσε με Ινδούς εργάτες. Κατά συνέπεια, πυροδοτήθηκε μία τεράστια κοινωνική αντίδραση της εργατικής τάξης από τους εργάτες των σιδηροδρομικών σταθμών έως τις μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες του πετρελαίου. Η βάνουση μεταχείριση των απεργών από την αστυνομία υποκεινούμενη από τις βρετανικές αρχές συντέλεσε στην ομαδοποίηση της αντιπολίτευσης με τα κινήματα των εργατών²³⁴.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η απαίτηση των αμερικανικών δυνάμεων από το Ιράκ να ταχθεί επίσημα κατά της Σοβιετικής Ένωσης ήταν αυτό που διευκόλυνε το μετέπειτα πραξικόπημα του 1958 με ηγέτη τον Abdul Karim Qasim. Το 1958 ήταν μία χρονιά πολύ σημαντική για τις σχέσεις ΗΠΑ και Μ. Ανατολής διότι το Ιράκ είχε καταφέρει να απελευθερωθεί από την συγκυριαρχία των βρετανικών και αμερικανικών δυνάμεων στις πηγές ενέργειας²³⁵. Ύστερα από μία περίοδο αρκετών πολιτικών αναταραχών ο Qasim εκτοπίζεται το 1963 από το πολιτικό κόμμα των Baath όταν με την βοήθεια της CIA τον φυλάκισαν και στην συνέχεια τον εκτέλεσαν. Ύστερα από μία σειρά πραξικοπημάτων το κόμμα των Baath αναλαμβάνει την εξουσία εκδιώκοντας τα υπόλοιπα μέλη του συνασπισμού που με τη βοήθειά του πραγματοποίησαν το πραξικόπημα, και σε συνδυασμό με την έλλειψη δημοκρατικών μεθόδων αναδείχθηκε η δικτατορία του Saddam Husayn²³⁶.

Το 1979 ο Saddam Husayn αναλαμβάνει την εξουσία στο Ιράκ μετά την παραίτηση του Hassan al-Bakr, και στοχεύει στην βελτίωση των σχέσεων με τις υπόλοιπες αραβικές χώρες όπως το Ιράν, την Σαουδική Αραβία, κ.ά. Η οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας άρχισε να βελτιώνεται, μέσα από έξυπνες και ελιγματικές κινήσεις όπως η εθνικοποίηση του πετρελαίου²³⁷ καθώς και άλλων μεγάλων βιομηχανιών. Ωστόσο, η χρήση ακραίων μέσων όπως δηλητηριώδη χημικά αέρια κατά Κούρδων και Ιρανών πολιτών, κατέστησε την κυβέρνηση του Saddam από τις πιο απάνθρωπες.

Το 1979, τα ιρακινά στρατεύματα επιτέθηκαν στο Ιράν με την οικονομική υποστήριξη όλων των αραβικών χωρών του Κόλπου και την στρατιωτική, πολιτική και οικονομική υποστήριξη της Ρωσίας, της Γαλλίας, Μ. Βρετανίας και των ΗΠΑ²³⁸.

²³⁴ Polk William R., το ίδιο, σελ. 97.

²³⁵ Chomsky Noam, (μτφ Τριανταφύλλου Σώτη), Εξουσία και Τρομοκρατία, Ομιλίες και Συνεντεύξεις μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, εκδ. Πατάκη, 2003, σελ. 110.

²³⁶ Polk William R., το ίδιο, σελ. 115-118.

²³⁷ Τον Ιούνιο του 1972 και έχοντας μελετήσει το θέμα των πετρελαίων η ιρακινή κυβέρνηση (Saddam Husayn) αποφασίζει να εθνικοποιήσει την υπό βρετανική εκμετάλλευση εταιρεία πετρελαίου IPC (Iraq Petroleum Company). Η IPC αποτελούνταν από τις εξής πέντε εταιρείες: την British Petroleum (BP), Shell, Esso, Mobil, και Compagnie Francaise des Petroles. Polk William R., το ίδιο, σελ. 127-128.

²³⁸ Η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και η Υπηρεσία Πληροφοριών Εθνικής Αμύνης παρείχε στο Saddam στρατηγικές πολέμου, δορυφόρους, σχέδια αεροπορικών επιθέσεων και ζωτικές πληροφορίες των Ιρανικών επεκτάσεων. Garpenter Galen Ted, Innocent Malou, *The Iraq War and Iranian Power, International Institute of Strategic Studies (IISS)*, Vol. 49, No. 4, 2007-8, σελ. 68. Διαθέσιμο στο : http://object.cato.org/sites/cato.org/files/articles/carpenter_innocent_the_iraq_war_and_iranian_power.pdf Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015. Επιπρόσθετα, οι σχέσεις ΗΠΑ και Ιράν είχαν διαταραχθεί εξαιτίας της απαγωγής μελών της αμερικάνικης πρεσβείας στην Τεχεράνη

Το Ιράν παρά τις εσωτερικές αναταραχές από την ιρανική επανάσταση το 1979, το 1982 κατάφερε να ανακτήσει τις χαμένες περιοχές του και αντισταθεί στο πόλεμο που διήρκησε μέχρι το 1988.

Το 1991, με την εισβολή των Ιρακινών στο Κουβέιτ ξεκίνησε ο 1^{ος} Περσικός Πόλεμος με δικαιολογία πρώτον, ότι το Κουβέιτ κάποτε ανήκε στην Μεσοποταμία και δεύτερον, με την κατηγορία ότι αντλούσε πετρέλαιο υπογείως παράνομα από τα κοινά τους σύνορα στην περιοχή *Rumailah*. Στην πραγματικότητα το Κουβέιτ, όπως και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είχαν αυξήσει τις παραγωγές πετρελαίου και επηρέαζαν κατά συνέπεια τα επίπεδα των τιμών, πράγμα που δημιουργούσε ανασφάλειες στην παραγωγή πετρελαίου του Ιράκ²³⁹.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ καταδίκασε την πολεμική εκστρατεία του Ιράκ και επέβαλε σε αυτό χρηματικές ποινές, ενώ λίγο αργότερα ενέκρινε την χρήση στρατιωτικής δύναμης για την εκτόπιση του ιρακινού στρατού από το Κουβέιτ, με αποτέλεσμα τον Ιανουάριο το 1991 να ενεργοποιηθεί η αεροπορική εκστρατεία «*Operation Desert Storm*». Οι Ιρακινοί μέσα σε μία γεμάτη ένταση περίοδο, πυροδότησαν πυραύλους εναντίον του Ισραήλ και των αμερικανικών βάσεων στην Σαουδική Αραβία. Ωστόσο, η ζημία που προκάλεσαν ήταν μικρή²⁴⁰. Αντιθέτως, τεράστια ζημία προκλήθηκε στο Κουβέιτ όταν επτακόσια πηγάδια πετρελαίου πυρπολήθηκαν δημιουργώντας μία τεραστίων διαστάσεων πετρελαιοκηλίδα στο Περσικό κόλπο (900 τετραγωνικά χιλιόμετρα)²⁴¹.

Το Φεβρουάριο του 1991 το Ιράκ αποφάσισε την οπισθοχώρηση των στρατευμάτων από το Κουβέιτ και ο πόλεμος έληξε με κατάπαυση του πυρός, ενώ επίσης συμφώνησε να καταβάλει αποζημιώσεις. Ωστόσο, τα αμερικανικά στρατεύματα παρέμειναν στη περιοχή του βόρειου Ιράκ.

Η κυβέρνηση του George Bush W.H. κατηγόρησε το Ιράκ για κατοχή πυρηνικών και άλλων μαζικής καταστροφής όπλων και ότι αποτελούσε θανάσιμη απειλή για τις ΗΠΑ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον Νοέμβριο του 2002 να ξεκινήσει η λειτουργία της Επιτροπής *United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission* (UNMOVIC), που ιδρύθηκε για τον έλεγχο πυρηνικών όπλων στο Ιράκ. Παρότι ο έλεγχος ολοκληρώθηκε επιβεβαιώνοντας τους ιρακινούς ισχυρισμούς για μη κατοχή πυρηνικών όπλων²⁴², η επέμβαση των στρατευμάτων των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας στο Ιράκ, με το όνομα «*Σοκ και Δέος*» πραγματοποιήθηκε στις 20 Μαρτίου το 2003 με την κατάρρευση του καθεστώτος Saddam και την σύλληψή του. Ο στρατός των ΗΠΑ αφού κατέστρεψε τον ιρακινό στρατό, βρέθηκε να αντιμετωπίζει ένα διαφορετικό πόλεμο υπό μορφή ιρακινού ανταρτοπόλεμου²⁴³.

το 1979. Στην πραγματικότητα όμως, ο λόγος που οι ΗΠΑ υποστήριζαν το Saddam και το Ιράκ ήταν εξαιτίας της ανασφάλειας για την διαταραχή που θα επικρατούσε στην παραγωγή του πετρελαίου στην περίπτωση που το Ιράν νικούσε το Ιράκ. Polk William R., *Understanding Iraq*, σελ, 133.

²³⁹ Rangwala G., το ίδιο, σελ. 7.

²⁴⁰ Rangwala G., το ίδιο, σελ. 7.

²⁴¹ Polk William R., το ίδιο, 151.

²⁴² Polk William R., το ίδιο, σελ, 167-168

²⁴³ Polk William R., το ίδιο, σελ. 170.

Η ένταση τα επόμενα χρόνια μετατράπηκε σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ σιιτών και σουνιτών έως το 2008, ενώ υπό την αμερικανική κυβέρνηση του Obama τα στρατεύματα αποσύρθηκαν ολοκληρωτικά από το Ιράκ το 2011.

Κατά την περίοδο της ειβολής των στρατευμάτων των ΗΠΑ στο Ιράκ και τα επόμενα χρόνια της κατοχής, με εκπρόσωπο των ΗΠΑ τον Lewis Paul Bremer, ξεκίνησε μία διαδικασία (μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της χώρας) «θεραπείας-σοκ» με στόχο την «ανοικοδόμηση» που ως πρώτο βήμα περιελάμβανε τον πόλεμο με την επιχείρηση Σοκ και Δέος και ύστερα ριζοσπαστικές οικονομικές αλλαγές μέσα από μαζικές ιδιωτικοποιήσεις, επιβολή του ελεύθερου εμπορίου και την στείρωση του ρόλου του κράτους. Στόχος των ΗΠΑ αποτελούσε ο έλεγχος των πετρελαιοπηγών του Ιράκ, η ανάληψη των κρατικών εταιρειών και η παραχώρηση της ευρύτερης κρατικής κυριαρχίας της χώρας στις αμερικανικές δυνάμεις, ενώ παράλληλα να αποδεχόταν ο ιρακινός λαός την δημιουργία πολλών στρατιωτικών βάσεων²⁴⁴.

Ουσιαστικά η Ν.Klein αναφέρεται σε ένα «σύμπλεγμα καπιταλισμού» όπου επεκτείνεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις σε όλα τα επίπεδα και όχι μόνο στο στρατιωτικο-βιομηχανικό με πολλά απτά παραδείγματα όπως αυτό της Halliburton, Bechtel, Blackwater κ.ά. το οποίο καταλήγει στην πλήρη ιδιωτικοποίηση των πολέμων και των καταστροφών²⁴⁵.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής, με τις απεριόριστες καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ιρακινών πολιτών και την καταστροφική αποτυχία της ανοικοδόμησης του Ιράκ αδιαμφισβήτητα αναπτύχθηκε ένα θανάσιμο κύμα θρησκευτικού φονταμενταλισμού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σε μία πολύ κρίσιμη περίοδο του Ιράκ και ύστερα από την ανατροπή του Saddam Hussein που η χώρα είχε ανάγκη να ανασυγκροτηθεί, μετατράπηκε από τις δυνάμεις των ΗΠΑ σε «ένα εργαστήριο δοκιμαστικής εφαρμογής της πιο αιμοσταγούς εκδοχής του καπιταλισμού»²⁴⁶.

Κεφάλαιο 3.4 Η περίπτωση της Τουρκίας

Η Τουρκία αποτελεί μία σημαντική πολιτική δύναμη στο παγκόσμιο σύστημα σχέσεων. Βρίσκεται στη νοτιοδυτική Ασία και περιλαμβάνει επιπλέον το κομμάτι της Ανατολικής Θράκης. Διαθέτει μία περιορισμένη ποσότητα πετρελαίου, ωστόσο έχει ως σημαντικό εξαγωγίμο προϊόν το χημικό στοιχείο, βόριο.

²⁴⁴ Klein, N., *Το Δόγμα του Σοκ, Η Άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σ21 και σ34.

²⁴⁵ Klein, N., το ίδιο, σ27.

²⁴⁶ Klein, N., το ίδιο, σ471.

Μετά την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών²⁴⁷, την εξουσία ανέλαβε η κυβέρνηση των Νεότουρκων υπό τον Mustafa Kemal Ataturk.

Σημαντικό γεγονός αποτέλεσε η συνεργασία μεταξύ της νέας τουρκικής ηγεσίας με την Σοβιετική Ένωση, η οποία επισφραγίστηκε με την υπογραφή της τουρκοσοβιετικής Συνθήκης Ουδετερότητας το 1925 (*Treaty of Neutrality and Non-Aggression*). Η εξωτερική πολιτική της Άγκυρας περιήλθε στη σφαίρα επιρροής της Μόσχας εξυπηρετώντας τα συμφέροντα και των δύο πλευρών. Αξιοσημείωτος παράγοντας αυτής της συμφωνίας ήταν ο τουρκικός φόβος απέναντι στις δυτικές δυνάμεις²⁴⁸.

Το 1939 υπογράφεται Συνθήκη για Αμοιβαία Βοήθεια (*Treaty of Mutual Assistance*) μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας και Τουρκίας στην Άγκυρα, που όριζε την εμπλοκή και των τριών χωρών για στρατιωτική υποστήριξη σε περίπτωση που κάποια χρειαζόταν βοήθεια²⁴⁹. Λίγο αργότερα υπογράφεται πάλι στην Άγκυρα, Συνθήκη Φιλίας (*Friendship and Non-Aggression Pact*) μεταξύ Γερμανίας και Τουρκίας το 1941.

Η ελίτ που κυβερνούσε την Τουρκία είχε συνειδητοποιήσει ότι δεν αποτελούσε πλέον ισχυρή παγκόσμια δύναμη όπως την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα κατά της διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου και των δραστηριοτήτων των Δυνάμεων του Άξονα (Axis - Γερμανία, Ιταλία και Ιαπωνία), η Τουρκία να υιοθετήσει μία ουδέτερη εξωτερική πολιτική αποφεύγοντας τη συμμετοχή σε περιπετειώδεις αποφάσεις²⁵⁰.

Ο Kemal και οι σύμβουλοί του γνώριζαν ότι η Τουρκία μετά τον Πόλεμο βρισκόταν σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση και αδύναμη θέση²⁵¹. Στόχος τους ήταν ουσιαστικά η επιβίωση και διατήρηση της χώρας ως ένα ανεξάρτητο

²⁴⁷ Η Συνθήκη των Σεβρών που υπογράφηκε στην Γαλλία το 1920, όριζε ειρήνη μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Συμμαχικών Δυνάμεων μετά το τέλος του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Επιπρόσθετα, προϋπέθετε την παράδοση της κυριαρχίας της τότε Μεσοποταμίας (Ιράκ) και της Παλαιστίνης στη Μ.Βρετανία, την Συρία και το Λίβανο στην Γαλλία, ενώ τα κράτη του Κουρδιστάν, της Αρμενίας και της σημερινής Σαουδικής Αραβίας θα οριζόνταν ανεξάρτητα.

²⁴⁸ Κλαυδίας Αντώνης, *Turkey's Search For A New Foreign Policy 1923-1925: The View of Greek Diplomacy*. Διαθέσιμο στο : [http://www.imxa.gr/files/BalkanStudies \(5\)%20Klapisis%20final%20021012.pdf](http://www.imxa.gr/files/BalkanStudies%20Klapisis%20final%20021012.pdf) Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.

²⁴⁹ "Britain, France and Turkey sign Treaty of Mutual Assistance", WW2NEWS. Διαθέσιμο στο : <http://ww2news.com/europe/britain-france-and-turkey-sign-treaty-of-mutual-assistance/> Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.

²⁵⁰ Deringil Selim, *Turkish foreign Policy during the Second World War : An "Active" Neutrality*, Cambridge Univ Press, 1989, UK, σελ. 1-2.

²⁵¹ Η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας διένυε μία πολύ δύσκολη φάση, καθώς όφειλε και ένα μεγάλο χρέος κληρονομούμενο από την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η επικρατούσα παγκόσμια οικονομική και πολιτική κατάσταση δεν δημιουργούσε κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη της Τουρκίας, γι'αυτό η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να εθνικοποιήσει ένα μεγάλο αριθμό ιδιωτικών επιχειρήσεων, γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση της οικονομίας και του ΑΕΠ κατά την περίοδο 1924-1939. Davut Van Aslan, Burga Selcuk, το ίδιο, σελ. 139.

κράτος. Η σημαντική γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας αποτέλεσε πόλο έλξης ισχυρών φίλων, ενώ παράλληλα την έφερνε σε δύσκολη θέση λόγω συγκρουσιακών συμφερόντων των μεγάλων Δυνάμεων.

Κατά το τέλος του 2^{ου} Παγκόσμιου Πολέμου, επί κυβερνήσεως Ismet Inönü, και ύστερα από πιέσεις της Βρετανίας προς την Τουρκία να συμμετάσχει στο Πόλεμο, παράλληλα με τις φιλοδοξίες της Τουρκίας για μία ευνοϊκή θέση στην μεταπολεμική εποχή, η Τουρκία ακυρώνει την *Συνθήκη Φιλίας* το 1945 που είχε υπογράψει με την Γερμανία και κηρύσσει τον πόλεμο στο Βερολίνου και το Τόκιο²⁵². Σαν αποτέλεσμα της κήρυξης του πολέμου εναντίον της Γερμανίας, η Τουρκία συμπεριλήφθηκε στο συνέδριο του San Fransisco για την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών.

Την ίδια χρονιά, οι σχέσεις Σοβιετικής Ένωσης και Τουρκίας περιέρχονται σε μεγάλη κρίση λόγω εδαφικών διεκδικήσεων. Με την πίεση από το Βορρά (ΕΣΣΔ), η Τουρκία αναζητά υποστήριξη από τις ΗΠΑ και την Μ.Βρετανία. Η Τουρκία έλαβε βοήθεια (aid) υπό από το Δόγμα *Marshall* από την αμερικανική κυβέρνηση Harry Truman²⁵³.

Με τη συμμετοχή της Τουρκίας στον Πόλεμο της Κορέας και λόγω της φιλοδυτικής νέας δημοκρατικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον *Adnan Menderes* επιτυγχάνεται η πλήρης είσοδος της στο NATO το 1952. Στα μέσα της δεκαετίας του '50, δημιουργείται ένταση μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας για το θέμα κυριαρχίας της Κύπρου, παρ'ότι ο πληθυσμός της είναι κατά κύριο λόγο ελληνικός με μία σημαντική τουρκική μειονότητα.

Το 1962 ενδυναμώνεται η σχέση μεταξύ Τουρκίας και ΗΠΑ με την στήριξη της πρώτης στην απόφαση του προέδρου John F. Kennedy να αρνηθεί το αίτημα της Ρωσίας περί αναστολής εγκατάστασης των αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων στην Τουρκία, ύστερα από την απομάκρυνση των βαλλιστικών πυραύλων από τις ρωσικές βάσεις στη Κούβα μετά από αίτημα των Αμερικάνων²⁵⁴. Λίγο αργότερα, το 1969, πραγματοποιείται στρατιωτική συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ-Τουρκίας με την οποία η Τουρκία εξουσιοδοτείται να ελέγχει τα αμερικανικά στρατεύματα και οπλικά συστήματα που βρίσκονται στα εδάφη της.

Κατά την διάρκεια που οι βρετανικές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις κυριαρχούσαν την Κύπρο ξεκίνησαν συζητήσεις για την ένωση της με την Ελλάδα. Ωστόσο, το 1960

²⁵² Davut Van Aslan, Burga Selcuk, 2014, Reflections of the Second World War on Turkey's Foreign Policy, Vistula Uni., 1(39):138-151, Poland, σελ. 138-139. Διαθέσιμο στο : http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-207822e9-530c-4e48-8342-bbf59964dc92/c/KNUV_1_39_2014.138-151.pdf Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.

²⁵³ Hasanli Jamil, Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War 1945-1953, Lexington, 2001. Διαθέσιμο στο : <https://books.google.gr/books?id=yHPBY1flhNAC&pg=PA403&lpg=PA403&dq=turkish+history+1945&source=bl&ots=-K31Ecw0QL&sig=hznw-sYAXMyohM3dotAHAJaniWY&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiLztC-h6KAhWHiwKHfacBbgQ6AEIPjAF#v=onepage&q=turkish%20history%201945&f=false> Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.

²⁵⁴ Brief History of Republic of Turkey Διαθέσιμο στο : http://www.umich.edu/~turkish/links/reptr_brhist.html Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.

υπογράφεται Συνθήκη Εγγύησης μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας και Βρετανίας ως εγγυήτριες δυνάμεις για την ανεξαρτησία του νησιού. Ενώ αναζωπυρώθηκαν αντιτουρκικές εντάσεις στην Κύπρο και η Τουρκία απείλησε με παρέμβαση, οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ αποθάρρυναν αυτή την εμπλοκή. Όμως, το 1974 η τουρκική εισβολή στην Κύπρο πραγματοποιήθηκε ύστερα από το πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου που προκάλεσε η χούντα των Αθηνών με αποτέλεσμα την κατάληψη του 30% του κυπριακού εδάφους από τις τουρκικές δυνάμεις (Αττίλας Ι, ΙΙ) ²⁵⁵.

Μέσα από μία μακροχρόνια περίοδο εντάσεων και διαμαρτυριών από τις κουρδικές μειονότητες, στα μέσα της δεκαετίας του '80 ξεκινάει ένα είδος ανταρτοπόλεμου, ενώ παράλληλα οι Κούρδοι εκπροσωπούνται πολιτικά από το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (PKK) με ηγέτη Abdullah Ocalan. Κατά την κλιμάκωση αυτών των εντάσεων η τουρκική μυστική υπηρεσία πληροφοριών σε συνεργασία με την αμερικανική (CIA) και την μυστική ισραηλινή υπηρεσία Mossad κατάφεραν να τον συλλάβουν²⁵⁶.

Το 1991 κατά την διάρκεια του πολέμου στον Περσικό Κόλπο η καλή σχέση Τουρκίας και ΗΠΑ είναι ευδιάκριτη. Με την άδεια της Τουρκίας οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν τις πολεμικές αεροπορικές δυνάμεις, που στεγάζονταν σε αμερικανικές βάσεις στο τουρκικό έδαφος εναντίον του Ιράκ.

Κατά τη δεκαετία του 1990, το ενδιαφέρον της Τουρκίας στράφηκε προς την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο, πιστεύοντας ότι η ίδια έτσι θα αποτελούσε μία πύλη της Ευρώπης για την είσοδο στην Ασία, γεγονός που θα αύξανε το ρόλο της γεωστρατηγικής της θέσης. Ωστόσο, μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η σημασία των περιοχών της Ασίας αλλάζει αφού πλέον το ενδιαφέρον των ΗΠΑ επικεντρώνεται σε αυτές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα δημιουργία ευκαιριών για την τουρκική διπλωματία, κυρίως στον στρατιωτικό τομέα, και να θέτει η Τουρκία ως στόχο πρώτον, να γίνει μία ισχυρή παγκόσμια δύναμη της περιοχής της Ασίας και δεύτερον να εισέλθει στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με την νέα τουρκική κυβέρνηση του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP), οι σχέσεις Τουρκίας και ΗΠΑ άρχισαν να φθείρονται. Συγκεκριμένα, το 2003 το Τουρκικό Κοινοβούλιο απέρριψε την εξουσιοδότηση στα αμερικανικά στρατεύματα να ανοίξουν ένα βόρειο πολεμικό μέτωπο εναντίον του Ιράκ. Κύριοι λόγοι ήταν η ανασφάλεια του σχηματισμού ανεξάρτητου ιρακινού-κουρδικού κράτους στην περιοχή του Βορείου Ιράκ, η οικονομική ζημία, η πιθανότητα έναρξης προσφυγικού ζητήματος μεταξύ των δύο χωρών και την γενικότερη γεωγραφική αστάθεια των συνόρων²⁵⁷. Ωστόσο, χρησιμοποιήθηκε τελικά ο εναέριος χώρος της

²⁵⁵ Larrabee F. Stephen, Lesser O. Ian, Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty, National Security Research Division, RAND, 2003, σελ. 77-80. Διαθέσιμο στο : <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a411689.pdf> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015.

²⁵⁶ Mohamed Hemish, July 2015, A History of Turkish Kurdish Conflict, TELESUR. Διαθέσιμο στο : <http://www.telesurtv.net/english/analysis/A-History-of-the-Turkish-Kurdish-Conflict-20150728-0042.html> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015.

²⁵⁷ Migdalovitz Carol, Iraq: Turkey, the deployment of US Forces, and Related Issues, Report for Congress. Διαθέσιμο στο :

Τουρκίας από τις αμερικανικές αεροπορικές δυνάμεις, ύστερα από επίσημη έγκριση της τουρκικής κυβέρνησης.

Δε θα μπορούσε να παραληφθεί η υποστήριξη της Τουρκίας, μέσα από την συμμετοχή της στην αποστολή ISAF στο Αφγανιστάν σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ έχοντας στόχο την εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας του Αφγανιστάν, την αναδόμηση των πολιτικών θεσμών κ.ά.²⁵⁸

Η αμερικανική κυβέρνηση είναι ευδιάκριτο ότι θέλει τη διατήρηση των στενών πολιτικών σχέσεων με την Τουρκία. Το ίδιο συμβαίνει και από την πλευρά της Τουρκίας, αρκεί όμως η αμερικανική εξωτερική πολιτική να μην απειλεί την ακεραιότητά της.

Τέλος, το τουρκικό κοινοβούλιο επιδιώκοντας να πετύχει της είσοδο της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποίησε πολλές μεταρρυθμίσεις κυρίως στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και σε θέματα δημόσιας τάξης, διαφθοράς, αντιτρομοκρατίας κ.ά. Ωστόσο, το 2002 σε μία αναφορά για τη προόδο της Τουρκίας στην διαδικασία της ευρωπαϊκής προσέγγισης, που δημοσιεύτηκε από την ΕΕ έγινε κατανοητό ότι η Τουρκία απέχει αρκετά από την εκπλήρωση των αναγκαίων μεταρρυθμιστικών αλλαγών κυρίως στο πολιτικό τομέα (όπως την λύση των διαφορών με την Ελλάδα και τη Κύπρο)²⁵⁹.

<http://www.congressionalresearch.com/RL31794/document.php> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015.

²⁵⁸ Kaya Karen, (August 2013), Turkey's Role in Afganistan and Afgan Stabilization, *Military Review*, Διαθέσιμο στο : http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20130831_art007.pdf Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015.

²⁵⁹ Larrabee F. Stephen, Lesser O. Ian, το ίδιο, σελ.53-54.

Κεφάλαιο 4 Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας»: από την εποχή διακυβέρνησης Reagan έως και μετά την 11/9

Κεφάλαιο 4.1 Κυβέρνηση Ronald Reagan

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποτελούν αναμφισβήτητα μία υπερδύναμη, που μέσα από μακροχρόνιες προσπάθειες στρατηγικής έχει κερδίσει τη θέση της πρώτης ηγεμονικής δύναμης σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα κυριαρχίας. Σκοπός της υψηλής στρατηγικής τους, όλες αυτές τις δεκαετίες, παραμένει η προσπάθεια να εξαλειφθεί κάθε πιθανή απειλή «της δύναμης, της θέσης και του γοήτρου των Ηνωμένων Πολιτειών»²⁶⁰. Συνεπώς, η κρατική εξωτερική πολιτική που ακολουθείται είναι ουσιαστικά η δημιουργία ενός διεθνούς συστήματος του οποίου θα ηγούνται μέσα από την οικονομική διείδυση και τον πολιτικό έλεγχο οι ΗΠΑ και που μέσα σε αυτό θα καταστέλλεται κάθε ανάπτυξη ανεξαρτησίας. Βασικές κατευθύνσεις για τον στόχο της κυριαρχίας των ΗΠΑ είναι ο περιορισμός άλλων κρατών στην κατοχή της παγκόσμιας εξουσίας, η διατήρηση του ελέγχου των ενεργειακών αποθεμάτων του κόσμου, η εξάλειψη οποιασδήποτε ανάπτυξης εθνικισμού ή ανεξάρτητης κινητοποίησης, η καταστολή δημοκρατικών τάσεων σε εχθρικά κράτη, κ.ά.²⁶¹

Η ιστορία που οδηγεί στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου (9/11) και τον «πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας» ξεκινάει αρκετά πριν από τις κυβερνήσεις του Bill Clinton και του George W. Bush, κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.

Κατά την διακυβέρνηση του Ronald Reagan (1981-1989), ο κύριος στόχος ήταν η αποδυνάμωση της Σοβιετικής Ένωσης με την υιοθέτηση μίας οργανωμένης μακροχρόνιας επιθετικής πολιτικής, παράλληλα με την διείδυση του αμερικανικών στρατευμάτων (άρα επιρροών) στις νέες περιοχές της Μ.Ανατολής.

Υπήρξαν δύο πολύ σημαντικά γεγονότα το 1979 επί κυβέρνησης Jimmy Carter (1977-1981) τα οποία καθιέρωσαν κατά κάποιο τρόπο τον τρόπο διακυβέρνησης Reagan. Το πρώτο γεγονός είναι η Ιρανική Επανάσταση και το δεύτερο είναι η εισβολή των σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν. Ουσιαστικά αυτά τα γεγονότα ήταν καθοριστικά διότι σηματοδοτούν την ανάμειξη της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ με τα θέματα της Μ. Ανατολής και οδηγούν σε μία μακροχρόνια περίοδο πολέμων και την ανάπτυξη της τρομοκρατίας εναντίον των ΗΠΑ. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ με θέμα την Μ. Ανατολή ξεκινάει με την είσοδο των σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν, γεγονός που θεωρήθηκε από τις ΗΠΑ μία ρωσική προσπάθεια κατεύθυνσης προς τον Περσικό Κόλπο και κατά συνέπεια των έλεγχο

²⁶⁰ Λόγια του Dean Gooderham Acheson, δικαιολογώντας την πολιτική των ΗΠΑ στην κρίση των πυραύλων στην Κούβα, όπως αναφέρονται στο: Chomsky Noam, (μτφ Καλαμαντής Γιώργος), *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, Πατάκη, 3^η εκδ, Αθήνα, 2006, σελ. 29-30.

²⁶¹ Chomsky Noam, (μτφ Καλαμαντής Γιώργος), *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, Πατάκη, 3^η εκδ, Αθήνα, 2006, σελ. 32-33.

των πετρελαϊκών πηγών²⁶². Οι ΗΠΑ μέχρι εκείνη την περίοδο δεν είχαν ιδιαίτερη στρατιωτική παρουσία στον Περσικό Κόλπο και των Ινδικό Ωκεανό, ούτε πλάνο στρατηγικής για την κυριαρχία στη περιοχή. Με το φόβο της απειλής από την ΕΣΣΔ καθώς και τις πληροφορίες για ίδρυση στρατιωτικών βάσεων στο Αφγανιστάν, ενεργοποιείται μία διαδικασία για την ίδρυση αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων στην Μ.Ανατολή. Η συνεργασία των ΗΠΑ με τις αραβικές χώρες υπήρξε πολύ δύσκολη λόγω της ουδέτερης θέσης που επιθυμούσαν να διατηρήσουν τα αραβικά κράτη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου των δύο υπερδυνάμεων. Ωστόσο η Σαουδική Αραβία συμφώνησε στην ίδρυση εγκαταστάσεων στην περιοχή της. Το γεγονός αυτό προκάλεσε βέβαια μεγάλη δυσαρέσκεια στον μουσουλμανικό λαό, αφού σύμφωνα με τις διδαχές του Κορανίου, απαγορεύεται η παρουσία «άπιστων» στη χώρα που περιέχει τις δύο πιο ιερές πόλεις του Ισλάμ²⁶³.

Η κυβέρνηση Reagan το 1982 αποφασίζει να στείλει ναυτική δύναμη στη Βηρυτό ύστερα από την εισβολή του ισραηλινού στρατού στο Νότιο Λίβανο²⁶⁴ με στόχο την εξάλειψη κάθε βάσης του Οργανισμού για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) στο έδαφος του Λίβανου²⁶⁵. Οι απεσταλμένες αμερικανικές δυνάμεις αντιμετώπισαν πολλές βομβιστικές επιθέσεις σε πρεσβείες και στρατιωτικές βάσεις από την οργάνωση Hizballah, με αποτέλεσμα ο πρόεδρος Reagan να διατάξει την οπισθοχώρησή τους από το Λίβανο.

Ενώ στην αρχή του πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ, οι ΗΠΑ διατηρούσαν μία ουδέτερη θέση, στη συνέχεια μετά την ανάκαμψη του ιρακινού στρατού μετά τα δύο -τρία χρόνια η πιθανότητα να κερδίσει ένα κράτος με αντιαμερικανικό καθεστώς όπως του Ιράν ήταν αρκετές. Το 1983 οι ΗΠΑ αποφασίζουν να παρέχουν στρατιωτική βοήθεια, εκπαίδευση και πληροφόρηση στο Ιράκ. Η αμερικανική Μυστική Υπηρεσία Πληροφοριών με την βοήθεια των αμερικανικών δορυφόρων, ενημέρωνε τον Saddam για κάθε στρατιωτική κινητοποίηση των Ιρανών.

Στα επόμενα χρόνια του πολέμου Ιράν-Ιράκ πραγματοποιήθηκαν πολλές επιθέσεις σε πετρελαιοφόρα, με αποτέλεσμα ο Saddam να στείλει τα αποθέματα πετρελαίου του σε ουδέτερα βυτιοφόρα στο Kuwait. Η μεταφορά των ιρακινών πετρελαίων σε ασφαλή μέρος στο Kuwait δεν ήταν επιτυχής μετά τον βομβαρδισμό τους από τους Ιρανούς. Αυτό έδωσε την ευκαιρία στην ΕΣΣΔ να προτείνει την προστασία των ιρακινών πετρελαίων με την αποστολή ναυτικής δύναμης στον Περσικό Κόλπο. Όμως από την στιγμή που κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε αύξηση της απειλής των

²⁶² Μέσα από την εμπειρία της κρίσης του πετρελαίου το 1973-1974, οι ΗΠΑ είχαν συνειδητοποιήσει την αξία των πηγών του Περσικού Κόλπου. Το εμπάργκο που πραγματοποιήθηκε από τον Οργανισμό Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (ΟΑΡΕΚ) κατά των ΗΠΑ, του Καναδά, της Ιαπωνίας και της Ολλανδίας λόγω της στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ προς το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του Πολέμου των Έξι Ημερών το 1967.

²⁶³ Clarke A. Richard, *Against All Enemies, Inside America's War on Terror*, Free Press, New York, 2001, σελ. 35-39.

²⁶⁴ Με αφορμή την απόπειρα δολοφονίας του Ισραηλινού πρέσβη στις ΗΠΑ από εξτρεμιστές παλαιστινιακής οργάνωσης.

²⁶⁵ Ο PLO θεωρούταν τρομοκρατική οργάνωση για τις ΗΠΑ και το Ισραήλ μέχρι το 1991, κατά τη Διάσκεψη της Μαδρίτης.

αμερικανικών συμφερόντων, οι ΗΠΑ έσπευσαν να προτείνουν να τεθεί αμερικανική σήμανση στα ιρακινά πετρελαιοφόρα έτσι ώστε να προστατεύονται πλέον από τις δυνάμεις των ΗΠΑ. Με αυτή την συμφωνία ουσιαστικά πραγματοποιείται η είσοδος του αμερικανικού στρατού στον Περσικό Κόλπο²⁶⁶. Παράλληλα, για την εξαφάνιση κάθε σοβιετικής απειλής στην ανατολική Μεσόγειο, οι ΗΠΑ πρότειναν την στρατηγική συνεργασία με το Ισραήλ («Strategic Cooperation») και την ίδρυση της αμερικανο-ισραηλινής ομάδας με όνομα «Joint Politico-Military Group» και κατά συνέπεια την εγκατάσταση αμερικανικών στρατιωτικών αεροπορικών και ναυτικών βάσεων στο Ισραήλ.

Ο στόχος των ΗΠΑ να διεισδύσουν και να ελέγχουν την περιοχή της Μ.Ανατολής επιτεύχθηκε μέσα από την παρουσία τους (βάσεις) σε διάφορες χώρες όπως την Αίγυπτο, το Bahrain, το Ομάν και φυσικά τον Περσικό Κόλπο²⁶⁷.

Σύμφωνα με πληροφορίες όπως από τον σύμβουλο εθνικής ασφαλείας του προέδρου Carter, Zbigniew Brzezinski, η ανάμειξη των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν το 1979 πραγματοποιήθηκε έξι μήνες πριν από την σοβιετική εισβολή το Δεκέμβρη 1979. Συνεπώς, η υποστήριξη των *mujahideen* είχε ήδη ξεκινήσει θέτοντας σε εφαρμογή ένα σχέδιο με στόχο την αποδυνάμωση της ΕΣΣΔ ύστερα από την αντιμετώπιση της αφγανικής παγίδα²⁶⁸.

Οι ΗΠΑ μαζί με την Σαουδική Αραβία και άλλες «ανθρωπιστικές» οργανώσεις είχαν χρηματοδοτήσει την Μυστική Υπηρεσία του Πακιστάν να εκπαιδεύσει και εξοπλίσει τις ομάδες των Αφγανών έτσι ώστε να διαλύσουν τον Κόκκινο Στρατό. Ωστόσο, το 1985 οι Σοβιετικοί έχοντας ένα πολύ δυνατό αεροπορικό δυναμικό είχαν καταφέρει να πλησιάσουν προς την οριστική ήττα των «Αφγανών»²⁶⁹. Έτσι η κυβέρνηση Reagan διέταξε την μυστική ενίσχυση των *mujahideen* με αντι-αεροπορικά όπλα προηγμένης τεχνολογίας, με το όνομα *Stinger*. Οι «Αφγανοί» χρησιμοποίησαν επαρκώς την αμερικανική βοήθεια, προκαλώντας μεγάλες ζημιές στις σοβιετικές αεροπορικές δυνάμεις, καταρίπτοντας πάνω από 270 αεροσκάφη²⁷⁰.

Η οπισθοχώρηση και πλήρης απομάκρυνση των σοβιετικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν πραγματοποιήθηκε το 1989 όταν πρόεδρος των ΗΠΑ ήταν ο George W. H. Bush²⁷¹. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, την εγκατάσταση του αμερικανικού στρατού στον Περσικό Κόλπο και την συμμαχία και δημιουργία του Ισραήλ ως βάση νότια των Σοβιετικών, η προηγούμενη κυβέρνηση Reagan είχε πλέον δημιουργήσει νέες εξισώσεις.

²⁶⁶ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 42-43.

²⁶⁷ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 47.

²⁶⁸ Said Edward, Sassen Saskia, Chomsky Noam, Bishara Azmi, Sennett Richard, (μτφ Κακουριώτης Σ., Γεωργιάδου Γ., Παπανδρέου Π.), *Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, Μεταίχμιο, Ελλάδα, 2002, σελ. 116-117.

²⁶⁹ Τα εισαγωγικά τοποθετούνται διότι ένα μεγάλο ποσοστό των αράβων που μάχονταν εναντίον της σοβιετικής εισβολής ήταν εθελοντές από άλλες χώρες πέρα από το Αφγανιστάν. Ένας από αυτούς ήταν και ο Osama bin Laden.

²⁷⁰ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ.48.

²⁷¹ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 53.

Κεφάλαιο 4.2 Κυβέρνηση George W. H. Bush

Κατά τη διακυβέρνηση του George W. H. Bush πραγματοποιήθηκε η εισβολή των ιρακινών στρατευμάτων του καθεστώτος Saddam στο Kuwait τον Αύγουστο του 1990. Σκοπός της εισβολής από το Ιράκ ήταν η κατάληψη των πετρελαιοπηγών στο Kuwait, που θα είχε ως αποτέλεσμα η Βαγδάτη να ελέγχει συνολικά τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου του κόσμου και κατα συνέπεια να μπορεί να «διατάξει» τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ προσέφυγαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ το οποίο καταδίκασε τις πράξεις του Saddam και επέβαλλε κυρώσεις. Δόθηκε προθεσμία από το Συμβούλιο Ασφαλείας μέχρι το Ιανουάριο του 1991 για την απόσυρση των ιρακινών στρατευμάτων από το Kuwait, με την απειλή στρατιωτικής επέμβασης. Οι διπλωματικές προσπάθειες που πραγματοποιήθηκαν από τον Πρόεδρο Bush W. H. και τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών Baker, δεν κατάφεραν να πείσουν τον Saddam να οπισθοχωρήσει²⁷².

Υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και με τις προσπάθειες των ΗΠΑ, δημιουργήθηκε μία πολύ μεγάλη συμμαχία, η οποία ένωνε τις δυτικές χώρες με τις χώρες του αραβικού κόσμου²⁷³, γεγονός που θεωρητικά θα μείωνε τις αντι-αμερικανικές και αντι-δυτικές τάσεις. Τις παραμονές του πολέμου είχε συγκεντρωθεί στον Περσικό Κόλπο μία μεγάλη στρατιωτική δύναμη, η οποία δήλωνε ευδιάκριτα την μελλοντική ολοκληρωτική ήττα των Ιρακινών.

Με την έναρξη του πολέμου ιρακινοί πύραυλοι Scud χτύπησαν το Ισραήλ στο Τελ Αβίβ, προκειμένου οι ισραηλινές δυνάμεις να εμπλακούν στο πόλεμο και να διαλυθεί η συμμαχία της Δύσης με τις Αραβικές χώρες. Οι ΗΠΑ φοβούμενες μη διαρραγεί η συμμαχία, κατάφεραν με υποσχέσεις την μη ισραηλινή επέμβαση προκειμένου να αναλάβουν οι ίδιες το θέμα των εκτοξευτήρων Scud.

Μετά την ολοκληρωτική ήττα των ιρακινών στρατευμάτων το 1991 ο πρόεδρος Bush W.H. διέταξε την κατάπαυση του πυρός, χωρίς την εισβολή των αμερικανικών στρατευμάτων στο Ιράκ. Ήταν πολύ σημαντικό να μην παρουσιαστεί ο πόλεμος ως κατάληψη μίας αραβικής χώρας από τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις, παράλληλα βέβαια με το γεγονός ότι η εξουσιοδότηση που είχε ήταν να απελευθερώσει μόνο το Kuwait και στην συνέχεια να αποχωρήσουν όλα τα στρατεύματα από τη ευρύτερη περιοχή²⁷⁴.

Μετά τον πόλεμο, ο Saddam ήταν ακόμα στην εξουσία με όση στρατιωτική δύναμη είχε επιβιώσει (*Republican Guard*) και πραγματοποίησε δύο πολύ μεγάλα

²⁷² Ο Saddam στις διπλωματικές επαφές που είχαν θέμα την απόσυρση των ιρακινών στρατευμάτων από το Κουβέιτ, θέλοντας να παρουσιαστεί ως ήρωας στον αραβικό κόσμο, είχε ζητήσει ως συμφωνία μόνο στην περίπτωση της απομάκρυνσης των ισραηλινών από τα κατεχόμενα συριακά και παλαιστινιακά κατεχόμενα εδάφη. Όπως αναφέρεται στο Α' Πόλεμος του Περσικού Κόλπου, διαθέσιμο στο: <http://www.sansimera.gr/articles/387> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁷³ Κάποιες από τις αραβικές χώρες: Συρία, Αίγυπτο, Σαουδική Αραβία, Ομαν, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και χώρες του Περσικού Κόλπου.

²⁷⁴ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 63.

εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στις μειονότητες των Κούρδων και των Σιτών²⁷⁵.

Η παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων στην περιοχή παρέμεινε βέβαια αλλά μειωμένη. Πολλές αεροπορικές βάσεις και στρατηγικά αρχηγεία στον αραβικό κόσμο θα ήταν ενεργά σε μικρή κλίμακα παρά το γεγονός ότι πολλοί αντικαθεστωτικοί στην Σαουδική Αραβία διαμαρτύρονταν ακόμη περισσότερο για την μόνιμη παρουσία των ΗΠΑ²⁷⁶.

Την περίοδο των διαπραγματεύσεων των ΗΠΑ με τη Σαουδική Αραβία, έξι μήνες πριν την έναρξη του Περσικού Πολέμου, ο Bin Laden είχε προτείνει στον Σαουδάραβα Πρίγκιπα την αντιμετώπιση του Saddam με μία ομάδα Αράβων-Αφγανών πολεμιστών που είχε οργανώσει κατά την περίοδο του πολέμου στο Αφγανιστάν. Μετά την ενημέρωσή του ότι τα αμερικανικά στρατεύματα θα δημιουργούσαν εγκαταστάσεις στον τόπο του Ισλάμ, κινήθηκε ανάμεσα στους αντικαθεστωτικούς. Ωστόσο, ύστερα από απειλές της Σαουδικής Αραβίας προς την οικογένειά του και την παρουσία του αποφάσισε να διακόψει τις σχέσεις και να εγκαταλείψει την Σαουδική Αραβία²⁷⁷.

Με την εξάλειψη της ιρακινής απειλής και την παρουσία των συμμαχικών αμερικανικών δυνάμεων, η ισορροπία της περιοχής και της αραβο-ισραηλινής διένεξης έτεινε προς όφελος του Ισραήλ. Ήταν ξεκάθαρο ότι οι ΗΠΑ ήταν αφοσιωμένες στο Ισραήλ και ότι σε κάθε περίπτωση που ο αραβικός κόσμος ήθελε να επιτεθεί σε αυτό, αυτές θα το προστάτευαν. Συνεπώς, ένας από τους στόχους των ΗΠΑ ήταν η δημιουργία ισορροπίας μεταξύ Ισραήλ και Αραβικού Κόσμου. Ακολουθώντας, στόχοι αποτελούσαν ο έλεγχος των Όπλων Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ), η δημιουργία κοινών ρυθμίσεων ασφαλείας και η ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής²⁷⁸.

Κεφάλαιο 4.3 Κυβέρνηση Bill Clinton

Κατά την έναρξη διακυβέρνησης του Bill Clinton, όπως και κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης του Bush W. H. , το θέμα της τρομοκρατίας δεν απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή ή κάποια επίσημη πολιτική καταπολέμησης. Η περίπτωση του τρομοκρατικού χτυπήματος που αφορούσε την έκρηξη του αεροσκάφους Pan Am 103 το 1988 από Λίβυους τρομοκράτες, αντιμετωπίστηκε από τον πρόεδρο Bush W.H. με διπλωματικές μεθόδους και όχι βία.

²⁷⁵ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 66.

²⁷⁶ Sokolcky D. Richard, *The United States and the Persian Gulf, Resahaping Security Strategy for the Post-Containment Era*, National Defense Uni.Press, Washington DC, 2003, preface.

²⁷⁷ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 59, 70-71.

²⁷⁸ Reich Bernard, Gotowicki H. Stephen, 1992, *The United States and the Persian Gulf in the Bush Administration afte the Gulf War*, *Royal United Services Institute and Brassey's Defense Yearbook*, London, UK. Διαθέσιμο στο: <http://fms.leavenworth.army.mil/documents/aftrgulf.htm> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

Το 1993 πραγματοποιήθηκε βομβιστική επίθεση στο World Trade Center στην Νέα Υόρκη, όταν εξεράγη παγιδευμένο φορτηγάκι με εκρηκτικά στο υπόγειο parking του πρώτου πύργου. Στην επίθεση έξι άτομα έχασαν τη ζωή τους και εκατοντάδες τραυματίστηκαν²⁷⁹. Ο Clinton, μετά την επίθεση ζήτησε από το FBI και το Συμβούλιο Ασφαλείας υπό τον Anthony Lake να αναζητήσουν τους υπεύθυνους. Μέσα σε δύο εβδομάδες το FBI είχε ανακαλύψει ένα μεγάλο δίκτυο δολοπλοκίων που απλωνόταν από το Brooklyn έως το βόρειο Jersey με καθοδηγητή τον Αιγύπτιο Omar Abdel Rahman, που ύστερα από την παρακολούθησή του από τις αμερικανικές αρχές ανακαλύφθηκε κι άλλος τρομοκρατικός πυρήνας που οργάνωνε βομβιστικές επιθέσεις στην Νέα Υόρκη. Σύμφωνα με στοιχεία που προέκυψαν ύστερα από έρευνα των υπόπτων για την βομβιστική επίθεση στο World Trade Center, αυτοί συνδέονταν με ένα προσφυγικό κέντρο με το όνομα *Al Kifah* το οποίο εστιαζόταν σε ένα τζαμί στο Brooklyn. Ανάμεσα στα στοιχεία υπήρχαν και κάποια που αναφέρονταν σε μία υπηρεσία, την *Afghan Services Bureau* την οποία διοικούσε ο Osama bin Laden²⁸⁰.

Ύστερα από την απόπειρα δολοφονίας του πρώην προέδρου Bush W. H. με παγιδευμένο με εκρηκτικά αυτοκίνητο, η οποία απετράπη από τις αστυνομικές αρχές του Kuwait και που είχε σχέση με την ιρακινή μυστική υπηρεσία, ο Clinton διέταξε την οργάνωση μίας αποστολής ανταπάντησης προς το Ιράκ²⁸¹.

Το 1995, ο πρόεδρος Clinton υπέγραψε μία οδηγία *Presidential Decision Directive 39* (PDD-39) με τίτλο “US Policy on Counterterrorism” που περιλάμβανε μία πολιτική για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας με στόχους την ομοσπονδιακή αντιμετώπιση τρομοκρατικών πράξεων με προτεραιότητα όσων κάνουν χρήση ΟΜΚ, αυστηρότερα μέτρα ελέγχου, επιβολή του νόμου χωρίς παραχωρήσεις, κ.ά. Μετά την βομβιστική επίθεση στην Oklahoma City λίγο αργότερα, σε ομιλία του ο Clinton αναφέρθηκε σε αυστηροποίηση των μέτρων, αύξηση της νόμιμης εξουσίας και μεγαλύτερη χρηματοδότηση στις αρμόδιες αρχές (FBI, CIA και Αστυνομία) για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας²⁸².

Οι βομβιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις στις πρεσβείες των ΗΠΑ στην Tanzania και την Kenya τον Αύγουστο του 1998, οι οποίες συνθέθηκαν σύμφωνα με την Υπηρεσία Πληροφοριών με τον Osama bin Laden που διέμενε στο Afghanistan. Αυτό αποτέλεσε αιτία για την διαταγή του Clinton να εκτοξευθούν πύραυλοι εναντίον συγκεκριμένων στόχων στο Αφγανιστάν που είχε στρατιωτικές και

²⁷⁹ 1993 World Trade Center Bombing, *9/11 Memorial* Διαθέσιμο στο: <http://www.911memorial.org/1993-world-trade-center-bombing> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁸⁰ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 78-79.

²⁸¹ Smith R. Jeffrey, Von Drehle David, 1993, U.S. Strikes Iraq for Plot to Kill Bush, *Washington Post Staff*. Διαθέσιμο στο: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/iraq/timeline/062793.htm> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015. Κατά την αποστολή αυτή, οι στόχοι ήταν συγκεκριμένα ιρακινά αρχηγεία. Από τους πυραύλους που εκτοξεύθηκαν, 16 βρήκαν το στόχο τους αλλά τρεις χτύπησαν κατοικημένες περιοχές χάνοντας τη ζωή τους εννιά άτομα και τραυματίζοντας δώδεκα. Η επίθεση αυτή αποτελεί παραβίαση του διεθνούς δικαίου.

²⁸² Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 92, 96.

εκπαιδευτικές βάσεις η al-Qaeda και κατά ενός εργοστασίου φαρμάκων στο Σουδάν που υπέθεταν ότι κατασκεύαζε βιολογικά όπλα.

Το Κέντρο Αντιμετώπισης της Τρομοκρατίας (Counter-Terrorism Center) το οποίο συνέχιζε να εντοπίζει τον bin Laden, σε συνεργασία με την Σαουδική Αραβία έγιναν διπλωματικές επαφές με τον Taliban Mullah Omar για την παράδοση του bin Laden, χωρίς όμως την επίτευξη συνεργασίας²⁸³. Το 1999, ο Clinton ανακοινώνει ότι το καθεστώς των Taliban υποστηρίζει την τρομοκρατία και πραγματοποιεί εμπόργκο στα πολεμικά εφόδια που τους έστελνε έτσι ώστε να αποδυναμωθούν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου που αντιμετώπιζαν. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν την παράνομη αποστολή όπλων από το Πακιστάν.

Προς το τέλος του 2000, η κυβέρνηση Bush σε συνεργασία με την κυβέρνηση της Ιορδανίας εντόπισαν και αποκάλυψαν μία οργανωμένη τρομοκρατική επίθεση που θα πραγματοποιούταν με την τοποθέτηση εκρηκτικών μηχανισμών σε πολλά σημεία του κόσμου κατά τη διάρκεια των εορτασμών. Ένα χρόνο αργότερα ένα ακόμη τρομοκρατικό χτύπημα πραγματοποιήθηκε σε ένα αμερικανικό αντι-τορπιλικό στον κόλπο του Aden. Και τα δύο περιστατικά συνδέθηκαν μετά από τις επιβεβαιώσεις της CIA με τον Osama bin Laden, κατά την διακυβέρνηση του George W. Bush²⁸⁴.

Κεφάλαιο 4.4 Κυβέρνηση George W. Bush

Στις 11 Σεπτεμβίου του 2001, κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης George W. Bush πραγματοποιήθηκε μία οργανωμένη τρομοκρατική επίθεση εναντίον των ΗΠΑ σε δύο από τα πιο συμβολικά σημεία, το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και το Πεντάγωνο. Το τρομοκρατικό χτύπημα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση αεροπειρατίας τεσσάρων πολιτικών αεροπλάνων με στόχους τους Δίδυμους Πύργους στην Νέα Υόρκη, το Πεντάγωνο και πιθανότατα τον Λευκό Οίκο ή το Καπιτώλιο των ΗΠΑ. Το τελευταίο ύστερα από προσπάθειες των επιβατών προσέκρουσε σε ανοιχτή μη κατοικήσιμη περιοχή στην Πενσυλβάνια. Η επίθεση προκάλεσε περίπου 3.000 νεκρούς και η ευθύνη της πράξης αναλήφθηκε από την οργάνωση της al-Qaeda.

Μετά την επίθεση η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ άλλαξε προτεραιότητες και επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στο θέμα της τρομοκρατίας. Το δόγμα Bush (Bush Doctrine) αναφέρεται στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ που υιοθετήθηκε αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις και όριζε τον επαναπροσδιορισμό των διεθνών σχέσεων των ΗΠΑ με τις άλλες χώρες²⁸⁵ καθώς και την εθνική ασφάλεια της χώρας μέσα από την αντιμετώπιση των τρομοκρατών και τις χώρες που τους υποθάλπουν. Συγκεκριμένα την ίδια μέρα της επίθεσης ο πρόεδρος Bush ανακοίνωσε: «Λευ

²⁸³ Προσπάθειες είχαν πραγματοποιηθεί από τις ΗΠΑ και μέσω της πακιστανικής μυστικής στρατιωτικής υπηρεσίας, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

²⁸⁴ Clarke A. Richard, το ίδιο, σελ. 209-214, 222-226.

²⁸⁵ Ο πρόεδρος Bush ανακοίνωσε ότι το Ιράκ, το Ιράν και η Βόρεια Κορέα αποτελούν μία «Διαβολική Συμμαχία» (*Axis of Evil*) και ότι απειλούν την παγκόσμια ειρήνη.

υπάρχει καμία διάκριση ανάμεσα στους τρομοκράτες που διέπραξαν αυτές τις πράξεις και σε αυτούς που τους υποθάλπουν»²⁸⁶.

Οι πρώτες κινήσεις της κυβέρνησης Bush ήταν να θωρακίσει τις ΗΠΑ προκειμένου να αποτρέψει κάθε τρομοκρατική επίθεση εντός των εδαφών της, ενώ παράλληλα στόχος αποτελούσε και η αυστηροποίηση της ασφάλειας της «πατρίδας». Ένα από τα πρώτα βήματα ήταν η υπογραφή του νόμου *Patriot Act* τον Οκτώβριο του 2001 με τίτλο «*Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001*». Ο αυστηρός αυτός νόμος ψηφίστηκε με την συγκατάθεση του λαού εκμεταλλευόμενος τον φόβο και τη συναισθηματική φόρτιση που επικρατούσε μετά την πολύνεκρη επίθεση. Με την χρήση αυτού του νόμου αυξήθηκε η εξουσία των αρχών σε βάρος των δικαιωμάτων των πολιτών, πραγματοποιούνταν συλλήψεις και έρευνες ιδιωτικών χώρων χωρίς νομικά εντάλματα, πολίτες συλλαμβάνονταν με την κατηγορία της τρομοκρατίας ή της συναναστροφής με άτομα που αποδείχθηκαν τρομοκράτες χωρίς δικαίωμα εκπροσώπησης από δικηγόρο, μαγνητοφωνήσεις τηλεπικοινωνιών, κ.ά.²⁸⁷ Είναι πραγματικά εντυπωσιακό το πόσο μεγάλο αντίκτυπο δημιούργησε η επίθεση της 11/9, ειδικά σε νομοπαραγωγικό επίπεδο.

Επόμενο βήμα της κυβέρνησης Bush ήταν η δημιουργία ενός τμήματος με το όνομα «Department of Homeland Security» (DHS), το οποίο θα ήταν υπεύθυνο για την ασφάλεια της χώρας από τρομοκρατικά χτυπήματα και φυσικές καταστροφές²⁸⁸.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ ύστερα από πληροφορία ότι ο Osama bin Laden ήταν υπό την προστασία του καθεστώτος των Ταλιμπάν, πραγματοποίησε αμερικανική επιχείρηση στα πλαίσια του Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας με το όνομα *Operation Enduring Freedom*²⁸⁹. Η επιχείρηση περιελάμβανε αεροπορική επιδρομή εναντίον των δυνάμεων της al-Qaeda και των Ταλιμπάν, που είχε ως αποτέλεσμα με την στρατιωτική βοήθεια συμμάχων να πέσει το καθεστώς των Ταλιμπάν το Δεκέμβριο του 2001²⁹⁰. Ωστόσο, ο bin Laden καταφέρνει να διαφύγει προς το Πακιστάν.

Ο πρόεδρος Bush στοχεύοντας από την αρχή της διακυβέρνησής του την εισβολή στο Ιράκ και την αλλαγή του καθεστώτος του, πραγματοποίησε μία τεράστια καμπάνια προς τον αμερικανικό λαό προκειμένου να τον πείσει για την μεγάλη απειλή που αποτελούσε ο Saddam για τις ΗΠΑ. Σύμφωνα με αρκετές θεωρίες, ο

²⁸⁶ Chronology: the evolution of the Bush Doctrine. Διαθέσιμο στο: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/cron.html> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁸⁷ Lobel Jules, *The War on Terrorism and Civil Liberties*. Διαθέσιμο στο: <http://chapters.rlpbooks.com/07/425/0742535983ch2.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁸⁸ Our Mission, 2015, Department of Homeland Security. Διαθέσιμο στο: <http://www.dhs.gov/our-mission> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁸⁹ Η επιχείρηση *Operation Enduring Freedom* περιελάμβανε και τρεις μικρότερες επιχειρήσεις το 2002 στις Φιλιππίνες, στο Κέρας της Αφρικής και στην περιοχή Sahel της Αφρικής.

²⁹⁰ Katzman Kenneth, 2015, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and US Policy*, *Congressional Research Services*, σελ.7. Διαθέσιμο στο: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

λαός των ΗΠΑ θα έπρεπε λογικά να μην υποστηρίζει τον πόλεμο στο Ιράκ, διότι αυτό θα είχε πολλά μειονεκτήματα. Ο πόλεμος στο Ιράκ θα είχε μεγάλο κόστος σε ανθρώπινες απώλειες, θα ήταν καταστρεπτικό για την οικονομία των ΗΠΑ, θα δημιουργούσε μία μακροχρόνια διαμάχη και θα αύξανε τις πιθανότητες για τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον τους. Ωστόσο, το 70% του πληθυσμού των Αμερικανών πολιτών υποστήριξε τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003. Ο λόγος της υποστήριξης αυτής βρίσκεται στην συνεχή ρητορική της κυβέρνησης του Bush που συνέδεε το Ιράκ με την τρομοκρατία και ειδικότερα με την οργάνωση της al-Qaeda. Όσο περισσότερο οι πολίτες παρακολουθούσαν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, τόσο περισσότερο εκτεινόταν σε αυτήν τη ρητορική²⁹¹. Μέρη αυτής της ρητορικής και αιτιολογίες για την εισβολή στο Ιράκ αποτέλεσαν πολλοί ψευδείς ισχυρισμοί όπως οι σχέσεις του Ιράκ με την τρομοκρατική ομάδα της al-Qaeda, η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής²⁹² και η συνενοχή στις επιθέσεις της 11/7. Η προπαγάνδα αυτή διαδραματίστηκε κατά την περίοδο που τα πλήγματα της 11/7 ήταν ακόμα φρέσκα και η συναισθηματική φόρτιση του αμερικανικού λαού πολύ έντονη²⁹³. Δυστυχώς όπως πολύ καυστικά αναφέρει η N.Klein «ελάχιστοι ασπάζονται την ιδέα ότι ο πόλεμος ήταν μία ορθολογική επιλογή πολιτικής, ότι οι αρχιτέκτονες της εισβολής είχαν προσφύγει στην ωμή βία επειδή δεν μπορούσαν να ανοίξουν τις κλειστές οικονομίες της Μέσης Ανατολής με ειρηνικά μέσα και ότι τα επίπεδα της τρομοκρατίας ήταν ανάλογα με αυτά που διακυβευόταν»²⁹⁴.

Σύμφωνα με τους Michalowski και Kramer, η εισβολή στο Ιράκ δεν αποτελεί μία μεμονωμένη πράξη εγκληματικότητας αλλά ένα σύμπλεγμα δυνάμεων που σχετίζεται με βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα συμφέροντα του εταιρικού κεφαλαίου από την μία πλευρά και των ιμπεριαλιστικών στόχων της κυβέρνησης των Η.Π.Α. από την άλλη²⁹⁵.

Το Μάρτιο του 2003 κηρύχθηκε πόλεμος και πραγματοποιήθηκε επιχείρηση εναντίον του Ιράκ με το όνομα *Operation Iraqi Freedom* με στόχο την καθαίρεση του Saddam και την εγκαθίδρυση «δημοκρατίας», που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του ίδιου έτους.

Στις πολεμικές επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν από τις ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και το Ιράκ, η κυβέρνηση Bush παραβίασε επανειλημμένα πολλούς πολεμικούς νόμους. Ο ίδιος είχε υποστηρίξει ότι η Συνθήκη της Γενεύης δεν

²⁹¹ Gershkoff Amy, Kushner Shana, (Σεπτ.2005), *Shaping Public Opinion: The 9/11-Iraq Connection in the Bush Administration's Rhetoric*, Vol.3, No 3, σσ. 525-526. Διαθέσιμο στο: https://sgadaria.expressions.syr.edu/wp-content/uploads/2012/03/Iraq-article_Gershkoff_Kushner.pdf Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.

²⁹² Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η N.Klein, «Ο φόβος για τα όπλα μαζικής καταστροφής χρησιμοποιήθηκε για να αποδεχτεί η κοινή γνώμη την εισβολή στο Ιράκ» στο Klein,N., το ίδιο,σ440.

²⁹³ Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *Invasion of Iraq*, στο Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald *State-Corporate Crime, Wrongdoing at the Intersection of Business and Government*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London, 2006. σ.211.

²⁹⁴ Klein,N., το ίδιο, σ440.

²⁹⁵ Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, όπως παραπάνω, σ. 199.

σχετίζεται με τις συγκεκριμένες περιπτώσεις, δικαιολογώντας έτσι τις βίαιες ανακριτικές διαδικασίες, τα βασανιστήρια και ουσιαστικά την δημιουργία ενός από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα της αμερικανικής στρατιωτικής ιστορίας²⁹⁶. Δυστυχώς, περιπτώσεις όπως και αυτή εντάσσονται σε ένα χώρο όπου επικρατεί μία αλληλουχία διαταγών (*chain of command*) με αποτέλεσμα τα ανώτερα στελέχη από όπου προέρχονται οι διαταγές να διαφεύγουν από τις αναμενόμενες κυρώσεις και κατά συνέπεια η ευθύνη να προκύπτει στα χαμηλότερα επίπεδα εμπλοκής²⁹⁷.

Από εγκληματολογική σκοπιά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η κυβέρνηση του Bush του νεότερου χρησιμοποίησε τεχνικές εξουδετέρωσης με στόχο να δικαιολογήσει ή να δώσει μία λογική εξήγηση για τις εγκληματικές πράξεις της ως προς την εισβολή στο Ιράκ. Η θεωρία της εξουδετέρωσης των Gresham Sykes και David Matza, αποτελεί ένα σημαντικό βοήθημα για την κατανόηση της στάσης της διακυβέρνησης Bush. Σύμφωνα με τους Sykes και Matza, οι ποινικοί παραβάτες δεν έχουν διαφορετικό αξιακό σύστημα από ότι η υπόλοιπη κοινωνία, αλλά υιοθετούνται τεχνικές εξουδετέρωσης με στόχο να απενεργοποιήσουν τον κοινωνικό έλεγχο και να παραβιάσουν ουσιαστικά την εκάστοτε νομοθεσία χωρίς την αλλίωση της εικόνας τους. Οι πράξεις αυτές είναι αποτελέσματα μέσα από ελεύθερες επιλογές και οι δικαιολογίες που προβάλλονται είναι αποτελέσματα της μάθησης τεχνικών εξουδετέρωσης των αξιών μίας κοινωνίας, με στόχο την διατήρηση της αξιοπρέπειας του ατόμου²⁹⁸. Στην περίπτωση της κυβέρνησης του Bush παρατηρούνται αρκετές αρκετές από τις κυριότερες τεχνικές εξουδετέρωσης. Συγκεκριμένα, η *αποποίηση της ευθύνης* (*Denial of responsibility*) χρησιμοποιήθηκε στην αποδότηση της ευθύνης για τον πόλεμο στο Ιράκ στον Saddam Hussein, η *αμφισβήτηση του θύματος* (*Denial of the victim*) στη αναφορά ότι οι περισσότεροι από τα θύματα ήταν τρομοκράτες, η *άρνηση της βλάβης* (*Denial of Injury*) στο γεγονός ότι υπάρχει πάντα ένας αριθμός παράπλευρων απωλειών, η *επίκριση των επικριτών* (*Condemnation of the condemners*) ύστερα από τις αρνητικές αναφορές για όσους ήταν ενάντια στο πόλεμο στο Ιράκ και τέλος, στην *επίκληση υψηλότερων ιδανικών* (*Appeal to higher*

²⁹⁶ Ύστερα από δημοσίευση φωτογραφικών υλικών που διέρρευσαν από τη φυλακή Abu Ghraid στο Ιράκ. Hersh M. Seymour, (2004) *Annals of National Security: Torture at Amu Ghraib*, *The New Yorker*. Διαθέσιμο στο: <http://www.veronaschools.org/cms/lib02/NJ01001379/Centricity/Domain/588/Torture%20at%20Abu%20Ghraib.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015. Παρόμοια περίπτωση αποτέλεσε και η μεταχείριση των κρατουμένων στο στρατόπεδο-φυλακή στο Γκουαντανάμο στην Κούβα. Chomsky Noam, *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, όπως παραπάνω, σ.50.

²⁹⁷ Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *The Critique of Power*, στο *State-Corporate Crime, Wrongdoing at the Intersection of Business and Government*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London, 2006, σ.9.

²⁹⁸ Sykes G., Matza D. "Techniques of Neutralization", όπως αναφέρεται στο Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 99-106.

loyalties) με τις αναφορές για θεϊκή καθοδήγηση του Bush για την απελευθέρωση των ιρακινών πολιτών²⁹⁹.

Η ηγεμονική στρατηγική της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ απέρριψε το Διεθνές Δίκαιο για την επίτευξη της εθνικής ασφάλειας της χώρας. Οι διεθνείς θεσμοί που προωθούσαν την ισχύ του νόμου, πλέον χάνουν τη δύναμή τους, όπως συνέβη στην περίπτωση της Νικαράγουα επί κυβερνήσεως Reagan. Οι ΗΠΑ απέρριψαν την δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου, το οποίο διέταζε την παύση των εγκληματικών ενεργειών που πραγματοποιούνταν στην Νικαράγουα από τον αμερικανικό στρατό, ενώ στην συνέχεια άσκησε βέτο στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και την τήρηση και το σεβασμό του διεθνούς δικαίου³⁰⁰.

Έχοντας αναφερθεί στο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο των ΗΠΑ, θεωρείται σημαντικό να σχολιαστεί περαιτέρω η σχέση αυτών των δύο τομέων (της οικονομίας και της πολιτικής) μέσα από το πρίσμα της θεωρίας του Scott για την πολιτική διαφθορά και την άσκηση της επιρροής. Σύμφωνα με τον Scott, η πολιτική διαφθορά είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι του κοινοβουλευτικού συστήματος το οποίο αποτελεί ουσιαστικά ένα άτυπο πολιτικό σύστημα που πλαισιώνει το επίσημο/τυπικό πολιτικό σύστημα³⁰¹. Ενώ παράλληλα εντάσσεται στα πλαίσια της πολιτικής επιρροής με στόχο την υλοποίηση στόχων με βάση ιδιωτικά συμφέροντα και σε ευρύτερα δίκτυα συναλλαγών δύναμης που αναπτύσσονται γύρω από το επίσημο πολιτικό σύστημα. Ο Scott αναφέρεται συγκεκριμένα στην διαφθορά που ενυπάρχει στην κυβερνητική εξουσία εκτιμώντας ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός κυβερνητικών αποφάσεων εξαρτάται και εξυπηρετεί συμφέροντα οικονομικών συντελεστών. Ωστόσο, στη συνέχεια εκτιμά ότι οι ομάδες πίεσης στις ανεπτυγμένες χώρες δεν χρειάζεται να προβούν σε παράνομα μέσα διαφθοράς από τη στιγμή που ήδη διαθέτουν νόμιμα μέσα να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Μέσα από την διαφθορά στο επίπεδο παραγωγής νόμων αναβαθμίζουν τα συμφέροντά τους σε νόμο, αποτελώντας την ιδανικότερη μορφή και πολύ αποτελεσματικότερη από τη διαφθορά στο επίπεδο της εφαρμογής.³⁰²

Το θέμα της διαφθοράς θα μπορούσε να μελετηθεί και μέσα στο πλαίσιο της θεωρίας για τα εγκλήματα του λευκού κολδάρου που υποστήριξε ο E. Sutherland ή της θεωρίας για το οργανωσιακό έγκλημα που αναφέρεται στα εγκλήματα οργανώσεων κάθε είδους και τύπου. Οι σχέσεις των οικονομικών συντελεστών

²⁹⁹ Sykes G., Matza D. “Techniques of Neutralization”, όπως αναφέρεται στο Λαμπροπούλου Ε., όπ.π. και Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *Invasion of Iraq*, το ίδιο, σ.213.

³⁰⁰ Chomsky, N., *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, όπως παραπάνω, σελ. 30-31, 52-53.

³⁰¹ Scott, J. C., στο Λάζος, Γρ., *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ152.

³⁰² Scott, J. C., στο Λάζος, Γρ., *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, το ίδιο, σσ153-154.

αναπτύσσονται και συνδυάζονται μεταξύ τους μέσα σε κοινές κοινωνικές συναλλαγές, αλληλεπιδράσεις και δραστηριότητες. Σε αυτή την οικονομική ελίτ εντάσσονται όχι μόνο διοικητικά στελέχη επιχειρήσεων και κάτοχοι πολυεθνικών εταιρειών αλλά και λοιπά υψηλόβαθμα στελέχη όπως στρατιωτικοί, ακαδημαϊκοί και πολιτικοί, που αποτελούν συνολικά την ελίτ της πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής ισχύος (*power elite*). Κατά τον C.W.Mills οι «*οργανωμένες ομάδες πίεσης και επιρροής*» πλαισιώνουν την ίδια την κυβέρνηση ως μία «*περι-κυβέρνηση*» αναφερόμενη και ως «*κυβερνοποίηση των λόμπυ συμφερόντων*» οι οποίες προωθούν τα εκάστοτε συμφέροντα³⁰³.

Κεφάλαιο 5 Το Παλαιστινιακό ζήτημα και ο ρόλος της συμμαχίας Ισραήλ-ΗΠΑ

Κεφάλαιο 5.1. *Το Παλαιστινιακό ζήτημα*

Ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της Μέσης Ανατολής αποτελεί, από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, το Παλαιστινιακό πρόβλημα. Ένας λαός κυνηγημένος και τρομαγμένος από τον αντισημιτισμό που αναδείχθηκε στην Ευρώπη και τη Ρωσία, κατόρθωσε να βρει καταφύγιο και να ιδρύσει ένα έθνος-κράτος εις βάρος ενός άλλου λαού.

Κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα αρχίζουν να αναπτύσσονται εθνικιστικά κινήματα όπως αυτό του Σιωνισμού. Το πρώτο σιωνιστικό κίνημα ξεκίνησε το 1882 και εξελίχθηκε σε *Διεθνή Σιωνιστική Ομοσπονδία* το 1897, θέτοντας σε δράση ένα πλάνο που βασιζόταν στην εύρεση γης και δημιουργία εβραϊκού κράτους. Σκέψεις για την ίδρυση ενός εβραϊκού κράτους υπήρχαν αρκετά χρόνια πριν, οι οποίες εν τέλει εστίασαν στην περιοχή της Παλαιστίνης που θα λειτουργούσε ως κέντρο εγκατάστασης και αυτοδιάθεσης όλου του εβραϊκού λαού. Η περιοχή της Παλαιστίνης θεωρείται η ιστορική κοιτίδα των Ιουδαίων την οποία ονόμαζαν Πόλη του Ισραήλ (*Land of Israel*). Η *Διεθνής Σιωνιστική Ομοσπονδία* και το *Εβραϊκό Εθνικό Ταμείο* που ιδρύθηκε τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, υποστήριξαν την μαζική μετανάστευση των εβραίων προς την περιοχή της Παλαιστίνης, καθώς χρηματοδότησαν την εγκατάσταση των πληθυσμών. Οι εντάσεις μεταξύ των γηγενών πληθυσμών της Παλαιστίνης υπό την Οθωμανική κυριαρχία ακόμα, άρχισαν να αυξάνονται καθώς οι Παλαιστίνιοι έβλεπαν την μαζική εισροή των μεταναστών Εβραίων να καταλαμβάνει όλο και περισσότερες περιοχές. Έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Εβραίοι που διέμεναν στην περιοχή της Παλαιστίνης βασίζονταν περισσότερο σε θρησκευτικούς λόγους παρά εθνικούς και συγκεντρώνονταν κυρίως στην πόλη της Ιερουσαλήμ, της Hebron, της Safed, και της Tiberias. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν συμμετείχαν στα σιωνιστικά κινήματα τα

³⁰³ Mills, C.W., *The Power Elite*, στο Λάζος, Γρ., *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, το ίδιο, σ156.

οποία μεταφέρθηκαν μέσα από τους μετανάστες και στην Παλαιστίνη³⁰⁴. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι Εβραίοι που διέμεναν στην Παλαιστίνη δεν υπερέβαιναν τους 15.000. Οι Άραβες αποτελούσαν το 95% του πληθυσμού και μέχρι την ίδρυση του Κράτους του Ισραήλ το 1948 οι Εβραίοι ακόμη αποτελούσαν το 35% του πληθυσμού καταλαμβάνοντας περίπου το 7% της γης της Παλαιστίνης³⁰⁵.

Κατά την ανάληψη της κυριαρχίας της περιοχής από τις βρετανικές δυνάμεις οι Εβραίοι ήρθαν σε συνεννόηση με τους Βρετανούς έτσι ώστε να υποστηρίξουν την διαδικασία εγκατάστασης των εβραϊκών πληθυσμών στην Παλαιστίνη, σε αντάλλαγμα με την υποστήριξη αντίστοιχα των βρετανικών στρατηγικών συμφερόντων. Οι βρετανικές δυνάμεις είχαν πείσει τον *Husayn ibn Ali* πατριάρχη της οικογένειας Hashemite και κυβερνήτη των πόλεων Μέκα και Μεδίνα, να προετοιμάσει αραβική επανάσταση εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σε αντάλλαγμα η Βρετανική κυβέρνηση θα υποστήριζε την ίδρυση αυτόνομου ανεξάρτητου αραβικού κράτους. Μετά την συνεργασία των Βρετανών με τους Εβραίους η παραπάνω υπόσχεση αναιρείται και παίρνει τη θέση της η *Πρόταση Balfour (Declaration Balfour)*.

Η *Πρόταση Balfour* συστάθηκε από τον Υπουργό Εξωτερικών Arthur Balfour και δήλωνε την υποστήριξη της ίδρυσης μίας «εβραϊκής πατρίδας» στην περιοχή της Παλαιστίνης που δεν θα επηρεάζει τα θρησκευτικά και πολιτικά δικαιώματα του γηγενούς πληθυσμού³⁰⁶. Ωστόσο, ένα μέρος της πρότασης *Balfour* αναφερόταν στην μυστική *Συμφωνία Sykes-Picot (Sykes-Picot Agreement)* μεταξύ της Βρετανίας και της Γαλλίας, η οποία διένημε τις αραβικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Συρία, Ιράκ, Λίβανο, Ιορδανία και Παλαιστίνη) ερήμην του αραβικού κόσμου υπό τον έλεγχο των δυνάμεών τους αντίστοιχα³⁰⁷.

Υπό την βρετανική κυριαρχία βρίσκονταν οι περιοχές του Ιράκ, του Ισραήλ, η Δυτική Όχθη, η Λωρίδα της Γάζας και η Ιορδανία. Το 1921 η περιοχή ανατολικά του Ιορδάνη Ποταμού χωρίστηκε υπό την βασιλεία του Abdallah της Ιορδανίας και η περιοχή δυτικά του ποταμού έγινε η Παλαιστίνη.

Οι εντάσεις ανάμεσα στον πληθυσμό της Παλαιστίνης και τον εβραϊκό πληθυσμό αυξήθηκαν ειδικότερα κατά τη διάρκεια της βρετανικής υποστήριξης των Εβραίων

³⁰⁴ Beinon Joel, Hajjar Lisa,(2014), Palestine, Israel and the Arab-Israeli Conflict, *MERIP*, Middle East Research and Information Project, σελ. 1-2. Διαθέσιμο στο: [http://pal.strongerthan.org/sites/default/files/resources/Primer_on_Palestine-Israel\(MERIP_February2014\)final.pdf](http://pal.strongerthan.org/sites/default/files/resources/Primer_on_Palestine-Israel(MERIP_February2014)final.pdf) Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³⁰⁵ Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, Το ισραηλινό λόμπι και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στο Χαλαζιάς Η. Χ., *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, Αντίλογος, Αθήνα, 2006, σελ. 30.

³⁰⁶ 02 Νοεμβρίου 1917: Διακήρυξη Μπάλφουρ, *Ελεύθερη Σκέψη*. Διαθέσιμο στο: <http://eleftheriskepsii.blogspot.gr/2011/11/02-1917.html> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³⁰⁷ Trueman C. N., (2015), The Sykes-Picot Agreement Of 1916, *The History Learning Site*. Διαθέσιμο στο: <http://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/the-middle-east-1917-to-1973/the-sykes-picot-agreement-of-1916/> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

με παραχωρήσεις εδαφών, υποστήριξη της μετανάστευσης και της εγκατάστασης, ειδικότερα κατά τη περίοδο της ανάδειξης της Ναζιστικής Γερμανίας το 1933³⁰⁸.

Το 1936-1939, ο παλαιστινιακός λαός υπό την πίεση της μαζικής εισροής και εγκατάστασης των εβραϊκών πληθυσμών προέβη σε μία αραβική επανάσταση η οποία βέβαια κατεστάλη ύστερα από την επέμβαση των βρετανικών δυνάμεων και την βοήθεια του σιωνιστικού στρατού. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ανακοίνωση της βρετανικής αρχής (*Passfield White Paper*) μιάς νέας πολιτικής που αναφερόταν στην μείωση του μεταναστευτικού κύματος των Εβραίων καθώς και την παραμονή των Εβραίων ως μειονότητα της Παλαιστίνης³⁰⁹.

Πολλές σιωνιστικές οργανώσεις προσπάθησαν να απομακρύνουν όσους Εβραίους μπορούσαν από την μαζική σφαγή που πραγματοποιούνταν από τους Ναζί στην Ευρώπη μέσω παράνομης μετανάστευσης με τη χρήση του μυστικού εβραϊκού στρατού *Haganah*³¹⁰.

Με την ραγδαία αύξηση των Εβραίων μεταναστών κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο και το Ολοκαύτωμα, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (UN) ψήφισε τον Νοέμβριο 1947, τον διαχωρισμό της Παλαιστίνης σε δύο ανεξάρτητα κράτη, το εβραϊκό κράτος και το παλαιστινιακό κράτος, όπου το πρώτο θα αποτελούταν από λίγο μεγαλύτερη έκταση λόγω του αναμενόμενου μεταναστευτικού πληθυσμού κατά την ερχόμενη περίοδο (56%-43%), ενώ η Ιερουσαλήμ και η Βηθλεέμ θα αποτελούσαν διεθνή ζώνη³¹¹.

Ωστόσο, η συμφωνία της διαίρεσης της Παλαιστίνης σε δύο κράτη δεν έγινε αποδεκτή από τους Άραβες Παλαιστίνιους και τα αραβικά κράτη τα οποία θεώρησαν την πρόταση ως προδοσία.

Το 1948 σηματοδοτείται η έναρξη του πολέμου που θεωρητικά διαχωρίζεται σε εμφύλιο και συμβατικό πόλεμο. Ο εμφύλιος πόλεμος ξεκίνησε 30 Νοεμβρίου 1947 μέχρι 14 Μαΐου 1948 μεταξύ του εβραϊκού πληθυσμού και των Παλαιστινίων, και ακολουθείται από την έναρξη του συμβατικού πολέμου όταν οι στρατιωτικές δυνάμεις των γειτονικών αραβικών χωρών εισέβαλαν στην Παλαιστίνη στις 15 Μαΐου 1948 μέχρι το 1949. Σύμφωνα με τους Παλαιστίνιους ο πόλεμος του 1948 αναφέρεται ως *Ημέρα Καταστροφής* (*al-nakba*), ενώ για τους Ισραηλινούς ως *Ημέρα*

³⁰⁸ Το 1929, υπήρξε κλιμάκωση των εντάσεων με περιστατικό που συνέβη όταν μέλη ενός εβραϊκού κινήματος ύψωσαν σημαία στο Δυτικό Τείχος του Ιερού στην Ιερουσαλήμ, με αποτέλεσμα οι Παλαιστίνιοι να θεωρήσουν ότι οι Εβραίοι οργανώνουν την ανάληψη του ελέγχου της περιοχής του Ιερού και προέβησαν σε βίαιες αντιδράσεις. Οι Παλαιστίνιοι επιτέθηκαν σε Εβραίους στην Ιερουσαλήμ, την Hebron και την Safed. Κατά την εβδομάδα των εχθροπραξιών υπήρξαν 133 νεκροί Εβραίοι και 115 Άραβες. Beinlin Joel, Hajjar Lisa, το ίδιο, σελ. 3.

³⁰⁹ Palestine 1930: The Passfield White Paper, Canadians for Justice and Peace in the Middle East, (2011), Factsheet Series, No 135. Διαθέσιμο στο: <http://www.cjpmo.org/DisplayDocument.aspx?DocumentID=1774> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³¹⁰ Ο «εθνικός» στρατός *Haganah* ιδρύθηκε για την προστασία των Εβραίων κατοίκων από τους διαμαρτυρούμενους Παλαιστίνιους κατά το 1921, και μετεξελίχθηκε σε επίσημες ισραηλινές δυνάμεις άμυνας (Israel Defense Forces- IDF).

³¹¹ Beinlin Joel, Hajjar Lisa, το ίδιο, σελ. 4.

*Ανεξαρτησίας ή Ημέρα Απελευθέρωσης*³¹². Ο πόλεμος έτεινε προς νίκη των Αράβων λόγω διαφόρων πλεονεκτημάτων εδαφικών και άλλων. Αυτό ήρθε να ανατρέψει η οικονομική ενίσχυση με τη μορφή αποστολής όπλων από την Τσεχία από έκτακτους εράνους της εβραϊκής κοινότητας στις ΗΠΑ. Ο πόλεμος έληξε με τη νίκη των Ισραηλινών και την κατοχή του 78% της περιοχής της Παλαιστίνης, ενώ η Ιορδανία κατέλαβε την ανατολική Ιερουσαλήμ και την Δυτική Όχθη και η Αίγυπτος την Λωρίδα της Γάζας³¹³.

Περίπου 750.000 πρόσφυγες σύμφωνα με τους Ισραηλινούς και 900.000 σύμφωνα με τους Παλαιστίνιους, έφυγαν από την περιοχή προς τα γειτονικά κράτη ή διέμεναν σε προσφυγικά καταλύματα στην Λωρίδα της Γάζας, την Δυτική Όχθη, το Λίβανο, τη Συρία και την Ιορδανία.

Στο συνέδριο ειρήνης που πραγματοποιήθηκε το 1949, οι Άραβες εκπρόσωποι αρνήθηκαν να συζητήσουν για τα θέματα που τους απασχολούσαν σε σχέση με τους Ισραηλινούς, όπως η αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, τα σύνορα, και η Ιερουσαλήμ, και απαίτησαν να αποδεχθεί το Ισραήλ τα σύνορα που είχαν οριστεί το 1947 στην Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, ως μία βάση διαπραγματεύσεως. Ωστόσο, οι Ισραηλινοί αρνήθηκαν. Λίγο αργότερα, οι Ισραηλινοί προσφέρθηκαν να επιτρέψουν την επιστροφή 100.000 προσφύγων σε περίπτωση που τα αραβικά κράτη αποφάσιζαν να διαχειριστούν τον υπόλοιπο αριθμό προσφύγων στην δική τους περιοχή, το οποίο δεν έγινε αποδεκτό. Οι επόμενες σοβαρές απόπειρες για συμφωνία ειρήνης μεταξύ Ισραηλινών και Αράβων έγινε σχεδόν 30 χρόνια μετά³¹⁴.

Οι εντάσεις δεν μειώθηκαν καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 μέχρι το 1967. Ειδικότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ ανταγωνίζονταν στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, με σκοπό την κυριαρχία και την επιρροή πάνω στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Την άνοιξη του 1967, η ισραηλινή κυβέρνηση είχε δηλώσει δημόσια ότι θα αναγκαζόταν να επέμβει και να ανατρέψει την συριακή κυβέρνηση εάν αποδεικνυόταν ανεπαρκής στο να ελέγχει τις παλαιστινιακές επιθέσεις από τα εδάφη της. Στην συνέχεια, η ισραηλινή κυβέρνηση θεώρησε ότι οι στρατιωτικές κινήσεις της Αιγύπτου απειλούσαν την ακεραιότητα του κράτους του Ισραήλ. Πιο αναλυτικά, αιγυπτιακά στρατεύματα εισέβαλαν στη χερσόνησο Σινά κοντά στα σύνορα του Ισραήλ μετά από αίτημα της Συρίας για βοήθεια και επέβαλαν ναυτικό αποκλεισμό του ισραηλινού λιμανιού *Eilat*, με την πρόφαση ότι καταπατώνται τα υδάτινα σύνορα της Αιγύπτου. Ως αποτέλεσμα το Ισραήλ κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Αιγύπτου, της Συρίας και σύντομα της Ιορδανίας, καταστρέφοντας όλα τους τα στρατεύματα και καταλαμβάνοντας την χερσόνησο του Σινά, τα Υψίπεδα του Γκολάν, Λωρίδα της Γάζας, την Δυτική Όχθη και την ανατολική Ιερουσαλήμ. Το Ισραήλ πλέον ήταν η κυρίαρχη δύναμη της περιοχής νικώντας τα γειτονικά αραβικά κράτη μόλις σε έξι(6) ημέρες.

³¹² Morris Benny, 1948, *A History of the First Arab-Israeli War*, Yale Uni. Press, New Haven-London, 2008, σελ. 77. Διαθέσιμο στο: <http://elibrary.kiu.ac.ug:8080/jspui/bitstream/1/102/1/1948 - The first Arab-Israeli War - Benny Morris.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³¹³ Beinon Joel, Hajjar Lisa, το ίδιο, σελ. 5.

³¹⁴ Morris Benny, το ίδιο, σελ. 418.

Το 1967 υιοθετήθηκε μία απόφαση από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που αναφερόταν στην ειρηνική επίλυση του μεσανατολικού ζητήματος. Οι βασικές αρχές της Επίλυσης του ψηφίσματος 242 (Resolution 242) αφορούσαν την οπισθοχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από τις νεοαποκτηθείσες περιοχές και τον άμεσο τερματισμό όλων των εδαφικών διεκδικήσεων και τον απόλυτο σεβασμό της εδαφικής και πολιτικής αξιοπρέπειας του κάθε κράτους³¹⁵.

Το 1964, οι προσπάθειες των Παλαιστίνιων εθνικιστών συσπειρώθηκαν μέσα από την ίδρυση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (*PLO - Palestinian Liberation Organization*). Η αραβική ήττα στο πόλεμο του 1967, οδήγησε πολλούς νέους της Παλαιστίνης να αναλάβουν την διαχείριση του PLO. Αρχηγός της οργάνωσης ήταν ο *Yasser Arafat* μέχρι και το θάνατο του το 2004. Κατά την περίοδο μέχρι το 1993, η οργάνωση PLO είχε κερδίσει το σεβασμό του παλαιστινιακού λαού μέχρι την υπογραφή της συνθήκης του Όσλο το 1993. Η τελευταία προέβλεπε την ίδρυση ανεξάρτητης παλαιστινιακής αρχής (*Palestinian Authority*) και την απομάκρυνση των ισραηλινών δυνάμεων από τα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη. Όμως φήμες περί διαφθοράς της οργάνωσης PLO άρχισαν να αποδυναμώνουν την αξία της μεταξύ των Παλαιστίνιων. Αντίπαλη οργάνωση αναδείχθηκε το ισλαμικό μόρφωμα της Hamas όπου σταδιακά από το 1987 και ύστερα άρχισε να αυξάνει τη δύναμη του, σε αντίθεση με την PLO. Κατά την διάρκεια της δράσεως της PLO οι επιχειρήσεις οργανώνονταν στην Ιορδανία, ενώ στη συνέχεια κατά την δεκαετία του '70 η ηγεσία της οργάνωσης εγκαταστάθηκε στο Λίβανο. Μετά την ισραηλινή εισβολή στο νότιο Λίβανο το 1982, η ηγεσία της οργάνωσης εξορίστηκε από την χώρα.

Κατά τις ΗΠΑ και το Ισραήλ η οργάνωση PLO αποτελούσε τρομοκρατική οργάνωση γεγονός που αναιρέθηκε ύστερα από την διακήρυξη των αρχών του Όσλο, με την αναγνώριση της ύπαρξης του κράτους του Ισραήλ από την PLO.

Η πρώτη παλαιστινιακή εξέγερση (*intifada*) πραγματοποιήθηκε το 1987-1993, από τον πληθυσμό που ζούσε στις κατεχόμενες περιοχές της δυτικής όχθης και της Λωρίδας της Γάζας εναντίον της ισραηλινής κατοχής. Στην εξέγερση συμμετείχαν εκατοντάδες χιλιάδες Παλαιστίνιοι από όλες τις κατεχόμενες περιοχές συμπεριλαμβανομένων και εφήβων. Οι εντάσεις εκφράστηκαν μέσα από απεργίες, παραβάσεις, διαμαρτυρίες, αρνήσεις πληρωμές φόρων αλλά και πιο έντονες αντιδράσεις όπως ανταλλαγή πυρών. Κατά τη διάρκεια της πρώτης *intifada*, ο υπουργός Εθνικής Αμύνης *Yitzhark Kerabin* αντιμετώπισε με σκληρά μέτρα την εξέγερση πραγματοποιώντας πολλές συλλήψεις, ενώ συνολικά την περίοδο αυτή περίπου 1000 Παλαιστίνιοι έχασαν τη ζωή τους από τις ισραηλινές δυνάμεις³¹⁶.

Μετά από προσπάθεια της κυβέρνησης του προέδρου *George H.W Bush* ο ισραηλινός πρωθυπουργός *Yitzhark Shamir* προέβη σε διαπραγματεύσεις με τους παλαιστίνιους και τα αραβικά κράτη. Ωστόσο παρότι πραγματοποιήθηκαν πολλές

³¹⁵ The 1967 and 1973 Wars. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch3.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³¹⁶ Κατά τη διάρκεια της πρώτης *intifada*, το Ισραήλ δημιούργησε ένα μυστικό στρατό ο οποίος μεταμφιεσμένος με παλαιστινιακές ενδυμασίες εκτελούσε συγκεκριμένους στόχους από κοντά.

συναντήσεις με τους εκπροσώπους και των δύο πλευρών οι προσπάθειες δεν απέδωσαν.

Με την συνεχή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παράλληλα με την οικονομική κρίση στις περιοχές της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας η αναπτυχθείσα οργάνωση Hamas πραγματοποίησε την πρώτη βομβιστική επίθεση αυτοκτονίας το 1993.

Το 1993 το Ισραήλ πραγματοποίησε μυστικές διαπραγματεύσεις με τους εκπροσώπους της οργάνωσης PLO οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή της συνθήκης του Όσλο από τον Arafat και Rabin. Η συμφωνία του Όσλο βασιζόταν στην αμοιβαία αναγνώριση των δύο κρατών και στην απόφαση ότι οι ισραηλινές δυνάμεις θα αποχωρούσαν από την περιοχή της Λωρίδας της Γάζας και την Ιεριχώ καθώς και από διάφορες περιοχές της Δυτικής Όχθης μέσα σε ένα διάστημα περίπου πέντε ετών³¹⁷.

Κατά το μεσοδιάστημα της υλοποίησης της Συμφωνίας Όσλο, οι ισραηλινές κυβερνήσεις αύξησαν τον εποικισμό καθώς και τις κατασχέσεις γης στις κατεχόμενες περιοχές, ενώ παράλληλα δημιούργησαν οδικό δίκτυο προκειμένου να επικοινωνούν οι εβραίοι έποικοι μεταξύ τους.

Τον Ιούλιο 2000 πραγματοποιήθηκε άλλη μία σειρά διαπραγματεύσεων μεταξύ Barak και Arafat με την διαμεσολάβηση του Αμερικανού προέδρου Bill Clinton, η οποία όμως κατέληξε σε αδιέξοδο.

Η συνολική δυσφορία που υπήρχε στον παλαιστινιακό λαό στις κατεχόμενες περιοχές και η αναφερόμενη διαφθορά της Παλαιστινιακής Αρχής, παράλληλα με μία βίαιη καταστολή παλαιστινιακών αντιδράσεων στην Ιερουσαλήμ από τις ισραηλινές αρχές προκάλεσε την έκρηξη μίας δεύτερης *intifada* το 2000-2005³¹⁸. Ο Barrak κλιμάκωσε την ένταση με την εισβολή των ισραηλινών δυνάμεων σε περιοχές των Παλαιστίνιων, με αποτέλεσμα τον θάνατο 30 Παλαιστίνιων και δύο Ισραηλινών. Οι διαμαρτυρίες επεκτάθηκαν και στις περιοχές της Δ. Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας, ενώ η ισραηλινή κυβέρνηση για την καταστολή των εντάσεων χρησιμοποίησε απαγορευμένο πολεμικό υλικό όπως πραγματικές σφαίρες, σφαίρες υψηλής επιτάχυνσης, σφαίρες διασποράς, τανκς και εξοπλισμένα ελικόπτερα³¹⁹. Τον Οκτώβρη 2002 ισραηλινά αεροσκάφη βομβάρδισαν παλαιστίνιους πολίτες με χημικά δηλητηριώδη αέρια γεγονός που επαναλήφθηκε τον Απρίλιο 2002 και τον Απρίλιο

³¹⁷ Ωστόσο πολύ σημαντικά ζητήματα μεταξύ των δύο λαών, όπως οι ισραηλινές εγκαταστάσεις, η λύση του προσφυγικού ζητήματος, η Ιερουσαλήμ, η ύδρευση κα δεν τέθηκαν υπό συζήτηση.

³¹⁸ Ο τότε υποψήφιος πρωθυπουργός ισραηλινός Ariel Sharon επισκέφτηκε στις 28 Σεπτεμβρίου το Όρος του Ναού με τη συνοδεία 1.000 ένοπλων στρατιωτών. Αυτό προκάλεσε την αντίδραση των Παλαιστίνιων με αποτέλεσμα την καταστολή της αντίδρασης από τις ισραηλινές αρχές με απολογισμό περίπου 10 νεκρούς Παλαιστίνιους και 200 τραυματίες. Reinhart Tanya, (μφρ. Καζάκης Α.), *Ισραήλ/Παλαιστίνη, Πώς να δώσουμε τέλος στον πόλεμο του 1948*, εκδ. Πατάκη, 2002, σελ. 113, 118-119.

³¹⁹ Reinhart Tanya, *Ισραήλ/Παλαιστίνη, Πώς να δώσουμε τέλος στον πόλεμο του 1948*, σελ. 120-122.

2004, καταστρέφοντας εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών³²⁰. Σύμφωνα με τους Ισραηλινούς, η *intifada* αποτελούσε μεγάλη απειλή για την εθνική τους ακεραιότητα γεγονός που δικαιολογούσε την χρήση βαρέος στρατιωτικού εξοπλισμού για την άμυνά τους.

Η υπέρμετρη βία που χρησιμοποιήθηκε από τις ισραηλινές δυνάμεις καταδικάστηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών τον Οκτώμβρη 2000 και εξέδωσε ψήφισμα για την πρόληψη των παράνομων πραξεων βίας από τους Ισραηλινούς γεγονός που καταψηφίστηκε από τις ΗΠΑ, το Ισραήλ και κάποια άλλα κρατίδια του Ειρηνικού³²¹.

Παράλληλα, ξεκινάει μία συστηματοποιημένη πολιτική επιθέσεων αυτοκτονίας από την οργάνωση Hamas καθώς και από άλλες οργανώσεις υποστήριξης της απελευθέρωσης της Παλαιστίνης εναντίον ισραηλινών στόχων. Μεταξύ του 2000-2005 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 150 βομβιστικές επιθέσεις. Κατά συνέπεια, οι ακόμη πιο κατασταλτικές και βίαιες μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν από τις ισραηλινές αρχές θεωρήθηκαν ως μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και είχαν την απόλυτη στήριξη των ΗΠΑ.

Για την προστασία των Ισραηλινών από τις συνεχείς διαμαρτυρίες των Παλαιστίνιων, η κυβέρνηση του Ισραήλ δημιούργησε ένα τεράστιο τείχος που χώριζε και απομόνωνε την περιοχή της Δυτικής Όχθης από το Ισραήλ. Το τείχος περιλαμβάνει ηλεκτροφόρους φράχτες, συστήματα παρακολούθησης και πύργους ελέγχου, ενώ σε ορισμένα σημεία φτάνει μέχρι τα 8 μέτρα. Η πρόταση κατασκευής του τείχους είχε κατατεθεί στο Διεθνές Δικαστήριο το οποίο είχε χαρακτηρίσει ως «δυσανάλογο» και ότι θα καταπατούσε το διεθνές δίκαιο.

Το 2002 προτάθηκε από τα αραβικά κράτη (εκτός από την Λιβύη) μία συνθήκη ειρήνης, η οποία αναγνώριζε την ύπαρξη του κράτους του Ισραήλ, προωθούσε διάφορες ειρηνευτικές διαδικασίες και δημιουργούσε καλές σχέσεις με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη και το Ισραήλ, με αντάλλαγμα την οπισθοχώρηση των ισραηλινών από τις περιοχές της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης καθώς και από τα Υψίπεδα του Γκολάν, την λύση του προσφυγικού με την επιστροφή όσων Παλαιστίνιων επιθυμούσαν να επιστρέψουν ειρηνικά και την ίδρυση ανεξάρτητου Παλαιστινιακού Κράτους. Ωστόσο, η πρόταση απορρίφθηκε από τον Sharon και από τον Benjamin Netanyahu όταν επαναπροτάθηκε το 2007.

Η κυβέρνηση Bush του 2002 πρότεινε την υποστήριξη δύο ανεξάρτητων κρατών στην περιοχή της Παλαιστίνης, ενώ ανέφερε ότι το προσφυγικό θέμα θα έπρεπε να λυθεί στα όρια του Παλαιστινιακού κράτους. Παρά το γεγονός ότι η πρόταση δεν υλοποιήθηκε, το 2004 ο Sharon δήλωσε ότι επιθυμεί την απομάκρυνση των ισραηλινών δυνάμεων από την Λωρίδα της Γάζας. Οι δυνάμεις και οι εγκαταστάσεις των ισραηλινών όντως εκκενώθηκαν από την περιοχή της Γάζας, ωστόσο, γύρω από τη Λωρίδα χτίστηκε ένα τείχος που διέθετε μία είσοδο-έξοδο για τους Παλαιστίνιους

³²⁰ Yiftacnel Oren, *Ethnocracy, Land and Identity Politics in Israel/Palestine*, Pennsylvania Uni. Press, Philadelphia, σελ. 3.

³²¹ Reinhart Tanya, το ίδιο, σελ. 124-125.

μέσα από αυστηρές ελεγκτικές διαδικασίες³²². Οι παραπάνω συνθήκες κάθε άλλο παρά απελευθέρωση των κατεχόμενων περιοχών μπορεί να χαρακτηριστεί αφού ο έλεγχος της περιοχής βρίσκεται πάλι στα χέρια των Ισραηλινών.

Το 2006 ο ισραηλινός πρωθυπουργός Ehud Olmert, ο οποίος διαδέχθηκε το Sharon που αποσύρθηκε λόγω προβλημάτων υγείας, και ο πρόεδρος της Παλαιστινιακής Αρχής και της Παλαιστίνης Mahmoud Abbas προέβησαν σε διαπραγματευτικές διαδικασίες. Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις έληξαν χωρίς αποτέλεσμα το 2008 μετά από εισβολή των ισραηλινών δυνάμεων στη Γάζα και την εκλογή του Ισραηλινού Benjamin Netanyahu το 2009 ο οποίος επέδειξε σκληρή στάση.

Το Νοέμβριο 2012 υπερψηφίστηκε στην Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η αναγνώριση της Παλαιστίνης ως κράτους παρατηρητή μη-μέλους των Ηνωμένων Εθνών, παρά τις διαφωνίες του Ισραήλ³²³.

Στον παρακάτω πίνακα (5.α) παρατίθεται ο χάρτης της Παλαιστίνης και του Ισραήλ από το 1946 έως το 2010 σύμφωνα με την κατανομή και την ανακατανομή του πληθυσμού όλα αυτά τα χρόνια.

Πίνακας 5.α Παλαιστινιακή Εδαφική Απώλεια 1946-2010

³²² World Report 2014: Israel and Palestine, Events of 2013, *Human Rights Watch*. Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/israel/palestine> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³²³ General Assembly grants Palestine non-member observer State status at UN, *UN News Center*. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43640#.VqeLERH4I-U> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

Κεφάλαιο 5.2 Ο ρόλος της συμμαχίας Ισραήλ-ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ στόχευαν ανέκαθεν στην διασφάλιση του ελέγχου της περιοχής της Μέσης Ανατολής και ειδικότερα του Περσικού Κόλπου, λόγω των τεράστιων αποθεμάτων φυσικού πλούτου της περιοχής. Στόχος των ΗΠΑ ήταν να καλύψουν την περιοχή με ένα στρώμα ασφαλείας και ελέγχου μέσα από την τοποθέτηση περιφερειακών κατά προτίμηση μη αραβικών κρατών που θα χρησιμοποιούνταν ως περιφερειακή δύναμη αστυνόμευσης. Χώρες οι οποίες συνέβαλαν σε αυτό το σχέδιο ήταν εξ αρχής η Τουρκία, το Ιράν ύστερα από το 1953 μετά την επαναφορά του Σάχη ύστερα από πραξικόπημα με τη βοήθεια των ΗΠΑ, έως το 1979 που έγινε η Ιρανική Επανάσταση και έχοντας ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση της σχέσης Τουρκία-ΗΠΑ. Μετά το 1982 και μέχρι τον πόλεμο του Περσικού Κόλπου στο σχέδιο εντάσσεται και το Ιράκ³²⁴.

Η σχέση των ΗΠΑ με το Ισραήλ αρχίζει να θερμαίνεται ύστερα από την νίκη του Ισραήλ στον αραβο-ισραηλινό πόλεμο το 1948 και την ανακήρυξή του ως ανεξάρτητο κράτος. Το Ισραήλ αποτελούσε ένα μικρό αλλά ισχυρό στρατιωτικό κράτος. Οι ΗΠΑ επί κυβερνήσεως Harry Truman λίγο μετά τη νίκη του Ισραήλ το αναγνώρισαν ως ανεξάρτητο κράτος, ενώ παράλληλα είδαν ότι το Ισραήλ θα μπορούσε να προσδίδει πλεονέκτημα στην αμερικανική στρατηγική για την κυριαρχία της περιοχής, ειδικά κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου³²⁵.

Το 1967 η σχέση ΗΠΑ-Ισραήλ ισχυροποιήθηκε μετά την επίθεση του Ισραήλ στην Αίγυπτο στον *Πόλεμο των Έξι Ημερών* και την ήττα του αιγύπτιου προέδρου Nasser.

Ύστερα από την περίοδο αυτή γίνεται ευδιάκριτη η υποστηρικτική θέση των ΗΠΑ προς το Ισραήλ με παροχή οικονομικής, στρατιωτικής και διπλωματικής βοήθειας. Οι ΗΠΑ έχουν συνολικά χορηγήσει πάνω από \$140 δις δολλάρια σε βοήθεια προς το Ισραήλ από τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ το τελευταίο λαμβάνει κάθε χρόνο περίπου \$3 δις δολλάρια ως άμεση οικονομική βοήθεια με ετήσια επιχορήγηση³²⁶.

Οι ΗΠΑ έχουν συνεισφέρει και με τη βοήθεια διπλωματικής υποστήριξης, μέσα από επανειλημμένα βέτο που έχουν προβάλει στην προσπάθεια να μην αποδοθούν κυρώσεις στο Ισραήλ από τον ΟΗΕ αλλά και να υποστηρίξουν την πολιτική του. Συγκεκριμένα το 1976, οι ΗΠΑ προέβαλαν βέτο σε ένα ψήφισμα που αναφερόταν στην ίδρυση παλαιστινιακού κράτους και ενσωμάτωσε τις προτάσεις του

³²⁴ Chomsky Noam, (μτφ Καλαμαντής Γιώργος), *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, Πατάκη, 3^η εκδ, Αθήνα, 2006, σελ. 267-270.

³²⁵ Lang E. John, *Israeli-United States Relationship*, Nova Science Publ., 2006, σελ. 22-23.

³²⁶ Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, Το ισραηλινό λόμπι και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στο Χαλαζιάς Η. Χ., *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, Αντίλογος, Αθήνα, 2006, σελ.19.

Ψηφίσματος 242 του ΟΗΕ για απόσυρση των ισραηλινών δυνάμεων από τις κατεχόμενες περιοχές και ειρηνική συμβίωση των δύο κρατών³²⁷. Αντίστοιχα το 1982, όταν το Ισραήλ εισέβαλε στο Νότιο Λίβανο χρησιμοποιώντας εκ των υστέρων(1985) ως δικαιολογία την απόπειρα δολοφονίας του ισραηλινού πρέσβη στο Λονδίνο από την τρομοκρατική ομάδα του Abu Nidal³²⁸, οι ΗΠΑ προέβησαν πάλι βέτο όταν ο ΟΗΕ προσπάθησε να βάλει τέλος στις αιματηρές επιθέσεις³²⁹.

Ενεργό ρόλο επίσης έχουν διαδραματίσει οι ΗΠΑ κατά τις επανειλημμένες ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις του Ισραήλ με τη Παλαιστίνη. Ενώ ορισμένες φορές δημιουργήθηκαν προστριβές μεταξύ των ΗΠΑ και του Ισραήλ, ωστόσο στο τέλος κατέληξαν να υποστηρίζουν την ισραηλινή πλευρά. Κατά τη δεκαετία του 1990 και ειδικότερα μετά τις επιθέσεις της 11/9, το Ισραήλ αντιμετωπίζεται από τις ΗΠΑ ως ο σημαντικότερος σύμμαχος στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Ωστόσο, η παλαιστινιακή τρομοκρατία που αντιμετωπίζει το Ισραήλ, δεν αντιπροσωπεύει τις αντιλήψεις που επικεντρώνονται στη χρήση βίας εναντίον της Δύσης ή εναντίον ενός έθνους όπως το εβραϊκό, αλλά προέκυψε ως αποτέλεσμα των επεκτατικών πολιτικών και της καταπάτησης των εδαφών και δικαιωμάτων ενός λαού που ο μόνος τρόπος άμυνας και επιρροής είναι οι τρομοκρατικές επιθέσεις³³⁰. Από την άλλη πλευρά, ο αραβικός κόσμος σίγουρα καταλογίζει στις ΗΠΑ την παροχή οικονομικής, στρατιωτικής και διπλωματικής βοήθειας προς το Ισραήλ³³¹.

Το 1991 η σχέση ΗΠΑ-Ισραήλ δοκιμάστηκε ύστερα από την επίθεση του Saddam με πυραύλους Scud προς το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Περσικό Κόλπο, με στόχο την εμπλοκή των Ισραηλινών στο πόλεμο και προκαλώντας την διάλυση της μεγάλης συμμαχίας που είχε σχηματιστεί μεταξύ αραβικών και δυτικών κρατών. Η μη συμμετοχή του Ισραήλ ύστερα από τις επιταγές των ΗΠΑ έκανε τη σχέση του ακόμα πιο εμπιστευτική³³².

Σύμφωνα με μία θεωρία που δημοσιεύτηκε σε άρθρο στο London Review of Books, με τίτλο *Το Ισραηλινό Λόμπι και η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ*, από τους John J. Mearsheimer και Steven M. Walt, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής οφείλεται «σχεδόν αποκλειστικά στην εσωτερική πολιτική σκηνή των ΗΠΑ και ειδικότερα στις δραστηριότητες του αποκαλούμενου

³²⁷ Chomsky Noam, *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, σελ. 280-281 και βλέπε ακόμα Το Παλαιστινιακό πρόβλημα: Επίσημα Κείμενα στο: http://www.antilogoi.gr/Palaistiniako_episima_keimena.htm Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

³²⁸ Στην πραγματικότητα ο λόγος της εισβολής του Ισραήλ στο Νότιο Λίβανο ήταν η αποδυνάμωση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO).

³²⁹ Chomsky Noam, *όπως παραπάνω*, σελ. 279.

³³⁰ Χωρίς να υπονοείται ουδεμία υποστήριξη σε τέτοιου είδους εχθρικές πράξεις.

³³¹ Said Edward, Sassen Saskia, Chomsky Noam, Bishara Azmi, Sennett Richard, (μτφ Κακουριώτης Σ., Γεωργιάδου Γ., Παπανδρέου Π.), *Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, το ίδιο, σελ 122.

³³² Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, *Το ισραηλινό λόμπι και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ*, στο Χαλαζιάς Η. Χ., (μφρ. Λευκαδίτης Π.) *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, το ίδιο, σελ. 22-23.

ισραηλινού λόμπι»³³³ και όχι σε κοινά στρατηγικά συμφέροντα δύο χωρών. Στο άρθρο αναφέρεται αρχικά ότι με την έννοια «Λόμπι» εννοείται ο συνασπισμός ατόμων και οργανώσεων που δρουν με βάση την υπεράσπιση και προώθηση των ισραηλινών συμφερόντων με την βοήθεια του Ισραήλ. Ο πυρήνας του συνασπισμού αυτού αποτελείται κυρίως από Αμερικανοεβραίους αλλά και μη εβραϊκά μέλη, που δρουν μέσα από διάφορους οργανισμούς όπως την Αμερικανικοϊσραηλινή Επιτροπή Δημοσίων Υποθέσεων (American-Israeli Public Affairs Committee – AIPAC), το Συμβούλιο των Προέδρων των Κυριότερων Εβραϊκών Οργανώσεων, κ.ά.³³⁴

Η θεωρία των John J. Mearsheimer και Steven M. Walt για την επιρροή του Ισραηλινού Λόμπι στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις. Μία από αυτές αποτελεί η κριτική του Noam Chomsky, ο οποίος αναφέρει ότι η θέση που υποστηρίζουν δεν είναι ιδιαίτερα πειστική, ενώ προσθέτει ότι δεν μπορεί το Λόμπι αυτό να υπερτερεί έναντι των στρατηγικών και οικονομικών συμφερόντων της εγχώριας εξουσίας των ΗΠΑ, ενώ τονίζει ότι μέσα από τη θέση αυτή αθρώνεται και θυματοποιείται η θέση των ΗΠΑ³³⁵.

Τις παραπάνω εξωτερικές πολιτικές του Ισραήλ και των ΗΠΑ δεν τις συμμερίζεται μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού. Αντιθέτως και στις δύο χώρες (Ισραήλ-ΗΠΑ) αναπτύσσονται και πλέον «εισακούονται» φωνές που προωθούν τις ειρηνικές επιλύσεις των προβλημάτων με υποχωρήση και των δύο πλευρών (Ισραήλ/Παλαιστίνη) και την ειρηνική συμβίωσή τους. Πολλοί Ισραηλινοί πολίτες πραγματοποιούν ειρηνικές πορείες και διαμαρτυρίες υπέρ του παλαιστινιακού λαού, καθώς επίσης υποστηρίζεται διεθνώς η ειρηνική διαμαρτυρία παλαιστινιακών χωριών όπως το Budrus. Αντίστοιχες απόψεις επικρατούν και στον αμερικανικό λαό που υποστηρίζει την ειρηνική επίλυση του προβλήματος της Παλαιστίνης όπως στην περίπτωση (σύμφωνα με έρευνες) της πρότασης του Σαουδαραβικού σχεδίου το 2002³³⁶.

³³³ Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen,(2006) *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy, Middle East Policy Council, Vol XIII, No 3, σελ. 30.* Διαθέσιμο στο : <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/IsraelLobby.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

Και σε μεταφραση στο: Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, Το ισραηλινό λόμπι και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στο Χαλαζιάς Η. Χ., *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, το ίδιο, σελ. 18.

³³⁴ Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen,(2006) *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy, Middle East Policy Council,* το ίδιο, σελ. 40-41. Διαθέσιμο στο : <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/IsraelLobby.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.

Και σε μεταφραση στο: Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, Το ισραηλινό λόμπι και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στο Χαλαζιάς Η. Χ., *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, το ίδιο, σελ. 36-37.

³³⁵ Chomsky Noam, *The Israel Lobby?*, στο Χαλαζιάς Η. Χ., (μφρ. Αθανασοπούλου Μ.) *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, Αντίλογος, Αθήνα, 2006, σελ.120-126.

³³⁶ Το Σαουδαραβικό σχέδιο υποστήριζε την αναγνώριση του Κράτους του Ισραήλ και την ενσωμάτωση του στην περιοχή με αντάλλαγμα την οπισθοχώρηση των ισραηλινών αποικιών με βάση τα σύνορα του 1967. Chomsky Noam, *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, το ίδιο, σελ. 281.

Συμπεράσματα

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας και ειδικότερα της ισλαμικής τρομοκρατίας αποτελεί ένα σύνθετο και πολύπλοκο θέμα, το οποίο δεν θα είναι ποτέ πλήρως αναλυμένο. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας μεταβάλλεται και αλλάζει εκφάνσεις και εκδηλώσεις σύμφωνα με τις αλλαγές που υφίστανται οι κοινωνίες, από τις οποίες το φαινόμενο τροφοδοτείται. Συνεπώς, η εύρεση ενός ορισμού ο οποίος να καλύπτει πλήρως, διεθνώς και διαχρονικά το φαινόμενο δεν υφίσταται.

Η αναλυτική έρευνα εμπεριέχει τη μελέτη διαφορετικών θρησκευτικών στοιχείων και ως εκ τούτου είναι σημαντική η αποστασιοποίηση από τις προσωπικές απόψεις και βιώματα. Ωστόσο η κατανόηση των θρησκευτικών αντιλήψεων και πολιτισμών, θα πρέπει να μας απελευθερώνει από οποιαδήποτε προκατάληψη στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε το υποκείμενο που ερευνάται. Συνεπώς, απαιτείται να γνωρίσουμε την ισλαμική δογματική και τον ισλαμικό πολιτισμό απελευθερωμένοι από στερεότυπες αντιλήψεις του δυτικού κόσμου.

Το φαινόμενο της ισλαμικής τρομοκρατίας θα πρέπει να μελετάται από μία πολιτικοποιημένη σκοπιά, και όχι μέσα από το πρίσμα ψυχοπαθολογικών θεωριών.

Σύμφωνα με τη θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής (*Rational Choice Theory*), η οποία βασίζεται στην ιδέα της «επιδιωκόμενης ωφελιμότητας» (*expected utility*), στόχος του ατόμου και στην συγκεκριμένη περίπτωση του εν δυνάμει τρομοκράτη, είναι η αύξηση των ωφελειών και η μείωση του κόστους. Συνεπώς, οι δράστες παρουσιάζονται ως άτομα δραστικά ως προς τη λήψη αποφάσεων, που μέσα από μία λογική διαδικασία υπολογισμού των θετικών ή αρνητικών παραγόντων, οδηγούνται στην τέλεση της τρομοκρατικής επίθεσης.

Μέσα από την ερευνητική διαδικασία που προηγήθηκε συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι παράγοντες που δημιούργησαν και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ισλαμικής τρομοκρατίας είναι κατά βάση πολιτικο-οικονομικοί.

Οι δυτικές οικονομίες και οι πολυεθνικές εταιρείες σκοπό είχαν την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών των αραβικών χωρών. Προκειμένου λοιπόν η Δύση να εξασφαλίσει τα συμφέροντά της στη Μέση Ανατολή, υιοθέτησε μία στρατηγική μέσα από την επιβολή και συντήρηση διεφθαρμένων καθεστώτων στα αραβικά κράτη. Αυτό είχε σαν συνέπεια την άνιση κατανομή του πλούτου στα αραβικά κράτη προς όφελος της άρχουσας τάξης, που κατέληξε σε έντονη λαϊκή δυσαρέσκεια, ανάδυση του αραβικού εθνικισμού και των αντιδυτικών και αντιαμερικανικών αντιλήψεων.

Αυτή την κατάσταση τείνουν να εκμεταλλευτούν ορισμένοι ηγέτες με ακραίες ισλαμικές αντιλήψεις που προσπαθούν να χειραγωγήσουν τις λαϊκές μάζες που υφίστανται την καταπίεση και κοινωνική εξαθλίωση, με μέσο την θρησκεία και σκοπό να τις ωθήσουν προς τον φονταμενταλισμό και τον εξτρεμισμό. Μέσα από αυτή τη διαδικασία προωθείται η αντίληψη ότι η αυτοθυσία των μουσουλμάνων (μαρτύριο) για ένα «καλό» σκοπό όπως η υπεράσπιση της θρησκείας και του πολιτισμού ή για άλλους αλτρουιστικούς λόγους εναντίον των εχθρών του Ισλάμ

δικαιολογείται από το Κοράνι. Ωστόσο, το Κοράνι περίπου από το 1970 έχει επανερμηνευθεί από τους νομοδιδάσκαλους του Ισλάμ και δημιουργείται μία «στρεβλή» ερμηνεία του, έτσι ώστε να δικαιολογούνται πράξεις όπως οι επιθέσεις αυτοκτονίας. Με το τρόπο αυτό δημιουργούνται ακραίοι μαχητές που δεν διστάζουν να θυσιάσουν για τη δόξα του Ισλάμ.

Επομένως, οι εξωτερικές πολιτικές της Δύσης με τα αραβικά κράτη έχουν ουσιαστικά επιφέρει αυτή την αναζωπύρωση και ανάπτυξη της ισλαμικής τρομοκρατίας που αποτελεί ουσιαστικά μία μακροχρόνια διαδικασία που χρονολογείται από τον Ψυχρό Πόλεμο. Συμπληρώνοντας το προηγούμενο, όπως πολύ καυστικά αναφέρει η Ν.Κlein «η ιδεολογική τους τύφλωση δεν τους επέτρεπε να δουν ότι οι πολιτικές των ΗΠΑ και του Ισραήλ που συνντελούσαν στη γέννηση της τρομοκρατία (ενώ) θεωρούσαν αιτία το έλλειμμα δημοκρατίας και οικονομικού φιλελευθερισμού στην περιοχή»³³⁷.

Το ζήτημα της Παλαιστίνης αποτελεί μέρος του συνολικού προβλήματος που έρχεται να ενισχύσει το αντιαμερικανικό πνεύμα που ήδη επικρατεί και να συμβάλει εν τέλει σε πράξεις όπως η 11/9, λόγω της υποστήριξης των ΗΠΑ προς το Ισραήλ, το οποίο υιοθετεί μία σκληρή και αδιέξοδη πολιτική στη Μέση Ανατολή.

Ωστόσο, οι συντηρητικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις σε σχέση με το μουσουλμανικό κόσμο που επικρατούν στη Δύση ανακυκλώνονται με την βοήθεια των ΜΜΕ. Τα τελευταία αναπαράγουν συνεχώς μία στερεοτυπική εικόνα που δαιμονοποιεί τον μουσουλμανικό λαό στα μάτια των δυτικών αποδεκτών, και κατ'επέκταση δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, έτσι ώστε ο δυτικός κόσμος να αποδέχεται τον «προληπτικό» πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας και των χωρών που την υποθάλλουν, δικαιολογώντας πράξεις βίας.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις που κατά καιρούς συνέβησαν σε δυτικούς στόχους όπως ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, κ.ά., είχαν σαν αποτέλεσμα την αλλαγή της εσωτερικής πολιτικής των χωρών μέσα από την αυστηροποίηση των νομικών πλαισίων προς όφελος της εθνικής ασφάλειας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών και την παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων.

Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ που αναφέρθηκαν, υιοθέτησαν συγκεκριμένες εξωτερικές πολιτικές με βάση τις επιταγές της αμερικανικής στρατηγικής που προωθείται σαν ενιαίο πλάνο για την Μέση Ανατολή, και συνέβαλαν στην εξασφάλιση της ηγεμονικής τους θέσης στο διεθνές σύστημα.

Οι ΗΠΑ μέσα από μία μακροχρόνια στρατηγική, κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα διεθνές σύστημα, στο οποίο θα ηγούνται οι ίδιες μέσα από την οικονομική διεύθυνση και τον πολιτικό έλεγχο των περιοχών της Μέσης Ανατολής. Βασικοί στόχοι συνεπώς, είναι ο περιορισμός άλλων κρατών από την νομή της παγκόσμιας εξουσίας και την διατήρηση του ελέγχου των ενεργειακών αποθεμάτων του κόσμου, και παράλληλα την εξάλειψη κάθε απειλής ή ανεξάρτητης δράσης. Συνάγεται το συμπέρασμα, ότι ενώ οι ιμπεριαλιστικοί δεσμοί δεν είναι πλέον ορατοί, ωστόσο η ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση συνεχίζει και μάλιστα με πιο έντονους ρυθμούς.

³³⁷ Klein,N., το ίδιο, σ440.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Καφφές Γιώργος, *Κοινωνιολογία της Τρομοκρατίας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010
- Λάζος, Γρ., *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005
- Λάζος Γρ. *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007
- Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1994
- Λοβέρδος Ανδρέας, *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, Interbooks, Αθήνα, 1987
- Λοβέρδος Ανδρέας, *Η Νέα Τρομοκρατία, με αφορμή την 11^η Σεπτεμβρίου*, εκδ. ΙΝΔΙΚΤΟΣ, Αθήνα, 2001
- Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ, Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2012
- Μπόση Μαίρη, *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, εκδ. Π.Τραυλός, Αθήνα, 2000
- Πανούση Γιάννη, *Τα έσχατα όρια της εγκληματολογίας. Η περίπτωση της τρομοκρατίας*. Αρμενόπουλος, 1986, τ.5
- Παπαγεωργίου Φώτης, Σμούρης Αντώνης, *Ισλαμισμός και Ισλαμοφοβία, Πέρα από την Προκατάληψη*, εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα, 2012
- Παπαδάτος Πέτρος, *Η Τρομοκρατία*, εκδ. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987
- Πατέλος Κων.Γ., *Πολιτική Ιστορία του Ισλαμικού Χώρου (7^{ος} – 18^{ος} αιώνας)*, εκδ. Απ. Αναστασίου, Αθήνα, 1987
- Τσούλος Νικόλαος, *Τρομοκρατία, Εγκληματολογικές και Νομοθετικές Προσεγγίσεις, Απόψεις, Εκφάνεις του Φαινομένου, Προβληματισμοί*, εκδ. Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
- Χαλαζιάς Η. Χ., *Το ισραηλινό λόμπι στις ΗΠΑ*, Αντίλογος, Αθήνα

Ξένη Βιβλιογραφία

- Abdullah Yousef Sahar Mohammad, “Roots of Terrorism in the Middle East, Internal pressures and international constraints”, στο βιβλίο του Tore Bjorgo, *Roots Causes of Terrorism*, Routledge, London and New York, 2005
- Badey J. Thomas, "Defining International Terrorism: A Pragmatic Approach", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 10, No 1, Frank Cass, Spring 1998
- Clarke A. Richard, *Against All Enemies, Inside America's War on Terror*, Free Press, New York, 2001
- Chomsky Noam, (μτφ Τριανταφύλλου Σώτη), Εξουσία και Τρομοκρατία, Ομιλίες και Συνεντεύξεις μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, εκδ. Πατάκη, 2003
- Chomsky Noam, (μτφ Καλαμαντής Γιώργος), *Ηγεμονία ή Επιβίωση, Η εκστρατεία της Αμερικής για παγκόσμια κυριαρχία*, Πατάκη, 3^η εκδ, Αθήνα, 2006
- Cohen Benjamin J., *The Question of Imperialism, the political economy of dominance and dependence*, Basic Books, Inc., Publ., New York, 1973
- Dekmejian R.Hrair, *Επαναστατημένο Ισλάμ, ο φονταμενταλισμός στον αραβικό κόσμο*, (μτφ. Αθηνά Μπαλοπούλου), εκδ Παπαζήση, Αθήνα, 2007
- Deringil Selim, *Turkish foreign Policy during the Second World War : An "Active" Neutrality*, Cambridge Univ Press, 1989, UK
- Dietl Wilhelm, *Bridgehead Afghanistan*, Lancer publ., New Delphi, 1986
- Durkheim, Emile. 1951. *Suicide*, μτφ. John A. Spaulding and George Simpson. New York, NY: The Free Press
- Gunaratna Roban, *Inside Al Qaeda, Global Network of Terror*, C.Hurst&Co., United Kindom, 2002, (μτφ) Νίτσας Νικόλας, Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2004
- Helene L'Heuillet, μτφ. Πένυ Παπαδάκη, *Στις πηγές της τρομοκρατίας, από τον κλεφτοπόλεμο στις επιθέσεις αυτοκτονίας*, εκδ. ΠΟΛΙΣ, 2013
- Huntington Samuel P. , *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, 1996, μτφ. Ριζοθανάση Σήλια, *Η σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, εκδ. Terzo-Books, 4^η εκδ, 2001, Αθήνα
- Jansen Johannes J.G., *The Dual Nature of Islamic Fundamentalism*, Hurst&Co, London, 1997
- Klein,N., *Το Δόγμα του Σοκ, Η Άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής*, εκδ.Λιβάνη, Αθήνα, 2007
- Lang E. John, *Israeli-United States Relationship*, Nova Science Publ., 2006
- Lansford Tom, *A Bitter Harvest, US Foreign Policy and Afghanistan*, Ashgate, England, USA, 2003

- Larsson J.P., *Understanding Religious Violence, Thinking Outside the Box on Terrorism*, Ashgate, 2003, σελ.37-41 και Moghadam Assaf, *The Globalization of Martyrdom, Al Qaeda, Salafi Jihad and the Diffusion of Suicide Attacks*, The Johns Hopkins Univ.Press, Baltimore, 2008,
- Laqueur Walter, *The New Terrorism, fanaticism and the arms of mass destruction*, Oxford University Press, New York, USA, 1999
- Laqueur Walter, *A History of Terrorism*, Transaction Publ., New Jersey, USA, 2012
- Looma Ania, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London&New York, 2005
- Magdoff Harry, (μτφρ. Λίβας Δημήτρης), *Η Εποχή του Ιμπεριαλισμού, η εξωτερική οικονομική πολιτική των ΗΠΑ*, εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1977
- Martin John M. & Romano Anne T., *Multinational Crime, Terrorism, Espionage, Drugs and Arms Trafficking*, Sage publ. Newburn, London, Delphi, 1992
- Marty E. Martin, Appleby R. Scott, *Fundamentalisms Comprehended*, The University of Chicago Press, USA, 1995
- Michalowski J.Raymond, Kramer C.Ronald, *State-Corporate Crime, Wrongdoing at the Interesection of Business and Government*, Rutgress University Press, New Brunswick, New Jersey and London, 2006
- Moghadam Assaf, *The Globalization of Martyrdom, Al Qaeda, Salafi Jihad and the Diffusion of Suicide Attacks*, The Johns Hopkins Univ.Press, Baltimore, 2008
- Newburn Tim, *Criminology*, Willan publ., U.S.A., 2007
- Polk William R., *Understanding Iraq*, HarperCollins publ., USA, 2005
- Ramazani K. Rouhollah, *Iran's Foreign Policy 1941-1973, A Study of Foreign Policy in Modernizing Nations*, University Press of Virginia Charlottesville, 1975, USA
- Reinhart Tanya, (μφρ. Καζάζης Α.), *Ισραήλ/Παλαιστίνη, Πώς να δώσουμε τέλος στον πόλεμο του 1948*, εκδ.Πατάκη, 2002
- Said Edward, Sassen Saskia, Chomsky Noam, Bishara Azmi, Sennett Richard, (μτφ Κακουριώτης Σ., Γεωργιάδου Γ., Παπανδρέου Π.), *Η Τρομοκρατία και η Κοινωνία των Πολιτών*, Μεταίχμιο, Ελλάδα, 2002
- Sinclair Andrew, μτφ. Πελώνη Αριστοτελία, Τσίρης Γιώργος (επιμ.), *Ανατομία του Τρόμου, Ιστορία της τρομοκρατίας*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 2004
- Schmid Alex P., Prevention of Terrorism, towards a multi-pronged approach, στο Tore Bjorgo, *Roots Causes of Terrorism, myths, reality and ways forward*, Routledge, London and New York, 2005
- Sokolcky D.Richard, *The United States and the Persian Gulf, Resahaping Security Strategy for the Post-Containment Era*, National Defense Uni.Press, Washington DC, 2003
- Yiftacnel Oren, *Ethnocracy, Land and Identity Politics in Israel/Palestine*, Pennsylvania Uni. Press, Philadelphia

- Young Robert J.G., (μτφ. Δεμερτζίδης Γιώργος), *Μεταποικιακή Θεωρία, Μια ιστορική εισαγωγή*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003
- Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, publ. Frank Cass, London, 2004
- Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, *Political Parties and Terrorist Groups*, Routledge, London and New York, 2003
- Ζαλέ Πιέρ, (μτφρ. Παπακυριάκη Γ.), *Η Ληλασία του Τρίτου Κόσμου*, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1975

Δικτυογραφία

- Access to European Union Law, EUR-LEX. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32002F0475>
- Α΄ Πόλεμος του Περσικού Κόλπου, διαθέσιμο στο: <http://www.sansimera.gr/articles/387> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.
- Beinin Joel, Hajjar Lisa,(2014), Palestine, Israel and the Arab-Israeli Conflict, *MERIP*, Middle East Research and Information Project, σελ. 1-2. Διαθέσιμο στο: [http://pal.strongerthan.org/sites/default/files/resources/Primer_on_Palestine-Israel\(MERIP_February2014\)final.pdf](http://pal.strongerthan.org/sites/default/files/resources/Primer_on_Palestine-Israel(MERIP_February2014)final.pdf) Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Bernard K. Freamon (2003), Martyrdom, Suicide, and the Islamic Law of War: A Short Legal History, *Fordham International Law Journal*, vol.27, issue 1, Article 11, σελ. 303-304. Διαθέσιμο στο : <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1920&context=ilj> τελευταία επίσκεψη: 20/10/2015
- Brief History of Republic of Turkey Διαθέσιμο στο : http://www.umich.edu/~turkish/links/reptr_brhist.html Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015
- *Britain, France and Turkey sign Treaty of Mutual Assistance*”, WW2NEWS. Διαθέσιμο στο : <http://ww2news.com/europe/britain-france-and-turkey-sign-treaty-of-mutual-assistance/> Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015
- Γεωργόπουλος Χριστόφορος, 15/1/2015, *Η ευκαιρία του Charlie και η νέα τρομο-υστερία*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://kritikieglimatologia.blogspot.gr/2015/01/charlie.html> τελευταία επίσκεψη:20/5/2015
- Chapin Metz Helen, Iraq: A country study, *Federal Resaerch Division*, Library of Congress, Government Printing Office, Area handbook series, Washington DC, 1993, σελ. 31-34. Διαθέσιμο στο: http://www.marines.mil/Portals/59/Publications/Iraq%20Study_1.pdf Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015
- Chronology: the evolution of the Bush Doctrine. Διαθέσιμο στο: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/cron.html> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Center of Islamic Sciences (CIS) <http://www.cis-ca.org/voices/a/abduh.htm> Τελευταία επίσκεψη: 24/9/2015
- Chomsky Noam, Clash of Civilizations? Διαθέσιμο στο: <http://www.india-seminar.com/2002/509/509%20noam%20chomsky.htm> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015
- Davut Van Aslan, Burga Selcuk, 2014, Reflections of the Second World War on Turkey’s Foreign Policy, *Vistula Uni.*, 1(39):138-151, Poland, σελ. 138-139. . Διαθέσιμο στο : http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-207822e9-530c-4e48-8342-bbf59964dc92/c/KNUV_1_39_2014.138-151.pdf Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015

- Darin Swan, A Criticism of Huntington’s “Clash of Civilization”, *Academia*, Διαθέσιμο στο: http://www.academia.edu/1416654/A_Criticism_of_Huntingtons_Clash_of_Civilizations Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015.
- Department of Homeland Security, Our Mission, 2015,. Διαθέσιμο στο: <http://www.dhs.gov/our-mission> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Εγκυκλοπαίδεια Britannica <http://www.britannica.com/place/Iran/History#ref315839> Τελευταία επίσκεψη: 25/9/2015
- *Ελεύθερη Σκέψη*, 02 Νοεμβρίου 1917: Διακήρυξη Μπάλφουρ. Διαθέσιμο στο: <http://eleftheriskepsii.blogspot.gr/2011/11/02-1917.html> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Galtung Johan, (1971), A Structural Theory of Imperialism, *Journal of Peace Research*, Vol.8, No2, Sage publ.,σελ. 81. Διαθέσιμο στο: <http://bev.berkeley.edu/ipe/readings/galtung.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 27/12/2015
- Garpenter Galen Ted, Innocent Malou, *The Iraq War and Iranian Power*, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, Vol. 49, No. 4, 2007-8, σελ. 68. Διαθέσιμο στο : http://object.cato.org/sites/cato.org/files/articles/carpenter_innocent_the_iraq_war_and_iranian_power.pdf Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015
- General Assembly grants Palestine non-member observer State status at UN, *UN News Center*. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43640#.VqeLERH4I-U> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Gershkoff Amy, Kushner Shana, (Σεπτ.2005), Shaping Public Opinion: The 9/11-Iraq Connection in the Bush Administration’s Rhetoric, Vol.3, No 3, σελ. 525-526. Διαθέσιμο στο: https://sgadaria.expressions.syr.edu/wp-content/uploads/2012/03/Iraq-article_Gershkoff_Kushner.pdf Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Hasanli Jamil, *Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War 1945-1953*, Lexington, 2001. Διαθέσιμο στο : https://books.google.gr/books?id=yHPBYIfIhNAC&pg=PA403&lpg=PA403&dq=turkish+history+1945&source=bl&ots=-K31Ecw0QL&sig=hznw-sYAXMyohM3dotAHAJaniWY&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiLztC-h6_KAhWH_iwKHfacBbgQ6AEIPjAF#v=onepage&q=turkish%20history%201945&f=false Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015.
- Henzel Christopher, (2005), *The Origins of al-Qaeda’s Ideology: Implications for US Strategy*, σελ. 72-73. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a486421.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 23/9/2015
- Hersh M. Seymour, (2004) *Annals of National Security: Torture at Amu Ghraib*, *The New Yorker*. Διαθέσιμο στο: <http://www.veronaschools.org/cms/lib02/NJ01001379/Centricity/Domain/588/Torture%20at%20Abu%20Ghraib.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015

- *Islamic Revolution of 1979* Διαθέσιμο στο :
http://www.iranchamber.com/history/islamic_revolution/islamic_revolution.php Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Jackson Brian A., John C. Baker, Kim Cragin, John Parachini, Horacio R. Trujillo, Peter Chalk, *Aptitude for Destruction, Case Studies of Organizational Learning in Five Terrorist Groups*, US Department of Justice, RAND, 2005, σελ. 37-57. Διαθέσιμο στο :
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a435246.pdf#page=45> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015
- Katzman Kenneth, 2015, Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and US Policy, *Congressional Research Services*, σελ.7. Διαθέσιμο στο:
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Καραφωτιάς Παναγιώτης, *Διεθνής Τρομοκρατία. Οφαύλος κύκλος της εξουσιομανίας*. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο:
<http://www.elzoni.gr/html/ent/004/ent.10004.asp> Τελευταία πρόσβαση : 2/7/2015
- Kaya Karen, (August 2013), Turkey's Role in Afganistan and Afgan Stabilization, *Military Review*, Διαθέσιμο στο :
http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20130831_art007.pdf Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015
- Khamil Ramy, (2001), *The Rise of Taliban and Islamic Fundamentalism* Διαθέσιμο στο <http://www.socialistalternative.org/right-wing-political-islam-taliban/rise-taliban-islamic-fundamentalism/> Τελευταία επίσκεψη : 19/9/2015
- Kirkpatrick D. David, (June 24 2012), *Named Egypt's Winner, Islamist Makes History*, The New York Times. Διαθέσιμο στο
http://www.nytimes.com/2012/06/25/world/middleeast/mohamed-morsi-of-muslim-brotherhood-declared-as-egypts-president.html?pagewanted=all&_r=1 Τελευταία επίσκεψη: 25/9/2015
- Κλαπής Αντώνης, *Turkey's Search For A New Foreign Policy 1923-1925: The View of Greek Diplomacy*. Διαθέσιμο στο :
[http://www.imxa.gr/files/BalkanStudies_\(5\)%20Klapisis%20final%20021012.pdf](http://www.imxa.gr/files/BalkanStudies_(5)%20Klapisis%20final%20021012.pdf) Τελευταία επίσκεψη : 29/12/2015
- Κονδύλης Π., (6/1/2009), «Σύγκρουση Πολιτισμών του Χάντινγκτον». Διαθέσιμο στο : <https://kondylis.wordpress.com/2009/01/06/h/> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015
- Larrabee F. Stephen, Lesser O. Ian, Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty, National Security Research Division, RAND, 2003, σελ. 77-80. Διαθέσιμο στο : <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a411689.pdf> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015
- Lenin I Vladimir, *Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*, Εκλαϊκευτική Μελέτη, Αθήνα, σελ. 382-383, διαθέσιμο στο:

- <http://www.zontanos.gr/Λένιν%20Ο%20Ιμπεριαλισμός%20ανώτατο%20στάδιο%20του%20Καπιταλισμού.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 23/12/2015
- Lobel Jules, *The War on Terrorism and Civil Liberties*. Διαθέσιμο στο: <http://chapters.rlpbooks.com/07/425/0742535983ch2.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Mearsheimer J. John, Walt M. Stephen, (2006) *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, *Middle East Policy Council*, Vol XIII, No 3, σελ. 30. Διαθέσιμο στο : <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/IsraelLobby.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Μηλιός Γιάννης, Σωτηρόπουλος Π. Δημήτρης, *Νέος Ιμπεριαλισμός, από τον Hilferding και τον Schumpeter στις σύγχρονες θεωρητικές διαμάχες*. Διαθέσιμο στο: http://users.ntua.gr/jmilios/Mil-Sot_Neos_Imperialismos.pdf Τελευταία επίσκεψη: 26/12/2015
- Mian Muhammad Tahir Ashraf, (2012), “The Clash of Civilization? A Critique”, *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, Vol.32, No2, σελ.521-527. Διαθέσιμο στο: http://www.bzu.edu.pk/PJSS/Vol32No22012/Final_PJSS-32-2-19.pdf Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015
- Migdalovitz Carol, *Iraq: Turkey, the deployment of US Forces, and Related Issues*, Report for Congress. Διαθέσιμο στο : <http://www.congressionalresearch.com/RL31794/document.php> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015
- Mohamed Hemish, July 2015, *A History of Turkish Kurdish Conflict*, TELESUR. Διαθέσιμο στο : <http://www.telesurtv.net/english/analysis/A-History-of-the-Turkish-Kurdish-Conflict-20150728-0042.html> Τελευταία επίσκεψη : 30/12/2015
- Morris Benny, 1948, *A History of the First Arab-Israeli War*, Yale Uni. Press, New Haven-London, 2008, σελ. 77. Διαθέσιμο στο: http://elibrary.kiu.ac.ug:8080/jspui/bitstream/1/102/1/1948_The_first_Arab-Israeli_War_-_Benny_Morris.pdf Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016.
- NATO, “NATO and the fight against terrorism”. Διαθέσιμο στο: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_response_to_terrorism2008-e.pdf Τελευταία επίσκεψη: 28/12/2015
- Ντάλης, Σωτήρης, (Μάρτιος, 1998), «Η πάλη του Χάντινγκτον», *Το Βήμα*, Διαθέσιμο στο : <http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=105530> Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2015
- *Palestine 1930: The Passfield White Paper*, Canadians for Justice and Peace in the Middle East, (2011), Factsheet Series, No 135. Διαθέσιμο στο: <http://www.cjpmo.org/DisplayDocument.aspx?DocumentID=1774> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016

- Rangwala G., Iraq and the West: the politics of Confrontation, *Understanding Global Issues*, No 109, Buxton Press, England, σελ. 2. Διαθέσιμο στο : <http://www.casi.org.uk/info/ugi02.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015
- Rapoport C. David, *The Four Waves of Modern Terrorism*, Διαθέσιμο στο: <http://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 3/10/2015
- Reich Bernard, Gotowicki H. Stephen, 1992, The United States and the Persian Gulf in the Bush Administration after the Gulf War, *Royal United Services Institute and Brassey's Defense Yearbook*, London, UK. Διαθέσιμο στο: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/aftrgulf.htm> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Schweitzer Yoram, Suicide Terrorism – Development and Characteristics ,ICT, Herzeliya, Israel on 21st February, 2000 Διαθέσιμο στο : https://scholar.google.gr/scholar?q=schweitzer+2001+suicide+terrorism+development+and+main+characteristics&hl=el&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar_t&sa=X&ved=0CBwQgQMwAGoVChMIhMnkydKPyQIVBboUCh3NoQ4J Τελευταία επίσκεψη: 22/10/2015
- Shapour Ghasemi, Pahlavi Dynasty, *History of Iran*, Iran Chamber Society . Διαθέσιμο στο: <http://www.iranchamber.com/history/pahlavi/pahlavi.php> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015
- Simon Steven, Daniel Benjamin, Spring 2000, America and the New Terrorism, *Survival*, vol 42, no 1, σελ. 66-67, <http://www.eusec.org/su0001te.pdf> τελευταία επίσκεψη: 20/7/2015
- Smith R. Jeffrey, Von Drehle David, 1993, U.S. Strikes Iraq for Plot to Kill Bush, *Washington Post Staff*. Διαθέσιμο στο: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/iraq/timeline/062793.htm> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- Taylor Max, Horgan John,(2001), The Psychological and Behavioural Bases of Islamic Fundamentalism, *Terrorism and Political Violence*, Vol.13, No4, publ. Frank Cass, σελ. 37-71. Διαθέσιμο στο http://werzit.com/intel/classes/amu/classes/lc514/LC514_Week_06_Psychological_and_Behavioural_Basis_of_Islamic_Fundamentalism.pdf Τελευταία επίσκεψη: 18/9/2015
- *The Iran Embargo*, May, 1995, New York Times, Διαθέσιμο στο : <http://www.nytimes.com/1995/05/02/opinion/the-iran-embargo.html> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015
- The 1967 and 1973 Wars. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch3.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Trueman C. N., (2015), The Sykes-Picot Agreement Of 1916, *The History Learning Site*. Διαθέσιμο στο: <http://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/the-middle-east-1917-to-1973/the-sykes-picot-agreement-of-1916/> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016

- Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html> Τελευταία επίσκεψη: 16/7/2015
- Woodberry Robert D., Smith Christian S., 2003, Fundamentalism et al: Conservative Protestants in America, *Annual Review of Sociology, Sociology Department, University of North Carolina*, σελ. 27. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.researchgate.net/profile/Robert_Woodberry/publication/234838504_Fundamentalism_et_al_Conservative_Protestants_in_America/links/0912f5121e2966cf98000000.pdf Τελευταία επίσκεψη: 1/9/2015
- World War II: Anglo-Soviet Invasion of Iran, *Iran Review*, Διαθέσιμο στο: <http://www.iranreview.org/content/Documents/World-War-II-Anglo-Soviet-Invasion-of-Iran.htm> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015
- World Report 2014: Israel and Palestine, Events of 2013, *Human Rights Watch*. Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/israel/palestine> Τελευταία επίσκεψη: 2/01/2016
- Zanolini Jim, (2010), Hamas: Background and Issues for Congress, *Congressional Research Service*, Διαθέσιμο στο : <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41514.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 29/11/2015
- 47th Death Anniversary of Mohammad Mosaddegh, *Iran Review*, Διαθέσιμο στο: <http://www.iranreview.org/content/Documents/47th-Death-Anniversary-of-Mohammad-Mosaddegh.htm> Τελευταία επίσκεψη: 29/12/2015
- 1993 World Trade Center Bombing, *9/11 Memorial* Διαθέσιμο στο: <http://www.911memorial.org/1993-world-trade-center-bombing> Τελευταία επίσκεψη: 30/12/2015.